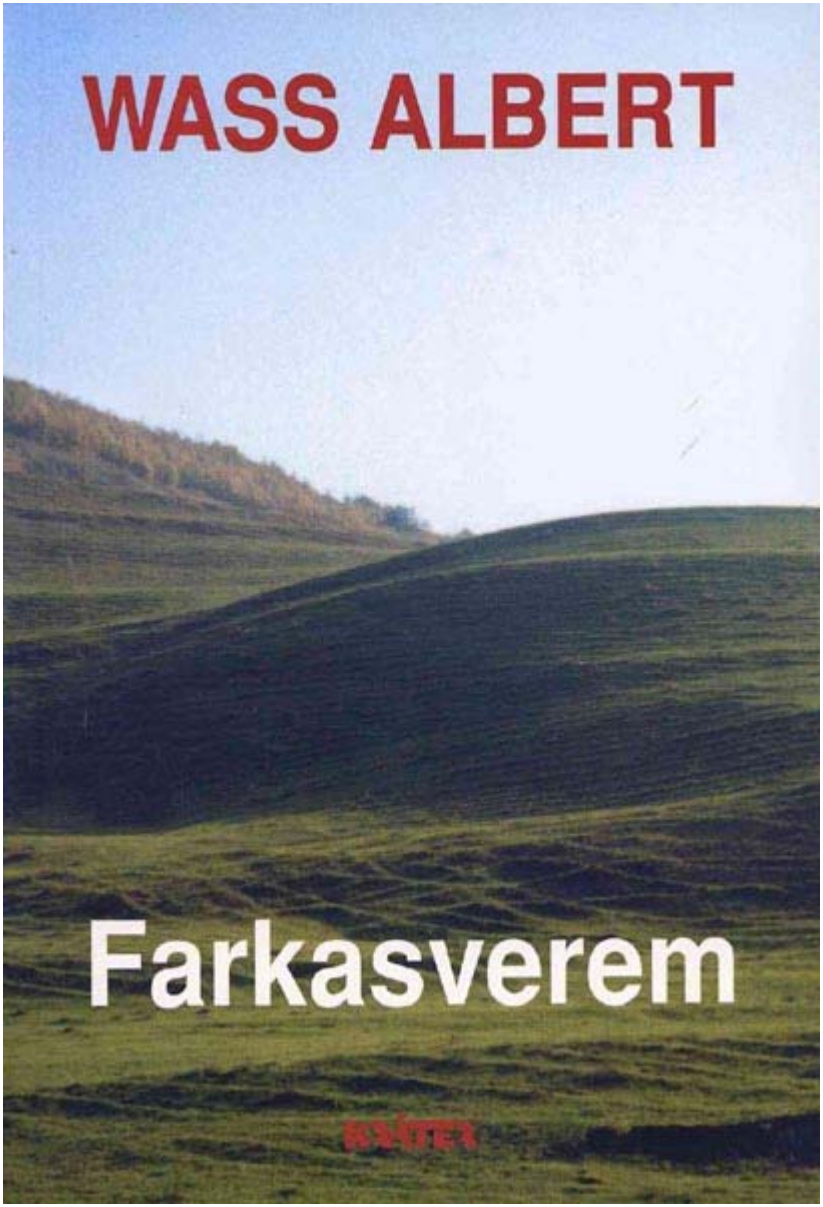
WASS ALBERT
Farkasverem

„Nem is veszi észre, a ceruza szánt és telnek a papirok, szürke betük sorakoznak és valamennyi öriz egy-egy szinte feledett napsugarat, mondatok sorakoznak és bennük lüktet egy eltékozolt nyár, ívek telnek meg rejtett tüzzel, rajtuk ég és lázad és tombol és sajog egy szomorú ember ifjúsága..."

(Önvallomásos részlet a Regényből)

Kráter Műhely Egyesület
Wass Albert Életműve
18. kötet
keménykötésben 4. kötet

Pomáz, 2002

A könyv megjelentetése idején a Kráter Műhely Egyesületkiadói tervét és munkáját
támogatta a
Nemzeti Kulturáli Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram
és a Táncsics Mihály Sajtóalapítvány

A kötet az Edélyi Szépmíves Czéh 1935-ös kiadása alapján készült

©Szász Lóránt és örökösei, 2002
©Kráter Műhely Egyesület, 2002

Felelős kiadó és sorozatszerkesztő Turcsány Péter

Sorozat- és borítótervező Kováts Kristóf

A borítókon
Turcsány Péter *és* Balogh Balázs *fotója*

ISBN 963 9195 38 3 Wass Albert Életműve
ISBN 963 9195 74 x kartonkötés
ISBN 963 9195 75 8 keménytáblás

Kiadja a Kráter Műhely Egyesület
2013 Pomáz, Búzavirág u. 2. Tel./fax: 06-26-328-491
E-mail: krater.polisz@drotposta.hu
www.krater.hu

Szöveggondozó Tóth Béla
Műszaki szerkesztő Várvédy Zsuzsa
Nyomás AduPrint Kft.
Felelős vezető Tóth Béláné

Az úton egy parasztember ballag Halasd felé, görnyedten, mezítláb, vállán átvetett csizmákkal, énekelve. A szlávos melódia lomhán nyúlik el a tó felett, át a túlsó dombokig, körülnyújtózza őket álmosan és szürkén, mint nagy, lusta polip és vékonyodó karjai belevesznek a csudákfalvi rétek közé.

– Aj, lalala, haj lalala… aj lalala, haj lalala…

Az országút fehér szalagján, amíg szem ellát, nem mozdul egyéb. A tó túlsó oldalán valaki marhákat hajt lefelé a Csóvás felől, néha nagyot cserdít az ostorral és a hang élesen csapódik a sima víztükörre, mint a belehajított kődarab.

A szeptember végi este bronzbarna testével ráhajol a dombokra, elterül a szürkére kopott legelőkön, sárga tarlók közé ékelt szántások fekete kockáin, puhán, asszonyosan simul hozzájuk és barnára sült meztelen lábait belógatja a tóba.

Valahol fent, a szőlőkön túl egy kopó hajt, nyafogó, vékony hangon, néha abbahagyja, aztán elkezdi megint…

A hosszú ember ott áll a nádas szélén, egy öreg korhadt fűzfának támasztja a hátát és néz. Az országutat nézi, a fehér, üres és lusta országutat, a ballagó embert és az eget a feje fölött, a gyöngyszürke, unott arcú eget, amely se nem kék, se nem fekete, se nem piros, se nem sárga, nincs se messze, se közel, se nem szép, se nem csúnya, se nem jókedvű, se nem haragos: csak szürke. Szürke és álmos.

Régóta áll ott és nézi a lemenő napot, amint pirosra gyúlva búcsúzik a keleti domboktól, hallgatja a nádas zizegését, mely a szellővel beszélget ilyenkor, valami titokzatos nyelven. Szeme végigszalad az unatkozó országúton, s szalad rajta, által dombokon és falvakon, be a város aszfaltjáig szalad. Nézi a ballagó mezítlábas embert, de sétáló nőket lát a korzón és hallja a kávéházból kiszűrődő zenét, pedig csak a tücskök muzsikálnak fent a tarlók között, valami örökegyforma, bús mezőségi szimfóniát.

Két asszony jön át a réten, fehér ingük messzire világít az alkonyatban. Vállukon tarka átalvetőt cipelnek, görnyedten és megadással, mintha a sorsukat hordoznák benne. Mikor meglátják a hosszú embert, fekete fejkendőjük alól rávillantják barna szemüket és csendesen ráköszönnek.

– Kezit csókolom.

Románul köszönnek. Serutmuna la mariasa – így mondják és a hosszú ember magyarul felel:

– Jó estét.

Löknek egyet az átalvetőn és meggyorsítják a lépteiket. Sietni kell. Valahol a nádas szívében lassan ébredni kezd az éj és lábujjhegyen elindul a rétek felé.

Odébb, ahol a legelők csücske egészen az útig leér, juhok bukkannak fel a dombtetőn. Csak a körvonaluk látszik az égen, sok kis mozgó vakondtúrás, mellettük a pakurár hegyes alakja, élesen és szikáran, földöntúlian, ég és föld közé beékelve.

Csudákfalva felől porfelhő támad, kutyaugatás és gyerekzsivaj szalad előtte és fellármázza az unatkozó csendet. Nagy nyitott autó jelenik meg a

kanyarodásnál, egy túlbuzgó szürke kuvasz lógó nyelvvel nyargal utána, csak a hídnál áll meg lihegve és vakkant még néhányat.

Fent a szőlő alatt gyerekek hajtják haza a marhát, közülük nehány nagy sivalkodással az útig szalad. Az autó búgva suhan el mellettük, a nádas mellett, a tó mellett, a dombok mellett, a szájtátva csodálkozó parasztgyerekek mellett, a mozdulatlanná merevedett juhász mellett, a vállára vetett csizmákkal bandukoló paraszt mellett, fák, virágok, madarak, fűszálak mellett, minden mellett. Egy önálló, külön kis idegen világ. Olyan ott a Mezőség szívében, mint valami lázas, siető, furcsa kicsi csillag; ki tudja honnan jön, ki tudja hova megy és ki tudja micsoda sorsokat visz magába zárva. Különös, idegen világ, aminek semmi de semmi köze sincs ahhoz, ami mellett elrohan: a házakhoz, a tavakhoz, a dombokhoz és az emberekhez. Mintha talán nem is emberek ülnének benne, vagy ha emberek is, hát nagyon messziről jöhetnek és nagyon messzire akarnak menni.

Már régen nincs sehol az autó, a por szürke uszálya is már régen lelankadt a rétre és a hosszú ember még mindig néz utána. Látja. Látja azokat is, akik benne ülnek. Látja őket, amint közönyösen és idegenül szaladnak el tavak, dombok és falvak mellett. Látja, amint simán begördülnek egy város csillogó lámpasorai közé. Látja őket megállni egy nagy hotel kivilágított csarnoka előtt, látja, amint leszedik az óriás bőröndöket, hallja körülöttük a lármát, zsibongást, autótülkölést: a hosszú ember, aki ott áll a nádas szélén egy öreg fűzfának támaszkodva, csendben, titokban velük utazik.

Az éjszaka pedig ellopódzik mellette, végigoson a réten, átugorja az országutat és felszalad a dombra. Köpenyével némán leborítja a juhászt és a nyájat, a hazafelé siető embereket, mindent. Zsebéből elővesz néhány kicsi csillagot, ráakasztja őket az égre, aztán lassan elindul a falu felé. Kis tétova szellőt izen onnan vissza és a szellő tele van elnyújtott marhabőgéssel, tele van furcsa, keserű füstszaggal és arról beszél, hogy vége van a napnak.

A nádas halkan sóhajtozni kezd, titokzatos jelszó indul meg valahonnan, egyik nádszál tovább adja a másiknak, lassan mindenhova eljut és mintha valami elvarázsolt élet indulna meg odabent: ezer kis furcsa zaj támad, ezer kis láthatatlan moccanásban élni kezd egy titokzatos másik világ, a szürkület világa.

Valahol bent, egészen bent a tónál, hangos hápogással kél fel egy csapat lomha tőkeruca, fordulnak egyet a víztükör felett, aztán hangos sziszegéssel áthúznak a túlsó tarlók felé. Magasan, nagyon magasan három gém vonul. Éles, rekedt hangjuk néha belehasít az estébe, nagyon messziről egy másik gém felel.

Egyszerre, mint valami láthatatlan karmesteri jelre megrezdül a mocsár roppant zenekara: a békák. Ezer meg ezer hang szólal meg egyszerre, brekeg, lármázik, zajong, valami fájdalmas, egyhangú őszi melódiát, szünet nélkül, taktus nélkül, folyton, folyton, folyton, egyformán. Az ég és az égen kigyúló csillagok, a dombok, a fák, az országút, a rét, a nádas, a tó, minden, minden beleolvad és feloldódik ebben a hangzavarban, egyetlen zsongássá, egyetlen gondolattá,

egyetlen álmos érzéssé simul minden, ami élet volt, szeptember volt, Mezőség volt. Valami zsibbasztó óriási háló alatt liheg a föld: keserű füstszag és békazene, bénító különös narkózis, ilyen lehet az a meghalás, amire azt mondják, hogy kellemes.

A hosszú ember ott van már mélyen, mélyen a háló alatt. A mezőségi éj ráterül lomhán és szürkén és gondolatpusztító álmossággal.

Egy csapat pergőréce fütyül el a feje fölött. Hirtelen megrezzen, kezébe kapja a puskát és mereven figyelni kezd…

No, csakhogy hazajött a báró, ott van az étel az asztalán. A vénasszony már evett és le is feküdött azóta. A hosszú ember beteszi az előszoba ajtaját, a kezében cipelt vadrécét ledobja a padlóra, aztán befordul a szobája felé.

– Micsoda sovány jószág – dohog Juli odakint a rucával –, hát érdemes egy ilyenért annyit mászkálni?

Indul is a konyhába; a küszöb előtti szőnyegen lompos farkaskutya hever, belerúg, hogy az vonyítva szalad lefelé a lépcsőn.

– Menj a fekete nyavalyába – riog utána mérgesen és becsapja a konyhaajtót.

Rápolthy Jenő báró – így hangzik a hosszú ember társadalmi neve – benyit szobájába, puskáját egy sarokba támasztja és az asztal mellé ül. Kis büdös petróleumlámpa világítja be a szobát, az asztalon repedezett címeres tányérban egy darab szalonna, sonka és oldalas jelképezik a vacsorát, meg egy literes üvegben valami gyanús színű folyadék, amit a ház szokásához mérten bornak tisztelnek.

Leoldja lábáról a rongyolódott bőrkamáslit és félrelöki az ágy mellé. A bakancsaiból kikandikáló olcsó világosszínű harisnya alig ér a bokáján felül és meztelenül hagyja hosszú, vékony, csupaszőr lábszárait. Kigombolja zöld vadászmellényét és enni kezd. Néha belebámul a lámpába és amíg a két állkapcsa ütemes mozgással őrli az ételt, Rápolthy Jenő a lámpa pici lángján keresztül elkalandozik a múltjába.

Ott látja magát a Margitsziget ívlámpái alatt, körülötte nők, kacagó, vidám pesti nők, szereti őket és szereti a Margitszigetet is, a nagy komoly fákat, a Dunát és a Gellérthegyet és a jogászéletet és mindent, ami ott van. Olyan jó fiatalnak lenni, diáknak lenni, mosolyogni az élet nagy problémáin és nem törődni a jövővel… a jövővel, amelyik azért egyre jön, feltartóztathatatlanul közeledik, mint nagy fekete denevérszárny…

Mindegy, vannak vidám cimborák és szép asszonyok is vannak mindig és a cigányzene megmarad, akármilyen nagyra gyűlnek is az adósságok. Pedig az adósságok valóban gyűlnek. Kétezer forint. Levelek haza. Az apja visszaír: egy garast sem adok! Egy garast sem. Báró Rápolthy Tamás, jól van, tehát egy garast sem, nem baj. Négyezer forint. Hatezer forint. Nyolcezer forint. Isten tudja hány ezer forint. Világháború. Bevonulás. Front. Néha szabadság, néha Budapest, aztán újra lövészárok és gránáttölcsér és piszok és minden.

Összeomlás. Az apja meghal. Zavaros világ, agrárreform. A diákkori adósság megszámlálhatatlan ezreket jelent. Foglalás, szekatúra, csúnya, csúnya dolgok.

A nővérek kedvesek, jók, ők mindent kifizetnek, csak adja át nekik a birtokrészét. A nővérek igazán kedvesek. Rossz idők. Nincs hova menni, nincs mit kezdeni… Budapest, Margitsziget, nők, cigányzene, hol vannak már…

A rozoga szék megreccsen alatta. Felriad. Mérgesen rágni kezdi a szalonnát, haragszik, hogy így elábrándozott. Néha szájához emeli a zöld üveget, húz belőle és dörmögve teszi vissza az asztalra:

– Fene aki megette.

Hiába, Csudákfalván ilyen az élet. Pest más volt. Ott lehetett novellákat írni, jókedvű, színes dolgokat, megdicsérték érte és azt mondták, hogy sokra fogja vinni. Igazuk volt. Valóban sokra vitte. Harmincöt éves és már van saját egy szobája, egy szekrénye, egy asztala, egy puskája és egy vadászkése, amivel esténként szalonnát vacsorázhat. Szeretne gratulálni saját magának: brávó, igazán tehetséges voltál Rápolthy Jenő.

Csak issza a bort, a bor jó, igaz, hogy víz van benne, de azért jó. Tudvalevő, hogy a Vénasszony, mielőtt kiadja fiának a napi két liter borjárandóságát, előbb anyai gondoskodása jeléül megiszik belőle két jó vizespohárral, nehogy az alkohol kárt tegyen véletlenül benne és a hiányt aztán kipótolja jó friss, mezőségi kútvízzel. De ez már évek óta így történik és nincsen benne semmi különös.

Lépések hangzanak kívülről, az ajtó felpattan és Juli termetes alakja jelenik meg, örök csatára kész ingerült ábrázattal.

– Na mi a? – förmed rá –, hát még mindig nincsen kész? Persze a bor, azt a világért el nem hagyná, akárcsak a Vénasszonyt látnám.

Vénasszony: ez a fogalom Rápolthynét jelenti. „Maica” – mondják a románok és ez valami olyasmit jelent, mint „anyácska”. Pedig a „Maica” igazán nem kelt valami anyácska benyomást. Jobban talál rá a Vénasszony elnevezés. Pergament bőrű, ráncos, száraz öregasszony Rápolthyné, kis madárfején ritkás, szürke a haja, persze, bubira nyírva, hiszen a Mezőség azért még nem a világ vége, és tudják itt is az emberek, hogy mi a divat. A sárgásbarna bőr mély ráncokba tapad arccsontjaira, és félelmetessé teszi soványságát. Két szürke szem néz ki ebből az arcból, de olyan hidegen és részvétlenül, mintha nem is élő ember szemei volnának, hanem két jégdarab, amit valaki tévedésből odatett. Senki a világon nem tud úgy nézni, mint a Vénasszony, olyan kifejezéstelenül, olyan lélek nélküli ürességgel. Nem haragosan, nem gyűlölködve, nem irigyen, nem idegenül, csak valami érzéketlen hidegséggel, olyan nézéssel, amiben semmi sincs. Régi házakon lehet látni egy-egy vakablakot: kívülről rendes ablak, üveg is van rajta, csak éppen hogy az üveg mögött nincsen semmi. Fal. Olyanok ezek a szemek.

Rápolthy Jenő nem hasonlít az anyjára. Magas, karcsú ember, finom vonalú hosszúkás arca van, fekete haja és kis fekete bajusza. Valamikor, jogászkorában jóképű gyereknek mondták, ha a kezei ápoltak voltak és a haja, bajusza gondozott.

Ma már nem sokat törődik az ilyesmivel. Színehagyott, foltozott vadászruhában jár, bakancsa lyukas, körmei feketék és eszébe sem jut, hogy kitisztítsa őket. A haja csapzottan lóg a homlokába, de gyérül már, nemsokára nem lesz több baj vele. A bajusza középen sárga a nikotintól, borszagú és a szélén néha meggyűl az ételmaradék. De most nem is akar tetszeni senkinek.

Félretolja a repedt, címeres tányért, vadászkését a nadrágjához törli, aztán beteszi a tokjába. Keze az üveg után nyúl, felemeli, megrázza, aztán a szájához szorítja és hosszasan, hátrahajolva iszik.

– Kész – mondja, amikor az üveget koppanva leteszi megint. Keze fejével megtörli a bajuszát és sóhajt:

– Moslék.

– Ne tessék meginni, ha moslék.

Juli elszedi a tányért meg az üveget és indul velük az ajtó felé. A hosszú ember kotorászni kezd a zsebeiben.

– Juli drága…

Az asszony megáll ott az ajtóban és fenyegetően néz vissza.

– Na.

Tovább kotorászik. Juli csak áll, mintha fogalma sem volna, hogy miről van szó. Rápolthy félénken néz rá.

– Nincsen dohány.

Sovány, csupasz lábszárait félénken húzza be a szék alá, mint megrémült iskolásfiú.

– Van a zsidónál.

A felelet hidegen és érzéketlenül jön, az asszony ott az ajtóban nem akar tudomást szerezni a bajról.

– Hozzon legyen szíves egy csomaggal…

Juli erélyesen csap le a félénk hangra.

– Hol a pénz?

Ebbe a kérdésbe belepirul.

– Holnap majd kérek a mamától…

– Attól ugyan kérhet, múltkor is azt mondta, mégis én kellett dohányt vegyek magának. Ezt már ismerjük. Még ha egy kutyáról lenne szó. De magának? Nem ad az magának, ha megfeszül se!

Lehajtja fejét, még mindig szégyelli magát ilyenkor, pedig már megszokhatta volna, hét év alatt. Lábait idegesen lógássza, érzi, hogy nevetséges és szánalmas, ahogy ott ül és pénzt kér a szakácsnétól.

Juli vájkálni kezd a kötény e zsebében.

– Fogja, hat lej. Most kaptam sajtból.

Pénzt lök az asztalra. És már dübörög is kifelé.

Az ajtó döngve becsapódik mögötte, az előszobában felsivít egy kutya, a szalon felől ugatás felel rá. Rápolthy elmosolyodik.

– Ha mama tudná, hogy rugdossák a kutyáit. Na, szép dolog volna – gondolja. És egy kis elégtételt érez, hogy nem tud róla.

Lassan feláll a székről, az ablakhoz lép és kinyitja. A szoba dohos levegője kibukik a keskeny ablakon és kintről a szeptemberi éj hűvös kezei nyúlkálnak befele és meglobogtatják a lámpát. Az ablak a kertre nyílik, sötét vadszőlő hajol rá, mintha el akarná rejteni a világ elől. De szemben magas törzsű platánfa áll és széttárt karjai közt tartja a csillagos eget. Ez a platánfa régi ismerőse. Lehajló ágán mennyit tornászott valamikor és mennyit heverészett az árnyékában. Ott volt ez a platánfa, amikor első szerelmes verseit írta, tanúja volt az önmagával vívott keserves küzdelmeinek, és nem volt mellette senki, sem apa, sem anya, sem testvér: csak ez a nagy, nyugodt platánfa egyedül és ágai közt, ilyenkor éjszakánként a messzi, messzi csillagos ég. Neki soha senki sem mesélt, tündérekről vagy angyalokról, csak ez a platánfa egyedül. Szép meséi voltak. De a platánfa már nem emlékszik rájuk, azóta újakat tanult és azokat mondja: szomorúbb, sötétebb, emberibb meséket. Mögötte sűrű bokrok, borostyánok és jázminok sora, kis utacskák bujkálnak közöttük és az utacskákon annyi emlék csatangol: sápadtak, koravének, árnyékfinomak. Egy-egy csók, egy-egy kézszorítás, egy-egy ígéret, amit másnap már elfújtak a szelek, ha találkozik velük séta közben, ma már csak ennyi: így is lehetett volna, úgy is lehetett volna… de már mindegy.

Kihajol. Belehajol az éjszakába. Néha végighúzza kezét borostás arcán és úgy érzi, mintha leánykezek simogatnák újra, régi, régi könnyű leánykezek.

A csillagok lenéznek a platánfa mögül, de messze vannak, talán még messzébb, mint régen.

Az asztalhoz megy. Gyors mozdulattal felmarkolja a pénzt, aztán visszatér a nyitott ablakhoz. A kis hideg ércdarabkák csiklandozzák a tenyerét. Régen, kisgyerekkorában a bácsiktól néha ezüstpénzt kapott, gurították a földön és ő meg kellett fogja, emlékszik, az volt ilyen érzés. Kinéz. Óvatosan kidugja egyik lábát, aztán a másikat. Már a párkányon ül, kicsit belefogózik a vadszőlőbe és a gyepen van. Halkan megy végig a kerten, a platánfa elmarad, el a bokrok is, a fenyők, valahol egy kutya vakkant utána, talán az előszobában, talán a lépcső alatt.

– Dögölj meg – mormogja a fogai közt.

A kiskapu nyikorogva nyílik és kint van az utcán. A szomszéd kutyája dühös acsarkodással rohan a kerítésnek. Megy az utcán, holdfényben alszik a falu, a kis hegyessüvegű házikók lehunyt szemekkel álmodnak. Holdfényben szép a falu, amint ezüstveretes házikóival beékelődik a tó és a dombok szelíd lankái közé, amint meghúzódik a réti nyárfák árnyéka alatt, a kastély fenyői és a templom karcsú vonala között. A felső udvar tornya puhán rajzolódik az égre, baglyok lihegnek nesztelenül és vadásszák a holdsugarakat.

A korcsma ablakából fénypászma hull ki a holdvilágra. Reszkető, didergő, idegen fény. Másforma fény, a hold sápadtan tagadja a rokonságot vele.

Arra megy. Átsiet a hídon, egy kicsit megáll előtte és hallgatózik. Rekedt éneklés károg odabent és valaki hangosan beszél románul. Kinyitja az ajtót. Az alacsony szobából büdös dohányfüst és szeszpára csapódik ki, a gőzölgő levegőben emberek ülnek, arcuk és szemük fényes az izzadságtól meg a szesztől és csodálkozás nélkül néznek rá. Némelyik köszön.

– Jó estét, domnule baron!

Románul köszön vissza ő is.

– Adjon az Isten.

Kis éles hangú emberke bújik elő a léckerítés mögül, a haja vörös és göndör, arca duzzadt és apró szemei nyugtalan fürkészéssel tekintenek rá.

– Jó estét, báró úr, van szerencsém, báró úr, tetszik parancsolni?

Tétován lép a pult felé. Lenéz maga elé és meglátja csupasz lábszárait. A kamáslik – gondolja és nevetni szeretne, mert eszébe jut, hogy sokszor volt már ilyen álma: mezítláb van egy bálban, frakkosan, ahogy illik, csak éppen mezítláb, ilyen érzés az is, emlékszik jól, álmában mind rejtegetni igyekezett tánc közben a lábait.

– Adjon nekem… adjon nekem egy pohár pálinkát.

Az egyik román felkel az asztal mellől.

– Adjál nekem is, zsidó.

A kicsi ember fürgén tölt a két pohárba. A paraszt nyúl először érte, maszatos arcán jóindulatú, jámbor vigyorgás húzódik át, amint felnéz a hosszú emberre.

– Sok évig éljél, domnule baron – mondja, és felhajtja a vízszínű italt.

A mozdulat, amivel a pohár után nyúl, a mozdulat, ahogyan a poharat a szájához emeli és aztán leteszi újra, olyan úri és olyan gesztusos, mintha ott ülne most is a Dunapalota teraszán és pezsgőspoharat köszöntene egy szépasszonyra.

A kis zsidó visszaveszi a poharakat, és vékonyka hangon megkérdi:

– Még egyet, báró úr?

– Jó.

Vállat von. A román atyafi megveregeti a hátát.

– Egészséget mariásza, egészséget – mondja nehezen forgó nyelvével, és valami nótába akar kezdeni, de nem sikerül. Csak néhány szomorú, nyújtott hang hagyja el a torkát, rekedt, panaszos üvöltésbe megy át az is, verembe esett, fogatlan öreg farkasok üvölthetnek így. Aztán visszaroskad társai mellé a hosszú padra, összeölelkeznek, lelógatják a fejüket, néha nagyokat sóhajtanak.

Rápolthy Jenő felhajtja a második poharat is, a hat lejt gyorsan leteszi a pultra és zavartan dadogja.

– A többit… a többit majd holnap… holnap kifizetem.

A zsidó besöpri a pénzt, bólint és nem szól semmit. Tudják mind a ketten, ő is meg a zsidó is, hogy holnap nem fogja kifizetni. Sem holnapután, sőt még talán azután sem. Sem a mait, sem a tegnapit, sem a tegnapelőttit, sem az azelőttieket. Tudják mind a ketten, hogy ha egyszer majd nagyon megnő a számla, akkor a

zsidó írni fog a Vénasszonynak, és addig fog írni és lármázni és követelőzni, amíg csak kifizetik. És akkor majd megint kezdődni fog az egész elölről. A pénz után néz, aztán végigjártatja szemét a szürke, piszkos falakon, beszívja mélyen a füstös, szeszszagú levegőt és halkan megkérdezi:

– Nincs egy cigarettája, Tóni?

A kis zsidó kaparászni kezd a zsebében és előrángat egy kopott, zöldes színű papírt.

– Sajnos, csak ilyennel szolgálhatok.

Ideges mozdulattal kap feléje, kiránt egyet a vékonyka cigarettákból, szájába teszi és mentegetőzve mondja:

– Éppen ma fogyott ki, kell hozassak Szamosújvárról.

Tudják jól mind a ketten, hogy nem fog hozatni Szamosújvárról, hogy ő is csak ilyent szokott szívni, vagy még komiszabbat. Rápolthy Jenő tisztában van azzal, hogy ezt a zsidó is tudja, de azért mondja, mert úgy érzi, hogy illik ilyenkor, szokás ilyenkor valami ilyesmit mondani. A zsidó gyufát gyújt, ő megköszöni a tüzet, előkelően, udvariasan, aztán megfordul és az ajtó felé indul. Az egyik paraszt a lábára néz, meglátja a szőrös, csupasz, vékony lábszárakat és bamba vigyorgással bámészkodik utána.

Az ajtóból még visszaköszön. Friss levegő csap az arcába, kellemes hűvös szél szalad szembe vele, az ajtó becsapódik és bent marad a füst, a pállott szeszgőz, a piszkos asztal mellett görnyedő részeg parasztok. A hold és a csillagok lenéznek a házakra és a házak dideregve húzzák be fekete ablakszemüket hegyes kucsmáik alá. Szürke köd nyújtózik a rétek felől, nyirkosan tapad a kerítésekhez és a falu keserű füstszagot lehel tőle.

Ott megy a holdfényben és könnyűnek érzi magát, a fejében valami csendes zsibongás indul, eszébe jut, hogy a Dunapart is néha ilyen arannyal átszőtt fátylakat visel, ha a Gellérthegy felől ráragyog májusban a hold.

A kerti úton csikorog a kavics, a Balatonnál is így csikorog és éjjel motorosok járnak Siófok előtt. Volt ott egy lány, Nórának hívták, gyönyörű, gyönyörű lány volt, ha nem lettek volna adósságok, ha sok minden egyéb nem lett volna, akkor talán most ők ketten, valahol… és eszébe jut egy melódia, valami régi kuplé, amit akkor, azon a nyáron dúdoltak mindig… tíz évvel ezelőtt.

Azért nem szomorú. Dúdolgat halkan, a platánfa alatt megáll, a petróleumlámpa sárga fénye kihull az ablakon és fehérre festi a vadszőlőt is. Visszanéz a kertre és elmosolyodik.

– Benéztem a Spolaricsba – mondja magának és csendesen felnevet ezen az ötleten –, kevesen voltak. De jó volt a zene és megittam két üveg pezsgőt.

A platánról elgondolkozva letép egy levelet, érzi, hogy könnyen jött és eszébe jut, hogy ősz van.

Azzal fellép az ablakpárkányra.

Rápolthyné minden reggel – évek hosszú sora óta már – kilenc óra körül kinyitja hálószobája ajtaját, szürke vászoncipőjében végigcsoszog az ebédlőn, kimegy a konyha felé vezető folyosóra és meghúzza a harangot. Mögötte két lompos farkaskutya jelenik meg a hálószobaajtóban és letelepednek az ebédlőasztal mellé. Rápolthyné újra visszacsoszog, kinyitja a szalon felé vezető ajtót és beereszt onnan három kutyát. Aztán az előszobából is egyet, majd felmegy a felső vendégszobához és onnan is egy kutyával tér vissza.

Mikor mindez megtörténik, és a hét lompos állat morogva vagy farkcsóválva végigköszönti egymást, a Vénasszony visszacsoszog a nagy hosszú ebédlőasztalhoz, régimódi, magas támlájú székét odatolja az asztalfőre, és elfoglalja a helyét. A kutyák néha összemorognak, ilyenkor szelíden rájuk szól.

– Ejnye, ejnye, nem szégyelli magát, Bubika, ejnye Bubika, mit morgunk megint, mit morgunk.

Egyik-másik néha megfeledkezik az illendőségről, és az ebédlőasztal remekbe faragott lábát vagy a pompás, címeres kandallót sarokkőnek nézi, de ez a Vénasszonyt egyáltalában nem hozza ki a sodrából.

– Wolfi, mit csinál maga – feddi meg a tettest –, ejnye, ejnye, mit csinál maga.

Előfordul, hogy a kutyákkal komolyabb baleset történik, olyankor odacsoszog, és figyelmesen megnézi az eredményt, majd fejcsóválva fordul a kutyák felé.

– Lám, lám, hívni kéne a Nastasiát.

Ezek a balesetek meglehetősen gyakoriak, úgyhogy a szobáknak, úgy a szalonnak, mint az ebédlőnek, sőt a hálószobának is valami különös egyéni szaga van, mely szag nem hasonlítható össze semmiféle más szalonban vagy ebédlőben előfordulható szaggal. Ha nagy ritkán idegen ember lép be ezekbe a szobákba, csodálkozva kap az orrához, és azonnal a cipőjét kezdi tanulmányozni, azonban hamarosan elborzadva jön rá, hogy hiábavaló. A szag szoros összefüggésben van a szoba légkörével, hozzátartozik, mint ahogy a görényhez is hozzátartozik a maga sajátságos egyéni illata. Hihetetlenül erős destruktív erővel tudnak hatni ezek a szagok egy-egy gazdájával odatévedt, idegen, jól nevelt kutyára. Ezek valósággal elvesztik lábuk alól az erkölcsi talajt, amikor rémülten táguló orrcimpákkal körülszimatolják a szalont vagy az ebédlőt, és sehogyan sem tudják összhangba hozni jólneveltségüket a szagok demoralizáló benyomásaival.

Ebben a rezerváltan egyéni szaggal rendelkező ebédlőben várja Rápolthyné minden reggel kilenc órakor, amíg András a csengetésre szuszogva feljön a lépcsőn és behozza a reggelit.

– Kezeit csókolom, méltóságos báróné – köszön illedelmesen, és a nagy fatálcát leteszi az asztalra.

Egy nagy tál hideg felvágott van ezen a tálcán, két kis szelet pirított kenyér, egy pohár és egy cifra üvegben bor. Ez a Vénasszony reggelije.

A húsokat szétdobálja a kutyák közé, azok két lábon ugrálnak utána, első lábaikat az asztalra teszik és néha összemarakodnak. András ilyenkor felkapja az asztalkendőt és azzal üt közéjük. Mikor már csak egy darab hús marad, azt felteszi az egyik pirított kenyérre és elkezdődik a saját reggelije. András kinyitja a folyosóra vezető ajtót, füttyent egyet és a hét kutya hanyatt-homlokon rohan le a konyha felé. A konyha előtt mindegyiket várja már a saját tálja és megkezdődik számukra is az igazi reggeli.

Rápolthyné pedig megeszi az egyik pirított kenyeret a hússal, aztán tele tölti borral a poharat, és egy hajtásra kiissza. Aztán újra tölt és újra kiissza. Amíg csak tart az üvegből.

Mikor pedig kiürül az üveg, nagyot sóhajtva hátradől a székén, kicsit elbámul, nézi az asztalt és a mennyezetet, nem lehet határozottan megmondani, hogy mire gondol, a gondolatai csaponganak egyik sarokból a másikba, mint a bútorok alá esett pingponglabda, rendszertelenül, és meglehetősen szeszélyesen. Aztán egy idő múlva megint sóhajt egyet, hátratolja a székét, kezébe veszi a megmaradt pirított kenyeret és rágcsálva kicsoszog a kutyái után.

Így történik ez sok-sok év óta már, olyan régen, hogy talán ő maga sem emlékszik már, mióta. Az a régi Rápolthyné, aki húszéves korában valamikor ide jött, az a szép, karcsú, fiatal asszony, aki olyan nagyon szerette a táncot és a kacagást, olyan régen beleveszett Csudákfalvába, hogy már eszébe sem jut többé senkinek. Csak nehány öreg fa emlékszik még talán, hogy sima volt akkor az arca és fehér és a homloka mögött titkot őrzött.

Rápolthy Tamást sohasem szerette. A szülei kényszerítették erre a házasságra, hogy attól a másiktól eltépjék. Sikerült. Hogy mi omlott össze akkor, arról senki sem tud, csak azok az öreg fák talán, de még az sem bizonyos.

Attól a naptól kezdve, hogy hozzákötözte sorsát Rápolthy Tamáshoz, egy nehéz vasajtó becsapódott a homloka mögött, érezte a csapódását s még döngött sokáig a visszhangja. Lelke fekete táblájáról jéghideg kézzel letörölte a szülei nevét, csupán egyetlen név maradt rajta, s a táblát széjjeltépte azzal együtt. A szerelmét behunyt szemmel adta, mert nem szeretett többé senkit. A leigázottak csöndes gyűlöletével figyelte az urát, a mozdulatait, a szokásait, s kereste rajtuk keresztül az újabb rést, ahova beleékelhesse a gyűlöletét. Undorodott a gyermekeitől, amíg kicsik voltak és haragudott rájuk, amikor már nagyok lettek és élni akartak.

Később, a gyermekek elleni harcban lassan-lassan összetalálkozott a férjével is. Rápolthy Tamás szerette az italt, s apránként hozzászokott ő is. Ebéd után hosszasabban az asztalnál maradtak. Tamás töltött, s szó alig esett köztük.

Így kezdődött. Ennyi gyűlölet és ennyi sivár kietlenség mellett valami mégis hiányzott azért. Valami felgyűlt, talán a szívben, habár ezen az elnevezésen mosolygott mindig, hiszen a szív nem egyéb, mint egy erős kis szivattyú, mi köze lehet annak az ember bonyolultabb dolgaihoz.

Ez a sok felgyűlt érzés okozta talán, hogy egyszer egy fészkéből pottyant varjúfiút felszedett a földről. Lehet, hogy nem is szánalomból tette, valami kíváncsiság-féle nyugtalaníthatta. A varjú pedig bekerült a szobába, legyet fogdosott neki, és csipesszel etette, míg felnőtt. Azután is a szobában maradt, nagy lomha fekete madár lett belőle, tyákogott naphosszat. Ez az egytagú „tyák-tyák" beszéd valami furcsa változást okozott a szívben. Valami rejtett melegség bújt elő tőle és terjengeni kezdett a kis izomszivattyúcska körül. Mikor a gyermekei gügyögték először a dajka karjában, hogy „dá-dá", attól nem dobbant meg semmi. De ez a „tyák-tyák", ez csodát tett.

A varjú mellé csakhamar egy veréb is került, s azután egy fürj, majd egy bagoly. S szaporodott lassan a szobák társadalma. Egészen nagyszerű érzés volt, amikor a veréb ott ugrált a tányérja szélén, vagy a varjú belegázolt a levesbe, s a vállára szállt, és azt mondta, hogy „tyák".

A bagoly, ahogy ránézett nagy sárga szemeivel, szebbnek és kedvesebbnek érezte azokat minden emberi szemnél. De a madarak rövid életűek, s hogy pusztulgattak egyre, kellett valami mással pótolni őket.

Valahol meglátott egy farkaskutyát, akkor kezdtek divatba jönni éppen, s hamarosan neki is volt kutyája. A kutya jobb is, Tamás szerette őket, s így szaporodtak lassan. A kutya mégis okosabb, mint a madár, a nézése is más, s a kutyának lelke van.

– Ezek az én gyermekeim – mondta, ha vendégek jöttek –, jobbak, mint az emberek, jobbak. Az én gyermekeim…

Rápolthy Tamás már régen nem él. A valódi gyermekek felnőttek és elszóródtak, akinek módja volt rá. De kutyák vannak most is, s a kutyák hűségesebbek, mint az emberek, s lehet őket szeretni is, mert csak enni akarnak, egyebet nem.

Rápolthy Tamás elment, de itthagyta az emlékét, amit szeretni lehet most már szintén, s a nagy polcon egy sor cifra borospalackot. Tehát Rápolthyné most már nem emlékszik arra a fehér arcú fiatal Valakire, aki hidegen és elszántan és összeszorított fogakkal valamikor Csudákfalvára érkezett. Az arc hideg simaságát ma már barázdák enyhítik belenyugvóvá, s amikor pirított kenyerével végigcsoszog az ebédlőn, megelégedett. Már családja van, a családja most habzsolja éppen a nagyszerű málét tejjel, lent a lépcső előtt. Csoszog, csoszog szaporán, szereti látni őket, amikor esznek. Kinyitja az üvegajtót, belefogódzik a korlátba, összehúzza kis rövidlátó szemeit, hogy lám, mi van ott lent.

Megdöbbenve áll meg. Rettenetes látvány tárul eléje. Az egyik kutya vonyítva menekül felfelé a lépcsőn és Nastasia, a konyhaszolgáló, hatalmas husánggal a kezében áll az udvaron. A kutya egyenesen hozzá menekül és panaszkodva vinnyog. Megsimogatja, és gügyögő hangon vigasztalni kezdi, mintha egy gyerekhez beszélne.

– Na mi történt magával, kedves, na mi történt, na ne sírjon már, na mi történt itt lent, mi történt?

Nastasia felkiabál hozzá.

– Az Alaszka harapta meg!

A Vénasszony tölcsért csinál a füléhez.

– Mi történt vele, mondjad már?

Nastasia ordít.

– Alaszka megharapta!

Rápolthyné tétován rázza a fejét.

– Nem kell őket bántani, jó kutyák ők, ugye, jó kutyák – és engesztelőleg cirógatja a sebesültet. Aztán lehetetlen alakú vászoncipőjével lecsoszog a lépcsőn, vékony lábszárain harmonikázik a vastag fekete harisnya. Benéz a konyhába, és megkérdezi Julit:

– Mi lesz az ebéd?

– Fuszulyka! – ordítja ki a kemence mellől.

– A kutyáknak, hogy mi lesz az ebéd, azt kérdeztem!

Juli egy hatalmas edényre mutat.

– Hús!

Megelégedetten nézi.

– Na jól van, nem szeretik a paszulyt, meg a körtét, nem eszik, nem, a körtét azt nem eszik.

– Ad a fene nekik körtét – dünnyögi Juli és mérgesen lök egy lábast a tűzhelyre. A Vénasszony végigcsoszog az udvaron, és beszélget a kutyáival.

– Husika lesz, Alaszka, husika, nem lesz körte többet, nem lesz körte. Jó husika lesz.

A bagolyketrechez megy. Az Uhu dühösen csattog feléje, fúj és pöffeszkedik, a kutyák körülcsaholják és ettől még dühösebb lesz.

– Nem kell félni – biztatja a baglyot –, nem kell félni, nem bánt a Lola, sem a Wolfi, sem a Klára, Klárika nem bánt, csak játszik, ugye, Klárika?

Otthagyja a felbőszült baglyot és elindul a kert felé. A kutyák hangos csaholással követik, megkergetnek egy gyöngytyúkot, aztán lerohannak a kerítéshez. Egy szekér jön zörögve az országúton, sovány, rossz gebe van eléje fogva, azzal futnak párhuzamosan a kerítésen belül, ugatva, acsarkodva, neki-neki ugorva a drótnak. A paraszt feléjük suhint az ostorral, de nem ér odáig. Köp egyet haragosan, aztán fütyörészni kezd és megnógatja a lovát.

A kertben összetalálkozik a fiával. Nem üdvözli kitörő örömmel, talán bosszankodik is befele, hogy ez a hosszú idegen, aki itt él a nyakán, és akit fiának neveznek, megzavarja a gondolatait. Mert vannak gondolatai, hogyne lennének, csak most már nem emlékszik rájuk, éppen az előbb akarta… mit is akart csak… igen, valamit kérdezni akart a Bubitól, na mi is volt csak, hogyne lennének neki gondolatai, csak mindig megzavarják…

– Kezit csókolom, mama – köszön Jenő és lehajol, hogy kezet csókoljon. A Vénasszony kezét ujjatlan, kötött kesztyű fedi, úgynevezett „stuccni”, kopott, színtelen valami, iszonyúan régi és iszonyúan piszkos. Ott van a kezén télen, nyáron, örökkön-örökké, néha még éjszakára is elfelejti lehúzni. Mikor föléje hajol, áporodott kutyaszag és sok mindenre emlékeztető bűz-egyveleg üti meg az orrát úgy, hogy a fele úton megváltoztatja a szándékát és nem csókol kezet.

– Hogy aludt, mama? – érdeklődik és igyekszik résztvevő arcot mutatni. A Vénasszony nem is felel erre a kérdésre.

– Hát maga mit csinált tegnap egész este, Jenő? Mit csinált maga?

– Vadászni voltam – feleli szinte mentegetőzve.

– Ugyan, Jenő, merre volt maga vadászni, merre volt maga, hogy nem hallottam semmi lövést?

– A szőlők alatt voltam.

A Vénasszony agya rezonál a „szőlő” szóra, átkapcsol és bosszúsan legyint.

– Ott szüretelni kell nemsokára, azt mondja a vincellér, nem vadászni. Szüretelni kell. Aztán lőtt maga?

– Lőttem egy rucát.

A vénasszony összehúzza a szemét, gúnyos, fölényes mosoly lesz belőle, amitől minden ránc összefut az arcán. Megint csak legyint.

– A szőlőben nincsen ruca, Jenő. Ott szüretelni kell, azt mondja a vincellér. Szüretelni. Nincsen ott ruca. Miket beszél maga, Jenő.

– De ott lőttem, mama, a szőlő alatt, a nádnál!

Legyint és tovább indul.

– Nem lőtt maga semmit, Jenő. A szőlőben nincsen ruca. Mondta volna a vincellér. A ruca nem eszik szőlőt, ki hallotta, hogy a ruca szőlőt egyék.

Amint továbbcsoszog, mind haragosabb lesz. Az agya lázasan küszköd a ruca és a szőlő körül, és valósággal neheztel Jenőre, amiért azt akarta elhitetni vele, hogy a ruca szőlőt eszik.

Rápolthy az anyja után néz, szeretne még valamit mondani neki, valami meleg barátságos szót, de aztán vállat von és elindul az ellenkező irányba. Még eszébe jut, hogy pénzt akart kérni tőle, de ez a gondolat most annyira lehetetlen és hátborzongató, hogy gyorsan elkergeti magától, mint valami mérges, zöld legyet.

A Vénasszony pedig csoszog tovább, a gesztenyeallé felé. Nem gyönyörködni megy oda, pedig lenne miben gyönyörködjék, a hatalmas gesztenyefák gótikus kupolája már gyöngén sárgulni kezd, alattuk tele van a gyep fehér bélű gesztenyehéjjal és barna gesztenyékkel. De a Vénasszony nem szokott gyönyörködni. A két szélső vadgesztenye törzséhez hatalmas láncokon, melyek valaha bikák megfékezésére szolgáltak, két apró, sovány, kopasz farkas van láncolva, olyan vékonyak és nyeszlettek, hogy aki látja őket, az megérti, hogy miért nevezték régen a farkast toportyánféregnek. Ez a két farkas régóta ott zörög már a láncon, a fák körül, a lánc hosszúságának megfelelően széles, kitaposott

gyűrű van, ahogy naphosszat körben járnak a szerencsétlenek. Bizony, még rühösek is, csúnya, kopott színű bőrükről merev pamacsokban lóg a levakart szőr, és aki arra téved, messziről megérzi, hogy a fák körül sohasem takarítanak.

Rápolthyné megáll előttük és feléjük bólogat:

– Na, hogy aludtak, hogy aludtak?

A farkasok sunyin nézik, leszegett fejjel. Az egyiknek megveregeti a hátát.

– Na maga, maga kis aranyos, maga megint kiabált az éjjel, úgy kiabált, hallottam. Maga kis haszontalan.

A farkas nem viszonozza a kedveskedést, alamuszin pislog, és halkan morog a kutyák felé.

Mikor ennek a látogatásnak is vége van, visszamegy a kastélyhoz, felcsoszog a lépcsőn, az ebédlőszekrényről levesz egy üveg bort, megkeresi a virágollóját, a bort a hónya alá veszi és újra lecsoszog a kertbe.

A virágágyásokból kiválaszt nehány szál dáliát, levágja őket, aztán elindul a kápolnához. A kápolna fent van a dombon, sűrűn ültetett fenyők között. Mikor odaér, bizonytalan színű kötött kabátkájának valamelyik feneketlen zsebéből előkeresgéli a kulcsot, a kulcs madzagon lóg, a madzag végén piros cérnakarika, kinyitja vele a kápolnaajtót és belép.

Az oltár mellett, két oldalt négy kis sötét üvegablak néz ki a falból. Három közülök üresen ásít, ásít és unatkozik, azonban a negyedikben koporsót lehet látni és a koporsó felett egy kis fehér villanykörtét.

Itt lakik báró Rápolthy Tamás.

A Vénasszony becsoszog a kápolnába, a dáliákat az oltárra teszi, keresztet vet, aztán odalép férje lakosztályának ablakához és az ablakpárkányra teszi a borosüveget.

– Igyék, Tamás – mondja gondoskodó hitvesi hangon.

A kutyák közül nehányan bejönnek utána, körülszimatolják a padokat, az oltárt, mindent, itt-ott felemelik a lábukat, azután újra kisompolyognak.

Amint kimegy, nem zárja be az ajtót, szélesen nyitva hagyja, hadd menjen be Tamáshoz egy kis jó napsütéses levegő. Ilyenkor mindig nyitva szokta hagyni az ajtót, évek óta, amíg továbbcsoszog a gyümölcsösig, gyönyörködik a hancúrozó kutyákban, a fák alól összegyűjti a letörött, száraz gallyakat, és csomót rak belőlük az út mellé.

Alighogy eltűnik a gyümölcsfák felé vezető úton, a fenyők alól előbújik Juon, a kertészlegény, óriási rongyos bocskoraiban hihetetlen fürgeséggel beszalad a kápolnába, de a kalapját előbb tisztességtudóan a küszöbön hagyja. Gyorsan, de illedelmesen keresztet vet, aztán lekapja a fülke párkányáról a borosüveget, csettint is hozzá a nyelvével, és a szájához emeli. Sokáig tartja úgy. Hátrahajol jól, nehogy egy csepp is kárba menjen. Aztán nagyot sóhajt, visszateszi az üveget, bocsánatkérőleg ránéz a Krisztus-képre, keresztet vet és lábujjhegyen elhagyja a

kápolnát. A lépcsőről felveszi a lyukas szalmakalapját és nyugodtan visszacsolnakázik roppant bocskoraiban a fenyők alá.

Félóra múlva visszajön Rápolthyné is, újra becsoszog a kápolnába, leveszi a párkányról az üres üveget.

– Kedves egészségére – mondja, aztán kimegy, bezárja gondosan az ajtót, és az üres üveggel visszaindul a kastély felé.

Ha Juon véletlenül egy nap megbetegszik vagy elmegy és nem hagy örököst maga után, a legnagyobb tragédia lenne. Ha egyszer a gyümölcsösből visszatérve érintetlenül találná az üveget, nem tudná elképzelni, hogy mi baja történhetett Tamásnak, hiszen eddig még mindig megitta, addig még nem volt soha semmi baj.

De szerencsére Juon egészséges.

A Vénasszonyt meglepetés éri: a kastély előtt összetalálkozik a plébánossal. A kis hizlalt emberke szuszog az igyekezettől, elfulladva köszön, és a kezében gyanús színű kendővel letakart gyékényszotyrot cipel.

– Na plébános úr, mit hozott maga megint? Mit hozott? Maga mindig hoz valamit, plébános úr!

A pap széles arcát hatalmas mosoly szeli ketté, amint előrenyújtja a szotyrot.

– Tessék parancsolni, méltóságos asszonyom, drágám!

A báróné kíváncsian nyúl a csomag felé.

– Csak vigyázat, vigyázat – inti a plébános és maga siet félrehúzni a rongyokat, egészen kicsi nyílást engedve a betekintésre.

Belenéz és boldogan csapja össze a kezeit.

– Egy állat van benne! Egy állat! Mondja maga, miféle állatot hozott nekem?!

A plébános diadalmasan élvezi a sikert, nem felel mindjárt, csettint a nyelvével, ravaszul lehunyja az egyik szemét, csak azután mondja ki a nagy szót.

– Róka.

Rápolthyné lelkendezik.

– Jaj, hogy tudta maga fogni ezt a rókát?

– Egy cigány hozta nekem, báróném, drágám, egy cigány hozta!

Csalódott mosollyal ábrándoz a szatyorra.

– Azt hittem, maga fogta.

Szeretné elképzelni a plébánost, amint libegő reverendában fut a róka után. Szinte fáj, hogy a cigány fogta.

Sietve viszik a szotyrot és csak az ebédlőben bontják ki. Kis sovány rókakölyök güzsörödik benne, szeme rémülten kapkod a feléje nyúlkáló kezek után. Drótkarika van a nyakán, a drótkarikán lánc, ennek a láncnak keresik meg a végét, és kiborítják a kosarat.

Róka úrfi nagyot puffan a parketten. Ijedten húzódik össze, apró és sovány és ritkás, rőt szőre között mintha éppen nagygyakorlatot tartanának a bolhák.

Rápolthyné egy anya gondjaival a tekintetében néz körül, és a szeme megakad a kandalló cifra rácsozatán. A lánc végénél fogva húzni kezdi a rókát,

amerre elvonulnak, a parkett csillagos kockáin keskeny nedves csík jelöli az útirányt. A rácshoz kötözi a láncot, gyorsan hozat egy kötés szalmát, és a nyíres domboldalából elrabolt rókafiú ezzel új otthont kap özv. báró Rápolthy Tamás pompás tiszafaburkolatú ebédlőjében.

Eleinte sehogyan sem tetszik neki az új környezet. Reszketve megbúvik a szalmában és ijedten figyel minden mozdulatra. De aztán mintha valami idegesség fogná el, mozgolódni kezd, szimatol, sétál, már amennyire a lánc engedi, aztán egyszerre csak megáll, éppen az ebédlőasztallal szemben, és egy félreérthetetlen mozdulattal felszenteli új lakóhelyét.

– Na, Róki, maga kis huncut – dorgálja meg Rápolthyné örömtől büszkén duzzadó kebellel –, ugye, hogy mégis csak megbarátkozunk lassacskán!

Azzal lekiált Andrásnak, hogy majd az ebéddel együtt hozzon fel egy szemétlapátot is.

Bent a szalonban a plébános búcsúzkodni kezd.

– Szombat van – mondja.

– Bizony, gyönyörű idő – enged utána Rápolthyné.

– Holnap vasárnap.

Nem használ. A báróné ragaszkodik előző álláspontjához.

– Igen, szép az idő.

A plébános összedörzsöli húsos kezeit és belenyugvó sóhajjal rátér a tárgyra.

– Egy kis misebort, méltóságos asszonyom – drágám, egy kis misebort, instálnék alázattal. Öt-hat literecskét csupán, öt-hat literecskét.

– Maradjon itt ebédre, plébános úr – adja meg Rápolthyné a kitérő választ, és kicsoszog az erkélyre.

Kovács Benedek plébános pedig átengedve az öt-hat literecskét bizonytalan jövendőjének, egy ismételt sóhajtással elterpeszkedik a legközelebb álló karosszékben.

A Vénasszony kikönyököl az erkély korlátjára. A fiát látja lent, ott áll puskával a kezében és néz valamit a fenyőfák között.

– Jenő, Jenő, mit akar maga ott meglőni?

A hosszú ember int a kezével és a fára mutat. A sűrű ágak között egy szarka ugrál. – A Vénasszony ijedten kiált le.

– Nehogy maga azt a szarkát meglője, Jenő!

Rápolthy Jenő csodálkozva néz fel rá.

– Miért ne lőjem?

– Nehogy maga azt meglője, olyan kedvesen játszik a farkasokkal, nehogy maga meglője, Jenő!

– De kártékony!

Nem hallja.

– Játszik a farkasokkal. Csak nem akarja, hogy unatkozzanak szegények? Inkább rucát lőjön nekem. Rucát.

– Lövök este azt is.

Csak legyint.

– Ne szarkát lőjön maga, rucát lőjön, Jenő, az jobb, az nem játszik velük. Rucát lőjön. Ne féljen, azért fogunk tudni szüretelni, azt mondja a vincellér. Csak lőjön rucát.

Mindig így beszél, nagyon jó memóriája van, emlékszik, hogy a vincellér bent volt tegnap a szüret miatt, Jenő pedig azt mondta délelőtt, hogy a szőlőben vadászott rucára, tehát az összefüggés helyes, hiába néz rá Jenő olyan bután. Mindig így beszél, természetes, hogy így beszél, hiszen az agya dolgozik, és a mondatok közepén új mondatokat termel, elvégre az a fontos, hogy megértsék.

A konyhánál nemsokára meghúzzák a harangot, ez a kolompolás az ebédet jelenti. A kutyák is bejönnek az ebédlőbe, kedvetlenül, sőt méltatlankodva vesznek tudomást az új polgártársról, minél fogva fel kell hívni Nastasiát is, hogy ott álljon a szalma alatt rémülten borzolódó Róki mellett, amíg a kutyakedélyek lecsillapulnak.

András elfelejti felhozni a szemétlapátot. – Nem baj – mondja Rápolthyné –, majd elviheti ebéd után.

Elfoglalja helyét az asztalfőn, Jenő szembe vele, a hosszú asztal másik végén, két lépésre attól a határozottan visszatetsző illatokat terjesztő valamitől, mely Róki egészséges életműködését és a Ház szokásaihoz való alkalmazkodását van hivatva igazolni. A plébános ott ül a háziasszony jobbján, nyakába gyűrt asztalkendővel, és hatalmas kenyérdarabokat dobál a kutyáknak. Minden kenyérdobás után a Vénasszonyra néz, úgy véli, hogy ezen látható önzetlen jócselekedet megdolgozza kissé az öt-hat literecske talaját.

András elszedi a levestányérokat, és körülhordozza a fuszulykát. Rápolthyné vesz először. Tesz a tányérjára, aztán a nagy ezüstkanállal, egyetlen mozdulattal körülhalássza a tál beltartalmát és lekanyarintja az összes úszkáló pirított szalonnákat. Ezeket külön a tányérja szélére teszi. Majd egy falást a szájába vesz, aztán felszúr a villájára egy szalonnadarabot, és odanyújtja az egyik kutyának. Aztán újra fal egyet, és egy másik kutyának nyújtja a villát a szalonnával. A plébános derűsen mosolyog magában, csak a szalonnát sajnálja.

A hosszú ember néma undorral eszik. Néha egy-egy kutya leül melléje és orrával megböki a kezét, vagy felrakja elsőlábát a tányérja mellé. Ilyenkor óvatosan felnéz az anyjára, és ha az nem figyel oda, az asztal alatt jól irányzott rúgással kényszeríti gyors visszavonulásra a tolakodót. András és Nastasia ilyenkor összemosolyognak vele, ők valamennyien cinkostársaknak érzik magukat a kutyákkal szemben.

Ebéd után borozás következik. Nastasia leviszi a kutyákat az udvarra, csak András marad bent. Három üveg bor van az asztalon. Mindenki szorgalmasan tölt magának és iszik. A Vénasszony megkérdezi:

– Mit dolgoznak ma, András?

András mindent tud.

– Szántanak, Méltóságos Asszonyom.

– Aztán hol szántanak?

– A tóvölgyben szántanak – majd hozzáteszi –, mondtam az intéző úrnak, hogy méltóságos báróné a gyálban rendelte el, de mégis ott szántanak.

Rápolthyné magasra húzza a szemöldökét.

– Aztán miért szántanak ott?

– Mert oda akarnak búzát vetni, instállom.

Haragosan legyint.

– Vetni, mit akarnak ott vetni, hiszen ott olyan szép málé volt a tavaly, ha látta volna a plébános úr, milyen gyönyörű málé volt ott!

A plébános hevesen bólogat, azt mondja, hogy látta, hogyne látta volna, nagyon szép málé volt. A Vénasszony tovább mondja:

– Nem búzát kell oda vetni, mikor ott olyan szép málé volt. A búza az nem ott volt, hiába mondja nekem az intéző. Az nem tudja, hogy hol volt.

Isznak. András már nem vár kérdezést.

– Halász méltóságának elromlott a cséplőgépje.

A Vénasszony diadalmasan veti fel a fejét.

– Na! Ugye mondtam, hogy csépeljen olcsóbban! Most elromlott! Persze, ha valaki olyan drágán csépel!

András tovább mesél.

– Az öreg Eulália méltóságának megcsípte az arcát egy darázs és most úgy feldagadt, hogy alig lát tőle!

Rápolthyné kapásból elkészül az ítélettel:

– Minek megy oda, ahol darázs van. A darazsak a fán vannak, én nem szoktam felmászni hozzájuk. Aki olyan öreg már, az ne másszon fára. Ki látott olyat, hogy egy vénlány fára másszon.

Jenő megjegyzi.

– De mama, nem mászott a fára, csak megcsípte egy darázs.

Rápolthyné türelmetlen mozdulatot tesz.

– Nem kell fára mászni. Akkor nem lesz semmi baja.

A plébános szeretne megszólalni, úgy érzi, éppen ideje, hogy újra szó essen a literecskékről. De András tovább pletykál.

– A halasdi gróf, a fiatal, ma reggel kocsin ment át Szamosújvár felé. A pap lányával.

A Vénasszony előtt már üres az üveg. Agyában kábultan kergetőznek a szavak, a sok különböző értelmű szó egészen összegabalyodik benne. Megmozdul. András mögéje lép és hátrahúzza a széket. Az asztal szélébe fogózva áll fel, aztán támolyogva elindul a szobája felé.

A másik kettő is felkel az asztaltól. A plébános meghajtja magát és megköszöni az ebédet, aztán gyorsan utána mondja, nehogy késő legyen.

– A miseborocskát méltóságosom, drágám, azt a kis öt-hat literecskét.

A fejét féloldalt tartja, olyan esdve néz rá.

Rápolthyné megáll az ajtóban. A szavak utolérték, megfordították és most gondolkozik, hogy mit akart mondani. Keze a kilincsen van. – Az agyába dobált szavak mintha lassan, borzasztó távolból, mondattá kezdenének formálódni. Keskeny szája vigyorgásba torzul, amint lassan kimondja a megtalált szavakat.

– Hallotta, plébános úr, a bolond Zenthay elkergette Halasdról a fiát, András mondta. András tudja. Elkergette. Elmentek a papleánnyal együtt. Hehehe. Az a bolond Zenthay.

Azzal lenyomja a kilincset és bedől a szobájába.

András nem hazudott.

A Halász Árpád cséplőgépje úgy áll ott az asztagok között, mint valami különös döglött szörnyeteg. Álmosképű parasztok gyűrűznek körülötte és tátott szájukból vékástul ömlik a csudálkozás.

– Be kell vinni Szamosújvárra – mondja a gépész és hátratolja homlokán a fényes fekete sapkát.

Halász Árpád megmossa kezeit egy veder olajszínű vízben és az ilyen módon felhígított piszkot gondosan beletörli maszatos, gyűrött, kockás zsebkendőjébe. Szétvetett lábakkal áll ott, olajfoltos, zöld vászonruhában, nyakkendő nélkül, piszkos barna harisnyákkal, bakancsban. Arca piros a naptól, de egyúttal szürke is a portól és simára fésült fekete haja tele van polyvával.

– Le kell szerelni – mondja a gépésznek, aztán zsebrevágja átnedvesedett zsebkendőjét és elindul hazafele. Ott lakik a falu fölött, a dombon, régi stílusú kedves kis udvarházban, a ház körül hatalmas kert húzódik, mely lefele összeér a Rápolthyné kertjével.

Mikor felér a házhoz, három nénjét a teraszon találja. Árva fiú Halász Árpád, szüleit korán elvesztette és azóta itt él együtt a három nagynénjével. A gyerekkora se nem volt szép, se nem volt gazdag: olyan volt, mint minden gyermeké, akinek nincsen anyja. A nénik jók voltak hozzá és jók hozzá most is a maguk módja szerint: enni adnak neki, lakást adnak neki, sőt annakidején törődtek valamicskét a nevelésével is. Mindig volt a háznál nevelő, aki korlátlanul rendelkezett a szülői hatalmakkal, a szülői jóság kötelezettségei nélkül. Ezért lett Halász Árpád olyan, mint amilyen: magában élő és magának élő. A három nővér rábízta a gazdaságot, de azért mindenbe beleszólnak, mindenütt kimutatják vele szemben a tulajdonjogaikat. A három vénlány: Eulália tant, Jozéfa tant és Otti tant, bizony már nem éppen a legfiatalabbak, a hetvenet meghaladták valamennyien. Úgy élnek ott, mint valami elvarázsolt hercegnők egy mesebeli várkastélyban. Ha végigsétálnak a kerten különös divatú ruháikban, sápadtan és törékenyen, olyanok ott az óriás fák alatt, mint valami régi, kopott rokokó-babák, akik itt maradtak és megöregedtek és most nem tudják, hogy mit kezdjenek magukkal. Hiába élnek

hatvan kilométerre Kolozsvártól. Ha egyszer a Mezőségben élnek, messzebb vannak onnan, mintha akár Afrikában rejtőzködtek volna el az emberek elől. A modern kor fuvalma mindössze annyiban mutatkozik náluk, hogy marosújvári fodrászmesterüktől csupán rikító színű parókákat hozatnak. Égővöröset vagy csillogóan szőkét. Soha sem mozdulnak ki hazulról. Naphosszat a szalonban ülnek, vagy a teraszon és kézimunkán dolgoznak, vagy olvasnak régi levendulaszagú francia regényeket.

Most is a teraszon talál rájuk Halász Árpád.

– Megyek Szamosújvárra – dobban közéjük izzadtan, porosan és olajosan.

Otti tant leteszi a könyvét, ránéz szelíd kék szemeivel és nem szól semmit. A kis Eulália tant feldagadt arcán megigazítja az ecetes borogatást és röviden csak ennyit mond:

– Na. Megint.

Máskor sem bőbeszédű, de most, hogy az az átkozott darázs megcsípte, még fukarabbul bánik a szavakkal. A dagadás felhúzódik egészen a lángvörös parókáig és fáj cefetül. A parókát kis gyöngyökkel kirakott lila bársonyszalag tartja átkötve a homlokán, a ruhája sötétrózsaszín, fehér csipkékkel és vállain van az elválhatatlan hermelingallér.

Jozéfa leteszi a kézimunkát.

– Aztán miért menne be újra? Mi dolga van?

Amikor beszél, megfeszül nyakán a sima fekete selyemszalag. Ezt a szalagot állandóan ott hordja és a sárgás színű, vékony, ráncos nyaka még hosszabb lesz ezáltal. Árpádot mindig egy levelezőlapon látott képre emlékezteti. Ezen a képen vén, pápaszemes liba van, éppen ilyen szalaggal a nyakán.

– Eltörött a dobtengely – magyarázza.

Eulália tant elbiggyeszti a száját.

– Persze, amikor maga akar menni valahova, akkor mindig eltörik valami.

Árpád nevet és vállat von.

– Jó, hát nem megyek be. Nekem mindegy.

Eulália tant sértődve felkel, ilyenkor mindig megsértődik, éppen úgy, mint amikor vitatkozás közben kiabálni kezd és kérik, hogy ne kiabáljon. Érzi, hogy másnak van igaza és ezt személye ellen irányuló inzultusnak tekinti.

– Tőlem ugyan mehet, akárhova.

Hegyesen csípi elő a szavakat az ecetes kendő mögül, azzal zörgő szandáljával bemegy a szalonba és becsapja maga mögött az üvegajtót.

– Na tessék, megharagudott – mondja Árpád és lefele indul a lépcsőn.

– Szegény Euláliának rosszak az idegei, nem kell őt úgy venni – mentegetőzik szelíden Otti tant és őszintén restelli magában a nővére viselkedését. A rossz idegeket használja ilyenkor védelmi eszköznek, mint nagyon sokan, akik a maguk vagy a magukhoz közelállók neveletlenségeit és fegyelmezetlenségeit igyekeznek kimagyarázni.

Árpád még elmenőben is dünnyög.

– Jó, nekem mindegy, én nem muszáj menjek.

Közben féloldalt rázza a fejét és a vállait is vonogatja hozzá.

De azért mégis csak bemegy a szobájába, előszed egy gallért, gallérgombot, nyakkendőt és gyorsan felszereli őket az ingére. Igazán csak felszereli, mert az öltözködés nála olyan szerelésféle művelet: felszereli magát a társadalom követelményeinek megfelelő ruha-alkatrészekkel úgy, ahogy azt a ruhák mechanizmusa megkívánja. De hogy miképpen köti meg azt a nyakkendőt, hogyan teszi fel a gallért, milyen ruhához milyen nyakkendőt és milyen harisnyát vesz: az ilyen részletkérdések már nem érdeklik.

Mikor ezzel elkészül, kitolja a szekérszínből az öreg Fordot, vizet tölt belé, megnézi, hogy mennyi benzin van a tartályban, hogy rendben van-e az olaj, aztán előveszi a kurblit és forgatni kezdi a gép gyomrában. Vén Ford egy idő múlva hangos köpködéssel adja tudtára, hogy felébredt délutáni álmából. Ekkor a kurblit becsapja a hátsó ülés alá, felugrik a kormánykerék mellé és elindul.

Az autó és az ember között meglepő a hasonlatosság. Az autónak is kitűnő a motorja, elsőrendűen dolgozik, tiszta és rendes belül. A kerekei is újak és fiatalok, nincsen velük soha semmi baj. De aztán kívülről olyan szánalmas látványt nyújt, hogy aki idegen meglátja, minden kedve elmegy attól, hogy beleüljön. A színe… a színe talán valamikor kék volt, de lehetett volna nyugodtan zöld is, mert már csak valami kopott, rozsdás barnasággal van bevonva az egész, itt-ott kékesebb vagy zöldesebb színfoltokkal. A tetőjét felhúzva viseli, repedezett, szürke ponyvája helyenként rojtos cafatot lógat az alatta ülő nyakába, helyenként széles hasadásokkal ásít fel a magasságos égre. Az ülések viaszkosvászon huzatja valamikor talán fekete lehetett, de ebből a feketeségből már csak helyenként őriz egy-egy kitartóbb darabot, a sarkokból és a támlák éléből hosszú lószőrpamacsok idétlenkednek elő, meg-megmutogatva az elrejtett rugókat is. Az ajtók zárai már ki tudja mióta beszüntették az üzemet, dróttal vannak megkötve és zörögnek éktelenül. Egyáltalában a drót, ez ennek az autónak a legjellemzőbb ruházati cikke. A lámpák védőüvegeit drót tartja, és drót tartja a kéziféket is, hogy megmaradhasson függőleges állásában. A gázszabályozót különböző hosszúságú drótok kötik a karosszéria szilárdabb részeihez, hogy miért, azt igazán nehéz lenne megmagyarázni. Sőt az üvegről is egy ismeretlen rendeltetésű drót lóg bele a levegőbe és taktusban zörög az úton.

Fő azonban, hogy autó és ember megértik és szeretik egymást, a viszony közöttük inkább baráti. Amerre csörömpölve elzakatolnak, mindenki ismeri őket. Halász Árpád és az öreg Drótosford olyan személyiségek, akiket a Mezőségen illik ismerni.

Az asztagoknál felrakják az eltörött tengelyt is és a Drótosford döcögve zörög kifelé a faluból. Alig érnek ki az országútra, szembejön velük Rápolthy Jenő.

Kopott, zöld vadászruha van rajta, mint mindig, bőrkamásli és vedlett, színehagyott öreg bársonykalap, a szalagjából kikunkorodó gácsértollakkal.

Integet.

– Hova-hova? – kérdezi, amikor megállnak és álmos, sötét szemeivel kíváncsian néz Árpádra.

– Szamosújvárra – feleli.

– Várj csak – mondja –, megyek én is.

Felkapaszkodik. A bársonykalapot behúzza a füléig, nehogy lekapja a szél. Végiglármáznak nehány községen, libák, kutyák és gyerekek nagy sivalkodással vesznek tudomást róluk. Beszélgetnek. Mindegyik a maga élményeiről, Rápolthy a Rókiról és a vadrucákról, Halász Árpád a dobtengelyről, a gabonaárakról, a termésről. Nyomorúság – mondja –, az egész élet nyomorúság, és Rápolthy Jenő nem cáfolja meg, neki nincs egyéb véleménye. Bazil mérnöknek húszezer lej fizetése van a gáznál – meséli Árpád és számítani kezdi, hogy neki mennyi lehet. Ötszáz lejt állapít meg, de talán néha még annyi sincs. Rápolthynak eszébe jut, hogy az anyjától még mindig nem kért pénzt. Könnyű a mérnöknek.

Szamosújvár előtt rossz az út, döcög, méltatlankodik az öreg masina, de azért mégis beérkeznek. Rápolthy a főtéren leszáll – a kávéháznál találkozunk – kiáltja a gép után, Árpád visszabólint és a gorombán kövezett utcán csörömpölve tovább zakatol.

Rápolthy Jenő megáll az utcasarkon és nagyot lélekzik. Szélesen engedi beözönleni a levegőt a tüdejébe, városi levegő, ha kisvárosi is. Felnéz a nagy örmény templomra, frissnek és fiatalnak érzi magát. Lassú, sétáló léptekkel indul el a kávéház során, nők jönnek szembe a délutáni napsütésben, piros arcú, csillogó szemű, olcsó ruhájú kisvárosi nők. Mindegyiknek a szemébe néz, azok visszanéznek rá és mosolyognak. Lassú lépésekkel megy a Vízutca sarkáig, nehány másodpercig megáll, aztán benéz az Erzsébet-parkba. Emberek sétálnak ott is, kettesével és hármasával, néha hangosan nevetnek. Megirigyli a nevetésüket, valami kis magányosságot érez, valahogy egy gém jut az eszébe, amint ott áll a tocsogó egyik zsombékján, hódák, récék és sárszalonkák lármás seregében, szótlanul, mozdulatlanul, egyedül. Ilyen gém vagyok én is – gondolja és elmosolyodik ezen a hasonlaton. Ez a magányos érzés nem szokatlan, sohasem érezte másképpen magát. Így volt gyerekkorában is. A nővérei sokkal idősebbek voltak, az anyja nem törődött vele, barátja nem volt. Apja néha leereszkedett hozzája, játszott vele, a tréfákban barátok voltak, de komoly dolognál úgy álltak szemben egymással, mint két idegen. Ahogy elgondolkozva rója az utcát, érzi, hogy ez volt a baj. Az apja őt valami játékszerfélének könyvelhette el vagyontárgyai között, akit elővett, ha jókedvű volt, és ellökött, amikor untatta már, vagy amikor komolyabb gondolatai voltak. Mihelyt kamaszkorba nőtt, nem törődtek vele. Külön lakott, a ház egy félreeső sarkában, ott is étkezett és senki sem tartotta számon, hogy rendben van-e a ruhája, rendben vannak-e a gondolatai, mire

vágyik, mi égeti a lelkét, miért sír és miért kacag. Kacagni ugyan ritkán kacagott, ezért még jobban meggyűlölték otthon, unták, azt mondták, mord gyerek, utálatos kamaszkorban van. Utálatos kamaszkor, igaz, akkor kellett volna mellette legyenek, akkor kellett volna a jó szó, a komoly szó és a komoly beszéd. Az apja hetenként egyszer leszidta, és ezt nevelésnek nevezte a maga egyéni szótára szerint. Az életről úgy beszélt, mint valami borzalmas felelősségről, és most jut eszébe Rápolthy Jenőnek, ott a szamosújvári utcán, hogy a valóságban öreg Rápolthy Tamás vajmi keveset tudott erről a felelősségről. Azért volt olyan magányos mindig, és ezért lett belőle ilyen magányos gém a zsombék tetején. Megszokta hallgatni. És az emberek nem szeretik, ha valami közöttük hallgat.

Éppen a sarkon van, előtte a kávéház nyitott ajtaja. Belép, nem is gondol oda, a mozdulat megszokott, szinte tudatalatti. A kávéház tele van emberekkel, kereskedőkkel, kupecek, taxisofőrök állnak vagy ülnek vegyesen a nehéz dohányfüstben, kalappal a fejükön. Félnapokon keresztül ácsorognak ott, anélkül, hogy valaki is megkérdezné tőlük a kávéház emberei közül, hogy vajon mit akarnak. A feltett kalap titkos felségjoga védi ezeket minden pincéri atrocitással szemben. Csak a levett kalap kötelez. A levett kalap azt jelenti, hogy az illető nem tartozik a sofőrök, kereskedők és szenzálok kiváltságos társadalmába, azt jelenti, hogy az illető idegen, aki azért jött be, mert szüksége van valamire. Mivel pedig Rápolthy Jenő levette a kalapját, mielőtt belépett volna, megszokott, ösztönös mozdulattal, a pincér egyszerre mellette terem.

– Alázatos szolgája, méltóságos úr!

A kalapos társadalom felfigyel, pillanatra elhallgat a beszéd zsibongása, mindenki megnézi a jövevényt. Egyesek csendesen megemelik a kalapjukat, aztán mint óriási hullám, újra összecsap a fejük felett a félbeszakított mondatok, szavak, kiabálások zavaros áradata.

Rápolthy Jenő elmerül ebben az áradatban, a pincér még mindig ott áll előtte.

– Egy konyakot – mondja nyugodt hanglejtéssel és leül egy üres asztalhoz. Csak akkor jut eszébe, hogy nincsen pénze. Kicsit megdöbben, aztán forró vérhullám fut át a fején. Eszébe jut, hogy régen se volt pénze soha. Az apja soha nem adott, amikor valahova városra ment nagyobb gimnazista korában, pedig a többi fiúk kaptak az apjuktól, egy kis színházra, egy kis nőre, egy kis görbe napra valót.

Egy hajtásra lenyeli az elébe helyezett italt.

– Még egyet? – néz rá várakozva a pincér.

– Jó – mondja lomha nemtörődömséggel és úgy érzi, hogy most már igazán mindegy. Szégyellné azt mondani, hogy nem, mint ahogy nyolcadikos korában szégyellte megmondani a fiúknak, hogy nincs pénze velük menni éjszaka. Neki, a gazdag Rápolthy Tamás báró fiának. Inkább azt hazudta, hogy nincs kedve és ezért kinevették. De még mindig jobb volt, mintha a másikért sajnálták volna.

Mikor Halász Árpád egy óra múlva fáradtan, porosan és piszkosan belép az üvegajtón, már vörös erek szaladják tele a szeme fehérjét és finom, keskeny feje tétován imbolyog a nyakán.

– Na, elvégezted a dolgodat? Akkor talán mehetünk is.

Halász Árpád természetesnek tartja, hogy neki is dolga volt, azért kérdezi, hogy elvégezte-e. Nem tudná megérteni, hogy valakinek kedve legyen bejönni Szamosújvárra anélkül, hogy dolga akadt volna.

– El… elvégeztem… – dadogja bambán és bizonytalan mozdulatot tesz a kezével – elvégeztem… – magyarázólag teszi hozzá – tudod… Árpád… azért nem haragszom… az apámra… jó ember volt… én tudom…

Árpád csodálkozik, de már sejti, hogy hol van a hiba és menni szeretne szaporán.

– Fizetni – kiáltja a pincér felé és lassan az ajtónak indul.

A hosszú ember esetlen segélykéréssel nyúl utána.

– Te… te… kérlek… kérlek szépen, fizesd ki… a cekkemet … nincs… nincs nálam pénz… – otthon maradt… a… a… a tárcám… otthon maradt…

Árpád gyorsan a tárcája után nyúl, hogyne, hiszen természetes, az ember otthon nem hord pénzt magával. Csak a szeme merevedik meg, amikor a pincér eléje teszi a számlát.

– Tizenkilenc konyak – mondja szinte mentegetőzve, amikor meglátja Halász Árpád elképedt arcát.

Tántorogva megy ki. Anap már lenyugvóban van, hűvös kezű szellő borzolgatja a homlokát, jólesik a dohányfüst után, elkergeti a szeme elé rakódott ködöt. Felnéz a templomra és elmosolyodik. A Kálvin téri templom jut az eszébe.

Alig haladnak egy keveset, utolérik a halasdi kocsit, Zenthay Tibor ül benne. Árpád megáll és odakiált:

– Nem jössz velünk?

Tibor jön. Leugrik a kocsiból, csizmásan, zöld lóden ruhában, hajadonfőtt, Rápolthy Jenő elnyúlva fekszik a hátsó ülésen, a szája nyitva, nyálas hab bugyborékol rajta és szavak.

– Dög… dög a világ… nyüvek… nyüvek vagyunk… rágjuk… a világot rágjuk…

– Hát ennek mi baja? – csodálkozik Zenthay Tibor. Árpád legyint és nem beszélnek többet róla. Előreül, nézi az utat. Hallgat. Ez nála szokatlan dolog. Árpádnak feltűnik hamar, de nem szól ő sem. Várja a másikat. Ez a Tibor bogaras ember. Ő az egyetlen a Mezőségen, akinek mindig van valami új és meglepő vállalkozása. Igaz, hogy ezek arról voltak eddigelé nevezetesek, hogy amikor valamelyiknek nekikezdett, akkor a föld kerekségén semmi egyéb nem létezett a számára. Mikor például a kosárfűz-termesztéssel foglalkozott, akkor naphosszat csak az ültetvényeinél álldogált és egyéb könyvet a kezébe sem vett, csak olyant,

amelyik a kosárfűzzel foglalkozott. Ha ezekben az időkben belecseppent egy társaságba, vagy Kolozsváron összetalálkozott valamelyik ismerősével, minden bevezetés nélkül elkezdett beszélni a kosárfűzről, ezt a témát lándzsaként szegezte a boldogtalan hallgatóságának és aztán nem volt se vége, se hossza. Csak ha már a társaság szétdőlt a kimerültségtől, vagy a nyakoncsípett ismerős bemenekült egy boltba, és a hátsó kijárat igénybevételével hagyta el a kosárfüzek hadizónáját.

Aztán egyik napról a másikra hűtlen lett a kosárfüzeihez. Ládaszámra hozatott új szakkönyveket és belebújt egy leghorn-farmba. Karcsú fehér tyúkokkal népesítette be a gazdaságát, végigutazta Németország összes baromfitelepét és valahányszor hazajött, tele volt a kofferje gondosan csomagolt tenyésztojásokkal. Fűzvágó kések és hántoló gépek helyett most évi tojáshozamokról, rekordokról, önetetőkről, költőgépekről és műanyákról beszélt naphosszat mindenkinek, akit a balsorsa éppen az útjába sodort. Aztán egyszerre ennek is vége lett. Megmérgelődött a tyúkjaira és mint a megbántott szerelmes, duzzogva szakított velük. Már nehány hónap is eltelt azóta és Halász Árpád sejti, hogy a hallgatás mögött széles beszédáradatok lappanganak.

Tehát vár. Nem jó a vadállatokat ingerelni, gondolja, mert csak fokozódik a mérgük. Falvakon döcögnek át, rétek mellett zörögnek el, Zenthay hallgat, kigombolja zöld lódenkabátját, hatalmas mellkasa nekifeszül a szélnek a mosottszínű vadászing alatt. Rosszul kötött keskeny nyakkendőjét elkapja a léghuzat és meglobogtatja a háta mögött.

Egy idő múlva mégis elkezdi.

– Hogy vagytok?

Semleges kérdés. Halász Árpád vállat von rá.

– Köszönöm, megvolnánk.

Újra hallgatnak. A Zenthay szája körül kis gúnyos mosoly indul.

– Hát bizony, az ember csak úgy él egyik napról a másikra, mint a kutya. Mindegy, hol hajtja le a fejét.

Árpád mereven nézi az országutat, de azért figyel. Ez új hang és egyben bizalomgerjesztőbb, mint a régiek voltak. E mögött nem lappanghat több fűzvágókésféle vagy műanyaféle dolog. Tibor pedig gúnyosan mosolyog tovább és folytatja.

– Bizony. Az ember egyedül van, hiába van apja, meg anyja. A végén csak meg kell házasodni.

– Na hiszen, arra még ráérünk. – Ezt Árpád mondja. Csakhogy éppen mondjon ő is valamit.

– Bizony nem érünk rá – csap le Zenthay a gyanútlan mondatocskára –, elvadulunk hamarosan, bozontos kuvasz lesz belőlünk, barátom…

Halász Árpád kíváncsi, nem bír vele, kimondja.

– Aztán kit akarsz te elvenni?

Zenthayból egyszeribe kikukkan újra a szakember.

– Hát tudod, sokat gondolkoztam én már ezen. Valami olyan pincos fehérnéppel nincs mit elkezdeni. Márpedig a legtöbbje ilyen. A szájukat festik, a szemöldököket tépik, ha egy egeret meglátnak, sikoltoznak. A mai világban csak nyűg az ilyen asszony. Ki tudja, mit hoz a holnap, nagyon meg kell választani, hogy kivel társul egy életre az ember. Körülnéztem én már nehányszor, de bizony nagyon silány az anyag. Aki szerény, az vagy buta, vagy lusta. Akinek esze van, az vagy igényes, vagy hisztérikus. Aki pedig véletlenül szerény is és okos is, az vagy olyan csúnya, hogy nem lehet ránézni, vagy beteg. Márpedig nyavalyásat választani, a mai nehéz körülmények között, nagy könnyelműség.

Beszél, beszél, szélesen kifejti összes nézeteit, az úton marhacsordát hajtanak, Halász Árpád lelassítja a gépet. Meleg benzinszagú por éri utol őket. A hosszú ember is beleszól onnan hátulról.

– Nők, ki beszél itt nőkről. Itt nincsenek nők, ott vannak nők, ott – kezét tétován nyújtogatja a lemenő nap felé –, ott vannak nők, ott. Itt nincsenek. Nem nők. Azok a nők. Azok. Itt nincsenek, Á, nincsenek.

Megcsuklik és tovább dünnyög. Zenthay gúnyos mosollyal legyint feléje.

– Beszéd. Csak afféle üres beszéd. Nők. Nők mindenütt vannak és mindenütt egyformák, ha arról van szó.

Már látszanak a csudákfalvi nyárfák, szótlanul ülnek mind a hárman, amint bekanyarodnak a faluba. Lent Rápolthy Jenő leszáll – köszönöm – mondja akadozó nyelvvel –, köszönöm – azzal támolygó léptekkel elindul hazafele. A másik kettő nem is néz utána.

A nénik a teraszon vannak, elcsodálkoznak, amikor meglátják Tibort, Eulália tant haragszik, hogy nem volt ideje felvenni a szebbik ruháját.

– Na mi van a cséplőgéppel – kérdi csípősen Árpádot –, hallom, hogy Szamosújváron volt.

Árpád felhúzza a vállait.

– Én megmondtam, hogy be kell menjek.

Eulália tant haragszik, hogy mért nem tudott előre a Tibor jöveteléről, mért nincs rajta az a szép, új ruha, mért nem tette fel az új parókáját, haragszik és tovább csíp.

– Maga nekem sohasem szól. Csak elmegy. Cukrot kellett volna hozni. Nincs cukor. Nincs. – Az Árpád nyaka belevész a vállai közé, amint a fejét rázza.

– Én mondtam, hogy megyek, én mondtam.

Eulália tant Tibort nézi, Tibor szép, magas fiú, mindig szerette a szép, magas fiúkat.

– Nincs cukor – mondja és Tiborra néz, pedig Árpádhoz beszél. – Borzasztó. Keserűen kell igyam a teámat holnap. Maga is keserűen fogja inni.

Tibor mosolyog, a megszokott gúnyos mosolyával és Árpádra néz, Árpád nyugodtan legyint:

– Én legfeljebb nem iszom – mondja, és gyorsan valami másról kezd beszélni.

Marjuka kiszól az üvegajtón, hogy fent van a vacsora és a nénik feltápászkodnak. Marjuka előttük megy át a szalonon, idétlenül kopog magas sarkú úri cipellőiben, túl sovány alakján ijesztően leng az úri gúnya, és a harisnyái ráncokat gyűrűznek a lába szárán. Az ebédlőbe is Marjuka lép be először, mezítlábas libapásztor korában tanulta meg a falujában, hogy az etetéshez ő megy elöl, a libák utána.

Eulália tant magasra tartott orral, mint egy jófajta vizsla, beleszimatol az ebédlőbe.

– Mi a vacsora?

– Tejes puliszka – feleli Jozéfa és leül az asztalhoz. Eulália elfintorítja az orrát.

– Pfuj. Disznókása.

Jozéfa szigorúan ránéz, aztán Tiborra, Tibor mosolyog.

– Nem disznókása, hanem puliszka – javítja ki Otti tant szelíden a nővérét. De Eulália ragaszkodik az elnevezéshez.

– Disznókása – mondja –, disznókása – és fintorogva ül le Jozéfa mellé, közben mereven nézi Tibort –, ugye maga sem szereti – kérdi tőle és elborzadva rázza meg a parókáját Marjuka felé –, disznókása.

Marjuka kuncog, amíg körbeviszi a tálat és összevigyorog Árpáddal.

Vacsora után behúzódnak kettesben az Árpád szobájába és Tibor újra beszélni kezd. A kocsi már régen ott vár rá az udvaron, de ez nem zavarja, ki akarja használni az alkalmat. Beszél, beszél, beszél szakadatlanul, a házasságról, az erkölcsről, a nőkről, Árpádot ez mind nem érdekli, neki nem fontos sem a házasság, sem az erkölcs, a nőkről pedig tud annyit, amennyire szüksége van Marjukához és a többiekhez. Unja a dolgot és álmos is, de tudja, hogy valami elő kell még bújjon a beszédhalmazból, és sietteti a folyamatot.

– Aztán kit akarsz elvenni? – kérdi újra, mikor egy szusszanási szünetben valahára szóhoz jut. Tibor teleszívja hatalmas mellkasát és nehéz, gondtelt tekintettel kiböki.

– Súlyos dolog. Talán mégis legjobbnak Bedő Ágnest gondolnám.

Árpád nem mond véleményt, örvend, hogy már idáig eljutottak, és nem akarja közbeszólásaival hosszabbítani az ügyet. Csóválja a fejét tehát és hümget gondtelten ő is.

– Jó a pedigré – folytatja Tibor –, a pedigré pedig nagyon fontos. Mindennél fontosabb. Szerény, igénytelen, munkához szokott, ez nem fog nekem összevissza költekezni.

Árpád mindenre helyeslőleg bólint, bizony úgy van, és az idő közeledik az éjfélhez, nem célirányos ellenkezni.

– Aztán megkérted már? – kérdezi, csakhogy éppen ne látszódjon olyan érdektelennek, na meg aztán úgy gondolja, hogy ez megint egy lépéssel előbbre viszi az alvás dolgát.

– Még nem – mondja Tibor –, majd holnap.

– Holnap?

– Igen, holnap. Vasárnap van, az embernek nincsen egyéb dolga, hát átmegyek és megkérem a kezét.

Ezt mégsem hitte volna, ez mégis meglepi Árpádot, hogy ez a kórtünet éppen ilyen akut és éppen ilyen súlyos legyen, hiába, itt áldozatot kell hozni.

– Tudod mit? Átmegyek én is – mondja –, elviszlek, ha akarod, átmegyünk ebédre, jó? – Az ajánlatot nagylelkűnek érzi, és reméli, hogy most már erre mégiscsak menni fog.

– Itthon van a húgom is – lógatja Tibor a fejét –, tegnap jött haza. Ő is jön.

– Rendben van, holnap délelőtt ott leszek, nagyszerű, rég nem láttam Klárát, igazán örvendek… – Árpád lelkesedik, valósággal rajong, van is oka rá, a disszertáció szerencsésen véget ért, Tibor a sapkáját keresi.

A kocsi elmegy, már lent zörög a faluban. Az éjszaka gyönyörű holdvilágos, egy kicsit nézni kell még a csillagos eget, pedig Árpádnak nem szokása az ilyesmi. De tegnap hazajött Klára. Itt van megint, itt van újra Klára.

Milyen szép az éjszaka, milyen szépen muzsikálnak a békák. Az éj füstszagot liheg. Az alsó kertben nyújtottan, panaszosan vonyítanak a farkasok.

Leánytelkén megszólalnak a harangok. Először a református templom harangja kondul nehányat, aztán felelni kezd rá a falu alsó végéből a görög katolikus. A frissen mosdott arcú reggeli nap ránevet a buzogányra, meg a kettőskeresztre és a két templomtorony nemzetközi harangnyelvén beszélgetni kezd.

Vasárnap van. A falu utcáját ünneplőbe öltözött legények járják bokrétás kalappal, kihúzott fehér ingük szokatlan tisztasággal világít. Az utcán padkákra, szájukra bogozott fekete kendőkkel, csapatostul ülnek ki az asszonyok, mint varjak a kerítésekre.

Bedő Ábris ott áll a tornác előtti kis dombon, magasan a major felett, szétvetett lábakkal, veres bikanyakkal, mérgesen. Nagy rozmárbajusza, mint két roppant fekete pamacs, lóg lefele kétoldalt az arcán és őszülő, bozontos szemöldökei alól indulatosan szikráznak elő a szemei. Ezüstszürke, rövidre nyírt haján hátratolja a kis zöld vadászkalapot, úgy dörgi lefele:

– Hogy az a keserves Úristen, aki kiteremtette az ilyen fehérnépet erre a búbánatos öreg világra, fogná meg azzal az ő szentséges kezével és tekerné ki azt a ribancos nyakát vén boszorkájának!

Kanyóné, odalent a Szunyogh-udvarban, csípőre tett kézzel rikácsolja vissza a maga vasárnapi imádságát.

– Hát a maga nyakát! Ide küldje azonnal a lisztet, mert Szentpéter imádságos köldökére mondom, hogy ledorongolom a libáit, ha újra átbújnak a kerítés alatt!

– Hij, hogy az a keserves Szűzmária… – dörgi vissza Bedő Ábris a dombról, csúnyán végigkompromittálva az összes létező női szenteket –, mondom, hogy megkapta már azt a lisztet, vén bestia!

Kanyóné félrecsapott fekete fejkendője alól a férfiszentek pajzánságainak emlegetésébe kezd, úgy áll ott az aprógyepes konyhaudvar közepén, mint egy dühöngő fúria.

Valami lisztről van szó, amit Kanyóné követel Bedő Ábristól a férfiszentek felsorolásának igénybevételével, míg Bedő Ábris az összes szóban forgó női szentekre hivatkozva magyarázza illő szerénységgel, hogy a lisztet már régen megadta. Mögötte üres a tornác, Katalin asszony ilyenkor a konyhába menekül és kicsi Ágnes is elrejtőzik az illetlen szavak elől. Sőt a béresek és a kocsisok ott lent a majorban szintén behúzódtak már jó előre az istállók fészerei alá, onnan hallgatják derűs káröröммel a bonyolult és cifra körmondatokat, amelyekkel a Bedő-udvar gazdája és a Szunyogh-udvar gazdasszonya méltányolgatják egymásnak a maguk igazságát.

Végül is Bedő Ábris nagyot sóhajt odafent, leveszi fejéről a kalapot és búbánatosan néz fel a ragyogó égre.

– Hej, te szegény, jóságos Úristen, milyen nagy fene kínban lehettél, amíg egy ilyen vén sárkányt kiteremtettél erre a szomorú világra.

Azzal nagyot rúg csizmájával egy vakondtúrásba és döngő léptekkel indul a tornác felé. A tornác oszlopához lapulva meglátja az ispánt.

– Na Szájdel úr, bevégezték tegnap a vetést? – A kis sovány ember szinte didereg.

– Nem végeztük be, tekintetes úr kérem.

Bedő Ábrisnak összefutnak a szemöldökei.

– Nem? Hát mért nem?

– Mert azt tetszett rendelni, hogy az egyik fogatot küldjem el a malomba…

Be sem fejezheti, könyörtelenül rádörög az ítélet:

– Szájdel úr, maga marha! Ha nem hall jól, dugja a lábujját a fülébe, érti? Én azt mondtam, hogy miután bevégezte a vetést, küldjön egy fogatot a malomba! Nem azt, hogy kifogja a lovakat a boronából! Jaj, jaj, micsoda ember, micsoda ember…!

Seidel ispán még mentegetőzik.

– A gyakornok urat is megkérdeztem, ő is úgy értette.

Bedő Ábris csak legyint nagyhosszút és fellép a lépcsőre.

– Meg vagyok én áldva, ispánnal, gyakornokkal, mindennel.

A konyha felől két paraszt kerül előre. Az egyik, egy hosszú hajú cigány, már messziről levette a kalapját, úgy közeledik.

– Na, mi van móré, mit akarsz megint?

– Kezsitcsókolom drága jó tekintetes úr drága, csak egy kis vesső kéne onnan a ritekrül drága – várakozással néz az arcára és folytatja gyorsan –, nem ingyen kéne instálom alázattal.

– Aztán mit adnál, mi? Egy lopott csirkét talán? De még azt is tőlem lopnád, vén tekergő!

A cigánynak lecsurog az arcáról az alázat.

– Jaj instálom drága tekintetes úr drága, ne tessék már csúfolni a szegény cigányt, sze becsületes voltam én örök életemben, tudja jól a drága tekintetes úr!

Bedő Ábris elneveti magát.

– Tudom hát. Még a szilvát is te loptad el a nagyságos asszony kertjéből, vén tolvaj.

A cigány ijedten forgatja a kalapját.

– Így folyjon ki a szemem ni…

– Na, na. Hát nem ott kapták meg a konyhádban?

– Nem volt az szilva instálom, csak olyan kis csepp volt ni az egész, mind elrothadt volna úgyis drága…

Bedő Ábris elvágja a mentegetőzést.

– Na vigyed azt a vesszőt, de csak a patak partjáról, érted-e? Csak a patak partjáról! Ha megfoglak, hogy bentről is vágtál, a hajadnál fogva kötlek a gerendára! Aztán majd teszel két napszámot érte.

A cigánynak felcsillan a szeme, tetszik a vásár, de azért még megpróbálja.

– Egy napszám is elég lenne kezitcsókolom, azért a csepp kicsi vessőért, ami ott van…

– Nem takarodsz! – förmed rá, és már nyúl is a botja felé. A cigány szaporán kotródik.

– Domnule Bedő – kezdi magasabb hangon a másik ember és a kalapot sem veszi le a fejéről –, a domnu őrmester kér egy szekér fát.

Bedő ránéz, nézi, szúrósan, tetőtől talpig. A kalapot újra leveszi a fejéről, az arca kezd kipirosodni.

– Fát? – mondja –, fát? Hát már az a jóságos Öregisten is hozzám jön, ha kell neki valami? Mért nem megy a paphoz, vagy a jegyzőhöz, vagy a főszolgabíróhoz? Mi? Most Románia van, azok az urak, mért nem megy azokhoz kérni? Ha fa kell, hozzám jönnek, ha bor kell, hozzám jönnek, ha gabona kell, hozzám jönnek, ha Istenharagja kell, hozzám jönnek! Hát mi vagyok én?! Raktár? Miniszter? Úristen?

Dühösen gyűri a kalapját, feltör belőle az indulat és a zsebéhez kap.

– Hát mit adjak még oda? Itt a bicskom, nem kell? Ceruza! Nem kell? Nótesz! Nem kell?! Itt az órám! Nem kell?!

Földhöz vágja a bicskát, ceruzát, nóteszt, végül kitépi mellényéből az óráját és földhöz vágja azt is.

– Mi kell még?! Mit adjak még oda?! Ott a házam! Az istállóm! A gabonásom! Mind adjam oda?! Hát neked Isten, mit adjak?! Mi kell?! A mellényem?! A kabátom?! Hát nesze, Úristen, kalap!

Azzal megmarkolja az összegyűrt kalapot és fölhajítja a levegőbe. A kalap jó magasra repül, a ház mellett egy öreg akácfa áll, úgy látszik megérti, hogy ezt az Istennek küldik és kinyújtja érte az egyik ágát. Bedő Ábris utánanéz a fennakadt kalapnak, kicsit elámul, aztán csöndesen elmosolyodik a bajusza alatt és döngő léptekkel felmegy a lépcsőn. A szobaajtóból még visszaszól.

– Szájdel úr, kell adni egy szekér fát az őrmesternek. Azt a kalapot pedig verjék le onnan.

Azzal bevágja az ajtót.

Kanyóné pedig ezalatt odalent, miután sikeresen végigemlegette az összes bibliai szenteket, nagymérgesen átmegy a konyhán, be a szobájába, ott felveszi az asztalról a gondosan kikészített énekeskönyvet és gyorsan felölti a templomba járó éltes úrhölgyet megillető arckifejezését. A konyhaküszöbön még rúg egyet a macskába, egy elejtett fadarabot a Simion hátához vág – mit szemetel össze mindent vén gané –, azzal lassú, magába mélyedő léptekkel megindul a kerten át a templom felé.

Szunyogh Terka már ott ül a helyén, a faragott címer alatt, szikáran, sápadtan, jóságosan. Ahogy végignéz az embereken, az asszonyokon, ahogy néha megbólintja feléjük a fejét, csupa előkelőség és csupa jóság. Szerényen ül ott a törökverő ősök címere alatt, kopott fekete ruhájával és hetven évével, néha mosolyog, néha lesüti a szemét, néha lapoz az énekeskönyvében. Kanyóné odaül melléje, nem közel hozzá, de ugyanabba a padba, ezzel jelképezve, hogy ő alacsonyabb rangban van ugyan, de azért a házhoz tartozik.

Szunyogh Terka bólint neki, és halkan odasúgja:

– Hogy aludt az éjjel, Kanyóné?

– Ó, ó, köszönöm, bizony rosszul, bizony rosszul…

Szunyogh Terka megijed.

– Na, csak nem beteg?

Sajnálja Kanyónét. Sok évvel ezelőtt vette maga mellé, nagyon elhagyatott, nyomorult özvegyasszony volt akkor, vagyontalan, rokontalan. Azóta már a családhoz tartozik, és ha jó dolga is van Kanyónénak, azért ő még mindig olyannak látja: elhagyatottnak, könnyes arcúnak, sokat éhezőnek. Sóhajt is Kanyóné akkorát, mintha még mindig olyan volna.

– Ó, ó, bizony vénülünk már, vénülünk már… – búsongatja a hatvan esztendejét.

– Fáj valamije? – dolgozik tovább Szunyogh Terkában a részvét. Kanyóné csak a fejét lógatja.

– Fájni éppe nem fáj, de hát már úgy vagyunk, hogy így is, meg úgy is…

– Hát úgy bizony, úgy bizony – bólogatja vissza Szunyogh Terka a maga hetven évét és lapozni kezd az énekeskönyvében.

Bedő Ágneske már ott ül a hátuk mögött egyszerű kis sötétkék ruhájában, és amikor felhangzik a hívek ajkán a zsoltár, vékony kis cérnahangocskájával velük énekel. Nagy világoskék szemei elkalandoznak közben és nézik a karzatot, az orgonát, a kántor nyakán dagadozó ereket, amint az izzadtan és vadul birkózik a szent ének hangjaival. Nézi a komoly atyafiakat és a fejkendős néniket, az összevissza kacsingató lányokat és legényeket, a papot is nézi, mindent néz. Elpirul, amikor az apja elkésve belép és lábujjhegyen előrejön és halkan odaköszön Szunyogh Terkának, de mély, zümmögő Bedő Ábris-hangja minden fojtottság dacára áthallatszik a zsoltáréneken. Szégyelli magát az apja miatt és gyorsan az anyjára néz. Bedőné szikáran ül mellette, mereven az énekeskönyvre tekint, de nem énekel. A szája szigorúan keskenyre van húzva, mint mindig. Egy felelőtlen szellő bekukkant a nyitvahagyott ajtón, megborzolja kicsit Ágnes világosszőke, koszorúba kötött haját, vértelen, sápadt arcát megcirógatja, kicsi Ágnes megérzi és az ajtó felé néz: kint vakítóan süt a nap, milyen jó volna most a napon lenni.

Balogh András tiszteletes ezalatt felimbolyog a szószékre és ott megáll, vékonyan, magasan, feketén, mint egy eltévedt felkiáltójel. Ahogy lenéz, rettenetesen magasan találja magát és a fejében érezni kezdi az éjszaka folyamán elfogyasztott borokat. Az alatta levő fejek összegomolyognak a szemei előtt – ejnye, ejnye – gondolja –, bár tartana ez az ének még egy keveset, amíg összeszedem magam. – De az éneknek vége van és a templomra ráterül a mozgolódásokkal teli csend.

Balogh András ádámcsutkája megmozdul, lendületet vesz és mekegve belekezd a beszédjébe. A mondatok valahogy nem éppen a leghelyesebb sorrendben következnek, mint ahogyan azt agyának döcögő gépezete már évek hosszú sora óta megszokta, de azért nincs baj. Csak helyenként tart kisebb szüneteket, hogy kifújja az orrát, vagy letörölje a szája szélére kicsapódott nyálat. Ezeket a kis szüneteket arra kellene felhasználja, hogy új mondatanyagot seperjen össze a leltárból, de az agy ma sehogyan sem akar engedelmeskedni, és amikor egy mondatnak nekikezd, még fogalma sincs, hogy mivel fogja befejezni.

Azért nincsen baj. Egyszer ugyan olyasmit érez, mintha az egész templom tetővel állna lefele és a hívek ájtatosan elábrándozgató serege lábtól lógna a mennyezet gerendáiról, de ez csak rövid ideig tart. Az ádámcsutka mozgásának irányában egy kis borféle valami pillanatnyi kíváncsiskodásból felszalad ugyan a gyomra felől, de szerencsére orrfúvás ürügye alatt sikerül egy kicsit elfordulni a szószék sötétebb része felé, és a kis tolakodót gyöngéd köpés kíséretében ráhelyezni a rozoga padlódeszkára. Mivel pedig ezt a kirohanást a gyomor lakói közül többen nem követik, hamarosan újra ott vonaglik a hatalmas ádámcsutka a merengő lelkű hívősereg feje fölött és mekegve dobálja közéjük borszagú nyál helyett az örökbölcsességű szavakat.

Szunyogh Terka lelke jóságos elfordulással szálldos az isteni ihletből fakadó szavak magasságában, légiesnek és tisztának érez mindent: magát, a papot, a világot és azt a szent lendületet, mellyel a mekegő igék belehullanak a lelkébe és a magasztosság virágaival hintik tele ezt a vasárnapot.

Az atyafiak megszegett fejjel fogadják a szószék felől közéjük hulló szavakat, azok leperegnek róluk, és ha nem is figyelnek oda, azért megmossa őket, mint ahogy a fákat megmossa a rájuk szitáló langyos permeteg. A mezőkre gondolnak, a szántásra meg a boronálásra és néha lopva ki-ki pislognak az ablakon, hogy nem változik-e meg odakint az idő. Aztán újra lehajtják a fejüket és gondbatemetkezve, néma becsülettel hallják a papot.

Az öregasszonyok szeme megakad a szószék valamelyik pontján, nézik mereven és kitartóan, míg a szájuk megszokott munkával morzsolgatja a füleiken keresztül megtalált szavakat, anélkül, hogy kíváncsiak lennének az értelmükre.

A fiatalabbja néha sugdosódik, valahol egy gyermek félhalk cérnahangon megkérdezi, hogy lesz-e a bornyúnak piros szalagja és kolomp a nyakán, nehányan kuncogni kezdenek és átkacsingatnak egymásra: nem nagyon zavarja őket a pap.

Öreg Bedő Ábris egészen a pad fölé hajol. Mély, mély gondok húzzák le a fejét, azt lehetne hinni, hogy talán éppen az Istennel perel, vagy az élettel csatázik. Pedig nem teszi egyiket sem. A szeme előtt, a padlón egy légy mászik, néha felrepül, de mindig visszaszáll ugyanoda. Egy csepp kicsi hangya mászik elő a deszkarepedésből, tanakodik, aztán megindul a légy felé, a légy félreszökken és kíváncsi figyelemmel nézi a hangyát… ezekben gyönyörködik Bedő Ábris. A feje közben mind lejjebb lankad, mind Istenfélőbb és magábaszállottab lesz az alakja, amint két barna, csontos ökle feltámasztva magaslik ki ezüstszürke haja fölé. Aztán egyszerre csak különös hang kezd jönni felőle, egyforma, mély, lélegzésszerű hang, olyan hang, hogyha nem éppen templomban hallaná valaki, még bizony azt mondaná, hogy öreg Bedő Ábris elaludt.

Kanyóné nem törődik sem a pappal, sem a beszéddel, sem a körülöttelevőkkel. Kezében tartott fekete szegélyű ünnepi-zsebkendőjével néha megtörli a szemét, néha hangosan kifújja az orrát, míg egyformán kivörösödik a szeme és az orra és így, magában elmerülve, vörösresírt szemekkel gyászolja a vasárnapot.

Kicsi Ágnes gondolatai messzire elkalandoznak. Olyan messzire, hogyha szigorú anyja tudna róluk, nagyon megharagudna. Fehér homlokán keskeny gondráncok képződnek és ezek között a ráncok között, bujkálnak kicsi Ágnes összes ábrándjai. Városok, színházak, ruhák… úgy borulnak reá erre a tizenhét éves mezőségi fantáziára, mint valami csodálatos keleti köpeny. Város: ez jelenti mindazt, ami nem Mezőség. Ami nem domb és szántás és rét és kerti virágágyás és vetemény és konyha és égett trágyaszag, meg békazene. Város: ebben a szóban benne van minden, amit egy tizenhét éves leány magának az életről megálmodhat. Zenét jelent, olyan zenét, amely nem a leánytelki vasárnap délutánok felhallatszó

kéttaktusú, álmosító táncmuzsikája. Bálokat jelent, előkelő nagy bálokat, nem olyanokat, ahol a csűr bedeszkázott oldalai mellett hosszú padokon sötétruhás nénik ülnek és savanyú parfüm-szagú, vizes hajú fiatalemberek mutogatják olcsó eleganciájukat. Nagy, pompás estélyeket jelent, olyant, amilyeneket néhol képeken látni, igazi cigányt, igazi pezsgővel és tánczenét, valódit, nem olyant, amit a fakó, öreg gramofon recseg egy-egy sósstanglis házizsúron. Férfiakat jelent, valódi férfiakat, frakkost, karcsút, igazit. Ilyenekről álmodik kicsi Ágnes, amíg a pap beszél odafent az Isten nyelvén és néha elhallgat, hogy letörölje nedves zsebkendőjével a szája szélére verődött savanyú, borszagú nyálat.

A beszédnek vége van, már a zsoltár utolsó hangjai is elszállnak, csak az orgona búg még utánuk akadozó, fájdalmas nosztalgiával. Szunyogh Terka megmozdul és feláll.

– Na, gyerünk – súgja oda Bedőné is a lányának és erélyesen tuszkolni kezdi kifele a padból, nehogy Kanyóné megelőzze őket kifele menet. Évek óta folyik ez a verseny, Bedőné és Kanyóné között, hogy melyik következzen illendőségi sorrendben Szunyogh Terka után. Alighogy kibújnak a padból, Bedőné egy erélyes mozdulattal félretolja kicsi Ágnest, és gyorsan ott terem Szunyogh Terka mögött, kicsit meg is löki Kanyónét úgy, hogy az visszatántorodik a padba és tekintettel az istenes környezetre, csak a gondolatai közt mer megereszteni egy csavarmenetes káromkodást. Bedőné pedig hidegen, mereven, fölényesen hagyja el a templomot, a jóságosan körülbólogató Szunyogh Terka mögött.

A templom előtt megállnak, megvárják a papot és Bedő Ábrist, aztán együtt mennek fel a Szunyogh-udvarba. Ilyenkor vasárnap, régi szokás már, valamennyien Szunyogh Terkánál ebédelnek.

Beszélgetve érkeznek a ház elé, Szunyogh Karcsi az ajtóban áll, mosolyogva kezet csókol a nagyanyjának és megkérdezi, hogy jól kiimádkozták-e magukat. Szunyogh Terka tréfás rosszallással megfenyegeti az ujjával, na-na, neked sem ártott volna – mondja, de ez a rosszallás csak olyan képletes. Dehogy is haragudna ő erre a vékony, cingár kis legénykére, aki a földkerekség egyetlen élő fiú-Szunyoghja. Karcsi, a drága Karcsi, az ő és a Marosvásárhelyen élő többi Sunyogh asszonyság egyetlen szemefénye, világszép Karcsija.

A huszonnyolc éves Karcsinak nem él már sem az apja, sem az anyja, de azért nem árva fiú ő mégsem. Egy nagymama s két néni van a világon, akiknek az a foglalkozása, hogy Karcsit bámulják. Karcsi a férfi: a nagyszerű, az okos, a szellemes, az eredeti. Amit Karcsi csinál: az a tettek csimborasszója és jaj annak, aki egyetlen szóval is kritizálni meri. Üres óráikban pulóvereket kötnek neki, és mivel minden órájuk üres, Karcsi szekrényében halomra nő a kötöttáru. Még az ételek is két csoportba tartoznak a nagymama s a Szunyogh-nénik osztályozása szerint. A Karcsi-szereti és a Karcsi-nem-szereti ételcsoportokba. Ha maguk közt vannak, csak arról beszélnek, hogy Karcsi mit csinál, hogy van, mit mondott

megint, mikor írt, mit olvas és így tovább. Titokban talán mind szerelmesek belé, persze csak a maguk módja szerint.

Mikor már valamennyien letelepedtek a nyitott verandára és megindult a beszéd az időről, a sertésárakról és a dalosversenyekről, Szunyogh Karcsi odahúz egy nádszéket kicsi Ágnes mellé és nagy kényelmesen beleterpeszkedik.

– Jöjjön, Ágnes, flörtöljön velem – mondja a szék mélyéből, mint egy török pasa, aki elvárja, hogy minden nő a talpát vakarja.

Kicsi Ágnesnek nem szokták azt mondani, hogy flörtöljön, egyáltalán flörtölni sem szokott. Tehát elpirul és félre fordítja a fejét. Karcsi utána hajol és az arcába nevet.

– Na né, hogy elpirult, biztosan szerelmes belém! – Hangosan mondja, hogy meghallhassa mindenki, hogy ő az ellenállhatatlan Karcsi, íme, bókokat mond és játszik egy női szívvel.

– Ne hozd zavarba szegény kislányt – szól rá Szunyogh Terka és a mosolyában ez van – ugyan, hát van valaki, aki nem szerelmes beléd?

De Bedőné összehúzza a szemöldökét, és hidegen megfelel a lánya helyett.

– Ágnes nem szokott flörtölni és nem szerelmes senkibe.

Karcsi nevet és incselkedik, mégsem hiszi – kis huncut, biztosan van valakije, de ha nincs, hát akkor itt van ő, Szunyogh Károly úr, gyönyörűszép lovag, eseng a kis Nebántsvirágocska kegyei után.

– Azért esenghet – feleli a Nebántsvirág –, maga nagyszájú – ezen a mondáson a társaság jóízűen nevet és sokan titokban igazat adnak kicsi Ágnesnek. Csak éppen Bedőné inti le mosolyogva, de szükségesnek érzett anyai szigorral.

– Micsoda hang ez, Ágnes!

– Ó, nagyszerű hang – állapítja meg Karcsi –, most már biztosan tudom, hogy szerelmes belém – és erővel meg akarja csókolni a leány kezét. Kicsi Ágnes nem engedi, neki még sohasem csókoltak kezet, egyáltalában a csók az olyasvalami, aminek az emlegetésétől is elpirul és eszébe jut róla Valaki, egy nagyszerű Valaki, akit még sohasem látott, de azért tudja, hogy milyen lesz és hogy el fog egyszer jönni és elviszi magával, ki a nagyszerű életbe. Egészen pontosan még nem tudja, hogy milyen lesz, de szép lesz nagyon, és jó lesz nagyon és ahogy jön, az egy csoda lesz. És egy cseppet, de cseppet sem fog hasonlítani Szunyogh Karcsihoz.

A falu felől autóberregés hallatszik, erre felfülelnek.

– Csak nem vendég jön! – horkan Kanyóné és eszébe jut, hogy kevés lesz a pulyka.

Az autóhang letér az országútról és egyenesen a dombnak tart.

– Ez a drótosford – állapítja meg Karcsi és valóban igaza van, már ott zörög a kertben és bekanyarodik a ház elé. Négyen ülnek benne. Szunyogh Terka gondterhelten inti magához Kanyónét és megkérdezi tőle súgva:

– Elég lesz a tészta?

Kanyóné visszasúgja:

– A tészta elég, legfeljebb kevesebbet vesznek. Hanem a sült?!

Szunyogh Terka könyörgő bocsánatkéréssel néz Kanyónéra, mintha azt mondaná, hogy azért rá ne haragudjon, ő igazán nem tehet róla.

– Talán két csirke elég lesz – mondja bizonytalanul. Kanyóné dohogva indul a konyha felé.

– Na sze, ne egyenek annyit, akkor elég lesz!

A baromfiudvar felől csakhamar hangos csipogás jelzi, hogy váratlan vendég érkezett a házhoz.

A vendégek ezalatt kiszálltak a gépből. Négyen vannak, Zenthay Tibor és a húga, Halász Árpád és Rápolthy Jenő. Tibor jelentőségteljesen néz Ágnesre és így fog kezet vele, mintha attól félne, hogy az a kis fehér holmi azonnal eltörik, ha megszorítják. Ágnes nem néz rá különösebben vissza, csak úgy, mint a többire. Életében alig látta néhányszor ezt az embert, akkor is a sarokból hallgatta valahonnan, amíg az apjával tárgyalták a gazdaság dolgait. Vele nem is beszélt soha, nem volt közös témájuk és elkönyvelték egymást a többi „látott” ismerős közé.

Zenthay Klára inkább érdekli. Tudja, hogy most jött haza külföldről, ahol éveket töltött és ez a tudat valami láthatatlan bűvkört kerít köréje. Úgy nézi karcsú, csinos alakját, szépmetszésű barna arcát, könnyű, divatos ruháját, mint valami messze csillagzatról lecsöppent csodát. Tetszik neki. Hogy a haja rövidre van vágva. Hogy a ruhájának milyen nagyszerű színe van. Hogy gyűrűk vannak az ujjain. Hogy a csuklóján különös karperec lóg és zörög. Tetszik neki, ahogy beszél, ahogy nevet, ahogy néz. Szinte fájdalmat érez, annyira szeretné, hogy ez a nagyszerű lány a barátnője legyen. Hogy ő kérdezze, és az feleljen és meséljen mindenről, mindenről. Már bizonyára megcsókolták, milyen hátborzongatóan szép volna, ha arról is beszélne. Hogy megsimogassa a haját, milyen tömött és milyen barna. Hogy megcsókolhassa, és a legjobb barátnők legyenek és mindent elmondjanak, mindent, mindent.

Nézi, nézi és nem mer szólni hozzá, és amikor Klára véletlenül megszólítja, rövid, zavart feleletet ad. Sírni szeretne, amiért olyan ostoba, amiért olyan gyerek még mellette. Ha felnőttebb volna, ha okosabb volna, bizonyára barátnők lennének.

Halász Árpád ott van Klára mellett, beszél hozzá és néha összenevetnek. Ma hosszú nadrág van rajta, ami kicsit szokatlan ugyan, de azért nem sokat változtat a megjelenésén.

Rápolthy Jenő frissen jár, mozog az emberek között, beszél és kérdez, jól szabott szürke ruhájában nagyszerű megjelenés. A ruhán látszik, hogy régen készült, de nem kisvárosban. Ahogy mozog, ahogy beszél, ahogy nevet, olyan nyugodt, olyan biztos, olyan előkelően úrias, mintha nem is a csudákfalvi farkasok mellől jönne, hanem valami messzi, idegen nagyvárosból.

– Hogy van az anyja? – kérdezi Szunyogh Terka előzékeny érdeklődéssel – nagyon régen nem láttam.

– Köszönöm – feleli kellemes, lágy hangján –, jól érzi magát. Minden idejét lefoglalják az állatai.

– Igen, igen – bólogat mosolyogva Szunyogh Terka –, hallottam, hogy mennyi sok kutyája van.

Elkomolyodik.

– Van – mondja –, van. Mama nagyon szereti a kutyákat. Az Alaszkát ma megrúgta egy ló, el kellett küldeni a doktorért. Vinnyogott és fáj a lába, mama megsajnálta és a doktorért küldött.

Észreveszi, hogy mindenki hallgat és mosolyog, kicsit elpirul és zavartan teszi hozzá:

– Mama nagyon különös.

Néhány másodpercig csend van, aztán valaki beszélni kezd egyébről. Rápolthy Jenő még komoly, maga elé néz, idő kell, amíg a beszéd lázas lüktetése újra felrázza és elfelejteti vele a gondolatait.

Ebéd alatt szembe került Zenthay Klárával. Keveset hallott eddig róla, mikor utoljára látta, még jelentéktelen gyermeklányka volt, most kíváncsian nézi a sok megszokott arc között, kíváncsian és bírálgatva. A bírálgatás eredménnyel zárul: kénytelen megállapítani, hogy Zenthay Klára más, mint a többi. Csinosabb, frissebb, egyensúlyozottabb. Külföld – mosolyodik el befelé –, persze, ott ilyenek a nők.

Klára viszont már hallott Rápolthy Jenőről eleget. Emlékszik rá, régen is jött át néha vadászni, komoly, magas volt akkor, tíz év előtt. Azóta sok minden történt, hallja, hogy lezüllött teljesen, valósággal belebutult az ivásba, azt mondja Tibor. Figyeli, érdekes, az arca még egészen fiatal és kellemes, a hangja is éppen olyan, mint volt és amiket beszél, nem is olyan buta… sőt, szellemes és mulatságos… érdekes, hiszen ez az ember nem is olyan borzasztó, mint ahogy mondták…

Máshol talán nem tűnne fel, de itt ökrökről beszélnek és papilakról beszélnek és néha a Szunyogh Karcsi nyafka hangja bóknak készült üres élceket puffogtat, amiken aztán ő maga nevet egyedül, de annál hangosabban és ott ül a pap, meglapulva a tányérja mögött, nagy, idétlen kezeivel középen markolva a kést, meg a villát és szétverdeső könyökökkel csámcsogja be magába a pulykasültet. Lehetetlen lenne nem észrevenni, hogy ott szemben ül egy ember, akinek már a ruhája is más, mint a többieknek, és más a hanghordozása, és mások a szavai meg a gondolatai és a szemei is mások: tele vannak valami különös mély borúval. Ott ülnek egymással szemben, de nincs szavuk egymás számára. Csak tekintetük van, csak gondolataik vannak. Körülöttük zajlik egy idegen világ, mely gabonaárakról és cséplővámról szaval, disznókért lelkesedik és adó ellen agitál.

Ők ketten nem szólnak bele, de úgy érzik, hogy magasabban vannak és a többiek feje fölött néha összeér a tekintetük. Ilyenkor összemosolyognak, mint messzeföldi honfitársak, akik valahogy idetévedtek, ebbe a zűrzavaros barbár világba és most jólesik, hogy összetalálkoztak.

Még egyetlen szót sem beszéltek együtt és már jóbarátok.

Már nem véletlen, hogy ebéd után egymás mellé kerülnek a szalonban.

– Hogy tetszik a Mezőség? – kérdezi Rápolthy csak azért, hogy meghallja a hangját.

– Nem tetszik – vallja meg őszintén a lány és kicsit megrázza a fejét és egy kicsit mosolyog –, csúnya, kopasz, üres, nagyon üres.

Mély zengésű, puha hangja van, kellemes, Rápolthy amúgy sem szereti a nagyon éles hangokat. Cigarettára gyújtanak, kinéznek az ablakon és érzik, hogy ott túl, a szemközti domboldal kopasz lankáján összetalálkozik a tekintetük.

Rápolthy megjegyzi:

– Nem is a vidék üres, csak az emberek, akik a vidéket lakják.

– Az emberek a vidékhez alkalmazkodnak – a lány nevet, jó, egészséges, mély nevetése van.

Rápolthy nem felel, nézi a dombokat és úgy érzi, hogy védelemmel tartozik nekik.

– Pedig nem csúnya vidék – mondja –, csak meg kell ismerni jobban. Emberek is vannak ilyenek, első látásra csúnyáknak ítéljük őket, és később rájövünk, hogy mégis szépek.

A lány csak a fejét rázza és nevet, nem, azt mondja, nem, ő nem lát benne semmi szépséget. Rápolthy Jenő magyarázni kezd, a dombok lágy hajlásairól beszél, a vonalak harmóniájáról, a színek melankóliájáról, valami végtelenül puha melankólia van ezeken a dombokon – mondja –, valami kellemes narkózis zsong a tücsökmuzsika egyhangú dallamában, az emberek álmosak és lassú életűek lesznek tőle…

– És indolensek – löki közbe a lány.

– De azért mégis szép – folytatja –, vannak rózsaszínű estéink és kristálytiszta hajnalaink, amikor a tavak zöld párákat lehelnek…

A lány közbeszól:

– Igen – mondja –, vannak továbbá fülledt nappalaink, amikor az ember azt sem tudja, hogy mit kezdjen az unalmával…

– Az unalom egyéni és nem felelős érte semmiféle környezet – feleli vissza, és így elbeszélgetnek, kérdeznek és felelnek és közbevágnak, kíváncsian fürkészik egymás gondolatait, igyekeznek beleselkedni a lefüggönyözött ablakok mögé, amerre a lélek belső szobái vannak. Nézik egymást, végigtapogatják egymást a szavaikkal, kíváncsiak, izgatottak, ismerkednek.

Szunyogh Karcsi zavarja meg őket. Mekegő nevetéssel furakodik közéjük.

– Hallgasson ide, grófné, hallgasson ide, ez a bolond Tibor azt akarja elhitetni velem, hogy van egy papír, amit a falra ragasztanak! Egy papír! Ilyesmit is csak ez a bolond Tibor tud kitalálni! Na, hallott már ilyent, grófné?!

A Mezőségen nem ismerik ezt a szót, hogy „nő”. Ott a lányok is grófnék és bárónék, anélkül, hogy ez kompromittáló lenne rájuk nézve. Íróné, színészné,

művészné: így beszélnek a Mezőségen és ilyenkor nem az író, vagy a színész feleségére gondolnak, hanem az írónőre, a színésznőre és a művésznőre.

Klára haragszik, hogy megzavarták és csodálkozik is egyben.

– Hogyne – mondja –, tapétának hívják – és rányitja tiszta csodálkozó szemeit –, maga még nem látott olyant?

Karcsi már másról beszél. Karcsi már másról mekeg.

– Mondja csak, Klára grófné, megtanult jól flörtölni Párisban? Azt mondja ez a Wolf, hogy ott nagyon huncutok a fehérnépek. Igaz?

Klára felelni szeretne és szeretné megkérdezni, hogy ki az a Wolf, de Karcsi már tovább rohan a témáiban és mutatni akarja a tapétaügy miatt is, hogy ő azért nem olyan elmaradt vidéki szamár.

– Olvasta, grófné, a Fiók titkát? Nagyszerű könyv, valami angol íróné írta, nem emlékszem a nevére… aztán mit szól hozzá, hogy Marlene Dietrich férjhez megy valami kávégyároshoz… de nem, nem is kávégyároshoz, mert egy szalámigyároshoz, és hogy megjelent egy új könyve ennek az amerikai írónak, hogy is hívják csak na… valami Lager… Lager… Lagerlöff… igen Lagerlöff, talán Kurt azt hiszem a másik neve, vagy valami hasonló, egy egészen fiatal amerikai fiú…

Beszél és Klára bámulva figyeli és Jenő kinéz az ablakon, beszél és Szunyogh Terka átnéz rá a Bedőné válla fölött, büszkén és diadalmasan és ragyog a szeme.

Zenthay Tibor alighogy egy jó félóra elteltével befejezi az ökrökről való véleménynyilvánítást, amennyiben a hallgatósága szemmel láthatólag lecsüggedt ennyi érv után, és nem fejtett ki több ellenállást, sikerétől elpilledve körültekint, és megpillantja kicsi Ágnest egymagában üldögélni a legszélső ablakmélyedésben. Egyenesen odasiet.

– Éppen jó – mondja –, hogy egyedül van, valami fontosat szeretnék megbeszélni magával.

Ágnes csodálkozik, vele nem szoktak komoly dolgokat megbeszélni.

Tibor odahúz egy széket, lovagló módra rátelepszik, két könyökét a szék támlájára támasztja, állát az ökleire fekteti, úgy néz a lányra.

– Arról van szó – mondja –, hogy én el szeretném venni magát feleségül.

Kicsi Ágnes megdöbbenve nézi, a szemei kerekre nyílnak, nem érti tisztán a dolgot. Talán azt hiszi, hogy tréfálnak vele, mindenesetre szokatlan módon.

De Tibor elmondja még egyszer, éppen ilyen egyszerűen, tisztán és szabatosan, még csak nem is mosolyog hozzá. Ágnes arca elé kapja a kezét.

– Jesszusom – szalad ki száján a rémület –, aztán miért?

Tibor most már mosolyog, gúnyosan, fölényesen és úgy felel, mint egy kisgyereknek, oktató hanglejtéssel.

– Mert tetszik nekem, azért.

Ágnes csak most kezd elpirulni.

– Borzasztó – hebegi –, borzasztó, hogy ezt éppen nekem mondja.

– Hát kinek mondjam? Hiszen magát érinti a dolog.

A hang gúnyos és nem is suttogó. Kicsi Ágnes egy pillanatra ösztönösen nő, amint ijedten körülnéz és halkan mondja:

– Jaj, ne olyan hangosan, még meghallja valaki.

De Tibor nem bánja, ha meg is hallják, újra elismétli, amit az előbb mondott és várja a választ. Ágnes meg van ijedve.

– Istenem – hebegi –, én azt gondolom, hogy ezt mégis valahogyan másképpen szokás…

– Hogyan? – kérdi Tibor gúnyosan –, hogyan szokás?

– Nem tudom… de azt hiszem…, hogy ez mégsem megy éppen ilyen gyorsan… nem szokás…

Tibor nevet. – Ejnye – mondja –, azt akarja, hogy udvaroljak magának? Szép bókokat mondjak? Dicsérjem az őzike lábait? Minden reggel egy rózsacsokrot hozzak, hogy helyettem kis virág…? Szerelmes verseket csempésszek a párnája alá?

– Jaj, nem, nem, az Istenért, hagyja már abba – rémüldözik Ágnes –, még meghallja valaki…

– Vagy holdvilágnál sétáljak magával és előbb összenyaldossam a képét, mielőtt kimondanám, hogy mit akarok?

Ágnes szeretne a föld alá süllyedni.

– Jesszus, miket beszél. Borzasztó. Adna magának anyám!

Tibor türelmetlen.

– Nézze – inti le a megijedt lányt egy heves gesztussal –, nem arról van szó. Akar a feleségem lenni vagy nem?

Kicsi Ágnes már szinte sír.

– Hát, hogy akarja, hogy én most erre választ adjak?

Nézik egymást, a lány ijedten, a férfi gúnyos mosollyal a szája szélén, a túlsó ablaknál Klára hangosan nevet, éppen ide néz, kicsi Ágnesre, a tekintetük találkozik, először amióta itt vannak, talán tudja, hogy miről van itt szó, mosolyognak a szemei és mintha biztatnának… milyen szép drága szemek… ó, ha a barátnője lehetne… most… így… talán… lehetne… lehetne…!

Klára nevet és elkapja a tekintetét, milyen nagyszerű a nevetése, milyen nagyszerű lenne… és éppen ennek az embernek a húga… ennek az embernek…

– Na – töri meg Tibor erélyesen a csendet –, én ma megkérem a kezét az apjától.

– De hát az Istenért, mit akar maga? Mi lesz ebből?

Tibor egyszerűen felrántja a vállát.

– Mi hogy legyen? A feleségem lesz.

És feláll és indul. És Bedő Ábris, mintha valami titkos rugó indítaná, búcsúzni kezd abban a pillanatban.

– Bocsánatot kérek – mondja –, dolgom van – és odaint a feleségének. – Ti csak maradjatok!

Együtt mennek ki. Kicsi Ágnes olyan ijedten néz a becsukódó ajtóra, mintha az életének súlyos nagy kapuja zárulna be vele. Riadtan és sápadtan ül ott, még dobognak fülében a szavak, keményen, durván, mint valami bakancsos katonák. Szeretne sírva utánuk szaladni, szeretne megelőzni valamit, valami borzasztót, valami retteneteset. De csak sápadtan ül és dideregve nézi az ajtót.

Egyszer csak ott ül valaki mellette, és Klára hangja nagyon melegen és nagyon közelről a fülébe súgja:

– Milyen sápadt vagy. Többet kellene a napon legyél.

Felrezzenve néz rá, Klára szeme asszonyos melegséggel kutatja az arcát, a szavai simogatnak, beszél, de nem említi meg, csak éppen érzik a szavain, hogy tudja ő is… és milyen jó, hogy beszél és milyen jó, hogy tudja. Lassan feloldódik benne valami érzés, már nem is olyan borzalmas, ami történt, új és idegen és izgató. A szavak mögött és a kacagások mögött el lehet gondolkozni róla, építeni lehet, játszani lehet vele, mint valami különös, színes kockákkal, várni lehet tőle valami vad idegenséget, valami távolian szépet, amit Klára meleg hangja belesimogat a lelkébe. Amíg Pestről beszél, Párizsról beszél, a halasdi virágoskertről beszél.

Bedő Ábrist pedig már várja odakint az ispán.

– Elküldött a főmérnök a süldő után.

Megvakarja a fejét, aztán sóhajt egy nagyot.

– Fel kell tenni tíz darabot, aztán vigyék Isten hírével. – Legyint is hozzá –, amíg ez kifizeti, addigra már a kolozsvári polgármester is ugatva fog szaladgálni az istálló körül.

Seidel úr csendesen megjegyzi:

– Egy húszliteres korsót is küldtek. Borért.

Bedő Ábrisnak ez már erősen sok.

– Mit? Borért? – Hát Kolozsváron nincsen bor?! Ott van Bognár és Szántó, tele van a pincéjük borral, mért nem mennek oda? Én nem értem, ha valakinek kell valami, egyenesen hozzám jön! Hát mi vagyok én? Isten vagyok én, hogy mindenki csak tőlem kér mindent? Már egyszer én is el kell menjek valakihez kérni, hátha nekem is adnak! – Belenevet a bajuszába – egy kis jövedelmet a gazdaság mellé, hogy a fene egye meg!

Azzal elindul a felső udvar felé. Az ispán félénken szól utána.

– A korsóval mit csináljunk?

– Hásztán, töltsék meg, mit hogy csináljak vele. Nem imádkozhatunk neki, mert attól csak megszaporodik.

A dombon kifelé melléje kerül Zenthay Tibor.

– Ábris bácsi, ha már így benne van az ajándékozgatásban, én is kérnék valamit.

– Na – áll meg nagyot szusszanva Bedő –, már te is hoztál valami korsót?

– Én nem hoztam, én vinni akarok – néz a szemébe Tibor.

– Korsót? – évődik az öreg.

– Nem. Ágnest.

Bedő Ábris megdöbben.

– Mit te?

– Ágnest

Bedő Ábris azt hiszi, hogy rosszul hall. Még a fülét is odafordítja.

– Mondd csak még egyszer, mit akarsz te vinni?

Tibor elismétli a legnagyobb nyugalommal:

– Ágnest.

Semmi kétség – állapítja meg magában Bedő Ábris, és nagyot csodálkozik. Még a kalapját is leveszi és megdörzsöli rövidre nyírt hajzatát.

– Hm. Na – szólal meg jó sokára –, aztán hogy jutott az eszedbe ilyen gyorsan?

Tibor elfogulatltan nyíltsággal néz az arcába.

– Csak elhatároztam, hogy megnősülök és Ágnest gondoltam volna.

– Hm – dünnyögi Bedő még mindig a tarkóját vakarva –, aztán vajon ő mit szól hozzá?

Tibor naiv csodálkozással mosolyog vissza:

– Ágnes? Mit, hogy szóljon? Nem lehet ellenem semmi kifogása.

– Nem is úgy mondom, nem is úgy mondom, tudjuk, hogy jó gazda vagy, nem lumpolsz, nem kártyázol, meg minden, de hát…

– Micsoda? – sürgeti Tibor és ártatlan őszinteséggel bámul a szürke emberre – fiatal vagyok, egészséges vagyok, mi lehet itt akadály?

– Hát nem is úgy… hanem hát Ágnes…Ágnes szeret-e?

– Engem? – csodálkozik Tibor – mért ne szeressen?

Bedő Ábris újra megvakarja a fejét.

– Hát aztán, nézd, ez már nem az én dolgom, ezt már intézd el vele. Én mindenesetre tartom szerencsémnek.

Azzal férfiasan, melegen kezet nyújt a másiknak.

Zenthay Tibor, mint ahogy az egy rendes és pontos emberhez illik, ott mindjárt, melegiben feltárja vagyoni helyzetét, jövedelmi kilátásait, terveit, mindent. Részletes és alapos értekezést tart a házasságról is, látszik, hogy készült már rá. Beszél az elveiről, a fiatalságról, a korról, az erkölcsről és mindenről, ami ezzel kapcsolatban az eszébe jut, olyan szakértelemmel és alapossággal, mintha éppen a kosárfűz-termesztésről lenne szó, vagy a fajbaromfi tenyésztéséről.

Bedő Ábris nekifekszik a szavaknak, hatalmasakat hallgat, néha közbehümget, bele-belebólogat, és amikor másfél óra elteltével véget ér a leánykérés, úgy érzi, mintha egy súlyos doronggal alaposan elverték volna. Talán

még akkor sem lenne vége a szabadelőadásnak, de az alsó udvar kapujában megjelenik Bedőné magas alakja és mögötte sápadtan, ijedten kicsi Ágnes.

Mikor meglátja az apját és Tibort egymás mellett a dombon, még a térdét is reszketni érzi. Az elképzelések tarka kőkockái, amikből Klára hangja színes házikót épített benne, most egy pillanat alatt újra jéghidegek lesznek és halálossúlyosan idegenek.

Bedő Ábris magához inti a feleségét.

– Gyere csak, Katalin, mondani akarok valamit – aztán odaszól a lánynak. – Te csak maradj itt egy percre, mulattasd lelkem Tibort.

– Na, megkértem a kezét – mondja Tibor, amikor magukra maradtak.

Tudja, hogy ez történt, tudta előre, hogy ezt fogja mondani, mégis borzasztó így hallani a szavakat.

– Na, most halljam magát! Mi a véleménye? – Tibor mosolyog és vár. Ágnes hallgat. Fejében vadul kavarognak a szavak és a gondolatok, ijedten lüktet halántékán a vér, de a fülében Klára kacag, és a szeme mögött Klára szemei csillognak melegen és biztatón és mégis…

– Rémes, rémes… – suttogja és sápadtan néz arra a borzasztó emberre, akit alig ismer, aki idejön és beletör az életébe, összedönt mindent, minden finom, színes elképzelést, amit a női élet eme nagy momentumáról könyveken és álmokon keresztül idáig alkotott magának. Összedönti és rátapos, ahogy ott áll, elfogódás nélkül, és ránéz és egyszerűen csak ennyit kérdez:

– Akar-e a feleségem lenni?

Mintha ez lenne a világon a legtermészetesebb, legegyszerűbb, legjelentéktelenebb dolog.

Ahogy ezek a szavak belecsapódnak a tudatába, úgy érzi, mintha nagy-nagy veszteség érte volna. Mintha valaki elhagyta volna, mintha valaki meghalt volna. Illúziók, ábrándok színes kupolái alatt várta az első férfit, aki majd észreveszi őt. A palota elé rózsákat és dáliákat ültetett és puha kis ösvényt épített közéjük, hogy azon keresztül jöhessen érte a virágillatos kerten át. Hány estén és hány éjszakán keresztül épült ez a palota, hány magányosan átábrándozott óra ültette be karcsú virágaival az ösvény széleit, a Valóság és a Palota között.

És most eljött. És nem a kapun keresztül jött és nem az ösvényen keresztül jött: csak átlépett a kerten és nagy durva lépéssel a palota színes tetejére lépett, a kupolák összedőlnek alatta, a virágok széttaposva hevernek a földön, a drága, színes üvegtető helyén, pozdorjává tört cserepek között egy arc néz lefele és nagyon a valóságból hozott nyelven, egyszerűen, durván, csak ennyit kérdez: akar-e a feleségem lenni…?

Kicsi Ágnes ott áll, egyedül, borzalmasan egyedül, izzó szemhéjai mögött egy romba dőlt álomvilággal és úgy érzi, hogy ezzel a mondattal valakit eltemettek. Szeretné megsiratni, de nem lehet, valaki mellette áll, egy idegen, a száját nézi, feleletet vár.

Felelni kell. Most már úgyis mindegy, új számadást kell készíteni gyorsan. Nem úgy jött és nem ott jött, ahol és ahogy kellett volna, de itt van, és itt van Klára és itt van egy új, nagyszerű, idegen világ, aminek élet a neve. Úgy érzi, mint a kalitkában nőtt fiatal madár, ha egyszer lezuhan a falról és a kicsapódó ajtón át a szabadba esik. Rémülten vergődve repdes, érzi, hogy valami hatalmas új dolog történt vele, valami jóváhozhatatlan fordulat, tetszik egy kicsit, de azért reszket a félelemtől, ki tudja, milyen ez az új világ. Az azonban egy pillanatig sem jut az eszébe, hogy le lehetne szállni a földre, és a nyitva maradt ajtón visszabújni a kalitka rácsai közé. Jó lett volna úgy megtalálni az ajtót, zuhanás nélkül, szépen, ahogy megálmodta és narancsligetek között szállni és virágok között, nem apró gyepes udvaron, szeptember végén, amikor nincs a közelben egyetlen szál virág. De már mindegy. Az ajtó nyitva van, a kalitka lezuhant a földre…

A csend nagyon hosszú. A férfi keze lassan felemelkedik, megpihen a lány vállán, majd a karján simogatva lecsúszik és elfogja a kezét.

– Kicsi Ágnes, akar-e a feleségem lenni?

A leány belediderg a szavakba és a simogatásba. Döngve vergődik odabent a szíve, nagy súlyos másodpercek kopognak át fölötte és szeges bakancsaikkal véresre tapossák. Lehunyja a szemét, nem is nyitja ki, a szemhéja forró és könnyek mossák belül. Úgy leheli a szót:

– Igen.

Ha tavasz lenne, ha lennének fehér virágok: Kicsi Ágnesnél nem lenne fehérebb egy sem.

De ősz van, ősz eleje van már. A nyárfák sápadozva merengnek át a völgyön és búcsúzkodnak már mindannyian.

Meg sem látják, hogy fent a leánytelki dombon egy lehunyt szemű kislány búcsúzkodik szintén. Valakitől, aki nem húsból és vérből való, és éppen ezért nem való úgysem a világra.

Klára tud a dologról, kicsi Ágnes tetszik neki – na, mi az eredmény? – kérdi súgva a bátyjától, amikor végre előkerül és Árpád is megmozdul, hogy induljanak.

Tibor csodálkozva ránéz és bólint. Meglepi, hogy ez az eredmény valaki előtt is kétséges lehetett.

– Természetesen – mondja.

Az úton Árpád mellett ül, már arról beszél, hogy hol fognak lakni, milyen lesz a lakásuk és milyen tervei vannak majd házasság utánra. Árpád kérdez valamit Ágnesről, röviden felel és szórakozottan, rögtön arra tér át, hogy milyen fürdőszobát gondol az új lakásba. A lakás természetesen egészen külön kell legyen, nem egészséges dolog, ha két generáció van egy fedél alatt. Árpád megjegyzi, hogy sok helyen úgy van, igen, mondja Tibor, betegség is sok helyen van, azért mégsem beteg minden ember.

Klára és Jenő hátul ülnek, jól esik, hogy végre kettesben lehetnek. A nap már lenyugvóban van, álmosan néz utánuk a dombról és fáradt glóriákat dobál a fejük köré.

– Maga mivel foglalkozik igazában? – kérdi hirtelen a leány.

A férfi vállat von.

– Csudákfalván élek.

– Na jó. De valamivel csak foglalkozik?

– Reggel felkelek, megreggelizem, sétálok a kertben vagy az istállók körül, aztán ebédelek, vállamra veszem a puskámat és lemegyek a tóra… este megvacsorázom és eltelt a nap… másnap pedig kezdem elölről.

Klára megdöbbenve nézi.

– És nem csinál semmit?

– Mit csináljak?

– Mit tudom én! Valamit. Egy férfi mindig kell csináljon valamit.

A hosszú ember elgondolkozik és sokáig nem beszél. Tudja, hogy a lánynak igaza van, valamikor ugyanezt mondta ő is. Valamikor. Akkor még nem így gondolta el a dolgot, akkor még tervei voltak. Eszébe jut a budapesti szerkesztőség, ahol annyiszor megfordult, ahol azt mondták, hogy lesz belőle valami. Fáradtan legyint. Érzi a lány kutató tekintetét az arcán.

– Munkanélküli vagyok. Nem hallott még a munkanélküliségről?

Klára bólint. Hallott, hogyne hallott volna. De nem így képzeli el őket. A munkanélküli az, akinek nem jut semmiféle munka, még kapálás sem, még gyomlálás sem, még kosztért felajánlott munka sem.

– Jó, de én szellemi munkás vagyok! – jelenti ki, és hangja büszke. A lány legyint rá.

– Mindenki olyan munkás, amilyennek az élet beállítja.

Rápolthy Jenő lázadozik, félbeszakadt karrierjéről beszél, jeles vizsgáiról, a novelláiról, amelyek itt-ott megjelentek, a tehetségéről, amelyet itt kell elpusztítson, magába öljön, ebben a csudákfalvi barlangban.

Klára csak a fejét rázza, nem, azt mondja, senki sem kell, hogy elpusztítsa a tehetségét, ha igazán tehetséges. A világ széles, a világ szabad, a világon van hely elég mindenkinek, csak persze, ha valaki mindig otthon ül, akkor sohasem találja meg a helyét benne.

– A Mezőség szűk – veti közbe Jenő.

– Éppen azért – vág közbe a lány –, olyan helyre kell menni, ahol több hely van. Ez csak egyszerű. – Jenő nem hagyja magát. Könnyű Klárának, mondja, de ahhoz, hogy valaki mehessen, pénz is kell, a megmozduláshoz az alap, ahol az ember megvethesse a lábát eleinte. Magáról kezd beszélni, az életéről, a gyermekkoráról, az adósságairól, a jelenéről, mindenről, összevissza. Mire Halasdra érnek, a lány már mindent tud róla, sajnálja és búcsúzásnál hosszan megszorítja a kezét.

– Viszontlátásra – így köszön el tőle.

– Kár érte – mondja később, amint Tiborral felmennek a lépcsőn. Nem mondja, hogy kiért, de Tibor tudja úgyis. Legyint és nem felel. Ez a legyintés azt jelenti, hogy az ő számára Rápolthy Jenő már nem eleven ember.

Az apjuk ott áll a csukott verandán és szótlan szivarozással bámul le a kertre.

– Megkértem Bedő Ágnest – jelenti be Tibor csak úgy közömbösen, mintha valami mindennapi dologról lenne szó.

Zenthay Ferenc nem csodálkozik, a szivart sem veszi ki a szájából, mindössze ennyit mond:

– Na.

Azzal lassan megfordul, rá se néz a fiára, csak lemegy a lépcsőn, fejébe nyomja a kalapját, karjára akasztja a botját és kilép az ajtón. Nyugodtságot színlel, de belsőleg erősen bántja a dolog, Tibor mégis megtehetett volna annyit, hogy előre bejelentse és ne csak utólag, pedig tudja, hogy ha előre szólt volna Tibor, akkor sem mondott volna többet ennél a kurta és sokértelmű szónál. Akkor is sértené, hogy mégiscsak hallatlan, hogy ez a kölyök felnőttnek képzeli magát és önállósodni akar. Zenthay Ferenc még mindig olyannak látja a fiát, amilyen a gyerekszobában volt és igaz, hogy azóta még nőtt egy kicsit, és igaz, hogy jó, hogy megnőtt, mert így legalább minden kényelmetlen dolgot az ő nyakába lehet akasztani, de azért mégiscsak gyerek, és ő mégiscsak az apja, akitől a gyerek függ. Micsoda arcátlanság, hogy egy gyereknek mer önálló élete is lenni. Zenthay Ferenc határozottan haragszik ezért, pedig tudja jól, hogy vele is így volt annak idején. Mégis neheztel és amíg döngő léptekkel halad a gyümölcsös felé, elhatározza, hogy a fia bejelentését egyszerűen nem fogja tudomásul venni.

Nehéz, indulatos ember gróf Zenthay Ferenc. Ha nehányszáz esztendővel hamarabb születik, könnyen tiránnus lehetett volna belőle. Így azonban az indulatai beleöltöztek a civilizáció köntöseibe és inkább csak belsőleg élte ki őket.

Kifelé nyugodt, szúrós nézésű, biztos ítéletű embernek látszott. Keveset beszélt és a szavait nagyon megválogatta. Amit pedig kimondott, az súlyos, komoly szó volt, a szó legvalódibb értelmében.

Valamikor mindenütt ott volt és mindenben részt vett. Akaratereje, tudása, egyenes természete közismertté tették a megye belső életében. A háború hírét már néma megdöbbenéssel vette tudomásul és egyre szótlanabbul figyelte a változó időt.

Az összeomlással aztán valami benne is összeomlott. Nem beszélt róla soha senkinek. Csak még hallgatagabb lett. Attól a perctől kezdve nem törődött többet semmivel. A telefonját leszereltette, újságjainak felmondta az előfizetést: minden kapcsolatot megszüntetett a külvilággal. Ezerkilencszáztizenkilenc óta nem mozdult hazulról, úgy viselkedett, mintha a világ Halasdon megszűnt volna. Arról, ami odakünt történik, hallani sem akart, ha valaki beszélni kezdett az általa

elismert határon kívüli dolgokról: némán elnézett a feje fölött és meg sem hallotta a szavait.

Nagyon megdöbbent, amikor látta, hogy a fia meg a lánya elismerik a külső változásokat, és érintkeznek azzal a világgal, ami a halasdi kert fáin kívül esik. De aztán belátta, hogy valaki mégiscsak kell törődjön a gazdaság dolgaival, és hogy ezek a dolgok nem élhetnek meg önálló elszigeteltségben.

Még a feleségének sem panaszkodott, pedig az kitartott mellette, mindent megértett, és mindent helyesnek látott, és mindent szó nélkül utánzott. Így élt Zenthay Ferenc magára maradva, ide s tova nyolc esztendeje. Mindent némán és szó nélkül tudomásul vett. Mikor jelentették neki, hogy az egész nagy birtokából csak kétszáz holdat tarthat meg magának, röviden ennyit felelt:

– Jó.

És nyugodt mozdulattal szivarra gyújtott, mintha csak azt mondták volna, hogy előállt a kocsi.

Tudomásul vette, hogy odakint a világ összeomlott, megszűnt, és egyébre nem volt kíváncsi. Nem vette tudomásul, hogy Halasdot ezentúl Campinának hívják, és nem érdekelte, hogy a jegyző új neve Domnu Notar. Neki mindezekhez semmi köze sincs.

Egyetlen birodalma, amit minden pusztulás között is fenntart magának, a gyümölcsös. Naphosszat elsétál a fái között, tisztogatja őket, nyesegeti őket, újakat nevel, alanyokat olt: itt éli ki magát. Úgy tartja számon a fáit, mint ahogy személyes jóbarátait szokta az ember. Érti a nyelvüket, beszélget velük. És hogy még itt se kelljen szavakat használnia a beszédhez: keresett magának egy süketnémát és azt tartja kertésznek. Jól megértik egymást, szótáruk van, jelekből és mozdulatokból, és Zenthay Ferenc sehol sem érzi olyan jól magát, olyan otthon, olyan remetesorssal megáldottan, mint a kertjében, a süketnéma mellett.

Most is oda megy.

A Mutuj (így nevezik arrafelé a süketnémát) eléje jön az almafák közt és megállítja. Valami tanácstalan ijedtség van az arcán. Egy fára mutat, kezével ütő mozdulatot végez, aztán int, csuklóból lefele, ez nála azt jelenti, hogy „el”.

Zenthay Ferenc homloka elborul és sietve megy a jelzett irányba. Úgy van, ahogy a Mutuj mondta: a sor végén egy fiatal almafát kivágtak az éjjel.

Csak a fehér forgács van ott, a Mutuj felszedi, a markában tartja, mutatja, fáj neki, látszik, csupa sírás az arca.

Zenthay Ferenc nem szól, nem káromkodik, még a szivart sem veszi ki a szájából. De a szeme, a szeme sötéten villog.

A Mutuj a kerítés felé inti. Egy helyen le van tépve a drót és lyuk tátong a szomszéd kertre.

A Mutuj átmegy a lyukon, Zenthay utána. Két-három paraszttelken átmennek, bozontos, szürke kuvaszok ugatják meg őket, a Mutuj néha felkap egy göröngyöt és közéjük hajítja.

A negyedik háznál befordulnak egy udvarra.

A kékre mázolt falú, nádfödeles kunyhó előtt néhány gyermek játszik a porban. Mikor meglátják őket, elhallgatnak és maszatos arcukon hanyattesik a csodálkozás. Odább, a pajta előtt, bocskoros paraszt áll, ingujjban és sunyin lehajtott fejjel sandít feléjük.

Mellette sajtár a földön, úgy látszik, éppen az esti fejéshez készül.

A Mutuj egyenesen a pajta mellé megy, ahol a rakásba halmozott tűzifa hever, gyors mozdulatokkal szétrúgja a rőzsét és előrántja alóla a felaprított almafa egyik darabját.

Zenthay ott áll a pajta mellett, szemben az emberrel. Az hunyorogva, szemtelen vigyorgással néz fel rá, a kezében vasvilla van, arra támasztja a könyökét, úgy áll ott, szemére húzott szalmakalappal, kihívóan.

Az asszony is kijön a házból, némán és mozdulatlanul áll meg az eresz alatt, vár és figyel.

Zenthaynak csak a szeme villan meg, amikor meglátja az almafa világosszürke kérgét a Mutuj kezében.

– Tógyer – csak ennyit mond.

Az ember elkapja ezt a szemvillanást és keze a villa után nyúl.

Elkésik.

Zenthay Ferenc ökle meglendül és tompa puffanással csapódik a parasztarcba. A villa leesik a földre, az ember megtántorodik, üresen maradt kezével az arcához kap, aztán elveszti az egyensúlyt és a pajta mellé zuhan.

Egy pillanat az egész. Nehéz hörgés szakad fel a melléből, az asszony döbbenve bámul a pitvar előtt, aztán rikácsolva tör ki belőle a szitok és sikoltozva, káromkodva a felhengeredett emberhez szalad.

– Váj! Váj! Váj! – sikoltoznak a megrémült gyermekek és a szomszéd házak kerítéseinél fekete kendős asszonyok gyűlnek össze a lármára, mint a megrémült juhok.

Zenthay szó nélkül megfordul, nyugodt, biztos léptekkel visszamegy a fellármázott házak mellett, a kerítéslyukon vissza a gyümölcsösbe.

A szivarja még ég, kék füstfelhőket ereget maga köré, és úgy érzi, hogy megnyert egy csatát.

Másnap reggel már Tibor is tud a dologról.

– Eltörött az állcsontja – mondja reggeli után, amikor kettesben maradnak és hozzáteszi: – tenyérrel kellett volna és közelebbről.

Zenthay Ferenc csak bólint és tudomásul veszi. Nem beszél róla. Fújja a füstöt és kinéz az ablakon

Délre már mindenki tudja a házban, még Zenthayné is. De csak suttogva emlegetik és előtte elhallgatják, mintha titkok volna, amit éppen ő nem szabad megtudjon. Halasdon mindennel így van. Halasdon vannak témák, amikről nem szabad beszélni, vannak kérdések, amiket nem szabad megkérdezni. Ezek közé

tartozik mindennemű vagyoni kérdés. Halasdon szentségtörés, ha valaki a családból pénzről kezd beszélni, vagy adósságról kezd beszélni, vagy gondról kezd beszélni Zenthay Ferenc előtt.

Zenthayné elsápad ilyenkor és engesztelhetetlenül haragszik a tapintatlan családtagra, Zenthay pedig haragosan legyint, szivarra gyújt és lemegy a gyümölcsösbe.

– Az ilyesmi idegesíti – mondja mindig Zenthayné.

Kis vékonycsontú, fehér bőrű asszonyka Zenthayné, a haja fehéren övezi a fejét, úgy hordozza a fehér haját és az ötven évét, mint valami különös diadémet.

Van benne valami kislányos, valami naiv ijedtség, valami örökös csodálkozás, talán a hangjában, talán a kék szemeiben. Van benne valami, ami egy pillanatra megdöbbenti az embereket – na né, ez a gyerek hogy megöregedett.

Hiába bánnak úgy vele Klára meg Tibor, mint valami törékeny kínai porcelánnal: az apa és a gyerekek között évek óta mégis ő az egyetlen kapcsolat, és ez néha fáradságos, remegtető terhet jelent a számára.

Tibor sohasem beszél előtte a gazdaság apróbb-nagyobb kellemetlenségeiről, adóról, jégről, vagy állatvészről. De hozzá fordul, ha az apjától egy meghatalmazás kell a bankhoz, ahonnan okvetlenül pénz kell és ő kell közvetítse a házasság dolgát is.

A teher súlyos és félelmetes, de azért a vállára veszi. Meggörnyed alatta, a görnyedtsége alól figyeli az apa minden mozdulatát, ijedezik, jósol, helyezkedni próbál a témák között, hogy valahol zökkenés nélkül szóba hozhassa. Az ilyesmi azonban rendesen nem sikerül neki, az alkalmakat félénken elszalasztja, és amikor mégis odalöki a péppé rágódott témát, az mindig a legváratlanabb és legmeglepőbb időben történik.

Ott ülnek kettesben a csukott verandán, Zenthay Ferenc kibámul az ablakon, nemsokára ebédidő van, néha az órájára néz.

– Hány óra? – kérdezi Zenthayné, csakhogy beszélgetést kezdjen.

– Fél egy. – A válasz mogorva. Máskor is ilyen, de Zenthayné csak most érzi át, és elkeseredve sóhajt fel magában, hogy éppen egy ilyen ideges napjában kell ilyennel előálljon neki.

– Késő van – fűzi tovább a beszédet –, vajon a gyerekek merre vannak?

A nagy ember vállat von, hosszú idő múlva utána küldi a szót is.

– Tibort láttam. A vendégházat méri.

A vendégházat méri, az asszonynak ott lüktet valami a torkában, ezt most folytatni lehetne, hogy vajon miért méri, és rögtön jöhetne a többi…

– A Violának üszőborja lett – mondja Zenthay –, szép borjú – és ezzel vége van az alkalomnak, most már késő, várni kell a következőre. A következő nem jön, a férfi hallgat. Az asszony néha elkezd valamit, az időt, vagy a szántást, vagy a Viola borját, de Tiborra nem tér vissza a szó. Már nemsokára tálalják az ebédet és

ebédre rendben kell legyen a dolog, mert már nagyon nyomasztó ekkora teher alatt járni. Erőt gyűjt, lélekzetet vesz, na most belekezd, akármi is lesz…

– Rettenetes, mennyi moly van ebben a házban – dörmög fel Zenthay Ferenc ebben a pillanatban –, nem tudnak valamit tenni ellenük? Az embernek maholnap nincs mit felvegyen.

Az asszony már nem tud visszakapcsolni. Készen áll benne a mondat és mondja is.

– Ferenc, Tibor meg akar nősülni.

A férfi még a molyoknál tart, meghökken és végignéz a feleségén. De az már folytatja is.

– Bedő Ágnest akarja elvenni, nagyon kedves, nagyon rendes, nagyon ügyes lány, én igazán örvendek neki… – Még néhány jelzőt felsorakoztat gyorsan, ami éppen az eszébe jut, gondolatban bocsánatot kér a férjétől ezért a merényletért, amit a hangulata ellen követ el velük, hszen jóformán alig ismeri a lányt.

Zenthay Ferenc meglepetten hallgatja végig, az arca lassan kipirul, a szája összehúzódik, a homlokán ráncok futnak lefele.

– Én nem tudok róla – vágja ki kurtán és azonnal az ablak felé fordul.

– De én tudom – nyugtatja meg békítő hangon az asszony –, és azt gondolom, hogy éppen ideje, elvégre Tibor már nemsokára harmincéves – tudatosan véníti a fiát, csakhogy a szavainak több súlyt adjon vele –, és már egyszer családot is kell alapítson és… elvégre felnőtt ember és… mi csak örülhetünk, ha boldog lesz és… helyet kell adjunk nekik, hiszen… hiszen mi már öregek vagyunk, Ferenc…

Zenthay Ferenc nagyot és bosszúsat legyint, az arca piros, a homloka ráncokba szorítva, a szája keskeny és gúnyos, éppen olyan, mint a Tiboré.

– Éntőlem csináljatok, ahogyan jólesik. Mit bánom én.

Idegesen felugrik, az ablakhoz lép:

– Vajon mikor hozzák már az ebédet – kérdi ingerülten. Erről többet nem lehet beszélni, a pohár megtelt, Zenthayné tudja és szorongva lesi a férje arcát, amint az ablaknál áll és kitekint és az van ráírva, hogy bizony bánja.

Az ebédet szótlanul birkózzák végig az étellel és a gondolataikkal. A gyerekek hallgatnak, tudják, hogy a nagy esemény megtörtént, ilyen bejelentéses, viharszagú családi napokon megszokták már, hogy csendesen legyenek.

A csend az asztal fölé nehezedik, Zenthayné nem bírja ki a súlyát.

– Esznek jól a disznók? – kérdezi Tibort, nem mintha komoly gondjai lennének a disznók, csak mert éppen nem jut egyéb az eszébe és az ebéd vége felé jár, nem lehet örökké hallgatni, mit gondolna az inas.

– Most már esznek – feleli –, csak addig volt baj, amíg megszokták a borsót.

Arra gondol, hogy vajon az apja mit mondott, vajon az apja hogyan gondolkozik, vajon mit akar.

– Milyen pipifaxosak ezek a disznók – csóválja meg Zenthayné gondtelten és szemrehányással tele a fejét.

Így mondja: pipifaxosak. Rengeteg ilyen szava van és előszeretettel ragaszkodik hozzájuk.

– Már esznek, már esznek – mondja Tibor unottan és megnyugtatóan, mintha egy kislánynak mondaná: nem kell sírni, már meggyógyult a baba!

Zenthay Ferenc ebéd után szivarra gyújt és lemegy a kertbe. Hárman maradnak, a hangulat egyszerre feloldódik, megindul a beszéd, már mosolyognak, Zenthayné megöleli a fiát, és elfulladó hangon mondja:

– Adjon neked az Isten boldogságot, fiam.

A szeme könnyes lesz, a könnyek lefolynak az arcán, azért mosolyog: ez a mosoly a jövőnek szól, azok a könnyek a múltnak.

Meghatottan nézik egymást, egy felhő mögül előnevet a délutáni napfény, behull a széles ablakon és ömlő arannyal beragyogja őket.

Rápolthyné éppen reggelinél ül, amikor a fia belép az ebédlőbe.

– Szegény Alaszka, szegény Alaszka, még mindig fáj neki a lába – panaszkodik a Vénasszony a kutya helyett –, csúnya ló, úgy megrúgta, csúnya ló.

A Róki ott lapul a kandalló sarkán, jobb hangulatban van már, mint az első napon. A feléje dobált húsdarabkák után fürgéket szökken. Körülötte a parketten nedves és szagos foltok éktelenkednek, de ez nem zavarja egyiküket sem. Sem a Vénasszonyt, sem a Rókit.

– Hogy aludt, mama? – kezdi Jenő a beszélgetést.

– Szegény Alaszka – feleli a Vénasszony –, még most is sántít, pedig tegnap éppen ezért több husikát kapott, mint a többi, hogy ne fájjon neki olyan nagyon a lába. Szegény Alaszka.

Rápolthy Jenő nyel egy nagyot és rátér a tárgyra.

– Mama, kérem, adjon nekem egy kis pénzt.

Nehéz kimondani, mindig is ilyen nehéz volt. Emlékszik, mikor gimnazista korában az apja elé állt ilyen kéréssel, még a térde is reszketett. Vagy jogász korában, amikor a havi zsebpénzét elfelejtették megküldeni (hányszor megesett), inkább adósságot csinált, de nem kért. Nincs rémesebb dolog, mint kérni valakitől, aki nem szívesen ad.

Rápolthyné azonban még nincs a helyszínen, felhajt egy pohár bort és a kandallóhoz beszél.

– Na Róki, ugye, hogy jobb itt, mint a lyukban, egy olyan sötét lyukban, ahol nincs se ablak, se lámpa, ki lakna szívesen egy olyan lyukban?

Jenő újra nyel egyet, és megismétli még hangosabban:

– Mama, kérem, adjon nekem egy kis pénzt!

A Vénasszony ránéz álmos, vízszínű szemeivel és megbillegteti a fejét.

– Lakna maga egy olyan lyukban, Jenő, ahol nincs se ablak, se lámpa? Ugye jobb az ebédlőben? Minek magának a pénz – teszi hozzá –, mit akar maga azzal a

pénzzel, nincsen magának arra szüksége, Jenő, mondja, lakna maga egy olyan lyukban?

Rápolthy Jenő azonban makacsul kitart.

– Halász Árpádnak tartozom pénzzel.

A Vénasszony csodálkozik.

– Mi dolga van magának Árpáddal? Maga nem csépel, Jenő, mi dolga van magának Árpáddal?

– Tartozom neki pénzzel!

– Aztán mennyivel tartozik maga?

– Ezer lejjel – hazudja Jenő –, ma kell megadjam neki.

Rápolthyné újra a Rókira néz.

– Na, ugye, jobb itt az ebédlőben, na, ugye, jobb – bólogatja mosolyogva a fejét –, itt nem kell hason csúszkálni, mint egy olyan kicsi lyukban.

András jön kintről, kinyitja az ajtót, a kutyák kiözönlenek. Rápolthyné bort tölt a poharába.

– Ott van még egy üveg, Jenő – mutat a szekrényre –, töltsön magának, ha inni akar. – Majd gyorsan hozzáteszi: – Ne abból a zöldből, ne abból! Az kell a kápolnába. Abból a másikból vegyen.

Rápolthy Jenő leemeli az üveget, előkotor egy poharat és tölt magának. Szótlanul isznak, a Vénasszony ropogva rágcsálja a pirított kenyerét.

– Mit csinált maga azzal a pénzzel, amit a múltkor adtam magának, Jenő? Mit csinált vele?

– Annak már három hónapja! – kiáltja Jenő tiltakozva, de a Vénasszony nem nyugszik bele.

– Ötszáz lejt adtam akkor, Jenő, ötszáz lejt, mire költötte maga azt a pénzt?

– Cigarettára!

Rosszallólag csóválja meg a fejét.

– Hogy lehet ötszáz lejt elkölteni cigarettára, ezt mondja meg nekem, Jenő, hogy lehet ennyi pénzt elkölteni cigarettára?

A hosszú ember egészen összegörnyed. Megriadt, harmincöt éves iskolásfiú.

– De mama, annak már három hónapja!

A Vénasszony csak rázza a fejét.

– Hogy lehet annyi pénzt elkölteni cigarettára. Mért nem szív, Jenő, diófalevelet, az is jó, Juon azt szokta szívni, diófalevelet.

Jenő ijedten védekezik.

– Patront is kell vegyek, mama! Nem tudok rucát lőni!

Ez az érv, reméli, használni fog. De nem. Rápolthyné csak legyint rá.

– Szívjon diófalevelet, Jenő, úgysem lő maga rucát, szívjon diófalevelet.

– Mama, de Árpádnak meg kell adjam az ezer lejt!

Csak legyint, de azért lassan felemelkedik, a bor már úgyis kifogyott. Nagylelkűen int neki.

– Na, jöjjön, jöjjön, adjam oda magának a pénzt, de aztán most ne kérjen többet. Juon is azt szívja.

Bedöcög a szobájába, az ajtót gondosan beteszi, nehogy beláthasson oda. Kis idő múlva visszajön egy ötszáz lejessel a kezében. Nagylelkűen nyújtja oda.

– Na fogja, Jenő, itt a pénz. Itt a pénz. De vigyázzon rá. Nem adok többet, ha újra jön. Szívjon diófalevelet. Juon mindig azt szokta, látja, Juon milyen egészséges. Maga is egészséges lesz tőle, Jenő.

Zsebre gyűri a pénzt, elmorog valami köszönömfélét és már kint is van. – Csak amikor a platánfa alatt újra megtapogatja zsebében a zörgő papirost, csak akkor kezd igazán elcsodálkozni. Hogy volt bátorsága hozzá. Hogy meg merte tenni és hogy ilyen gyorsan ment, meg ilyen egyszerűen.

Ahogy ott áll és felnéz a ragyogó tiszta égre, Zenthay Klára jut eszébe hirtelen. Az arcára nem emlékszik már egészen tisztán, és azt sem tudja biztosan, hogy milyen színű a szeme. Csak arra gondol, hogy ha tegnap nem beszél vele, akkor ma nem meri megtenni ezt. Erre gondol. És csendesen, szomorúan elmosolyodik.

Délután átjön Halász Árpád. A Vénasszonyt keresi.

– Kezeit csókolom, Fáni néni – köszönti és lehajol, hogy eleget tegyen a köszönés ígéretének, de meglátva a stuccnikat, feleúton meggondolja magát és inkább részvétteljes érdeklődésbe csap át –, hogy van, Fáni néni?

Rápolthyné azonnal az Alaszkát kezdi mesélni, itt volt a doktor, mondja, de a doktor sem tudott semmit csinálni, még mindig sánta, hiába volt itt a doktor, és hogy Juli puliszkát akart neki adni, pedig az nem lehet, hús kell neki, amíg fáj a lába. És hogy a Biri cigányné fog csinálni valamit agyagból és bürökgyökérből, azt kell majd a lábára tenni, az jó, Juonnak is használt.

Árpád részvevőn bólogat, aztán megnézi a Rókit is, a plébános hozta, meséli lelkesedve a Vénasszony, ő fogta ott fent a lyukban, ugye milyen szép? Árpád összes jelzőit összeszedi és egy rakásra rázúdítja a Rókira valamennyit. Aztán előjön a pletykával, a pletykát szereti.

– Hallotta, Fáni néni, hogy Zenthay Tibor nősül?

A Vénasszony nincs meglepetve.

– Mondta András is, megszökött, mondta a múltkor, a papleánnyal szökött, már Bécsben vannak, ott fognak megesküdni, képzelem, hogy haragszik az apja.

Árpád nevet, már előre örvend, hogy ezt Halasdon elmondhatja.

– Nem, Fáni néni, nem utazott el, tegnap kérte meg Bedő Ágnest!

A Vénasszony megdöbben, erkölcsi elképedéssel fogadja a közlést.

– Bedő Ágnest is megkérte? Akkor neki most két felesége lesz?

Árpád csak nevet, nagyon örvend ennek a témának, milyen nagyszerű lesz ezt mindenütt elmesélni.

– Dehogy, a paplány az nem igaz! Bedő Ágnest kérte meg tegnap! – bizonyítólag üt a mellére –, én is ott voltam, láttam, amikor megkérte.

Rápolthyné rázza a fejét és nevet.

– Bolondok ezek a Zenthayak. Bolondok. Ki hallott ilyet, hogy valaki megkérje az egyiket és megszökjön a másikkal. Bolondok.

Árpád rátér jövetelének igazi céljára, amelynek érdekében az Alaszka iránti részvét, a Rókit illető dicséret és a Tiborról szóló pletyka voltak hivatva kellőleg meglazítani a talajt. Csak úgy említi meg, mint valami mellékes dolgot, mintha éppen most jutna az eszébe.

– Nincsen Fáni néninek egy kukoricamorzsolója?

Tudja jól, hogy van, már meg is nézte, éppen onnan jön. De azért így kezdi, a taktika miatt.

Rápolthyné gyanútlan.

– De van nekem morzsolóm, hogyne, ott a csűrben, eltéve. Tavasszal festettem újra, olyan gyönyörű piros lett, ha látná, milyen szép, megnézheti, ott van a csűrben.

Hirtelen, mintha valami gyanú támadna benne, hozzáteszi:

– De nem adom oda, nem adom oda senkinek!

Árpádnak a szeme se rebben.

– Nem kell Fáni néninek árpaliszt? Nagyon jó a kutyáknak! Nagyon szeretik a kutyák! Adnék egy zsákkal.

A Vénasszony szimatol.

– Aztán miért adna maga, Árpád, egy zsákkal? Miért akar maga egy zsákkal adni?

Most már előjön a dologgal.

– Eltörött a morzsolóm, gondoltam, hátha Fáni néni ide tudná adni néhány napra.

A Vénasszony nevetve rázza a fejét.

– Jaj, milyen szép piros, ha maga látná!

– Csak nehány napra kéne, amíg az enyém elkészül, aztán visszahozom. Az árpalisztet nagyon szeretik a kutyák! – biztatja, de már tudja jól, hogy az árpaliszt biztosan és szilárdan bent ül a céltábla közepén.

Rápolthyné szomorú.

– A festék mind lejön – mondja –, mind lejön, ha gyorsan forgatják.

Árpád elképedve csapja össze a kezeit, jézusmária, hogy is lehet ilyesmit feltételezni róla, jézusmária.

– Vigyázni fogunk – mondja –, és ahol mégis lejön, ott befestem én.

Nem használ, csak rázza a fejét.

– Nem tudja azt maga olyan szépen befesteni, nem tudja azt maga. Aztán milyen zsákra gondol maga, Árpád, mekkora zsákra?

– Hát egy rendes zsák – mutatja a kezeivel, hogy mekkora –, egy ilyen rendes zsák.

Sóhajt és belenyugszik.

– Adjon nekem egy nagy zsákkal, nagy zsákkal adjon, aztán vigye, nem bánom, vigye!

Még utána kiált:

– Vigyázzon rá, és aztán fesse be, ahol lejön róla, hogy éppen ilyen szép piros legyen! Juont majd küldöm a zsákkal!

Árpád jókedvűen megy lefele, ha tudna fütyölni, most fütyölne. Csatát nyert, legalábbis ő úgy érzi, hogy az életnek nevezett olimpiász egyik lényegtelen kis versenyszámában pontfölénnyel győzött. Sajnálja ugyan az árpalisztet, de azért megéri. A morzsoló nem neki kell, hanem Tóninak és a zsidó egy véka málét ajánlott fel napi használat fejében. Hét nap, az hét véka – kalkulál magában –, hét véka, az száznegyven kiló. Egy zsák árpaliszt – természetesen kicsi zsákról lehet csak szó – 60 kiló… és még az öreg Petre is kéri a falu végén, ott is vagy három nap, lesz vagy kétszáz kiló… hatvan kiló árpaliszt megér – sokat mondjunk – száz kiló málét, de nem ér meg annyit, hogy is érne… lehet keresni az üzleten 100 kilót. 200 lej. Az is pénz. De nem. Van az 230 is.

A Jenő szobája mellett megy el, benéz az ablakon, Jenő éppen a bakancsait húzza fel, mikor meglátja Árpádot, a harisnyás lábát gyorsan a szék alá rejti, de így is látni, hogy a sarkán ökölnyi lyuk van.

– Mennyivel is tartozom neked? – kérdezi hirtelen, a pénz megzörgött a zsebében, ez idézi emlékezetébe a tartozást.

Árpád legyint.

– Ugyan, semmi. Százharminc az egész – szélesen mosolyog, dúdolni szeretne, lám ma milyen jó nap van, mindenhonnan pénz cseppen, még a legváratlanabb helyekről is.

Búcsúzás közben még megjegyzi, csak úgy mellékesen.

– Gyere át holnap oszonnára, nálunk lesznek a halasdiak. Ma délelőtt voltam náluk – teszi hozzá, amikor meglátja Jenő érdeklődő tekintetét –, nagyszerű nő ez a Klára, nagyszerű nő. Micsoda termete van! Micsoda lábai! Nézted? Nagyszerű nő, én mondom neked, barátom, nagyszerű nő! Nézd, még virágot is kaptam tőle!

Mutatja a virágot a gomblyukában, dédelgetve megsimogatja. – Nagyszerű nő – mondja még egyszer elmenőben és kacsint hozzá, sunyin, sejtelmesen, mint aki igazán tudhatja, hogy milyen nagyszerű.

Jenő érzi, hogy elpirul, undorodik ettől a hangtól. Emlékszik, éppen így undorodott, amikor régen egyszer Árpád komoly szándékkal udvarolt egy lánynak, már úgy volt, hogy el is veszi és előtte úgy beszélt róla: a kis bestia, a kis dög. Így csókol a kis bestia, ilyen érzéki a kis dög. A dologból mégse lett semmi, mert Marjuka ájultan összeesett az ebédlőben, öngyilkossággal és vitriollal fenyegetőzött, igen, így volt valahogy.

Jenő sokáig áll az ablakban, még mindig piros, érzi, és haragszik Árpádra erősen ezekért a szavakért, azért a kacsintásért, azért a mozdulatért, amivel megsimogatta a virágot.

Elvégre mi közöm hozzá – igyekszik megnyugtatni magát, de nem megy olyan egyszerűen. Klárára kell gondoljon, látja, amikor átadja azt a virágot, még mosolyog is hozzá. Szeretne emlékezni a szemére, de nem sikerül.

A vadszőlőn egy pók tornászik, szédítő trapézmutatványokkal építgeti a jövendőjét. Nehéz lehet – gondolja – így fejjel lefelé lógni a semmibe. Rámosolyog a pókra – nehéz, bizony, pajtás, neked is, nekem is.

Eszébe jut, hogy holnap. Holnap délután. Huszonnégy óra múlva. Huszonnégy óra, az hány perc?

A pók nem tudja. Gyorsan kiszámítja egy újságpapíron. Ezernégyszáznegyven. Ezernégyszáznegyven perc. Sok perc. Rengeteg perc.

A szekrényhez megy, kinyitja az ajtót és belenéz. A rendetlenség visszabámul rá a polcokról és a fogasokról.

– Ezt fogom felvenni – néz a múltkori szürkére. – De nem, mégsem, feltűnő lenne. Még azt hinnék, hogy érte… vajon Árpád hosszúnadrágot vesz fel?

Megmérgelődik, becsapja a szekrényajtót – elvégre kicsodám nekem ez a lány?! – kérdi magától dühösen. De nem felel meg rá. Az ágy mellett meglátja az egyetlen félcipőjét.

– Piszkos – állapítja meg, azzal lekiált a konyha felé –, Juli, Juli!

Dohogva jön a termetes asszonyság – jó, jó, sze ne kiabáljon, nem vagyok fecske, hogy repüljek – tátva marad a szája, amikor megtudja, hogy a cipő miatt.

– Pucoljam meg? – hebegi –, hát hova megy már megint?

– Nem megyek sehova – feleli ijedten –, csak mert éppen piszkos egy kicsit.

Juli lenézőleg felveszi a cipőt és végigmustrálja.

– Ez piszkos? Sze öt év óta ilyen.

A délután kezd alkonyatba hajlani, a napsugarak ferdén érik már a földet és hosszú, vékony árnyékokat ragasztanak kelet felől a fák mögé.

Vállára veszi a puskát, az asztal fiókjából előkotor néhány házilag gyártott, rücskös, zöld töltényt és elhagyja a szobát. A barna alkonyat langyos levegője megfürdeti a gondolatait. Az istállók mellett lemegy a nyárfásig, ott átvág a réten. A szélső nyárfánál egy pillanatra megáll.

A nap már nem látszik oda. Aranyhaja fent sepri a nyárfák koronáját, ezüstösen csillognak tőle a levelek. Szellő jön a tó felől, moszatol a lomb közt és néhány sárga levelet lehullat a földre.

– Klára! – fut át az agyán valami eltévedt kicsi gondolat –, Klára és Árpád…

Valami megrezzen benne. Csak egy másodpercig tart. Nem tudja, mi az. Aztán lassú lépésekkel elindul a nádas felé.

Eulália tant magára veszi szebbik ruháját, az égőpirosat, arany csipkékkel. Vörös parókáját széles, világoskék bársonyszalaggal gondosan körülabroncsozza és felveszi az új cipőjét is. Az új cipő egy lapos sarkú fekete félcipőt jelent, mely fölött vastag, sárga harisnya harmonikázik vékonyka lábszárain.

Megbillegeti magát a tükör előtt, Marjuka ott áll hátul és mézes hangján többször is elismétli, hogy jézusmária, a méltósága ma milyen szép, jaj, jézusmária.

Férfivendég jön a házhoz, ilyenkor Eulália mindig kivágja a nagy parádét. A vállain pihenő hetven év jelentőségét nem akarja még átértékelni. Úgy érzi, hogy neki adósa maradt az élet valamivel és ezt az érzelmi tőkét, melyet élete nagy „követel" oldalán visel elkönyvelve, nyugodt biztonságérzettel tartja számon az összes késedelmi kamatokkal együtt. Nem hajlandó elismerni, hogy ez az érték már régen devalválódott. Állandó tőke gyanánt hordja gondolatai közt az érzelmi papírok névértékét, beleveszi őket a kalkulációiba, sőt adósságot is vesz fel rájuk: valahányszor így kicicomázza magát egy érkező férfivendég tiszteletére.

Már négy órakor a teraszon ül és nézi az országutat, Tibort várja, igaz, hogy Árpád szerint Tibor már mátkás, de ez nem valószínű, Árpád szokott úgy beszélni a levegőbe.

Otti tant a fekvőszékén hever és néha nagyot sóhajt.

– Jaj, hogy fáj megint a hátam, Istenem, Istenem.

Eulália ilyenkor haragosan rászól:

– Dehogy fáj. Csak kényeskedik. Ha így elhagyja magát, sohasem fog férjhez menni.

Ez nem tréfa, nem nevet rajta egyikük sem. Ez komoly, halálosan komoly, hiszen való dolog, hogy ha egy eladó lány ilyen sóhajtozással, panaszkodással és nyögdécseléssel várja a gavallért, akkor aligha megy férjhez hamarosan.

Fél ötkor már Jenő is ott van, Árpáddal együtt. Mosolyogva fogadják őt is, elvégre férfiember, nőtlen ember, még ha ilyen csapnivaló részeges is.

– Mit csinál az öregasszony? – kérdezik tőle és mosolyognak rá, és kedvesek mindhárman, és beszélgetnek időről, gyümölcsfákról, virágokról. Nemsokára megjelenik az útkanyarodásnál a halasdi kocsi, sárgán csillognak a kerekei a délutáni napsütésben. Két szürke van előtte, amerre eltrappolnak, hosszú fehér kendőt lenget utánuk a por.

Mikor a kocsi megáll a terasz előtt, Eulália tantba belefagy a lélekzet. Csak Klára ül benne egyedül.

– Hol van Tibor? – kérdezi tőle, még mielőtt köszöntek volna egymásnak, és az arca olyan ijedt, hogy Klára megdöbben.

– Otthon maradt – mondja csodálkozva –, nálunk van a leendő apósa.

– Leendő apósa? Miket beszélsz te? Tibor mátkás? – Meglepetten hebeg, Klára siet udvariasan válaszolni, Árpád is odaszól.

– Hiszen mondtam már tegnap!

Eulália tant megdöbbenve áll egy helyben, úgy érzi magát, mint az az üzletember, aki megtudja, hogy a bank, amelyikben a pénze van, megbukott.

Árpád szavaira mérgesen félrelöki az útjába kerülő széket és bedübörög a szalonba.

– Akkor minek is jöttek – dünnyögi –, ültek volna mind otthon.

Azzal becsapja az üvegajtót.

Néhány másodpercig döbbent csend van, aztán Otti tant gyorsan bszélni kezd valamiről. Józéfa segít neki, keresztkérdések alá veszik Klárát, kettőnek kell feleljen egyszerre, mindenről egyszerre kell beszéljen, Pestről, Párizsról, ruhákról, bálokról és egyéb leánydolgokról. Elfogult, néninek szólítja őket, kinevetik, hiszen mi kortársak vagyunk, mondják, ettől még jobban megzavarodik, kesztyűs kézzel mer csak a mondatokkal bánni, hogy se megszólítás, se tegezés, se magázás ne legyen bennük. Befelé mosolyog és arra gondol, hogy ha ezt egy regényben olvasná, el se hinné.

Jenő szótlanul hallgatja. Mikor a kocsinál kezet nyújtottak egymásnak, pillanatra összevillant a szemük. Azóta tudja, hogy milyen a szeme. Szürke. Úgy örvend ennek a felfedezésnek, mint egy gyerek, aki meglátja elveszett játékszerét. Ott ül most és hallgatja a hangját. Egy kis beszédszünetben a szemük összetalálkozik. Hajlékonyan villannak egymásba – emlékszem még rád –, mondja a lány szeme és a férfi szeme őszintén visszaválaszolja – szép vagy.

Csak egy pillanatig tart. Aztán közéjük hull újra a beszéd langyos, közömbös iszapesője.

Ozsonna után sétálni mennek a kertbe. Hármasban. Árpád viszi a szót. Bókokkal és elmésségekkel mulattatja Klárát, nőhódító lexikonjának összes üzemben levő mondatát előszedi és biztos fölényérzettel terítgeti köréje a hálót.

A lány közbül halad, hallja az üres szavakat, de nem figyel rájuk. Néha nagyokat nevet és titokban a másikat nézi.

Tetszik neki, hogy az nem udvarol, nem mond bókokat, nem töri magát mulatságos történetek kitalálásával. Többnyire hallgat, csak néha szól közbe, akkor is csendesen és komolyan beszél, mintha attól félne, hogy a hangos szó elkerget mellőlük valamit.

Néha összetalálkozik a tekintetük, olyankor megsimogatják egymás elhallgatott gondolatait. A keskenyebb utakon összeér a karjuk, valami delejes áramot éreznek ilyenkor mind a ketten, megdöbbennek és félrefordítják a fejüket. És amíg a másik, az idegen, akit mindketten annak éreznek a maguk számára, amíg az dolgozik, hadar és beszél, nehogy eltespedjen közöttük az unalom: ők addig a saját hallgatásaikon át láthatatlan csendszálakkal kötözik magukat egymáshoz közelebb és úgy érzik mindketten, hogy már régen, régen, sok elhallgatott mondat óta ismerik egymást. Úgy járják hármasban a kertet. Halász Árpád olajfoltos kezeivel gesztikulál, bókol, udvarol: és az udvarlása közben Rápolthy Jenő megnyeri a csatát.

Mikor Árpádot valamiért félrehívják az istállóhoz, nehány percre magukra maradnak. Egyszerre mintha megszűnt volna ez a kapcsolat. Bizonytalanság szorongatja őket, érzik, hogy beszélni kell, és mivel a hallgatásban már messzebb

jutottak, mint a beszédben, vissza kell forgassák magukban az egészet, hogy újra elkezdhessék.

A lány indít fölényesen, mintha nem is nagyon érdekelné, amit kérdez:

– És maga, Rápolthy, a hallgatáson kívül mivel töltötte az idejét?

– Gondolkoztam – feleli csendesen és nem néz rá.

– Dicséretre méltó tulajdonság – gúnyolódik a másik, és belül haragszik magára ezért a gúnyos és fölényes hangért –, és miről gondolkozott, ha szabad megkérdeznem?

A válasz csendesen és komolyan jön.

– Magáról. Magáról gondolkoztam.

Már nem nevet, nem gúnyolódik.

– Rólam? – kérdezi kicsit megütközve és szeretné megkérdezni még, hogy mit gondolt rólam, de fél is ettől, és ezért csak néz rá és nem kérdez semmit.

De ő mondja anélkül is.

– Sajnáltam magát.

Ettől elcsodálkozik, nem érti, hogy mi sajnálni valót találhat rajta ez az ember. Most már bátrabban kérdez és a férfi még őszintébben felel.

– Sajnáltam – mondja –, hogy figyelemmel kellett hallgassa azt a sok üres locsogást, sajnáltam, mert kellett nevessen rajtuk és éreztem, hogy szenved közben, és arra gondol, hogy a Mezőségtől ezt is el kell tűrni. Pedig amit hallott, ez nem a Mezőség volt, csupán egy ember a Mezőségről, de éreztem, hogy maga közben általánosít, és ezt a nagy, kopár, szellemi ürességet Mezőség névvel jelöli meg… hát ezért sajnáltam magát, Klára.

Árpád már újra jön, most jelent meg éppen a fák közt, Klára ingerült, nem szereti, ha a Mezőséget védik.

– Ne engem sajnáljon, Rápolthy Jenő – kezdi élesen és sietve, nehogy Árpád valamit meghallhasson belőle, közben pedig eszébe jut, hogy a férfi őt egyszerűen Klárának szólította –, ne engem sajnáljon, Jenő, sajnálja saját magát, amiért itt él, amiért így él. Maga a Mezőség szimbóluma, egy ember, aki megfullad az iszapban. Sajnálja csak saját magát, Jenő.

Azzal Árpád felé fordul, aki már mellette áll, és újra igyekszik összeszedni frissen mázolt témáinak elejtett szálait.

De most már nem nevet olyan hangosan. A mondatok értelmét sem figyeli. Tudja, hogy a másik szótlan gondolatokat hordoz magával, és szeretné ismerni azokat. – Közben arra gondol, hogy mégis utálja a Mezőséget, Halász Árpád hangja mégiscsak a Mezőség hangja: éppen olyan üres és kietlen, mint a dombok, amelyek körülállják és vigyorogva nézik.

Pedig a dombok nem is vigyorognak. A halódó napfényben rózsahegyeknek álmodják magukat, lehunyt szemük mögött őrzik már az estét, tücsök-cimbalmon kiverik halkuló, őszi ritmusaikat és cseppet sem törődnek Zenthay Klárával.

Árpád mindennapos vendég Halasdon, kitartóan szegődik Klára nyomába. Klára rettentően unja, és gyakran elmenekül előle. Ha hallja a Drótosford zakatolását a faluban, kiszalad a kerten keresztül a mezőkre, egészen az erdőszélig elsétálgat, csakhogy minél későbben kerülhessen haza. Árpád ilyenkor Tiborral marad, kölcsönösen unják egymást, és kölcsönösen untatják is egymást a témáikkal, szándékosan és tudattal, valami mosoly alá rejtőzött titkos szadizmus ez náluk.

Tibor vőlegény, ezt az állapotot foglalkozásnak minősíti és a legalaposabb szakszerűséggel űzi. A vendégházat renoválja, szeretné, ha a hidegek beállta előtt elkészülne vele, mert a munka azután már nehezebb lesz. Egész nap a kőművesei közt van, irányít, tervez, rendelkezik. Ha véletlenül dolga van a városon és összetalálkozik valakivel, aki udvariasan megkérdezi:

– Na és Ágnes hogy van?

Tibor így felel rá:

– Jól, de gyere, nézd meg a házunkat, most építem, ilyen beton és olyan tégla és amolyan keramit és x-féle gerendázat és y-féle tetőzet és ennyi centiméter és annyi centiméter és ilyen szög alatt és olyan szög alatt és vízvezeték és ekkora nyomás meg akkora esés és kályha és köbméter fa és köbméter szoba és kilogramm kalória…

Szóval az illető egy belenyugvó mosollyal elbúcsúzhatik aznapi programjának nagy részétől, azzal az elszánt fogadalommal, hogy soha többet nem fog érdeklődni Tibornál a menyasszonya felől.

Egész nap dolgozik, reggeltől estig, a hétköznapjai foglaltak. Mindössze vasárnap van egy kis ideje, hogy átszaladjon Leánytelkére. Kicsi Ágnes csodálkozik, ő nem így gondolta régente a mátkaságokat.

– Maga igazában nem is az én vőlegényem, hanem a kőmíveseké – mondja egyszer őszintén. Tibor elbámul.

– Micsoda? Hiszen csak nem hagyhatom magukra a munkásokat?

Kicsi Ágnes durcás, őt így nem lehet elintézni.

– Jó, majd beköltözhetik oda a munkásaival.

Tibor megveregeti az arcát, mint egy kisgyereknek.

– Na, na, kicsi, hát mi a baj – mondja atyai hangon, majd gyorsan lehajol és megcsókolja. Nem forrón, nem hosszasan, nem vadul és nem is szelíden: csak éppen megcsókolja. Mint ahogy egy gyereket szokás. Az arcán.

Ágnes elkapja a fejét, sápadt lesz, majd kigyúl égőpirosra és félrefordul. Lehunyja a szemeit és két csillogó kicsi könnycsepp gördül elő csendesen a szempillái alól.

Ez az első csók, amit kicsi Ágnes életében kapott.

Valami megdöbben benne, valami fáj benne: nem ilyennek képzelte el. Úgy érzi, mintha újra valami nagy veszteség érte volna, még szomorúbb, még nagyobb,

még belsőbb, mint az első volt. Csak lehunyja a szemét és két csendes kicsi könnycsepp leszalad az arcán.

Tibor ijedten néz rá.

– Ágnes, csak nem sír? Mi baja van?

Kinyitja a szemét, a tornácon állnak, piros vadszőlők között bebujkál a délutáni napfény, a legelő felől idehozza a szél a tehenek kolompját, az akácfának már sárga minden levele.

– Semmi – feleli halkan, és könnyes kék szemei elnéznek az akácfák felett –, csak nem tudtam, hogy ilyen egyszerű a csók…

Tibor gúnyos mosollyal megveregeti az arcát, nem kell megijedni, mondja, nem lesz semmi baja tőle. Azzal két hatalmas tenyere közé szorítja a fehér leányarcot és durván, győzelmes férfigőggel többször a szájába csókol.

– Úgy – szusszan fel, mint a napszámos egy jól végzett munka után –, most pedig mondja el, hogy miért haragszik rám, és mit csinált, amióta nem láttam?

Megrázza a fejét, csöndesen mosolyog – nem haragszom, Tibor – mondja, aztán kezét a férfi erős vállára teszi, ráhajtja némán a fejét is és érzi, hogy ezentúl odatartozik Nagy belenyugvás van ebben az érzésben: igaz, hogy másnak képzeltelek, Ismeretlen Élet, de ha ilyen vagy, akkor így is jó. Köszönöm azért, hogy eljöttél, ígérem, hogy jó kislány leszek, és igyekezni fogok elfeledni mindent, amit álmodtam Rólad. Erről beszél a mozdulat, amellyel a férfi vállára hajol, amellyel odatartja a száját, hogy megcsókolja.

Tibor nem ért a lelki dolgokhoz, a csók neki foglalkozást jelent és a szerelmet érzéki ügynek könyveli el. A szerelem szónak az ő szótárában áporodott cselédszoba szaga van, és nem is tud más szemmel nézni nőre, mint ezen az otromba megmeztelenítő szemüvegen át. Valami ősbrutalitást hordoz magában, jóindulatú durvaságot, mely nem is tudja elképzelni, hogy lehetnek a világon eszményi dolgok is. A világot két szilárd csoportba osztályozza: reális célokat szolgáló és céltalan dolgok csoportjába. Az elsőbe tartozik minden, ami munka, tett, akarat, erő. A másodikba jut a többi: művészet, érzés, gondolat, idealizmus, Isten…

A munka tehát folyik szaporán a ház körül, Árpád kénytelen órák hosszat ácsorogni Tibor mellett, mert Klára sétálni van. Klára a dombokat járja, Klára az erdőt bújja, az erdő tisztásai tele vannak kikericcsel, csodásan lila szőnyeg terül rajtuk, egy-egy bokor tövén elkésett harangvirág csilingel, pedig az ösvény zörög már és a bokrok tarkák, mintha menekülő óriásmadarak vére öntözte volna őket végestelen végig.

Egy ilyen kószálás közben véletlenül összetalálkozik Rápolthy Jenővel. A férfi ott ül a földön, egy vörösre gyúlt kecskerágó mellett és nézi a bokrot. A bokor kipattant húsú bogyói között nagy szürke rigók perlekednek, nem félnek tőle, pedig talán csak a kezét kellene kinyújtsa utánuk.

Klára halkan, incselkedve odaszól, hogy nem zavar-e, de rá azonnal megállapítja azt is, hogy zavart, mivel a szóra elrebbentek a rigók. A hosszú ember mosolyog:

– Most el kell tűrje, hogy magában gyönyörködjem – mondja –, mivel a madaraimat elkergette.

Két hete, hogy nem látták egymást. Ezelőtt egy félórával rengeteg időnek látszott ez azt idő, és most úgy érzik, mintha csak tegnap búcsúztak volna el a csudákfalvi kertben.

Zavart csendben róják az ösvényt, a gondolatbeli beszélgetések szálain nehéz visszamenni és nincs alaphang, amivel indulni lehetne. A lány gombolyít vissza hamarabb az elszakadt fonálig.

– Még mindig sajnál? – kérdi mosolyogva ugyanazon a hangon, mint két héttel ezelőtt. A férfi megörvend a megtalált kapcsolatnak, derűsen ránevet és széles mozdulattal kereken mutat.

– Itt ne merje a dombjaimat szidni. Látott már valahol ennyi színt így együtt ősszel?

A lány visszanevet és nem ellenkezik. Nem, már nem látja olyan csúfnak, mint eleinte. Szereti így együtt az aranyat, a lilát, a vöröset, a zöldet, a kéket és a barnát. Az erdők itt valóban színesebbek, mint máshol. Az aranynak és a pirosnak rengeteg színváltozata van. És kereken a hegyek milyen kékek, a Cibles és a többi.

Mennek az ösvényen visszafelé, esteledik mindjárt, haza kell menni. A halasdi legelők csücskénél még hosszasan állnak, aztán kezet fognak és a lány sietve lefele indul.

Zörgő kukoricaföldek között csöndes fuvalom érkezik szembe vele és megsimogatja a homlokát. Szeme átsuhan a dombok hátán… füle beissza a tücsökzenét, könnyűnek, nagyszerűen szépnek látja maga körül a bronzárnyékkal permetező estét. Halkan dúdolni kezd.

A férfi még sokáig áll a tetőn. Kezében érzi még a kezet, milyen könnyű kis keze van.

Ahogy később a barna estén át hazafele megy, eszébe jut, hogy húsz évvel ezelőtt éppen ilyen ősz volt. Akkor volt először szerelmes.

Nem beszélték meg és másnap délután mégis egyszerre érnek az erdőhöz. Most már bevallja a lány:

– Megszöktem Árpád elől – mondja és összenevetnek, mint a cinkostársak.

– Árpád sokat beszél magáról – mondja később –, ő is azt mondja, amit én, hogy kár magáért és a tehetségéért.

Azt már nem vallja be, hogy a könyvtárban minden régi folyóiratot összekeresett, amíg néhány írását megtalálta. Azt sem vallja be, hogy négyszer is elolvasta már őket.

Jenő lehajtja a fejét, tudja, hogy Árpád beszélt egyébről is, korcsmákról, adósságról. Úgy érzi magát, mintha meztelenül állna a lány előtt, két kézzel adná néhai tehetségét azért, hogy a lány ne tudjon meg semmit a mából.

De a lány tudja, nem is titkolja sokáig. Csak leszakít nehány kikericset és már arról is beszél, rosszallólag, mint a tanító néni az iskolában. Szelíd, oktató és tárgyilagos. Szeretné, ha Jenő megváltoztatná az életét, kár ilyen emberért, igazán kár. Szeretné, ha megint elkezdene írni, talán ki tudná magát verekedni innen. Ne mondja, hogy lehetetlen, hiszen még meg sem próbálta, nem tudhatja. A lehetetlent csak úgy rámondani valamire: gyávaság.

A férfi hallgat, néha szól csak közbe, lehajtott fejjel kíséri a lányt végig az őszi erdőn. Restelli magát. Érzi, hogy igaza van és bánja, hogy erre nem tudott magától rájönni. Amíg kissé mély, különösen fátyolozott hangját hallgatja, arra gondol, hogy holnaptól kezdve dolgozni fog.

Halász Árpád ezalatt idegesen ácsorog Tibor mellett, a pallérokat nézi, el se tudja gondolni, hogy merre járhat Klára minden délután olyan sokáig.

– Igazán jöhetne már – mondja Tibor is, unja Árpádot és szeretne megszabadulni tőle. Vacsorára Leánytelkére akar menni, Ágnes örvendeni fog, egy hétig aztán nem mehet úgysem, vasárnap kereskedők jönnek átvenni a disznókat. A kocsis már hámozza a lovakat.

Klára bizony elég későn kerül haza, már sötétedik is. Tibor rég elment, Árpád Zenthaynéval ül a verandán, éppen gyújtják a lámpát. A lány liheg, az arca piros:

– Na né, Árpád – mondja, amikor kezet nyújt –, rég itt van?

– Bizony rég – feleli –, már három órakor itt voltam.

Zenthayné elrejtőzik a könyve mögé, onnan figyeli néha őket. Árpád jó fiú, nem is lenne olyan nagy szerencsétlenség, ha lenne a dologból valami.

De ettől még egyelőre messze vannak. Árpád pletykákat mesél, közben nagyokat nevetnek, ennyi az egész. De azért, úgy látszik, jó barátok.

Október van már erősen, az ősz lábujjhegyen járja az erdőt, néha megáll és csókolózik a fákkal.

Mindennap találkoznak az erdőn, anélkül, hogy megbeszélnék, csodálatosan tervszerű véletlenek folytán.

Néha virágot nyújtanak át egymásnak, megkésett, koravén őszi virágot, a kezük ilyenkor hosszasabban összeér, de nem veszik észre, hogy feltűnő volna.

A férfi néha levesz a lány hajáról egy ráhullott őszi lombot, puhán végigsimogatja a haját, a lány komolyan visszanéz rá, és nem pirul el. Nincs abban semmi csodálatos, hogy a búcsúzásnál hosszúra nyúlik a kézcsók, hogy egy-egy virágot kézcsók köszön meg, az őszi dombok melankóliája olyan, mint az ópium: kerítéseket simít és árkokat takar le észrevétlenül.

Az első csókjukat csak a nyírfák látják, nem lepődnek meg, csak megrezzennek halkan és behintik őket könnyű, zizegő aranytakaróval. A

többiekből nap nap után emlékeket rejtenek el a fák, a bokrok, a galagonya és a kecskerágó, elrejtik mélyen a gyökerük alá és betakarják zörgő, barna takaróval, hogy megőrizzék és emlékezzenek rá azután is.

Szerelemről nincsen szó közöttük, keveset beszélnek. Csak amikor külön-külön lefele mennek a hegyről, amikor az est barna köpenye alatt magukra maradva szembejön velük a völgy felől a füstszagú, nyirkos, szürke őszi köd: súlyos tornákat vívnak olyankor a gondolataikkal.

A lánynak könnyebb. Őt odalent várják, az anyja aggódva, az apja néha haragosan – hol kószáltál megint – kiabál rá ilyenkor, de ő nevet, beszalad a szobájába, és mire kijön a vacsorához, már elfelejtette az apja is a haragját Néha ott van Árpád, ilyenkor legfeljebb valamivel többet kell hazudni, de Árpád amúgy sem fontos. A felületen mozog, nevet és pletykál, nem is akar többet. A titok marad a hegyen, hegynek marad, a völgyből csak felnézni tudnak rá, de nem megbántani.

Rápolthynak nehezebb. Amint az erdőt maga mögött hagyja, mintha elhagyná vele együtt a bátorságát is, amit egy idő óta odafönt megtalálni vélt. A kert fái mintha gúnyosan összevihognának, amikor meglátják és barna álarcuk alatt álnokul vigyorognak a rücskös képű dombok is.

Amikor a sötét, fülledt szobába visszaérkezik, egyszerre nagyon egyedül érzi magát. Leül, belebámul a petróleumlángba, eszébe jut, hogy valamikor régen volt még ez így: tizenöt éves fejjel, amikor lejött a hegyről, ide bújt el az apja elől, így nézte a lángot akkor is, és nem tizenöt évesnek, hatvanöt évesnek érezte már akkor is magát.

Pedig milyen nagy szerelem volt az akkor, a lány hat évig várt, ha akkor másképpen lehetett volna, milyen egészen másképpen lenne most is.

Elábrándozik a lángba, az asztalon, a megszokott, törött címeres tányérban ott van a vacsorája: szalonna, hideg sült, kenyér. Csak most látja meg, hogy milyen elhagyatott, szomorú kép ez: a törött tányér, a zöld borosüveg, a csorba vadászkés.

A békazene álmosan bezümmög az ablakon, a kertben elnyújtva felüvölt valamelyik farkas, bizonyára most jön fel a hold. Ahogy ránéz, a címer gúnyosan az arcába nevet a törött tányérról, szeretné falhoz csapni, hogy szilánkokra törjön az egész.

Hosszút, nagyot sóhajt. Aztán kihúzza az üvegből a dugót, szájához emeli és hatalmas kortyokkal inni kezd.

Egy reggel aztán előáll vele a Vénasszonynak. Ketten vannak az ebédlőben, a Vénasszony éppen reggelizik, ma nincs valami kedélyes hangulatban, rosszul aludt, szegény Wolfinak fáj a hasa, egész éjjel nyugtalan volt szegény, kereken szaladgált a hálószobában – magyarázza a fiának és gondtelten ropogtatja a pirított kenyeret –, lesz Andrásnak mit takarítson.

– Mama – kezdi el Jenő a maga ügyét, és egy kicsit remeg a hangja –, én már kezdeni szeretnék valamit!

Rápolthyné egy sonkadarabot lök Rókinak, csak azután néz fel rá.

– Csak nem beteg maga is, Jenő, mint az én szegény Wolfikám? Csak nem beteg maga is?

Jenőnek didereg a hangja, megnyugtatja, hogy nem, ne féljen mama, nem beteg, csak kezdeni akar már valamit, valamit kezdeni.

– Szegény Wolfi – csóválja a fejét a Vénasszony –, nagyon beteg volt, nagyon beteg, de most már jobban van, leküldtem, hogy egyen füvet, füvet egyen, az jó, az használ a kutyáknak, ha füvet esznek.

Közben eszébe jut, hogy a fia másról beszélt, és unottan megkérdezi:

– Mit akar maga már megint? Mit akar maga elkezdeni?

– Az életemet. Az életemet akarom elkezdeni.

A szokatlan hangra megdöbben. Csodálkozva nézi.

– Nem értem magát, Jenő, mit akar maga?

A fia csendesen, szinte könyörgő hangon kezdi magyarázni.

– Anyám, nézze, ez így nem élet, én akarok csinálni valamit, én akarok lenni valami. Engedje, anyám, hogy a gazdaságot én csináljam, vagy legalább részem legyen benne. Vagy adjon pénzt, hogy mehessek valahova. Ez így nem élet, anyám, ez így rettenetes!

Úgy szakad fel belőle minden szó, minthogyha az elmúlt esztendők törnének elő, hogy számon kérjék magukat. Olyan természetesen hangzik mindez, így kimondva szinte csodálkozik, hogy csak most áll elő vele.

A Vénasszony értelmetlenül bámul az arcába. Bosszúsan legyint.

– Miket beszél maga, nem értem, miket beszél. Magának nem fáj a hasa, mint a Wofinak. Mit panaszkodik. Maga nem futott kereken a szobájában, mit akar. Miket beszél itt nekem.

Közbeszól, ideges, a hangja akadozik.

– De anyám, legalább a gazdaságban…

Türelmetlenül inti le.

– Mit akar maga a gazdasággal, tudja az intéző, mit kell csinálni, hagyjon neki békét, Jenő. Pénzt pedig már adtam. Ötszáz lejt adtam magának, Jenő, mit csinált megint azzal a pénzzel?

Reszket a hangja, most már nem tudja magában őrizni többet.

– Értse meg, anyám, meg akarok házasodni, értse meg, anyám!

Nevetve nyúl a pohár után, kiissza fenékig, aztán újra tölt és nevet egyre.

– Házasodni akar! Dehogy akar maga házasodni, Jenő! Dehogy akar!

– De akarok, anyám, akarok!

Csak legyintget és nevet a ráncai között.

– Dehogy akar, ki is menne magához, Jenő, dehogy akar. Csak pénzt akar maga, Jenő, mit csinált a pénzzel, azt mondja meg, mit csinált vele?

– De anyám, Zenthay Klárát akarom feleségül venni!

Csak legyint.

– Dehogy akar maga, dehogy akar.

– De anyám, értse meg, szeretjük egymást!

Hitetlenül rázza a fejét.

– És éppen a Zenthay leányát, ugyan, Jenő, aztán hova mennének maguk lakni, hova mennének lakni, azt hiszi, hogy az a bolond Zenthay befogadja magukat? Még a fiát is elkergette, az ő saját fiát, hova akar maga menni Jenő?

Már szinte sír. A könny és a harag egyszerre tolul fel a torkán.

– Nem bánom, ha a pokolba is, csak kapjak valahol egy helyet, ahol meghúzhassam magamat, és valamit, amiből megélhessek!

Csodálkozva figyeli a hangot, nem, úgy látszik, ez mégsem tréfa, mint ahogy nem volt tréfa a Wolfi dolga sem, pedig eleinte azt hitte, hogy játszani akar, amikor mind körben futkosott és nyöszörgött hozzá. Elkomolyodik.

– Nincs mit adjak, Jenő, tudja jól, ott fent a Bobi lakik, meg a Tamara, abban a szobában, a Tamarának gyermekei lesznek, nincs hely nálam, nincs hely, szegény Wolfika is, látja, milyen beteg lett, látja, egész éjjel úgy szólt, mint a puska, úgy szólt egész éjjel a szegénykém.

Már összetett kézzel könyörög, mint a gyermekek.

– Akkor adjon pénzt, hogy mehessek valahova! Dolgozhassak! Életet kezdhessek! Anyám, hiszen a fia vagyok!

Rápolthyné odalöki Rókijának az utolsó sonkaszeletet is, egyen maga, kis Rókici, egyen – mondja becézgetve, azzal felkel az asztal mellől.

– Na várjon, Jenő, kap megint ötszáz lejt, most még adok, de aztán ne jöjjön többet kérni.

Csoszogva indul a hálószoba felé. Rápolthy Jenőből kisikolt a kétségbeesés:

– Anyám, hát nem akar segíteni rajtam?!

Türelmetlen mozdulattal szól vissza az ajtóból:

– Várjon, mindjárt hozom, ne kiabáljon úgy, a Tamara ideges lesz, és ugatni fog egész nap.

Így végződik. Ott jár le s fel a szobájában, az ajtótól a falig és vissza, hosszú kimért lépésekkel, folyton, folyton, szünet nélkül. Az idő lábát ott érzi a nyakán, liheg tőle, úgy érzi, hogy borzasztóan elkésett, már csak pillanatai vannak, addig tékozolta az éveket. Őrült gondolat, ahogy most visszapillant az unalmas, szürke napok sorára, ahol semmi sem történt, semmi sem mozdult, jó volt úgy is és tespedten szunyókált az unalomban, ahelyett, hogy gondolkozott volna a menekülésen. Most aztán itt van a tizenkettedik óra.

Elkészíti a mérleget és a mérleg érzéketlen, nem változik.

Kimegy a kertbe, a nap melegen süt, a berki tölgyek fagyöngyein lármás rigócsapatok lakmároznak, friss lombszag a fák alatt, érzi, hogy a feje szellőzik tőle, felnéz az égre: az ég kék és megnyugtató.

Ebéd alatt szótlanul ülnek egymással szemben, az asztal két végén. Keveset eszik, nehány pohár bort gyorsan lehajt a torkán és újra belekezd. András éppen kiment az üres tállal. Hadarva beszél, kétségbeesett, utolsó kísérlet.

– Anyám, azt hiszem reggel nem értette meg jól, hogy mit mondtam. Meg akarok házasodni!

A Vénasszony ráncolja a homlokát, a gondolatai máshol vannak, össze kell szedni őket előbb.

– Az árpalisztet még mindig nem adta meg Árpád, pedig már küldtem utána, Juon mindennap ott volt a zsákkal és még mindig nem adta meg.

– Mama, én igazán meg akarok házasodni!

Persze, hiszen erről van szó, az árpaliszt az más dolog, rázza a fejét és a ráncai közé újra kicövekeli széles mosolyát.

– Ugyan, menjen már, Jenő, most már pénzt is adtam magának, inkább gyűjtsön diófalevelet, akkor nem fog úgy fogyni a pénz. Juon is azt szívja, gyűjtsön maga is. Halasdra úgysem engedik magát, ne is akarjon maga odamenni, csak gyűjtsön diófalevelet.

András már bent van, jelenti, hogy a Wolfinak nincs semmi baja, a füveket kihányta és a gyomra is rendesen megy, éppen most látta a lépcső mellett, ahogy a tállal jött. Rápolthyné mosolyog, örvend, András is mosolyog és eléje tartja a túrós csuszát.

Jenő nagyot nyel, felhajt még egy pohár bort, aztán felkel az asztaltól és szó nélkül, köszönés nélkül kimegy.

…Megy fel a hegyen, valahonnan felhők osontak föl az égre és elfedik a napot. A levegő nyomott, fent az erdőszélen már csepereg is, kop, kop, szólnak a keményre száradt lombok, kop, kop, az eső egyre hangosabb lesz, vékony, szürke fonalak lógnak fentről, a felhők hason csúszva jönnek a dombokon végig, a tisztásokon leszakad belőlük egy-egy párafoszlány és ott imbolyog sokáig, fehéren és elhagyottan, amíg valahol belevész a bokrok közé.

Behúzódik egy fa alá és vár. Kop, kop, csepeg az eső, nyirkos avarszag tapad a fák törzsére, már milyen szürke minden és talán sötétedik is, Klára nem jön… Az eső miatt nem jön, bizonyos. Azért vár. Sokáig. Már sötétség lapul a bokrok alatt, a föld szortyog a lépése nyomán, az eső eláll, már nem kopog többé. Csend van. A katlan bokrai közül ködök gomolyognak elő, lassan átérik a völgyet és betakarják, már este van erősen. Elindul hazafelé. Nem jött el. Persze, esett az eső. Talán vendég is lehetett.

Nagy döbbent némaság van mindenütt, nem néz sehova, csak elbámul valami hömpölygő szürkeségbe és lép a csúszós, szortyogó földön, lép, lép, lép.

Egy ág az arcába csapódik. Fáj. A fájdalom egy pillanatra magához téríti. Riadt nyúl menekül előtte, bukdácsolva elvész a semmiben.

A kert előtt egy pillanatra megáll. Végigsimítja a homlokát, aztán elindul a korcsma felé.

November van már, sötét, sáros, igazán-november. A felhők szürke esőszálaikon végérvényesen hozzákötözik magukat a földhöz, a föld nyúlós és

ragacsos lesz tőle és tócsákká gyűjtögeti magán a vizet. Az utakon tengelyig bevágnak a szekerek és az apró, girhes parasztlovak úgy cammognak a latyakban, mint valami nagy sovány legyek egy óriási légypapíron. – A kerítések mentén kitaposott nyom húzódik háztól házig, azokon járnak át egymáshoz az emberek, ha valami dolguk van, egyébként napokig nem mozdulnak ki az alacsony, füstös házikókból. A köd állandó lakást bérel a völgyekben, a falvak körül összekeveredik a fojtó szagú füsttel és így álmosító lomhasággal terülnek rá az alig neszelő életre.

Rápolthyné azért minden délelőtt megteszi szokott sétáját a kápolnához, a cuppanós lucsokban néha megcsúszik és elesik, olyankor egész nap úgy jár, sötét színű sárfoltokkal a ruháján, a térdén, a könyökén.

A szobák lassacskán mind megtelnek sárral, a sok fekete kutyalábnyom ellepi a parkettet, mint valami különös mintájú szőnyeg. Mindössze a Róki nem hord be sarat, mivel ő egyáltalában nem hagyja el az ebédlőt. Az a sarok a kandalló és az ebédlőasztal között jelenti számára az egész lakást: hálót, nappalit, ebédlőt és az összes mellékhelyiségeket. Egy idő óta a levegő is hűvösebb odakint, az ablakokat nem szabad nyitva tartani, a nappaliban csak takarításkor, az ebédlőben akkor sem, nehogy a Róki meghűljön.

– Szegényke náthás lesz – magyarázza Rápolthyné Andrásnak –, nem kell az ablakot kinyitni nála, csak ha szépen süt a nap. El lehet takarítani így is, csak gyorsan vigyék ki, aztán nem szabad sokat zavarni őt, mert vad lesz. Elég, ha naponta egyszer takarítanak nála, a lyukban nem szoktak takarítani, ugye Rókici? Ott nem szoktak. Hát akkor maga se nyissa ki az ablakot, András.

Jenő már nem jár ki az erdőre, tudja, hogy Klárát úgysem találja ott. Nézi az esőt, napokon át nézi, aztán egy délután vállára akasztja a puskáját és elindul a legelőkön át Halasdra.

A legelőkön nincs sár, csak a gyep szortyog a bakancs alatt, mint a náthás ember. Egy tövisbokorból nyúl pattan ki, meglövi és visszadugja a tövis közé. Juli örvendeni fog – gondolja. A sikeres vadászeredmény felfrissíti, szaporábban lépked, lent a völgyben már látszik Halasd, igazán csak egy ugrás.

A faluban térdig ér szinte a sár. Kerítések mellett lopakodik, helyenként azonban bele kell menjen, ha át akar kerülni a másik oldalra. A lucsok felülről folyik be a bakancsán és hamarosan nedvesen tapad a harisnya a lábához.

Csupa sár, mire a házhoz ér. A gyepen gondosan letörli a bakancsot, a házőrző kutyák ugatva jönnek elő az idegen szagra, alig tud bemenekülni előlük a kapu alá.

Zenthay Ferenc a verandán ül, és borzasztóan elcsodálkozik, amikor meglátja.

– Itt nyulászgattam a hegyen – magyarázza Jenő zavartan –, gondoltam, benézek egy percre.

Klára megszorítja a kezét, mosolyog, de beszélni nem lehet, csak közömbös dolgokról. Halasdon is unalmasok a napok, mondja a lány, csak sár van és esik az eső, borzasztó, naphosszat a szobában ül az ember.

Zenthayné a kézimunkáján babrál, és aggódva figyeli őket. De már nemsokára búcsúzik – lássunk még – mondja Zenthay a megszokott udvariassági formát, és Jenő bizonygatja, hogy jönni fog.

El is jön, majdnem mindennap. A nyulakat már nem rejti el többé Juli számára, hanem egyenesen a halasdi konyhára viszi. Napról napra otthonosabban érzi magát, már a konyhán keresztül jár fel, letakaríttatja a cipőjét és elbeszélget a cselédekkel.

Zenthayné aggódva figyeli ezeket a látogatásokat, neki előítéletei vannak, neki nem tetszik a dolog. Árpádot jobban szereti. Igaz, hogy egy kissé olajfoltos és Klára szerint tánc közben határozottan van valami szaga, de hát ez csak a gondozatlanságának tulajdonítható, ha valaki megmondaná neki, bizonyára ügyelne rá.

Pedig Árpád már nem jön annyit, mint régen. Eulália tanték többször rosszallásukat fejezték ki az örökös kóricálásért, mi dolga van ott Árpádnak, csak fogyasztja a benzint ok nélkül. A dolog legújabban Marjukának sem tetszik és így Árpád kezd elmaradozni.

Jenő pedig majdnem mindennap ott van. Ha nem esik az eső, néha sétálnak a kertben. Egy-egy fenyő mögött megcsókolják egymást, gyors és rövid csókok ezek és ködös november-ízük van.

Zenthay Ferenc mogorva. Gyanakszik. Nem elég, hogy Tibor így bánt el vele, most ez a lány is mintha készítgetne valamit a háta mögött. Ahogy erre a Rápolthyra ránéz, ahogy rámosolyog néha, ahogy már ebéd után kiül az ablakhoz és teszi magát, hogy a felhőket nézi, pedig a szeme folyton az úton van: ez mind keserűséggel tölti el Zenthay Ferencet.

Tibor már végleg elszakadt tőle. A szakadás akkor indult, amikor nem kérte ki előre a tanácsát ebben a dologban és azóta egyre nő. Zenthay Ferenc makacs és hagyja, hogy nőjön. Ő bizony nem törődik vele. A mátkaságról sem vesz tudomást. Az építkezésről sem. Ha a jövőről van szó, úgy tervezget, mintha Tibor tervei nem is léteznének. Bedőéket szívesen fogadja, ha néha átjönnek, de ezt a témát mindig kikerüli, vagy átugorja, vagy hagyja elsuhanni a füle mellett. Úgy beszél velük, mint valami hűvös ismerősökkel, akikkel semmi közös ügye nincsen. Megkérdezi, hogy mennyi vetésük van, milyen volt a termés, sőt mikor megtudja, hogy kicsi Ágnes szereti a gyümölcsfákat, ígér neki tavaszra csemetéket is.

– Csak ásassa meg most ősszel a gödröket – mondja neki –, és tavasszal majd jöjjön el, válassza ki, hogy melyikek kellenek. Ha jól emlékszem a maguk gyümölcsösére, ott fent a sarkon, szeretni fogják. Három év múlva már ehetik róluk. – A zavart figyelembe se veszi, amivel Ágnes az ajándékot megköszöni

– Ezután is, akármelyik évben, ha szükség van csemetére, csak szóljon, itt kaphat amennyit akar – és közben úgy érzi, hogy valamennyire elégtételt kapott.

Nyilvánvaló, hogy az öreg nem pártolja túlságosan az ügyet, ez hamarosan kitudódik a környéken, sőt Kanyóné azt állítja Leánytelkén, hogy Zenthay Ferenc kiátkozza a fiát, ha el meri venni azt a Bedő cafatot.

Azonban ez csak amolyan asszonybeszéd, tudják azt jól az illetékesek és Tibor épít és tataroz szakadatlan, még ebben a kutyának való időben is. Padlózatot fektet le és vízvezetékkel vesződik, kályhást hozat és halomban hevernek már előtte a különböző árjegyzékek.

Igaz, hogy Leánytelkére ritkán jár, éppen csak vasárnap, de még akkor sem mindig. Kicsi Ágnes is mintha szótlanabb lenne, kevesebbet kacag, bezzeg máskor csengett tőle a ház. Bedőné meg is mondja egyszer nagy fejcsóválva, hogy te Ábris, te, ez a lány nekem sehogyan sem tetszik.

Ábris gazda felüti a fejét, megütközve néz rá, aztán legyintéssel intézi el a dolgot.

– Hásztán fiam, ha szerelmes. Aki szerelmes és egyedül van, az lógatja az orrát.

De Bedőné nem nyugszik bele ilyen hamarosan.

– Mégsem tetszik nekem ez a lány, te Ábris, ennek valami baja van.

– Mondom, fiam, hogy csak szerelmes. Annál nagyobb baj nem kell egy embernek, én is akkor vettelek el, amikor szerelmes voltam. – Ezen aztán nagyot nevet a bajuszába, de Bedőnét még mindig nem nyugtatja meg.

– Már pedig, Ábris lelkem, az olyan menyasszony, aki sohasem nevet, aki sohasem mászkál virágok után, aki soha semmi bolondot nem csinál, az nem rendes dolog!

Erre már Bedő Ábris is gondolkodóba esik. Egy vasárnap aztán elővezi Tibort négyszemközt. Éppen az istállónál vannak, nekidűlnek a borjak jászlának és bámulnak, úgy jó gazda-módra.

– Te nem tudod, mi bánthatja ezt az Ágnest?

Tibor meglepetten néz fel, a kérdés váratlanul éri, éppen azon gondolkozott, hogy milyen arányban keverje otthon a borjak abrakjában a tengeridarát a borsóval.

– Ágnest? Bántja valami? Én nem tudok róla!

Bedő Ábris megvakarja a kalapja tövét és kiböki az alatta motoszkáló bogarat.

– Te, szeret téged az a lány?

Tibor elképedve néz rá, mint valami csodaszülöttre.

– Persze, hogy szeret! Hát mért ne szeretne? Ha nem szeretne, nem jönne feleségül hozzám!

Persze, hiszen ez világos. Bedő Ábris behúzza a kalapot az arcába, nekidűl a jászolnak, úgy sóhajtja bele a bajuszába:

– Az öregisten sem tud eligazodni az ilyen asszonyfélék között, fene azt a sok lelki konfliktusokat. Többet ér egy ilyen bornyú, annak nincsen semmiféle lelki nyavalyatörése.

Csudálatosak az ilyen asszonyi dolgok, hiába. Bedő Ábris nekitöpreng ott az istállóban a különféle csudálatosságoknak, mert hát hiába, vannak emberek, akik a maguk két látókájával csak úgy ténferegnek a világban és nem látnak meg vele sok minden dolgokat, míg viszont egyes asszonyfélék olyasmit is meglátnak, ami nincsen.

Ki is fejtegeti ezt a nézetét este, de Bedőné nem nyugszik meg tőle. Bedőné különös anya, szigorú, mint egy őrmester és szemtől hideg a lányával. Kicsi Ágnest már ökölnyi korában úgy neveli, hogy nincs érzelemnyilvánítás, sem bőgés, sem pityergés, sem hangos viháncolás. Tessék, tartsa féken az érzéseit. Az olyasmi nem tartozik másra.

Most azonban érzi, hogy valami baj van valahol, és szeretné, ha a lánya beszélne róla. Szinte fáj, hogy ilyen elzárkózott, haragszik rá – hiszen az anyja volnék, vagy mi a fene!

A baj csak ott van, hogy a kicsi Ágnes szívének a kulcsa elkallódott még valahol a homályba merülő gyermekévek során, és a sok szigorúság-záporban berozsdásodott a zár is. Az már nem nyílik ki többet senki ember előtt.

Tibor nem is nagyon bánja, ő tiszteli mindenkinek a maga belső dolgait, és nem óhajt beleavatkozni Ágnes léleknek nevezett magánügyeibe sem.

Eljárogat hozzá minden vasárnap, hacsak éppen valami nevezetesebb dolga nem akad, néha meg is csókolja, esetleg a száját is, az ilyen csók után megelégedetten érzi, hogy eleget tett a vőlegénység követelményeinek.

Egyik vasárnap csak előáll Bedőné a nagy elhatározással:

– Valamelyik nap bemegyünk Kolozsvárra!

Kicsi Ágnes valósággal belepirul ebbe a kijelentésbe. Kolozsvár: ez nála az álmok városát jelenti. Cukrászdát, mozit, színházat, lármát, vígságot, várost. Várost. Nagy betűvel. Öt éve volt ott utoljára, még most is tisztán vissza tud emlékezni a nagy házakra, a széles Monostori útra, a rengeteg autóra és rengeteg emberre, és mindenütt utcák és kirakatok és emberek és rengeteg utca, ameddig szem ellát, mind utca az egész. Mintha az Itrinától kezdve a Varjas-tetőig mind házakkal lenne teleépítve minden, nagy, magas, szép házakkal, még szebbekkel talán, mint a Szunyogh Terkáé vagy a Tiboréké, Halasdon.

Kicsi Ágnes egyszerre hangosan nevetni kezd, amikor meghallja ezt a szót, hogy Kolozsvár.

– Na csak fékezd magad, fékezd magad – inti le Bedőné, de azért belül boldogan visszhangzik benne is ez a nevetés.

Tibornak éppen kapóra jön.

– Na milyen jó, én is be kell menjek, fürdőszoba-berendezést nézni.

Kicsi Ágnes pillanatra megdöbben. Lehetséges, hogy valaki csak azért vágyjon Kolozsvárra menni, hogy fürdőszoba-berendezést nézzen?

De aztán újra felnevet, megrázza a fejét és gyerekes örömmel tapsolni kezd:

– Milyen jó, milyen jó, megyünk Kolozsvárra!

Egy reggel aztán valóban elindulnak.

Már hatkor talpon van az egész ház, és fél nyolckor ott sétál Bedőné és Ágnes idegesen az országút szélén, pedig az autóbusz csak nyolckor kell jöjjön. De Tibor nincs ott, borzasztó, mi lesz Tiborral, Ágnes el sem tudja képzelni, hogy lehet olyan nyugodt, pogány ember a világon, aki nem jön el félórával hamarabb, biztonság okáért, az autóbuszhoz. Idegesen mérik az út szélét, húsz lépést fel, húsz lépést le, pedig sár van, jó volna a kocsiban maradni.

Már messziről hallani is lehet az autóbusz dübörgését, gyorsan a pakkok, hallatlan ez a Tibor…

De Tibor már jön is, hozzák a szürkék, nem is sietnek, egészen nyugodt, leszáll, odajön, köszön, a pakkját a kocsin hagyja, még beszélget is, pedig már látszik az autóbusz, ott dübörög a kanyarodónál, mindjárt itt lesz.

Dudál, ostoba, mit dudál, hiszen láthatja, hogy fel akarnak szállni, integetni kell neki, hogy álljon meg… na, Istennek hála, lassít már… jaj, vajon lesz hely benne? Borzasztó egy ilyen utazás, s mennyi izgalommal jár… és ez a Tibor milyen könnyedén veszi a dolgot!

Na de végre fent vannak már, sőt hely is akadt bőven és nem is indult el, mielőtt a pakkokat mind feltették volna, kár volt izgulni.

Tavak mellett döcögnek el, áztatott kender keserű szaga csapódik be az ablakon és egy-egy eltévedt ökörnyál. Bedőné csupa aggodalom, húzd össze, fiam a kabátodat, nehogy meghűljél, cúg van, kérem, nem lehetne betenni azt az ablakot… aztán újra: még beteg leszel ettől a benzinszagtól, nem lehetne, kérem kinyitni valamit, hogy egy kis friss levegőt kapjunk?

Tibor csuk, nyit, türelmesen és mosolyogva, kint pedig dombok maradnak el, rétek maradnak el, tavak maradnak el, néha megállnak, felvesznek újabb utasokat: fejkendős néniket, csizmás, izzadtságszagú embereket, feketébe öltözött pópákat, vagy kopott szakállas zsidókat. Valamennyien gondtelten telepednek fel és sok kis foltos batyuban, csomagban viszik magukkal hétköznapi életük apró, vedlett szürkeségeit. A sofőr néha beszédbe elegyedik ezzel-azzal, magyarul vagy románul, ismeri mindegyiket, tudja jól, hogy mi van a csomagjukban. Abban, amit ügyelettel helyeznek el az ülés alá és abban is, amit sors gyanánt hordozgatnak magukkal, gondosan rejtegetve egymás elől.

Kint lucskos novemberi mezők, bent benzinszag és füst és álmosító beszédzsongás, vetésről, szántásról, piacról, nyomorúságról.

Majdnem dél van, mire Kolozsvárra érnek.

A beszélgetés már Szamosfalvánál elakad, mindenki hallgatagon mélyed a gondolataiba, elmerül a maga gondjainak szürke cafatjai közé: a széles völgy felől

már közeledik nagy sárga házaival, lompos utcáival a város és lassan ráfelhősödik a fejkendős nénikre, csizmás parasztokra, kopott zsidókra az élet és a gond.

Mikor a sima aszfalton befutnak a főtéri korzó embersokaságába, kicsi Ágnes csillogó kerek szemekkel szívja magába a várost. Elkápráztatják a kirakatok, az autók, a Mátyás-templom, a rendőr, a végtelen házsorok, és amikor a megállónál kiszállnak és lába alatt éri az aszfaltot és szeme körülvergődik a rengeteg emberen: olyan végtelenül nagynak érzi maga körül a várost, hogy egy pillanatra valami gyönge szédület fogja el és ijedten az anyjába kapaszkodik.

– Nekem most dolgom van – mondja Tibor –, hol találom meg egy órakor Katalin néniéket?

– Eugenienél leszünk – feleli Bedőné –, ott is ebédelünk. Remélem velünk tart.

Tibor már ezalatt odaintett egy konflist, fellökte rá kis sárga kézitáskáját, fel is ugrott és onnan kiáltja vissza:

– Egyre ott leszek.

A konflis indul és megy vele, és ahogy Ágnes az anyja karjába kapaszkodva ott áll a hatalmas idegen utcán, a hatalmas idegen város közepén, olyan határtalan tisztelettel és csodálattal néz azután az erős, bátor ember után, aki ott ül nyugodtan abban a kocsiban és ennyi rengeteg ember között megy egyedül a maga dolga után és egyáltalában nem izgatott. Úgy érzi, mintha nem is ember volna, hanem egy földöntúli valaki.

Kocsiba ülnek ők is és Eugeniehez mennek. Áll egy taxi is a közelben, kicsi Ágnes szeretne azzal menni, még sohasem ült taxiban. De szólni nem mer, még csak éppen az kéne, az anyja így is ideges, és különben is haragszik a taxira. Azt mondja, sokkal jobb idők voltak, amikor mindenki konflissal járt. A világért nem ülne másba. Így hát ott döcögnek a gödrös kövezeten, szegény sovány ló kopog a házsorok között, klapp, klapp, mennek Eugenie néni felé.

Ez az Eugenie néni ott lakik a Monostori úton, nagy barnakapus, földszintes házban, egyedül. Együtt lakik a zenélő órával és a levendula szaggal, idegen arcú fényképek az asztalon, a fényképek nagy bajuszú bácsikat ábrázolnak vagy különös ruhájú néniket és kemény kartonpapírból vannak és a hátukon vastag aranybetűkkel ez áll: „Ellinger Ede cs. és kir. udvari fényképész, Budapesten, Régiposta utca 11. szám, saját házában” és fölötte két szárnyas angyal tartja a magyar címert.

Eugenie néni túl van már a hetven éven, de azért minden délben feltipeg a Házsongárdra és meglátogatja Ferenc bácsit, aki ott lakik egy hosszú fekete kő alatt, ott lakik már jó néhány esztendeje, nehány örökzölddel befuttatott fenyő és egy szomorúfűz szomszédságában. Minden délben vesz egy szál virágot a temető kapujában üldögélő cigányasszonytól és azt felviszi ajándékba Ferenc bácsinak.

– Nesze, lelkem – mondja magában, amikor leteszi a sírra a virágot, aztán leül a keskeny kis fapadra és hosszút, nagyot sóhajt. Ebben a sóhajtásban benne van

minden: a hetvenegynehány esztendő, az egyre nehezedő hegy, az egyre nehezedő élet, a magányos, egyhangú napok, mind benne vannak.

Ott ül egy darabig, nézi a fenyőket, nézi a szomorúfüzet, motyogva leolvassa a kőről Ferenc bácsi nevét, aztán sóhajtva feláll újra és elindul lefele.

Haladtában a sírköveket nézi, az ösvény mentén valamennyit ismeri már, újra végigolvassa a neveket, sóhajtgat hozzájuk és mire leér a kapuhoz, megállapítja, hogy bizony idefent sokkal több ismerőse van már, mint odalent.

Délután a szalonjában ül, a szalonja tele van ezerféle furcsa kicsi holmival, vázákkal, nippekkel, apró porcelánfigurákkal, bronzállatkákkal. Asztalokon, polcokon tartja kirakva őket, mindegyikhez fűzi valami emlék, ilyenkor délután végigsimogatja őket a szemével, fiatal urakat és fiatal dámákat lát, beszélget velük és sóhajtozik nekik és néha felmosolyog benne egy régi Eugenie néni.

Öt óra körül felveszi a szebbik főkötőjét, a feketecsipkéset, felveszi régi aranykarperecét, amit még szegény Ferenc bácsitól kapott valamikor ötven év előtt és várja a vendégeket.

Jön is mindig valaki, Pepi néni, Árpádiné néni, Kriska néni vagy Jetti néni, megörvendeznek egymásnak, összesóhajtoznak, összebólogatnak, összepletykálgatnak egy kicsit, közben Irma behozza az ozsonnát, a kávét, meg a puha kalácsot és hat órakor újra elválnak, sóhajtozva, bólogatva, mintha akkor látnák utoljára egymást.

Így múlnak a napok Eugenie néninél a Monostori úton, míg ott kint az utcán dübörög, zajlik, tülekedik az élet, és messzire szalad, nagyon messzire: szegény kicsi Eugenie néni úgy elmarad tőle, a bronzfigurákkal, porcelánbabákkal, zenélő órával, levendula szaggal és a házsongárdi öreg temetővel együtt, mintha soha, soha nem is tartozott volna hozzá.

Még a szeme is könnyes lesz, olyan örömmel fogadja Bedőnét.

– Na, lelkem Katalin, már úgy vártalak, úgy vártalak, hogy lássam ezt a te nagy lányodat is, jaj, jaj, hogy telik az idő, lelkem, hogy telik. Hadd lássalak már, te Ágnes, jaj de megnőttél, de megnőttél, még az előbb csak itt futkostál a szőnyegen és már menyasszony vagy, már menyasszony vagy – itt homlokon csókolja és Ágnes le kell ereszkedjen, hogy elérhesse a homlokát –, na, adjon neked az Isten, lelkem szép életet, lelkem, szép életet.

Megveregeti az arcát és pityereg, szegény kicsi Eugenie néni ki tudja, mit sirat – kívánom, hogy egy boldogabb világot is megérjél, lelkem, boldogabb világot –, és sír, talán azokat a komoly bajuszos bácsikat siratja, vagy a fiatal, mosolygós arcú néniket Ellinger Ede udvari fényképész vastag kartonpapírján, vagy talán azt a csepp kis magyar címert, ott fent, a két angyal között.

Aztán beszélni kezdenek, ismerősökről, betegségekről, elhunytakról, kelengyéről, asszonydolgokról. Ágnes az ablakhoz megy, kinéz rajta, éppen úgy, mint öt évvel ezelőtt, homlokát odaszorítja a hűvös ablaküveghez és bámulja a surranó autókat, dübörgő teherkocsikat és azt a sok-sok embert, azt a sok idegen

arcú, idegen izgalmú, ismeretlen célú, siető városi embert. Akik olyan otthonosan jönnek-mennek ebben a nagy városban, mintha éppen csak ott lennének a Varjas és az Itrina között valahol, a nyílt mezőn, a sima országút mellett, ahol mindenki mindenkit ismer.

Ebéd után Tiborral együtt végigjárják a néniket, Tibor unja szörnyen, pedig mulatságos dolog, közben egy-egy keveset az utcán is mehetnek, gyalog, de sajnos nem sokat, a nénik mind ott laknak a Monostori úton.

Mindenütt végigmustrálják őket, Tibor azt mondja, hogy éppen úgy, mint a vásáron a tenyészmarhákat, de ez túlzás, csak éppen megnézik és sok boldogságot kívánnak és kérdeznek sok mindent, de anyám felel helyettük is és egy negyedóra múlva már mennek tovább a másik helyre, ahol elismétlik ugyanezt.

Kolozsvárt sok néni van, ötre jár az idő, mire a végire jutnak. Tibor haldoklik az unalomtól, a legutolsó becsukódó kapu előtt leszögezi lábait, mint az öszvér és kijelenti, hogy most elmegyünk moziba.

Az ötlet félelmes, de izgató, jaj mit fog szólni anyám, de anyám nem szól semmi különöset, csak azt mondja, hogy akkor menjenek magukra ketten, mert ő gyűlöli a mozikat. A siker óriási, Ágnes lelkendezni szeretne, de Tibornak ez még nem elég, kijelenti, hogy este elmehetnének valami zenés helyre vacsorázni. Ágnes még a lélekzetét is visszafojtja, jézusmária, most kitör a vész, anyám még a mozit is letiltja, úgy megharagszik. De anyám nem haragszik meg, anyám csak bólint, és azt mondja, hogy jöjjenek érte nyolcra Eugeniehez. Hát ez hallatlan, felülmúl minden elképzelést, Tibor, maga varázsló. Minden szabad! És hogy maga milyen bátor, én sohasem mertem volna ilyesmit kérni anyámtól!

Mennek az utcán, Tibor belekarol, jaj, rémes, csak nem akar karonfogva menni, ez a sok ember mind minket néz… De Tibor csak úgy akar menni és ez borzalmas, szegény Ágnes piros a szégyentől, ez a sok ember most mind tudja, hogy ők vőlegény és menyasszony, és aki mosolyog, az bizonyára őket mosolyogja, és aki haragosan néz, az azért haragos, és aki hahotázik, az rajtuk nevet, és akik beszélnek, azok mind azt mondják egymásnak: nézd, Bedő Ágnes és Zenthay Tibor karonfogva mennek.

De azért már büszke is és a férfi erős karjához simulva dobogó szívvel, boldog ájulással megy millió szempár képzelt kereszttüzében.

Először cukrászdába mennek, nagyszerű, jaj vajon fagylaltot lehet-e kapni? A kisasszony mosolyog, nem, fagylaltot már nem lehet kapni, már tél van mindjárt. – Kár. A szomszéd asztalnál román tisztek ülnek, hangosan beszélnek és egy nő is van velük, jaj de piros a szája, tán csak nem festi? Anyám mondja, hogy vannak nők, akik festik magukat, de ez nem lehet igaz, anyám nagyon szigorú a mostaniakkal szemben. Annak a tisztnek monoklija van, milyen furcsa, jaj most észrevette, hogy nézik és ide mosolyog, borzasztó, mit szólna anyám…

Ágnes piros lesz, Tibor hátranéz a tisztekre, a monoklis már egészen másfele figyel, hála Istennek.

A mozinál rengeteg ember van, Ágnes az ajtónál marad, Tibor beáll a sorba a pénztár előtt. Tolongás van, egy nagyonborotváltképű meglöki, Tibor piros lesz és visszakönyököl, ez a mozdulat halasdi mértékre készül, az egész embergyűrű meginog belé.

– Ne tessék lökdösődni – kiáltja valaki.

Tibor ránéz a válla felett – nem magát löktem meg, hallgasson – mondja.

– Ez nem korcsma, kérem – szájal egy másik.

– Jó, jó, hallgasson – békítgeti Tibor a maga módján és szemével nyeldesi a vasaltképűt –, maga pedig ne lökdössön többet, mert megcsapom, hogy freskóvá változik.

Ingerült hangok röpködnek feléje, de nem törődik velük. Egy elébe tolakodót félkarral elseper maga elől, már majdnem a pénztárnál van. Hátulról szorítja a tömeg, ebből személyi kérdést csinál, felmérgelődik, a lábát nekifeszíti a falnak és nehányszor meghullámoztatja a mögéje gyűlt embersort.

– Erős, mint egy bivaly – dünnyögi valaki kicsi Ágnes mellett és ő valami nagy boldog büszkeséget érez, talán először érzi ezt, amióta menyasszony és szeretné hangosan odakiabálni mindenkinek:

– Ez a férfi, ez a férfi az enyém!

Történik még valami borzasztó dolog, Tibor a sötétben megcsókolja és azt mondja, hogy ezt a moziban mások is így szokták. De azért mégis, hátha valaki hátul meglátta, az most mit gondol róluk. Ez a Tibor rémes, vadember, csak nevet, hogy na vajon mit gondol.

Este… jaj, az valami csodálatos. A kivilágított étterem, a zene, a sok ember, a pohárcsengés, a pincérek. Nem szól semmit, csak ül mozdulatlanul kis egyszerű, otthon készült kék ruhácskájában, és csillogó szemekkel néz. Mennyi néznivaló.

Tibor bort tölt. Anyám mosolyogva bólint, hogy szabad inni belőle. Istenem, anyám milyen más ma.

Belekóstol, mint a kölyökcica a tejbe. Mosolyog. Anyám nevetve kérdi – na, jó?

– Nagyszerű – feleli és a szeme csillog.

A szomszéd asztalnál fiatalemberek ülnek, sápadt, jólöltözött városi fiúk. Nem olyan barnák, mint Tibor és nem olyan szögletesek és a ruhájuk is mintha más lenne. Ránéznek, és ahogy visszanéz rájuk a Tibor széles vállai felett, kigyúlt arccal, égő szemekkel: tapogatózó női ösztöne egy pillanat alatt megérzi, hogy szép, hogy kívánatos, hogy tetszik. A jazz valami őrült zenébe kezd, lármáznak, sikoltoznak, csörömpölnek a hangszerek, valami bódult aranyköd borul mindenre, valami mámoros láz csillog a pohárban és egyszerre nincsen semmi más, csak a zene vad lüktetése van, az étterem lármája és az éhes, mohó, idegen férfiszemek. Uramisten, milyen messze van innen Leánytelke, az istállók, a marhabőgés, a trágyaszag, Uramisten, milyen messze.

És ebből a nagy-nagy messzeségből egyszerre csak megszólal egy hang, át a jazz tomboló muzsikáján, át az éttermi lárma mámorán, át a vágytól didergő bűbájos ködön, egy hang, a Tibor hangja:

– Ágnes, milyen fürdőkádat akar?

És a zsebeiből előkotor nehány árjegyzéket…

Klára egy este bátran odaáll az anyja mellé és elkezdi:

– Mama, én szerelmes vagyok Jenőbe.

A verandán ülnek, Jenő nemrég ment el, félhomály van. Az inas éppen viszi be a lámpát a Zenthay Ferenc dolgozószobájába. Minden elfogódottság nélkül mondja, egészen egyszerűen. Zenthayné megremeg a kerevet sarkában, az arca nem látszik, csak kis kék szemei csillognak elő könnyesen.

– Tudom.

Ennyit felel. Ez a kurta szó meglepi a lányt, biztonságérzetét inogni érzi.

– Honnan tudja?

Érzi, hogy a kérdés ostoba és gyerekes, és sehogyan sem a helyzethez illő. Zenthayné magához húzza a lányát és pityeregve kicsordul belőle a hetek óta elfojtott aggodalom. Régen tudja, búsult is érte eleget, jaj, nem lehet előle eltitkolni az ilyesmit. Istenem, Istenem, mi lesz ebből, semmi jó nem lesz ebből, semmi jó.

Az anyja pityergése visszaadja Klárának a bátorságát, érzi, hogy ő van fölényben.

– Nézze, mama, itt arról van szó, hogy én a Jenő felesége akarok lenni.

Hidegen és tárgyilagosan mondja, minden páthosz és minden érzelgősség nélkül. Zenthayné kétségbeesve rázza a fejét és kis fehér zsebkendőjével a szemeit törülgeti. Szeretné lebeszélni erről a lányát, rémséges dolgokat mond a részegségről, ennek öröklődéséről, a Rápolthy család dolgairól. Hasztalan. Klára csendesen ül mellette, simogatja az anyja síró arcát és kitart az álláspontja mellett. Hogy nem züllött ember, csak a körülményei rettenetesek, valaki csak kell segítsen rajta, ha más nem, akkor majd ő, Zenthay Klára. Éppen erről akar most azonnal beszélni papával.

A kis fehér hajú öregasszony elszörnyülködve csapja össze a kezeit, jaj, csak azt ne, az Istenért, mi lesz ebből, Ferenc semmi szín alatt nem fog beleegyezni.

Már ő azért megpróbálja.

Nem is vár vele semmit, azon nyomban felpattan, otthagyja a kis síró öregasszonyt és erélyes léptekkel indul az apjához.

Az öreget ott találja a nagy bőrkarosszékben, szivarozva.

Türelmesen végighallgatja a lánya bejelentését, végighallgatja fejtegetéseit is, közben hatalmas füstfelhőket pöfékel maga köré, de a szeme sem rezdül meg.

Mikor befejezi, nem vörösödik el a dühtől, nem ugrik fel, nem kezd kiabálni és nem veri ököllel az asztalt, mint ahogy azt Klára előre elképzelte. Csendesen ül tovább, szívja a szivarját és hallgat. Klára az ablaknak támaszkodik, sápadt, az

asztalon sárga lánggal ég a petróleumlámpa és néha serceg a kanóc. A csend úgy nehezedik a szobára, mint egy hatalmas, súlyos ólomfüggöny.

Aztán lassan leveri szivarjáról a hamut és csak ennyit kérdez:

– Nagyon szereted azt az embert?

A kérdés meglepő és váratlan.

– Nagyon szeretem – feleli azért Klára tisztán, tárgyilagosan, elfogultság nélkül, és kicsit dacosan megismétli –, nagyon szeretem.

Öreg Zenthay belebámul a füstbe, összehúzza a szemeit, nehányszor megingatja a fejét, előre-hátra, mintha vitatkozna valakivel. Ahogy így a lámpa belesüt az arcába, ahogy így néz maga elé, nagyon öreg, nagyon szomorú.

– Éppen olyan nagyon szereted?

– Éppen olyan nagyon.

A feje lejjebb hajlik, esett, szomorú vonala van a nyakának.

– Az baj – mondja –, az baj.

Felkel a karosszékből, nehányszor végigmegy a szobán, ajtótól ajtóig, erős, nyugodt, döngő lépésekkel, néha nagyokat szippantva a szivarjából. Egyszerre csak megáll a lánya előtt.

– Tudod, hogy az az ember iszik?

– Tudom.

Újra nekiindul, járja a szobát, némán, le s fel, le s fel.

– Aztán mi a foglalkozása annak az embernek?

Klára megdöbben. Mikor ide bejött, mindennel számolt, kiabálással, asztaldöngetéssel, haraggal. Csak ezzel a kérdéssel nem. Habozva löki oda, mint valami kis deszkát a hullámzó tengerbe és tudja róla, hogy hitvány és bizonytalan.

– Író.

Zenthay Ferenc csudálkozva tárja szét a karjait.

– Akkor mért nem ír? Csak akkor író valaki, ha ír.

Újra leül a karosszékbe. Sokáig hallgat. A végigszívott szivart lassú mozdulatokkal belenyomkodja a súlyos bronz hamutartóba, csak azután szól oda Klárának.

– Kislányom, gyere ide.

Klára ott áll még mindig az ablaknál és döbbenve rágódik az előbbi kérdésen. Valóban, erre még nem is gondolt. Egy ember, akinek nincsen foglalkozása. Érzi, hogy ezzel csatát vesztett. Egy gúnyos mosolyt vár ezek után, vagy valami fölényes, elutasító gesztust. De a hang csöndes. Egészen szokatlan, szelíd és szomorú.

Megfogja a lánya kezét és megsimogatja. Ilyesmi évek óta nem fordult elő.

Valami bánatos törődöttség lapul az arcán.

– Csókolj meg – mondja.

Klára lehajol és megcsókolja az apja homlokát. Sohasem látta ilyennek, ilyen öregnek, ilyen halk hangúnak, ilyen embernek. Keze végigsimogatja haját, az a

nagy, erős keze, amelyik eddig csak ökölbe szorítva mutogatta magát, amint magába zárta a felgyűlt indulatokat. Felnéz rá és a szeme nem vág, mint máskor, fáradt, tépett, szomorú apaszem.

– Úgy. És mondd meg annak az embernek, hogy ha író, hát akkor írjon. Ha pedig majd látjuk, hogy ember tud lenni a talpán és tud valamit dolgozni is érted, akkor majd beszélgetünk róla. Addig azonban nem.

Ez a „nem” megint kurta, csattanó Zenthay-szó.

Utána int a kezével és felvesz az asztalról egy gyümölcsészeti szakkönyvet. Jelzi vele, hogy a kihallgatás véget ért.

A házban nem beszélnek többet erről, de mindenki töpreng rajta. Jenőt más szemmel nézik. Zenthay Ferenc mint valami titkos ellenséget, Zenthayné ijedt, de megbocsátó bírálgatással. Az aggódó anya szemei ezek a bíráló szemek, melyek állandó vádat keresnek a mozdulataiban, a szavaiban, a megjelenésében, állandó vádat keresnek ellene, de ugyanakkor lázasan védenek is, minden megtalált vádra ijedt gyorsasággal keresnek magyarázatot, hogyne, hiszen Klára sorsa van elrejtve ezekben a bírálatokban.

Még Tibor is tud a dologról, és borzasztóan csodálkozik a húgán, hiszen Rápolthy Jenő, az Istenért, csak nem válik be tenyészanyagnak? Nem tudja megérteni, hogy mi oka lehet egy ép, erős, egészséges, okos lánynak arra, hogy ennyire ragaszkodjék ehhez az emberroncshoz. Mert Rápolthy Jenő a Tibor számára nem jelent egész embert. Eleinte még megpróbálja ugyan, hátha lehet belőle valamit faragni, de ezek a kísérletek hiábavalóknak bizonyulnak. Hiába viszi az istállókhoz, ez a szerencsétlen ember csak úgy átnéz az állatok fölött, mintha ott sem lennének. Nem tud a kerítésnek dőlve bámészkodni a disznókon, vagy a jászlon ülve teheneket nézni, hallatlanul tehetségtelen egyéniség ez a szerencsétlen. Megpróbál beszélni neki a gazdaság sok érdekességéről, de Jenő ásít, és nem is figyel oda.

– Ha író, akkor legalább írjon – állapítja meg ő is egyszerű logikával.

Klára a beszélgetést követő napon elmondja Jenőnek a dolgot. Jenő valami komoly megilletődést érez.

– Dolgozni fogok – mondja, és felveti a fejét –, megmutatom.

Amint a sárban hazafele cubukkol, egyre ez jár az eszében. Dolgozni fog, persze. A hegyen leveszi a kalapját, hideg levegő jön a Cibles felől, meglegyinti a homlokát és a feje tele van tervvel, gondolattal, hogyne, hát persze, hogy írni fog.

De a szobában határozottan hideg van. Nyirkos és dohos a levegő, a bakancsok átáztak útközben, a harisnya benne lucskos a sártól és a szekrényben nincsen tiszta. Belebámul a petróleumlángba, keresi a gondolatait, de azok úgy látszik, kint maradtak a dombokon.

Másnap azért lemegy Tónihoz, vesz egy rossz ceruzát, nehány ív olcsó, vonalozott papírt és az asztalára teszi őket.

Írásra azonban egyelőre nem kerül sor. Klára mindennap megkérdezi, ő pedig beszél ilyenkor a témáiról, az elképzeléseiről. Ilyenkor nagyoknak és színeseknek érzi őket, építget velük és csillog a szeme és tudja, hogy holnap nekikezd.

De másnapra minden elfakul, a sáros harisnyák, rongyos ingek, az üvöltő farkasok légköre estétől reggelig megüli a lelkét, és reggel hiába keresi a tegnapi gondolatokat: újra csak a kutyaszagú szobák vannak ott, a Róki, a savanyú bor, a csoszogó Vénasszony, ki arról beszél, hogy Juon diófalevelet szív és nem akar megházasodni, és hogy Árpád még mindig nem adta meg az árpát, amit ígért.

A kert fái már nagyon csapzottak Halasdon is, Csudákfalván is. Hűvös van és korán sötétedik. Már nem jár át mindennap, már csak délelőtt érdemes elindulni, négy órakor jöhet is visszafele, ha nem akar elsötétedni a sárban. Haladtában az erdő mellett megy el, de nincs virág, sem aranylomb a fákon. A tetőről messze látni: kereken fehérben állnak már a hegyek. Éjszakánként hűvös szeleket izengetnek, a legelők kökényein tépett ökörnyálak búcsúztatják az őszt.

Néha napokig nem látják egymást, belenyugodnak, hagyják maguk fölött eltelni az időt. Jenő ilyenkor órák hosszat ül a szobájában és reszkető kézzel mondatokat karcol a fehér papírlapra. Mikor már sok mondat gyűlt össze, elolvassa, aztán összegyűri a papírt és a kályhához löki. Kint szakadatlanul ugatnak a kutyák és a konyhánál Nastasia énekel.

Klára mindig megkérdi, valahányszor Halasdra jön, hogy mennyire van az írással. Ilyenkor fölényesen mosolyog, restelli bevallani a sikertelenségét.

– Egy nagy regény vázlatán dolgozom – mondja –, még nem kezdek neki, még várni kell, hogy felgyűljön a téma, még várni kell.

És Klára vár.

Zenthay Ferenc egy napon idézést kap a járásbíróságtól. Meg se nézi, csak úgy odalöki a fiának. Zenthay Ferenc nem foglalkozik ilyesmivel.

Tibor a megjelölt napon elindul Szamosújvárra. Az út rossz, helyenként le kell térjenek a mezőkre, hogy egy-egy kátyút, egy-egy rossz hidat kikerüljenek. A lovak hasig precskelik a sarat, Pista halkan káromkodik a bakon, Tibor segít neki, szidják az utat és az Istent, aki az utakat meg az útmestereket teremti.

Fél tízre Szamosújváron vannak. A rosszul kövezett utcán nagyokat zötyög a kocsi, nehány álmos mozgású ember utánuk bámul, amint befordulnak a járásbíróság felé.

Tekintettel, hogy az idézés kilencre szól, Zenthay Tibor fürgén pattan le a kocsiról, a lépcsőket kettesével falja, úgy igyekszik fölfele.

Ahogy felérkezik, elkap egy hivatalszolgát.

– Nem késtem el?

– Nem, domnu Zenthay, még nem kiáltották.

Az egyik ajtón benyit. Bent borzasfejű ember ül az íróasztal mellett, mikor meglátja Zenthayt, felkel és széles mozdulattal, románul köszönti:

– Á, régen láttam, Domnule – majd kezeivel gömbölyű mozdulatokat gesztikulál felfelé –, látom jó egészségben, jó egészségben!

Tibor elmondja, hogy miért jött, megmutatja az idézést, mint vádlott, ez van rajta. Mureșan átveszi tőle, tessék egy pillanatra helyet foglalni, mondja udvariasan, elmegy megnézni, hogy miről van szó.

Hamarosan visszajön, mosolyog, hát kérem, bizonyos Csobán Tódorról van szó, aki súlyos testi sértésért tett feljelentést, tessék csak bemenni, már éppen azt tárgyalják.

A tárgyalóteremben már ott áll a sandaképű halasdi paraszt, szemben a bíróval és sunyin vigyorog. Odébb egy padban kis mokány képű ügyvéd ül, mereven szegzi szemét a parasztra, mint egy kígyóbűvölő.

– Szóval – kérdi a bíró éles, recsegő hangon a parasztot – bejött az udvarodra és szó nélkül fejbe vágott?

Tódor bólint és azt dünnyögi, hogy igen.

– Azt mondod, hogy előzőleg nem volt köztetek semmi szóváltás?

– Nem volt.

– Nem is gondolod, mi oka lehetett, hogy bemenjen az udvarodra?

A paraszt az ügyvédre néz, aztán tagadólag megrázza a fejét. A jegyző serényen körmöl, a szolga ott áll az ajtónak támaszkodva és ásít.

Tibor ott áll a paraszt mögött, érzi, hogy a düh szorongatni kezdi a gégéjét.

Azért nyugodt az arca. A paraszt már cammog kifele, köszönés nélkül, a szeme szögletéből feléje sandít, gúnyosan, kárörvendőn.

– Francisc Zenthay!

Tibornak akaratlanul összekoppannak a sarkai, amikor kimondja, hogy – present.

A bíró ránéz, kételkedve, a szemüvege fölött és megkérdezi:

– Maga Francisc Zenthay?

– Nem, én a fia vagyok.

Kicsit idegenül ejti a román szavakat. A bíró mosolyog.

– Á, Zenthay junior, nem, domnule Tiberius, mi nem magát idéztük. Francisc Zenthay nincsen itt?

– Én intézem az apám dolgait – feleli nyugodtan –, itt a meghatalmazásom.

Már nyúl is a tárcája után, de a bíró gúnyosan legyint.

– Ne fárassza magát, Tiberius Zenthay. Az Ön apja, mint vádlott van idézve, tehát személyesen kell megjelenjen.

Tibor elpirul, akar valamit mondani, de aztán vállat von. Nem jó az ilyenekkel vitatkozni, sok szó, kevés beszéd.

– Azért mint tanút tessék engem is kihallgatni – mondja –, ha már itt vagyok.

A bíró beleegyezőleg int.

– Kérem, azt megtehetjük.

– Domnule Judec×ator – kezdi –, a dolog úgy történt, hogy ez az ember levágott a kertünkből egy almafát és azt eldugta az udvarán egy rőzserakásba. Apám meg is találta nála. Akkor történt a dolog. Ezt a fickót jogos haragjában felpofozta.

A bíró élesen közbeszól:

– Az nem pof volt kérem, azt bottal kapta ez az ember.

Tibor elvörösödik az éles hangra, nyakán megfeszülnek az erek.

– Az pof volt, ha mondom. Puszta kézzel adták!

A bíró türelmetlenül legyint, még gúnyosan meg is rándul a szája.

– Ugyan kérem, puszta kézzel nem lehet akkorát ütni!

A gúnnyal Tibor sem adós.

– Önnek talán nem, de nekünk lehet.

A bíró ideges.

– Ne vitatkozzunk, uram. Itt az orvosi látlelet, megállapítja, hogy a sebesülést botütés okozta. Tehát az okozta és kész.

Tibor felveti a fejét, a szája megrándul, még egy lépést is tesz az emelvény felé. Aztán meggondolja magát.

– Kérem a vallomásomat jegyzőkönyvbe venni.

A kis fekete ügyvéd közbeszól.

– Tiberius Zenthay, ön jelen volt a tett elkövetésénél? A panaszos erről nem tett említést.

– Nem voltam ott – vallja be –, de azért biztos tudomásom van a dologról.

A bíró újra elmosolyodik, sajnálkozva int le az emelvényről.

– Akkor nagyon sajnálom, de nem vehetem tudomásul a vallomását. Más tanú nincsen?

– Csak egy süketnéma kertészlegény volt ott.

Az ügyvéd hangosan nevet, a jegyző is felnéz és mosolyog. A bíró tétova mozdulatokkal kapirgálja a levegőt.

– Süketnéma. Mért nem mindjárt egy bivalyborjút jelent be tanúnak, domnule, mért nem mindjárt egy bivalyborjút?

Megvetően elfordul és odaszól a jegyzőhöz.

– Új tárgyalást tűzünk. Lássuk a következőt. – És álmos szemekkel felbámul a plafonra.

Zenthay Tibor összeszorítja az ökleit, nagyot sóhajt befele, meghajtja magát és indul. Tekintete még egy pillanatra összetalálkozik az ügyvéd gúnyos, szemtelen pillantásával. Csak összehúzza a szemöldökét, szúrósan a szeme közé néz, csak egy pillanat az egész, de az ügyvéd arcára rádermed a mosoly ettől a nézéstől.

Aztán hangosan becsapja maga mögött az ajtót.

Egy hét sem telik bele és az idéző újra ott van Halasdon.

– Már én aztán be nem megyek – jelenti ki Zenthay Ferenc –, eddig sem mentem, ezután sem megyek.

Ahogy azonban a tárgyalás napja közeledik, egyre többet gondolkodik rajta. Tibor azt mondja, hogy beszélt az ügyvéddel, de az sem biztat semmi jóval, valószínű, hogy Zenthayt elítélik. Az almafalopás nincsen igazolva, neki tanúi vannak, akik látták, hogy amit a Mutuj megkapott, az nyárfa volt és akik ugyancsak látták, hogy bottal ütötte meg Tógyert.

Öreg Zenthay megbosszankodik. Na, majd meglátjátok, mondja, elintézem én annak a fickónak a dolgát. És elhatározza, hogy bemegy. Ő, saját maga. Elmegy és megmutatja.

Zenthayné sápadt bámulással adózik – hogyne, Ferenc, ha maga megy, hát hogyne. A tekintély mégiscsak tekintély, hiába.

Így aztán Pista parádéba vágja magát, befog a félfedelű kocsiba, és már reggel fél hétkor ott áll a ház előtt. Valami zsibongó izgalom van a cselédség között is, hogyne, nagy dolog, az öreg gróf Szamosújvárra megy, mióta új világ van: először.

Bent ül a kocsiban, nagyokat szippant a hűvös, sárszagú levegőből, az út gödrös, régente jobb volt. Hátradől az ülésen, összehúzza a szemöldökét, ökleit zsebre dugja, erősnek, harcrakésznek érzi magát.

A kedélye lassan felenged, rég nem látott dombok köszöntgetik, erdők üdvözlik mosolyogva és ő visszamosolyog rájuk: nini, most is éppen olyanok, mint régen. A képzeletében valahogy úgy alakult ki, hogy az összeomlással minden összeomlott és lehetetlen, hogy Romániában a dombok, erdők és völgyek ugyanott és ugyanolyanok legyenek, mint voltak Magyarországon. Úgy indul neki ennek az útnak, mint valami sivatagi expedíciónak, el van készülve rá, hogy egészen ismeretlen új világgal kerül szembe, ahol minden összedobálva, felfordítva van és alig indul el, már kellemesen csalódik.

A falvakban ugyanazok az arcok bámulnak a kocsija után, mindenhol megsüvegelik, ugyanúgy, mint régen, amikor főispáni négyesével végighajtott a sima országúton.

Az országút ugyan most nem éppen olyan sima, de azért kellemesen érzi magát és mosolyog, amikor arra gondol, hogy micsoda kicsiséget kell elintézzen, ami Tibornak nem sikerült.

Kilenc órára Szamosújvárt vannak. Derűsen néz végig az ismerős házsorokon, betekint az állomás felé is, na hiszen itt igazán nem változott semmi. A járásbíróság ismerős épületére rámosolyog, ahogy tisztes, komoly homlokzatát meglátja, egyszerre olyan biztonságérzete támad tőle, hogy kedve jönne fütyörészni.

Csak akkor döbben meg egy kicsit, amikor meglátja a felírást:

– Judec×atorie de Ocol.

De azért frissen ugrik le a kocsiból és ruganyos léptekkel siet fel a jólismert lépcsőkön.

Járt itt gyakran, már rendesen a lépcsőnél tisztelgett előtte mindig egy-két hivatalnok, a folyosón elébe jöttek, a hivatalokban mindenki felállt, amikor belépett.

Különös érzés, a lépcsőn szembejön ugyan nehány ember, de elnéznek mellette, nem ismerik. A folyosón nem fogadja senki, egy hivatalnok elszalad mellette, még neki is ütközik és morog valamit. Alig tud átmenni a parasztok között, lomhán és csodálkozva mozdulnak az útjából, nem is tudják, hogy kicsoda.

A barna ajtó felett román felírás: „sala de ţsedinţte.” Egyenes, szilárd léptekkel megy az ajtónak, a teremszolga ott áll, az arcába bámul és nem mozdul az ajtóból. Keze már a kilincsen van, amikor rákiált:

– Nem lehet bemenni!

Románul kiáltotta. Nem szólt, hanem kiáltott. Rákiáltott, rá, gróf Zenthay Ferencre rákiáltott egy teremszolga, hogy nem lehet bemenni!

Döbbenve áll meg, talán el is sápad, kezét leveszi a kilincsről. Érzi, hogy valami tévedés kell legyen, valahol nincsen rendben valami, mégsem lehet, hogy csak úgy rákiabáljanak, ha tudják, hogy kicsoda.

Szó nélkül kiveszi az idézőt és megmutatja.

A szolga átböngészi az írást, kicsit megenyhül a képe:

– Á, domnu Zenthay – mondja, csak a fiatalt ismerte eddig –, még nem kiáltották várjon egy kicsit. – És ártatlan, bamba szemeivel végigmustrálja a hatalmas embert, az egykori főispánt.

Félreáll a fal mellé, valami émelygést érez, domnu Zenthay, cseng a fülében, domnu Zenthay, várjon, várjon, domnu Zenthay.

A szolga végignézi, aztán bemegy, az ajtó nyílásán át egy parasztot lát, háttal áll és beszél. Az ajtó nemsokára újra kinyílik, a paraszt jön ki rajta, Tógyer, bizony hogy Tógyer, szemtelenül az arcába vigyorog, aztán köp egyet a földre.

Rettenetes erőfeszítésbe kerül, hogy ne lendüljön meg újra az ökle. Sápadtan, összeszorított fogakkal kinéz az ablakon.

– Francisc Zenthay!

Csodálkozva figyel oda, a szolga áll az ajtóban és megismétli a kiáltást:

– Francisc Zenthay!

Nem mozdul. Dacosan és keményen áll a fal mellett. Az ügyvéd csodálkozó arccal jelenik meg az ajtóban, körülnéz, aztán szélesre mosolyodik:

– Tessék bejönni, gróf úr – málladozik a nyájasságtól és dr. Micu, valamikor Klein, sietve ugrik ki az ajtóból, hogy maga előtt engedje be azt az embert, akinek a képviseletében dupla tiszteletdíjakat szokott felszámítani.

Zenthay Ferenc megmozdul, kihúzza magát és sötéten, büszkén bevonul a nyitott ajtón. Elhatározza, hogy a bíró előtt röviden meghajol, elismerve az illendőséget. Mikor azonban egy pillantást vet az emelvényre, egyszeribe megmerevedik a dereka.

– Francisc Zenthay?

Meglepetten nézi a kérdezőt, de a járásbíró úr megismétli a kérdést:

– Francisc Zenthay?

A nagy ember elvörösödik és nem felel.

– Kicsoda Ön? – teszi fel a kérdést románul a bíró.

– Gróf Zenthay Ferenc vagyok.

– Francisc Zenthay, tisztában van a váddal?

De Zenthay már megmakacsolta magát.

– Nem tudok románul – mondja.

A bíró mosolyog és rosszallólag csóválja meg a fejét.

– Nézze kérem, arról van szó – kezdi magyarul –, hogy Csobán Tódor, campinai lakos keresetet adott be Ön ellen…

Zenthay csodálkozik, nem tudja, hogy hol van az a Campina, megkérdi, a bíró mosolyog, a jegyző mosolyog, még Micu doktor is mosolyog, és a kis mokány képű ügyvéd olyasmit dünnyög, hogy hol él ez az ember.

A bíró kérdez, Zenthay kurtán válaszol, röviden és alaposan elmond mindent, aztán elhallgat és vár. Várja az igazságot.

Hamarosan jön az is, a bíró ünnepélyes és azt mondja: 6000 lej pénzbüntetés és a perköltség.

Zenthay elhűlve mered rá, azt hiszi, rosszul hallotta és megkockáztatja tétován:

– Hát az almafalopás?

A bíró mosolyog: nincs bizonyítva, kérem, különben is viszontkereset… Előzékeny akar lenni: tessék fellebbezni…

Zenthay Ferenc nagyot, sötétet legyint, úgy érzi, mintha fejbe vágták volna, nem is őt, az Istent és az egész világrendet vágták fejbe.

– Oda úgy sem lehet fellebbezni, ahova szükséges volna.

Azzal köszönés nélkül, döngő léptekkel elhagyja a termet.

Az utcán szédülve megáll, most érzi csak, hogy forog a föld, valóban borzalmasan elforgott már. Még jó, hogy Pista és a szürkék ott állnak a kapu előtt, ez megnyugtatja egy kicsit.

– Menjünk a Koronához – szól fel a bakra és hozzámormolja –, ha már itt vagyunk.

Pista megnógatja a lovakat, a lovak kivágják a trappot, ő büszkén, egyenesen ül a bakon, érzi, hogy valamit jóvá kell tegyenek. Sikerül is, a szürkék megszegett fejjel kapaszkodnak a gyeplőbe, mindenki a fogat után néz, amerre elrobognak, a Víz utcán és a Piacon végig. Ismerős házak, utánaforduló tekintetek, Pista feszes tartása és a nagyszerű szürkék lassan visszaadják a biztonságérzetét. Idekint mégis csak más világ van azért, mint odabent, lélekzik fel benne egy megnyugtató érzés, mégis csak más.

A sarkon, a Korona előtt megállnak.

Mikor a kávéházba belép, a kalapos társadalom elámulva meresztgeti rá a szemeit, a háta mögött sugdosni kezdenek, nehányan némán megemelik a kalapjukat is.

A pincér sietve jön, nem ismeri, de azért meglátja benne a régivágású méltóságos urat.

Sört rendel.

– Vigyen ki egy pohárral a kocsisomnak is.

Körülötte magyarul beszélnek, árakról, üzletekről, de ilyen szavakat használnak közben: Cluj, Gherla, Oradea.

A sarokból valaki erősen nézi, kopott, elnyűtt ember, aztán csak odajön és nagyot köszön rá:

– Istenem, de régen nem láttuk erre a méltóságos urat! Talán bizony külföldön méltóztatott lenni?!

Bogdán Norszesz, öreg örmény. Rábólint, úgy van, külföldön volt, mit is mondjon egyebet. Külföldön. Üljön le, Bogdán úr.

Bogdán Norszesz kopott, foltos a ruhája, a haja szürke, a szeme nem nevet, ejnye, mi lehet vele, hiszen ennél a koromfekete hajú embernél jobb kedély nem volt a környéken. Sem gazdagabb…

– Hát hogy vannak?

Az örmény körülhordozza fáradt tekintetét a kávéház emberein, meglendíti a kezét is hozzá, hát így, így vagyunk, méltóztatik látni. Nincs pénz, nincs üzlet, nincs semmi. Semmi. Megette a fene.

Látja, valóban látja Zenthay Ferenc és megdöbben, valami megfagy benne, nem, hát ezt mégsem gondolta volna, hogy éppen ennyire, ennyire…

– Fizetek – szól rekedten és kezet nyújt az örménynek –, örülök, hogy láttam, örülök, igazán örülök.

Hosszasan, keményen megrázza a kezét, úgy érzi, most fog kezet a múlttal.

Magába mélyedve ül a kocsiban, ismeretlen emberek lézengenek az utcán, idegen arcok, vajon honnan jöhettek. A városon kívül már nem mosolyog a dombokra, nem mosolyognak azok sem. Fáradtak és lomposak, nem is jó rájuk nézni.

Kabátjába burkolózik és úgy érzi, hogy minden megszűnt, csak ők vannak: Ő, Pista és a szürkék.

Az árpaliszttel baj van, hiába megy érte Juon minden reggel, Marjuka már a konyhaajtóból ráripakodik:

– Nincsen árpánk, mondtam már, hiába mind küldözget téged a Maica. Ha majd lesz, akkor is a zsákot majd mi adjuk, hogyne, sze ez egy szalmazsák, még mit nem, talán ezt töltsük meg nektek?

Juon ilyenkor megrántja a vállát és elballag, Marjuka jelenti az esetet Eulália méltóságának, képzelje, a Vénasszony kétszer annyi árpát követel, mint amennyit a

fiatal méltóságos megígért neki. Eulália méltósága haragszik, mégis orcátlan ez a Fáni, a fiatal méltóságos pedig nevet, hogyne nevetne, a morzsoló már a hetedik háznál dolgozik, több mint tíz mázsát hozott a házhoz.

A fiatal méltóságosnak kell a pénz, persze hogy kell, Pestre akar menni, Pestre menni jó, ott rá lehet írni a hotel bejelentő lapjára, hogy „báró Halász Árpád”, ez így nagyon szépen hangzik és az embert méltóságos úrnak szólítják tőle. Természetesen ez csupán akkor célszerű, ha az embernek pénze is van hozzá.

A Vénasszony azonban haragszik az árpalisztért és leüzen az intézőnek, hogy azonnal el kell hozatni „Halász tekintetes úrtól” a morzsolót és zsákot is kell vinni természetesen, az árpa végett.

Az intéző szívesen teljesíti a parancsot, Halász tekintetes-méltóságost nem kedveli különösképpen, lévén annak a viselkedése másforma emberekhez (az intéző szerint) üzleti dolgokban túlságosan tekintetes, hanghordozásban pedig túlságosan méltóságos.

Így aztán a morzsoló Buzgó Gyorgyika udvaráról egyenesen visszaszármazik Rápolthyné majorjába. A morzsoló ezalatt színt változtatott, már nem piros többé, hanem szürke és a Vénasszony ezt belsőleg fájlalja. Kijelenti az intézőnek, hogy ez nem az övé.

– Az enyém piros volt, szép piros, hiszen maga is látta. Ez nem piros, ez nem az enyém. Árpád adja vissza az enyémet.

Árpád is átjön, haragszik erősen, hogy elhozták a morzsolót, még kereskedhetett volna rajta, az emberrel szerződése van, az most nem akar fizetni semmit, mert nem fejezhette be a munkát. Hallatlan, persze, hogy a Fáni nénié a morzsoló, csak az eső lemosta egy kicsit a színét.

Rápolthyné elrendeli Juonnak, hogy menjen Árpád úrral és vigye a zsákot (azzal ugyan jöhetsz, gondolja Árpád úr) és hogy Árpád neki megígérte, tehát fesse be újra a morzsolót, hogy legyen szép piros, mint azelőtt.

– Hogyne, hogyne – bizonykodik Árpád, de azért a morzsoló csak úgy marad szürkén, Juon pedig visszajön az üres zsákkal, hogy Árpád bárónak nincsen árpalisztje.

Halasdon pedig hangos nevetések között meséli el, Rápolthy Jenő éppen nincsen ott, hogy a Vénasszony bérbe adta neki a morzsolóját egy zsák árpalisztért, de közben megszegte a szavát és munka közben elhozatta a gépet, tehát ő sem bolond, hogy fizessen érte. Sőt képzeljék el, hát nem bolond: mindennap elküld Juonnal egy szalmazsákot, egy valódi, nagy szalmazsákot, hogy azt töltsék meg neki és még ráadásul követeli, hogy a gépet fesse be újra, mert egy kicsit lekopott helyenként a festése. Hát már ez igazán hallatlan. Nem?

Halasdon nagyokat nevetnek az ilyen beszéden, még Klára is nevet, pedig neki furcsa, Árpád nem is tudja, hogy neki milyen furcsa az effélén nevetni. Elvégre a Jenő anyjáról van szó, akárhogyan is.

Azért mégis nevetni kell, amikor Árpád utánozza a Vénasszonyt, a hanghordozását, a mondatait. Különös, Jenőnek is vannak ilyen összefüggéstelen mondatai. A hanghordozása is hasonlít néha, most egy idő óta jobban figyeli. Borzasztó, mennyire kezd hasonlítani az anyjához. Persze, csak így az Árpád szemein keresztül, hiszen Klára régen nem látta a Vénasszonyt, azóta nagyon meg kellett változzon, ha mindez igaz.

Mégis úgy illene, hogy átmenjenek hozzá. Egyedül mégsem, de Tibor megtehetne annyit… Tibor megteszi. Egy délután kocsira ülnek és áthajtanak Csudákfalvára.

Váratlanul jönnek, Jenő éppen a puskáját takarítja, ott áll egy piszkos, szakadozott ingben, nyakkendő nélkül, elnyűtt, kitaposott condrapapuccsal a lábán és ijedt szemekkel nézi őket, amint az ablaka előtt elhaladnak.

Tibor és Klára benyitnak az előszobába, nem találnak senkit, erre a szalon felé igyekeznek. Az ajtónyitásra három kutyafej mozdul meg a pamlagon, majd dühös csaholással ugrálnak le onnan és megrohanják a vendégeket. Klára sikoltva ugrik a bátyja mögé, Tibor felkap egy széket és nekivörösödve forgatja a feje fölött.

– Nye, bestiák, nye – kiáltja közéjük –, szétverem a fejeteket mindjárt!

A nagy lármára Rápolthyné is előkerül. Álmos szemekkel, tántorogva áll meg az ajtóban, jelenlététől felháborodnak a kutyák is, és még hevesebb ostrom alá veszik őket.

– Nye, bestiák – csapkod feléjük Tibor a székkel és dühösen lép közelebb hozzájuk, hogy legalább egyet megüthessen.

– Nem kell bántani, nem kell bántani – riadozik Rápolthynéban az anyai félelem –, tegye le azt a széket, Tibor, azért haragusznak, különben nem bántanak ők senkit, ugye Mózsika, ugye Alaszka, ugye Puszika, szegénykéim, meg akarnak verni titeket.

De bizony Tibor nem teszi le a széket. Védelmi állásban marad és Klára is ott lapul tovább a háta megett.

– Nem kell félni tőlük – integet a Vénasszony az ajtóból –, nem harapnak ők, nem bántanak, csak a Puszika, a kedves Puszika szokta megfogni hátulról az emberek lábát, de nem harap, ő a gumifogú Puszika, a gumifogú, csak játszik. Tegye le azt a széket, Tibor, csak tegye le maga a széket, mindjárt megnyugosznak ők.

De ők bizony nem nyugosznak meg és Tibor sem hajlandó letenni a széket. Puszika, a gumifogú sunyin kerülgeti minden oldalról, csak jönne közelebb, kapna egy jót.

Végül is Rápolthyné behívja gyermekeit az ebédlőbe, rájuk zárja az ajtót, és amíg azok ott bent kaparnak, acsarkodnak és üvöltenek, addig Rápolthyné előrecsoszog, kezet nyújt nekik, Klárát megcsókolja és leültetni őket.

Klára kíváncsian tekinget körül, és mialatt Rápolthyné félrenéz, súgva megkérdi Tibortól:

– Vajon itt nem szoktak takarítani?

Tibor visszasúg:

– Dehogynem. Minden sátoros ünnep előtt.

Rápolthyné rájuk néz, bólogat, na örvendek, örvendek, régen nem láttalak benneteket, bizony régen, na hogy vannak otthon, hogy van a kedves mama, hogy van a kedves papa, hallom, hogy Árpád jár hozzátok, azt mondja, hogy nagyon szeret hozzátok menni, mert nagyon kedvesek vagytok vele, csak a Marjuka baronesz nem engedi őt, hogy olyan sokat járjon hozzátok, mint ahogyan szeretne, a Marjuka baronesz nem engedi Árpádot, azt mondja András, nem engedi.

Nemsokára bejön Jenő is, valami kis zavartság van köztük, amikor kezet fognak. Rápolthyné nevetgélve szól oda neki:

– Na, Jenő, itten van Klára, eljött magához.

Nem mernek egymásra nézni, a kutyaszagú szalon hangulata lefojtja a szavakat is.

Klára ezt gondolja: rettenetes lehet itt élni, Jenő ezt: borzalmas, hogy ilyen az otthonom. Vajon ő mit érezhet most?

Rápolthyné egy idő múlva felkel.

– Jöjjenek – mondja, és csoszogva elindul az ebédlő felé –, mutassam meg az én kincseimet, az én drága Rókucimat, még nem is ismerik őt.

Ott még rettenetesebb a szag, a piszok még nagyobb, a Róki ijedten lapul a szalma közt és a kutyák olyan fejvesztett vonyítást csapnak, mintha nyúznák őket.

– Hol szoktak ebédelni? – kérdezi Klára egészen ártatlanul, csakhogy kérdezzen valamit.

– Itt – feleli Jenő kicsit elpirulva –, ez a mama ebédlője.

Klára ijedten az arcához kapja a kezét.

– Itt?

Ez a szó és ez a mozdulat olyan önkéntelen borzadással és őszinteséggel jön, hogy Klára elpirul utána. Szánalmat érez, amikor a férfi szégyenkező arcát látja, de érez valami egyebet is. Egy megdöbbentő undort, lenéző, eltaszító iszonyatot, valami olyasmit. Így érezheti magát egy utazó, amikor valahol emberevőkre bukkan, akik a szeme láttára nyársra húznak egy csecsemőt.

De amikor ez az érzés tudattá válik benne, megijed tőle és hozzáteszi gyorsan:

– Szegény Jenő.

Két szó, egyszerű két szó, simogató, engesztelő két szó, jól esik annak, akinek mondták. Rápolthy Jenő hálás értük, szomorúan visszamosolyog értük. Rápolthy Jenő nem tudja, hogy ez a két szó mit jelent akkor, ha nem csupán egy ember mondja őket a másiknak, hanem egy leány mondja a szerelmesének. – Két szó: egy mondat. Rövidke mondat: mégis benne van a haldoklás, a halál és a temetés. Klára

öntudatlanul temeti a szerelmét. Nincs szomorúbb dolog, mint mikor egy szerelmes nő sajnálni kezdi azt, akit szeret.

Klára még nem tudja, de érzi, hogy kár volt eljönni ide, hogy jó volna most elszaladni innen és ezt az egész borzalmas képet elfelejteni.

Tibor másképp vélekedik a dologról. Tibor a humort látja benne és „miközömhozzá" mosollyal dicséri a Rókucit, meg a kutyákat, meg a gyönyörű tiszafaburkolatú kutyaólat, aminek szerinte az a leghumorosabb nevezetessége, hogy a háziak ebédlőnek is használják.

Klárának fájni kezd a feje – szeretném a kertet is megnézni – mondja, pedig kint csúnya szeles idő van.

– Csak menjenek – biztatja őket a Vénasszony –, én nem megyek, én már voltam, de majd Jenő viszi magukat, csak menjenek és nézzék meg a farkasokat, a farkasokat mutassa meg Jenő, a farkasok szeretik, ha meglátogatják őket.

A farkasok egyáltalában nem szeretik, behúzott farokkal sandítanak feléjük és vinnyognak. Kopasz hátuk egészen fekete és görbe már a sok didergéstől.

– Nyeszlett dögök – mustrálja őket megvetően Tibor –, még a töltényért is kár volna egy ilyenre.

Az allé végén elbúcsúzik.

– Átmegyek Árpádhoz egy percre, addig mulassatok jól. – Gúnyosan mosolyog, Klára elpirul ettől a mosolygástól, pedig tegnap még nem pirult volna el.

Szótlanul mennek egymás mellett, a fák csapzottak és levéltelenek, a kert nyirkos párát liheg és olyan, mint egy didergő, meztelen ember.

A lány szólal meg először:

– Rettenetes lehet az élete, Jenő.

Úgy mondja. Pedig így gondolja – rettenetes lehet itt az élete. Csak egy hajszálnyi eltérés van a két mondat között, de érzékeny női ösztöne megérzi, hogy ez a hajszál egy mélységes szakadékot takar és megijed tőle. Mi ez? – döbben magára, de nem tud feleletet adni. Csak az undort érzi és semmi mást. A bokrok dideregnek körülötte, fent varjak keringenek, az ég kietlen és szürke, mint néha az élet.

Jenő szelíden rámosolyog.

– Már talán nem sokáig lesz rettenetes – mondja és szemével a lány tekintetét keresi.

Klára elpirul. Csúnyának és ízléstelennek érzi ezt a mondatot. Úgy kúszik végig a testén, mint valami rejtett fenyegetés. Megborzong tőle.

– Fázom – mondja halkan –, menjünk be mégis.

A férfi megfogja a két karját és az arcába néz.

– Nem is csókol meg?

Odanyújtja az ajkát, megdidereg a mohón rátapadó szájtól, a fogai halkan összevacognak.

– Milyen hideg vagy – súgja csendesen a férfi.

Olyan különösen bántó ma ez a mondat, így, második személyben.

– Fázom – suttogja fogvacogva, összehúzza a kabátját és lehajtott fejjel elindul az úton.

Mikor Jenő szobája elé érnek, Klára megkérdezi:

– Itt ki lakik?

– Én.

Felcsillan a szeme, valami furcsa, erőltetett, lázas jókedv támad benne hirtelen.

– Menjünk oda, az a kutyaszagú hely úgyis rémes – és már siet végig az előszobán, már keze a kilincsen.

Jenő ijedten szalad utána:

– Megálljon, ott borzasztó rendetlenség van!

De már késő. A lány ott áll a nyitott ajtóban és döbbent, tanácstalan mozdulattal nehány lépést tesz előre.

A szobában dohos a levegő, az asztal tele van olajjal, kóccal, piszkos rongyokkal, kormos fegyvertisztító holmikkal, az ágy gyűrött, rajta szennyes ruhadarabok hevernek összedobálva, a szoba közepén sáros bakancsok, mellettük nedves, piszkos, szakadozott harisnyák, csak úgy odalökve. A szekrényajtó nyitva van, cafatosra tépett fehérneműdarabok lógnak ki belőle, a mosdótálban valami piszkos, fekete lé és a rozoga éjjeliszekrényen piszkos zsebkendők, inggombok és vedlett színű, rücskös nyakkendők között egy repedezett tányéron szalonnamaradékok éktelenkednek.

Klára ott áll a szoba közepén, a szertedobált szennyes férfiruhák között, az asztal alatt félig telt borosüvegen akad meg a szeme, valami kesernyés, állott szag csapja meg az orrát, szellőzetlen hálószobákra emlékeztető szag és nagyon-nagyon bánja már, hogy bejött ide.

Az agyán végigfut valami döbbenet – mit akarok én itt? Egy idegen férfi hálószobájában?

Ideges nevetést erőltet magára, hangosan, kiabálva beszél.

– Na, ez aztán igazán rendetlen! – és nevet, nevet, hangosan, idegesen, erőlködve.

Rápolthy Jenő zavartan áll az ajtóban és csendesen szól:

– Jöjjön, Klára.

Még az előszobában is nevet, nevet, amikor a szalonba lépnek, nevet, nevet, nehogy a férfi észrevehessen valamit. Mert sírni, jajgatni, elfutni szeretne, ki a hidegbe, a szélbe, futni, futni, hogy kiszellőzze magából az undort, amit érez.

A szalonban már várja az ozsonna: hideg hús és bor.

– Töltsön, Jenő – mondja Rápolthyné.

Klára eltolja a poharat.

– Köszönöm, nem szoktam bort inni.

A Vénasszony csodálkozva néz rá, aztán nevetni kezd.

– Hallja, Jenő? Klára nem szokott bort inni, mit szól hozzá, Jenő, mit szól hozzá maga?

A kutyák körülállják őket, néha felugrálnak a székekre, meg az asztalra. Rápolthyné közben egyre biztatja Klárát.

– Egyék csak, Klára, egyék, magának is jut, a többit majd úgyis nekik adjuk, szegényeknek.

Nincs étvágya, köszöni, nem szokott ozsonnázni. Jenő elpirul, eszébe jutnak a bő halasdi uzsonnák. Lehajtja a fejét és hallgat

Tibor is megjön, az illendőség kedvéért megiszik egy pohár bort, hallatlanul savanyú, fintorog magában, aztán búcsúzkodni kezd.

– Sötétedik – mondja –, kell menjünk.

Klára majdnem illetlen gyorsasággal ugrik fel erre a kijelentésre, Jenő észreveszi és fáj neki ez a gyorsaság. Rápolthyné a hatalmas faliórára néz, még csak négy óra, korán van.

Már régen a kocsiban vannak, és Tibor még mindig nem tért magához a nevetéstől.

Klára hallgatagon ül mellette, maga elé bámul, nem nevet. Tibor félszemmel ránéz és abbahagyja a nevetést. Szótlanul mennek. Erősen szürkület van már, tejfehér köd hullámzik a tó felett, a dombok csuromvizesen dideregnek az estében. A kocsi zötyög és helyenként magasra precskel a sár.

Egy kanyarodásnál éles szélroham vág az arcába és kis fájó, hideg cseppekben esni kezd az eső.

Még este semmi különöset nem lehetett tudni, habár már napok óta dérrel játszadoznak a hajnalok és az útszéli pocsolyák tükröt mutogatnak a felkelő napnak. Semmi különöset nem lehetett tudni azért, csak éppen hogy a felhők kissé talán alacsonyabban jártak, mint máskor, a nyárfás egészen beléjük veszett, alig látszódott fel a dombig.

De reggelre már minden fehér, a dombok is, fel az erdőig, sőt még azon is túl. A fákon vastag prém, puha és kellemes, csak a fenyők zúgolódnak ellene, nekik nagyon sok jutott, földig kell hajlítsák az ágaikat alatta. Az orgonabokrok közé félig behavazott nyúlnyom vezet: tiszta világos, hogy itt a tél.

A Rápolthy Jenő ablaka előtt fehérbe öltözött a platán is, reggel két kézzel hajigálja be a napsugarat a szobájába, azzal kelti fel. Mikor Nastasia tűzgyújtani bejön, havat hoz be a csizmáján és a fa nevesen serceg, nem akar égni.

Az ablak zörgő üvege mellett hideg levegő jön be kintről, csípős levegő, de nem baj, azért ott áll mégis és nézi a csillogó kertet, gyönyörű, az ilyesmit nézni kell. Közben Klárára is gondol, nem látta régen, amióta itt voltak, éppen azóta. Néha nekiindult már Halasdnak, de olyan csúnya, nyomott, szürke volt odakint minden, nem, nem lehetett átmenni hozzá.

A kis vaskályhában nyöszörögve senyved a tűz, a felső ablakszemek zörögnek a szélben, Nastasia csizmája kopog, hozza a fát, megint csak vizeset hoz.

Ül az asztalnál és gondolkozik.

Dolgozni kell, ezen másképpen nem lehet segíteni. Itt már a szó nem használ, itt már meg kell mutatni, hogy azért ember még.

Kiteregeti a papírjait, előveszi újra a ceruzát, kint rettenetesen süvölt a szél, veri a havat felhőben, a kályha nyöszörög belé és jajgat.

Milyen is volt a nyár? Az a bizonyos nyár, az a régi, az a fiatal, az a gondtalan, az a szerelmes nyár? Tudod-e, hogy mi a szerelem, Zenthay Klára? Büszke Zenthay Klára? Dehogy is tudod. Nem tudod te, mi az igazi szerelem, amelyik a pokolból is az égig emel, amelyik megszépít és felmagasztal, amelyik erénnyé varázsolja a bűnt is, honnan is tudnád te, hogy milyen az. Hát tudd meg. Tudd meg, hideg, büszke Zenthay Klára. Íme, ilyennek teremtette Isten a szerelmet.

Nem is veszi észre, a ceruza szánt és telnek a papírok, szürke betűk sorakoznak és valamennyi őriz egy-egy szinte feledett napsugarat, mondatok sorakoznak és bennük lüktet egy eltékozolt nyár, ívek telnek meg rejtett tűzzel, rajtuk ég és lázad és tombol és sajog egy szomorú ember ifjúsága…

Juli megdöbbenve látja, hogy a báró milyen bolondot művel. Lázasan körmöl és nem is figyel oda, ha beszélnek hozzá. Isten bizony, hogy beteg.

Délire készen van egy fejezet. Átolvassa. Igen. Ilyennek gondolta.

Ebédnél azt mondja:

– Poldi meghívott vadászni.

Az anyja bizalmatlanul figyel, nem érti még, hogy miről van szó.

– Hova hívta magát?

– Sárosdra, vadászni!

Nem erőltetné, de Klára ott lesz, a kopasz fejű Brandt Poldi mondta, hogy ott lesz, és okvetlenül beszélni kell vele, meg kell mondani, meg kell mondani mindenáron, hogy már nekikezdett, most már igazán és komolyan nekikezdett.

A Vénasszony nem is ellenkezik sokat.

– Menjen, Jenő, menjen, elmehet Mihállyal is és mondja meg nekik, hogy jöjjenek el vasárnap, s lőjenek nekem nyulat, mert maga sohasem lő nekem nyulat, mondja meg, hogy jöjjenek el vasárnap.

Másnap eláll a szél, de azért a hó csikorog kegyetlenül, az ég kékebb, mint nyáron.

Mihály előbb még meg kell sétáltassa a farkasokat.

– Aztán lassan menjen, Jenő, vigyázzanak a lovaimra – és csilingelve elindulnak.

„Lovaimra”, ez a szó sokáig együtt csilingel a csengőkkel, valamikor az apja is így mondta mindenre: lovam, kutyám, házam, fiam és ez a tulajdonrag kiterjedt

mindenre anélkül, hogy kötelezettségeket érzett volna miattuk. Egyszer azt mondta, emlékszik jól minden szavára – Ez az én házam. Ha pedig ez neked nem tetszik, a faluból két út is vezet kifele!

Így mondta. Mert egyszer, húszéves korában, megparancsolta Andrásnak, hogy a kutyákat éjjelre az előszobában kell tartani, nem a szalonban. Így mondta, ezekkel a szavakkal.

Ahogy ott megy a csillogó havas országúton, érzi, hogy helyrehozhatatlanul nagy hibát követett el akkor. Kár, nagy kár. Fel kellett volna kapja a fejét és elinduljon, nekiinduljon valamelyik útnak. Most már milyen messze lenne innen! Bizony kár, bizony nagy kár.

A nagy sárosdi kert szomorú és elhagyott. A kapu régen kidőlt, a kerítést elhordták tüzelni a szomszédok, ösvények vonulnak át rajta és az ösvények mentén szemét, eldobott papír, tengerikóré, szalma. A fenyők alatt falusi kuvaszok csatangolnak, ugatnak a ház felé, a jázminok alól felvernek egy nyulat és utána iramodnak.

A hosszú földszintes ház félszárnya lezárt zsaluk mögött álmodik jobb időkről, rőt vadszőlő kapaszkodik rajta, alóla itt-ott kilátszik a piros tégla. Elöl a nagy kőlépcső árván és behavazva vesztegel, a karfája féloldalt már ledőlt és ott fekszik mellette a hóban. A másik karfa is töredezett, dúsan lepi az örökzöld, átnő a lépcső fölé, szeretné már elérni a falat.

A ház elölről halott és lakatlan. De hátul már ott állnak az igásszánok, megrakva szalmával és a vadászok éppen indulásra készülődnek.

Elza, a Poldi asszonyhúga, a bátyja mellett áll, kurta bőrbekecsben, posztócsizmával a lábán és gondoskodó tekintettel tart szemlét a holmik fölött, hogy megvan-e minden, kosár, szatyor, korsó és hátizsák.

Jenő leugrik a szánról.

– Majdnem elkéstem – mondja –, de Mihály meg kellett jártassa a farkasokat.

Poldi hűvösen fogadja, na ülj fel, kérlek, már indulhatunk is.

Körülnéz, Klára mellett nincs hely, Bedő Ábris, Szunyogh Karcsi és Tibor ülnek abban a szánban és indulnak is. Klárán elegáns sötétkék sídressz van, a sík ott mutogatják hegyes orrukat a kocsis mellett. Pedig jó volna mellette ülni, de a kocsis suhint az ostorral és a lovak kocogva nekiindulnak a hegynek.

– Ülj ide, kérlek – mutat Poldi a másik szánra, Elza már vár. Gyorsan beül melléje, Poldi a bakra; ezen a szánon van az élelem és minden, ami kell, még utoljára átnézik őket, aztán indulnak a többiek után.

Szótlanul ül Elza mellett. Elza özvegyasszony, se gyereke, se senkije, s mióta visszajött ide Sárosdra, ő vezeti a Poldi háztartását. Az asszony néha mond valamit, néha kérdez, rosszkedvűen felel, a hangulatban van valami nyomasztó. Az idegen szán, az idegen kocsis, az idegen Poldi a kocsis mellett és az idegen asszony: már szinte bánja, hogy eljött. Ez a szán lassabban is megy, az egyik lovat

biztatni kell folyton – nye, Juci, nye – nógatja a kocsis, szünet nélkül, ugyanazon a hangon.

A másik szán sokkal hamarabb felér. Már ott áll a dombon, Klára leszáll róla és felköti a síket. Utolérik, Jenő szeretne mondani neki valamit, bár egy pillantást, de a lány nem néz sehova, minden gondolatát lefoglalja a nagyszerű porhó.

– Jaj de nagyszerű – mondja, amikor elkészül és vidáman kezdi lapátolni maga előtt a havat. A szemei nevetnek, belenevetnek a téli nap káprázó csillogásába és nem látják meg a férfit, aki ott ül a másik szánon és nézi, amint nekiindul a lejtőnek és szállni kezd, valósággal szállni, egyre, egyre sebesebben és már olyan messze van, olyan nagyon messze, hogy borzasztó. Karcsú, fiús alakja gyönyörű szerpentinekben kanyarog lefelé a hegyről, csakhamar egészen kicsinek látszik. A társaság utána néz, szótlan csodálattal. Aztán a kocsisok megnógatják a lovakat és tovább mennek, előre az élen.

Elza csendesen ül mellette, néha fürkészve ránéz, érzi a nézését és bosszankodik, hogy nem tud semmi okosat mondani. A szótlanság rájuk nehezedik. Az asszony megérez valamit a csenden át, mert ő is hallgat.

Amint a tovatűnő lány után letekint a völgybe, bent a hallgatása mélyén, minden elképzelés és minden remény mögött tudja, érzi, hogy Zenthay Klára már nem az övé.

Az erdő sarkánál hosszú nyelű fejszéjére támaszkodva áll a hajtó a kutyákkal. A szánok megállnak, a kopók hangos vinnyogással örvendeznek, tudják, hogy most kezdődik a vadászat.

Poldi tanácskozik a hajtóval, aztán az elindul a kutyákkal lefele, a vadászok pedig gyalogszerrel előre az úton, be az erdőbe. Klára is megérkezik, lihegve jön fel a dombon, kipirult arccal, csillogó szemekkel, egy rakoncátlan hajfürtje kiszabadult a sapkája alól és az arcába lóg.

– Nagyszerű a hó! – kiáltja már messziről.

Jenő megvárja, szeretné, ha a lány levetné a síket és vele jönne, haragszik arra a két világossárga deszkadarabra, féltékeny rájuk. De a lány nem veti le, csak felhúzza a kesztyűit, nevet és már indul lefelé újra.

Jenő szó nélkül megy az erdőben, néha nagyokat rúg a könnyű fehér hóba, ellenségének érzi azt is.

Elza észre vehetett valamit, mert lassabban megy, bevárja Jenőt. Nem szól hozzá, éppen csak bevárja, amíg melléje érkezik. Aztán úgy mennek tovább együtt, szó nélkül.

Elza tud már mindenről, a mezőségi pletyka pontos hírszolgálata eljutott Sárosdra is. Jenőt régóta nem látta már, amikor utoljára találkoztak, akkor még jókedvű diákfiú volt, szegény, de nagyon megváltozott azóta. Igaz, Elza is megváltozott. Szép nem volt soha, de legalább fiatal volt és könnyű, most, így negyven évvel a hátán, bizony kissé elnehezedett. Az arca mintha már kezdene egy

kicsit öregedni és a hajában sok az ősz szál. A mozdulatai nehézkesebbek, bizony, táncolni talán már nem is tudna, még ha lenne is kivel.

Ez az ember azért érdekli. Olyan szomorú és tépett, mint egy sovány téli varjú. Részeges, azt mondják. Poldi is mondja. Szegény, vajon hogyan vihette ennyire?

Brandt Elzát érdekli minden különös ember, így történik, hogy amikor Poldi egy útkereszteződésnél odaszól Jenőnek – kérlek itt –, akkor Elza is önkénytelenül megáll.

– Marad? – kérdi a férfi udvariasan, de magában azt gondolja – bárcsak hagynál magamra. – Hiszen annyi megbeszélni valója lenne önmagával.

– Alkalmatlan vagyok? – kérdi az asszony és tiszta, nyugodt tekintetével az arcába néz –, mondja meg őszintén, ha alkalmatlan vagyok.

Elpirul, úgy érzi, mintha belestek volna a gondolataiba és siet helyrehozni őket.

– Szó sincs róla, sőt nagyon örvendek.

Ketten maradnak. A hó még csikorog az úton, amerre a többiek elhaladnak, mind messzebbről hangzik, aztán elvész a csendben. Jenő megtölti a puskáját, egy bokor mögül eltakarítja lábával a havat és halkan odasúgja:

– Jöjjön, álljon ide, megfázik a lába.

Az asszony egy rövid, hálás kis mosollyal megköszöni a gondoskodást és mögéje lép.

– Nem kell mulattasson – súgja vissza –, én szeretek csendben lenni az erdőn.

Most Jenő mosolyodik el és megbiccenti a fejét.

Ezzel a párbeszédnek vége szakad.

A havas erdők végtelen csendje álmodik körülöttük. A tél súlya alatt bókoló cserjék hóbarlangjaiban cinkék motoznak, eleven csevegéssel ugrálnak ágról ágra, mögöttük puha felhőkben pereg a zúzmara.

Csendben, sokáig állnak. Valahol messze, bent az erdőben, trombitajel harsan. Az erdő megrezzen, aztán tovább alszik.

A férfi nézi a hólepte bokrok színfoltjait és látja a lányt suhanni lefele a hegyről, kipirult arccal, nevetve, amint egyre távolodik, már olyan messze van, talán nem is fog soha visszajönni. Pedig most már elkezdődött érte a harc, a papír és a ceruza küzdelme, milyen borzasztó, hogy még beszélni sem lehetett vele. Vajon mikor mondhatja meg neki? Talán soha?

Némán áll az asszony is, nézi a férfi keskeny hátát, megtört, szomorú fejtartását, látja, hogy az arca kicsit fáradt és öreg, de nem akarja látni. Sem a testtartását, sem a szemek fátyolos reszketését. Azt a Rápolthy Jenőt akarja látni, aki valamikor a megyebálok első gavallérja volt, a kolozsvári farsangok legpompásabb embere, azt a csinos, kedves fiatalembert akarja látni, aki egyszer egy bálon – talán nem is emlékszik már rá – csillogó szemmel, kipirulva a tánctól, kisétált vele a holdvilágos teraszra és ott megcsókolta.

Azt a fiatalembert akarja látni ebben a hajlott hátú emberben, akiről azt beszélik, hogy züllött és részeges. Asszony-talentum ez, meglátni valakiben a múltat és átszínezni hozzá a jelent egy jövő-álmodással.

S ahogy Brandt Elza nézi, arra gondol: csak azért ilyen most, mert nincs mellette senki. S ahogy nézi, szemén már ott a láthatatlan asszonyszemüveg, s a gondolatain. A téli erdőnek bálterem szaga van, s ahogy áll mögötte, csillogni látja a szemét, s az arcát pirosan a tánctól.

A szája kicsit megnyílik önkéntelen, s nem is tud róla, hogy az emlékei csókolózni vannak, valahol egy régi holdvilágban.

Lent az aljban egy kopó mély hangja harsan fel hirtelen. Villanyütést érez ilyenkor a vadász, a fegyver csöve egy pillanatra megremeg, nem is pillanat: a pillanatnak egy századrésze csupán az egész. Egyszerre rezzennek fel. Két külön világból jönnek vissza, egymás mellé a télbe és figyelnek.

Nehány percig csak ez a mély hang hallatszik egymagában, aztán egyszerre frissen csengő kopóhangok csatlakoznak hozzá és elkezdődik a téli erdők legpompásabb hangversenye.

Felfele jön a hajtás, aztán újra letér. Valahol lent, talán éppen ott, ahonnan elindultak, nehány pillanatra elhallgat a csaholás. Csak a mély hang szól egyet-egyet, hátulról, elmaradozva. A fiatalok valahol nagy szeleburdisággal átrohantak a nyom felett és most húzódnak vissza lassan az öreg felé, ő a vezér, ő kell megtalálja az elveszett nyomot.

Jenő úgy áll, mintha szobor lenne.

Elza csizmája alatt gondolathalkan megroppan a hó, a férfi szemöldöke rögtön összefut ettől a roppanástól. Az asszony bocsánatkérő mosolyt izen feléje.

Még mindig csak a mély hang szól nagyritkán odalent.

Hirtelen, mintha valami árnyék suhanna a bokrok között. A mély hó elnyeli a lépések hangját. Csak nehány cinke rebben fel ijedten. Porzik mögöttük a zúzmara.

Hosszúkás, sötét árnyék. Lapulva jön. Megáll. Visszanéz. Lent újra felcsendül a hajtás.

Lopózva jön tovább. Az ösvény előtt újra megtorpan. De a hajtás már jön felfele, lármázva, rohanva jön, nem lehet megállni.

A puska megmozdul, vállhoz pattan és a lövés tompán beledördül a hólepte bokrok közé. Körös-körül a fák megborzongnak tőle és ijedtükben halk hóesőt szitálnak.

A róka elnyúlva fekszik az ösvényen, fejéből lassan szivárog a vér és pirosra festi a megrémült havat.

– Megvan! – kiált fel boldogan az asszony és szeme nevetve a vadászra ragyog. Az új töltényt tesz a fegyverébe.

– Megvan – mondja és visszamosolyog rá. A szemük összetalálkozik, nagy büszke vadász-örömmel és ott a hólepte erdő mélyén, a közelgő kopózene lázas hangjai mellett boldogan, kisfiús diadallal összenevetnek.

A kutyák már fáradtan lihegve kóborolják az erdő szélét, mikor Brandt Poldi letépi az ajkára ragasztott cigarettavéget, kilép a bokra mögül és lekiált az aljba.

– Héj, Juon, héj! Kösd össze a kutyákat!

A vadászok is összegyűlnek a szánoknál, ropog a tűz, kézről kézre vándorolnak a szilvóriumos kulacsok és megindul a szó is, hogy ki mit hogyan lőtt, vagy miért hibázott. A hibázásokért természetesen mindig a körülmények a hibásak, vagy a töltény, vagy a távolság, sőt gyakran valami megmagyarázhatatlan csoda siet segítségére lenni a nyúlnak, mert különben bizonyisten, okvetlenül elesne az orcátlanja.

Elza előpakolja az ennivalót, sorra kínálgatja a társaságot, esznek is, nincs hiba benne.

Klára elnyúlva fekszik a pokrócon, szemben a tűzzel, fáradt és most szótlan. Karcsi telepszik melléje, beszél a nyulairól, közben nagyokat nevet.

Jenő néha feléje néz, keresi a lány tekintetét, de nem tud találkozni vele. Felhagy a reménytelen kísérletezéssel, nekifekszik az ételnek és a korsónak. A szesztől megjönnek a mondanivalói, elevenen és színesen beszél.

Klára figyeli a szavait, a mozdulatait, a hangsúlyozását. Feltűnik neki, hogy vannak szavak, amiket gyakrabban használ. „Valóban”, „hallatlan”, „na ugye”. Minden jelzőt a legfelsőbb fokra helyez. Így mondja: legszebb, legrövidebb, leggyorsabb, legpompásabb. Bosszantónak és ízléstelennek érzi ezt a hangnemet és csodálkozik, hogy eddig nem vette észre.

Elza szintén Jenőt figyeli. A hangját kellemesnek találja, a mozdulatait úriasaknak és szereti a mondatait, amikkel beszél. Olyan kedves például, amikor azt mondja: „legszebb idő, valóban a legpompásabb, amit láttam”. Vagy: „a nyúl hallatlan gyorsasággal ugrott át az úton, éppen csak a legrövidebb időm volt…”

Ez a sok „leg”, amit használ, az a sok kis „hallatlan” és „valóban” és „na ugye”, amiket a mások beszédeibe is beledobál, olyan kisfiúsak és valami határozott bájjal hatnak Elzára.

Jenő pedig egymás után üríti ki a borospoharakat, egyre többet beszél és egyre hangosabb lesz. Ellentétben a többiekkel, akik ettől mind szótlanabbak és komorabbak lesznek.

– Részeg – gondolja Klára valami fájdalmas belső undorral, és lassan felkel a pokrócról.

– Merre mennek? – kérdezi és kötni kezdi a síket.

– A Berekhez – feleli Brandt Poldi, azzal felkel ő is és vele együtt az egész társaság.

Jenő szeretne odamenni Klárához és mondani neki valamit, de nem talál szavakat. Érzi a helyzet félszegségét, így nem megy oda és nem mond semmit.

Klára már lefele csúszik a hegyen és azon gondolkozik, hogy Jenő megint részeg. Részeg és amellett még mindig nem dolgozott semmit. Pedig, hogy

fogadkozott. Pedig érte kellett volna dolgozzon. Az őszre gondol vissza Zenthay Klára és keserű fájdalommal állapítja meg, hogy nagyot, nagyon nagyot tévedett.

Klára mélyen elgondolkozik, nem látja meg az árkot, már benne is van. Nyakig a hóban, szeme, szája tele, de azért felugrik, lerázza magáról a havat, nevet, jókedvű, nem baj, Rápolthy Jenő, azért Zenthay Klára még mindig Zenthay Klára marad. Megnézi a nyomát, igazán mulatságos, hogy ebbe a csepp kicsi árokba így belepottyant, de annyi baj legyen. Már megy is tovább, egyenesen veszi a meredek lejtőt, porzik a hó a talpak alatt, hajrá, így jó menni, egyedül, szabadon, meredeken, bátran neki a völgynek! És már nem is emlékszik arra a hitvány kicsi árokra, amelyik egy pillanatra lefogta ezt a magányos, szabad futást.

Sötétedik, mire a vadászok visszaérkeznek a nagy csöndes házhoz. Rápolthy Jenő tolmácsolja az anyja meghívását, tehát vasárnap, nem muszáj nagyon korán.

– Megint részeg volt – mondja Poldi, amikor már elment.

Elza csodálkozva ránéz.

– Igazán? Én nem vettem észre. Nagyon kedves volt és nagyon mulatságos.

Haragszik a bátyjára, miért mondja, hogy részeg volt, amikor nem igaz. Így terjed el valakiről a hír, hogy részeges. Szegény fiú.

Az emberfélének két élete van. Az egyikben mindig álmodik, a másikban pedig eltemeti, amit álmodott.

Rápolthy Jenő az egyik életét kint éli a hólepte dombokon, a mélycsendű erdőkben, amikor nyulak után jár, vagy rókára les. Ez a szebbik, álmodó élete. Amikor csizmája alatt csikorog az ösvény, arcába ragyog a fák gyémántköntöse és a nagy hallgatás megüli a lelkét: ilyenkor jövendőt épít magában. Ilyenkor nem baj, hogy nem tudott Klárával beszélni azóta, hiszen majd tavasz lesz egyszer, és akkor szavak nélkül is visszaérkeznek egymáshoz úgyis.

De az a másik Rápolthy Jenő, aki este hazamegy, aki ott üldögél a kis petróleumlámpa mellett, a törött címeres tányér társaságában, amíg a kályha nyöszörög és füstöl, az a Rápolthy Jenő kétségbeesve tudja már, hogy Klárával mindennek vége.

A papirosok régen a fiók mélyén pihennek, a ceruza elkallódik valamerre. A gondolatai megragadnak ezen az egy ponton, makacsul és állhatatosan és nem mozdulnak onnan.

Klára életét lefoglalja a mindennapi sízés és a bridge. Nem szomorú, kint a napsütéses hegyoldalakon nem tud az lenni, este meg fáradt hozzá. Ha néha Jenőre gondol, mindig az ebédlőbeli róka jut az eszébe és az a rettenetes, gyűrött férfiszoba.

Halasdon őszintén örvendenek, hogy ennek a dolognak vége szakadt. Tibor különösen megelégedett és igyekszik mindenben a kedvét keresni. Megérdemli, gondolja, most igazán megérdemli.

Az építkezések szünetelnek, Tibor vadászik, mindennap kint van valahol, két hét óta Leánytelkére sem futja az időből. Azok se jönnek, pedig Tibor minden vadászatra meghívja őket, folyton izenget, hogy ma ide jöjjön, holnap oda, itt vaddisznót jelentettek, ott farkast láttak átjönni a Csóvás felől.

Végül aztán, jó két hét elteltével, az egyik vasárnapi vadászatra megérkezik Bedő Ábris is. Hatalmas bajszára vastagon telepszik a zúzmara, olyan, mint egy öreg rozmár. Vakító hideg reggel van, a lovak párásak, a szán csikorog. Bedő Ábris kikászálódik a szánból óriási farkasbundájában és előszól a rozmárbajusz mögül. A kocsisnak mondja:

– Na, aztán állj velük az árnyékba, nehogy megsüssön a nap.

Télen így szokta mondani, ha pedig nyáron a forró napsütésben várakoztatja valahol a kocsiját, mindig odaszól a kocsisnak:

– Pokrócozd le őket és borzoltass!

Egyedül van Bedő Ábris, ezt Tibor azonnal tudomásul veszi, még az ablakból, éspedig rosszallólag. De azért nem szól semmit, mi van a lánnyal.

Bedő Ábris sem mondja. Felhajtogat nehány pohárka „szilvatestet”, az ilyesmi nagyon célravezető az időjárás ellen és hallgat, mintha fogadalmat tett volna.

Már a szánon ülnek, ketten Tiborral, hallgatnak. Végül is Bedő Ábris megunja a dolgot.

– Ágnes nem akart eljönni – mondja.

– Jobb is – feleli Tibor –, hideg van.

Bedő Ábris megigazítja nyakán a fegyverszíjat, aztán lenéz a csizmája orrára, úgy dünnyögi a bajusza mögé.

– Nem a hidegért nem jött.

Tibor vállat von.

– Biztosan unja a vadászatot. Igaza is van.

Azért ezt már bizonytalanabb hangon mondja. Bedő Ábris csak az ég felé emeli az arcát és legyint a kezével.

– Dehogy unja. Egyébért nem jött.

A hangjában van valami, ami erősen feltűnik Tibornak. Különben talán sohasem kérdezné meg.

– Aztán miért nem jött?

Előbb megvakarja a fejét, majd újra lenéz a csizmája orrára és nagyot sóhajt.

– Hát… aszongya, hogy nem tudom mi, nem éppen úgy viselkedsz vele szemben, mint kellene.

Tibor elhűlve bámul rá.

– Micsoda? Hát hogyan viselkedem?

Bedő Ábris meghúzza a vállait, kétszer, háromszor, igazít egyet a fegyverszíjon, bizonytalan mozdulatot tesz a kezével és gondtelten mondja:

– Én nem tudom, de azt mondja, hogy már régen az az érzése, mintha kezdenél hűvösebb lenni hozzá. Azt mondja, úgy érzi, hogy már nem szereted.

Tibor elképed és egyben elvörösödik. Az az érzése van, mintha beleláttak volna valami titkos rejtekébe és pofon verték volna miatta.

– Hát ezt nem értem! Miből gondolhat ő ilyesmit? Igazán, ez a csacsi gyerek!

Azért a szavai félszegen csengenek, nem őszinték, a csodálkozás is erőltetett. Bedő Ábris csak vonogatja a vállát.

– Ti kell tudjátok, fiam, tőlem ne kérdezd. Talán mert régen nem voltál nálunk, vagy mert nem vagy elég kedves hozzá. Mit tudom én.

Tibor hallgat, kicsit bűnösnek érzi magát, de azért éppen ilyen nagy dolgot csinálni belőle, ez mégis gyerekes dolog. Ami azt illeti, elmehetett volna, de hát az igazat megvallva, az ilyen elmeneteleknek nincs sok gyakorlati értékük, azért nem töri magát túlságosan. Mi haszna van ezekből Ágnesnek is? Egész nap ülnek a szobában, törik a fejüket, hogy mit mondhatnának még egymásnak és valójában mind a ketten unatkoznak, mert nincs semmi fontos megbeszélni valójuk. Az a nehány kis csók, amit ilyenkor éppen egymásra nyalhatnak, az igazán nem sok, értelmetlenség az egész, tökéletlen játszadozás, minden gyakorlati öröm nélkül való.

Tibor igazán nem érti a dolgot, hogy miért akar kicsi Ágnes olyan sűrűn unatkozni, hiszen majd az esküvő után ráérnek mindenre, unatkozni is, meg egyebekre is, most még igazán semmi értelme az egésznek.

Nem tudja, hogy Ágnes már nem ugyanaz, akit ősszel a leánytelki szalonban megrohant egy hirtelen ötlettel és felborította vele az egész lelki egyensúlyát. Nem tudja, hogy kicsi Ágnes azóta újraépített magában mindent, kötelességérzetből és belenyugvásból és egy jövendő élet elképzeléséből, és mialatt így építgetett, lassan nővé érett, a gyermek-hernyóból kibújt a pillangó, aki most már szerelmes, és aki elvárja, hogy szépeket mondjanak neki arról, hogy a világon minden miatta van.

Tibor csókjai és a nyomukban fakadó elképzelések érlelték azzá, és most érzi, hogy jussa van követelni, mert nő és mert szerelmes. Tudja, hogy a szerelem nem ilyen hetekig nem törődő valami, és az élet durvaságai előtt szeretné megkapni mindazokat a gyöngédségeket is, amiket a szerelem adni tud.

De Tibor mindezekből nem is sejt semmit. Ül a szánban, Bedő Ábris mellett, hallgat és arra gondol, hogy vajon a rókalyukak mellé álljon inkább, vagy a keresztúthoz. Néha visszatérnek a gondolatai kicsi Ágneshez is, ilyenkor elmosolyodik – na majd elmegyek holnap és rendbe szedem.

De másnap nem megy el, mert a Torligetből disznót jelentenek. Kedden kocsit kell küldeni az állatorvosért. Szerdán megjön Nánássy László és Katinka, Katinkával együtt Szunyogh Karcsi is (na, na, ebből még lesz valami!) és csütörtökön vadászni kell velük. Nánássy Katinka kedves lány, na de nem baj, holnap biztosan szabad az út Leánytelkére, ne várjon szegény Ágnes hiába.

Azaz, másnap éppen péntek. Pénteken vásár van Szamosújvárt, szükség van pénzre, be kell vinni egy kis gabonát. A piacon összetalálkozik Árpáddal, na mikor jössz át vadászni, kérdi tőle.

– Holnap átmehetek – feleli Árpád. Tehát holnap, rendben van.

Hazamenet Tibor kicsi Ágnesre gondol, mégis kár, hogy ez az Árpád éppen holnap jön vadászni. De már mindegy, majd átmegy vasárnap.

Vasárnap aztán valóban befogat, és nekiindul Leánytelkének.

– Na, csak nem Bedőékhez mégy már megint? – kérdi Zenthay Ferenc rosszallólag, amikor a szán előhajt a ház elé – szegény Pistának még vasárnapja sincs.

Tibor nem is felel rá. A szánban kissé kényelmetlenül érzi magát, a lelkiismerete nem a legtisztább, bizony, három hete nem látta Ágnest.

A szorongás csak a kapuig tart. Bedőéknél zárva van a ház, a konyhából kiszól a cseléd, hogy a tekintetes úrék Kolozsvárra mentek.

– Mikor jönnek vissza?

A lány nem tudja, talán a hét vége felé, nem mondták meg.

Tibor fütyörészve megy lefelé a dombról, valami kis könnyebbséget érez. Ha Ágnes hazakerül, már nem lesz szükség békítésre és magyarázkodásra. Ő sem értesítette, hogy elutazik. Ezzel a számla ki van egyenlítve.

Otthon csak Klára kérdezi meg, hogy mi van Ágnessel. Zenthay Ferencet nem érdekli, tehát Zenthayné sem meri megkérdezni.

Tibor vadászik nyugodtan tovább, közben új és új terveket csinál és számítgatja a lakásberendezés költségeit.

Egyszer csak azt veszi észre, hogy már egy hét is eltelt és kicsi Ágnes nem jelentkezett még mindig. Elcsodálkozik, aztán valamilyek nap újra befogat és átszánkázik a Bedő-házhoz.

A ház újra zárva van.

– A tekintetes úr Sármásra ment a vásárba – mondja a cseléd –, tekintetes asszony meg a kisasszony tegnap utaztak el Vásárhelyre.

Tibor még megkérdezi, hogy mikor jönnek vissza, de ezt a család nem tudja megmondani. Gondolja, hogy Szunyogh Terkánál marad ebédre és bevárja, amíg Bedő Ábris hazakerül a vásárból, de aztán eszébe jut, hogy délután kell jöjjön a szűcs, akivel csináltatni akar Ágnes részére egy vadmacskabundát. Így aztán hazamegy.

Valami különös nyugtalanságot érez, ez az érzés bosszantja és harmadnap átszánkázik megint.

Csak Bedő Ábrist találja otthon.

– Még nem jöttek haza Vásárhelyről? – kérdi tőle, kicsit idegesen.

Bedő Ábris zavart, a homloka gondtelten ráncolódik. Nem néz Tiborra, amikor felel.

– Még nem – mondja –, sőt egy ideig nem is jönnek. Gábor öcsémnél vannak, ott van Pólika is Pestről, huszadikáig marad, talán addig lesznek ott ők is.

Ez a Pólika a Bedőné húga, egy kövérkés, alacsony, jókedvű asszony, éppen ellentéte a nővérének. A férje tisztviselő Pesten, ő minden évben egyszer lejön és meglátogatja a rokonait.

– Maradj itt ebédre, délután kimegyünk valahova nyulászni – mondja Bedő Ábris, amikor valami zavart csend kezd közéjük telepedni.

– Köszönöm – feleli Tibor –, vissza kell menjek, puskát sem hoztam.

Hallgatnak. Kinéznek az ablakon, az istállók körül varjak kárognak és seregestől lepik el a trágyadombot.

– Megyek is – áll fel a székről.

– Sajnálom, hogy nem maradhatsz – dörmögi Bedő Ábris, azzal magára kapja ő is a bekecsét és lekíséri a szánig.

– Ha Ágnes hazajön, írjon majd – mondja búcsúzáskor –, amíg nem izen értem, addig nem is jövök többet.

– Menjünk – szól oda mérgesen a kocsisnak.

Bedő Ábris hosszan utána néz, aztán nagyot sóhajt, legyint a kezével, eldörmög egy csöndes Bedő Ábris-féle fohászt és leballag az istállókhoz.

Leánytelkén egyébként nagy szenzáció van, Szunyogh Karcsi elmátkásodott Nánássy Katinkával. Már nehány napja, hogy a dolognak híre ment, a nagymama és a nénik megrendülve vették tudomásul, a Nánássy famíliát nem kedvelték különösebben. De most már más a helyzet. A Karcsi-imádat győzött bennük és mivel amit Karcsi tesz, az minden jó és nagyszerű, tehát Katinka ma már nem neveletlen és beképzelt fruska, hanem a világ egyik legszebb, legbájosabb és legértékesebb teremtménye.

Éppen Szunyogh Terkánál vannak, Katinka és az apja.

Katinka divatosan túlkarcsú termetén erősen testhezálló ruhát visel, csuklója zörög a mindenféle különös karperecektől, a körmei égővörösre vannak lakkozva, olyan, mint valami kis veres körmű ragadozó.

A haja jelenleg fekete. Ez azonban nem tartozik a tartósabb ismertetőjelek közé. Annak a vállig érő, Greta Garbós hullámokban széthulló hajnak a színe ötletszerűen váltakozni szokott.

Katinka azok közé a lányok közé tartozik, akik számára a divat természeti törvény. Akiknek esztétikai érzékük a párizsi divatlap, világszemléletük a Színházi Élet, reménytelen szerelmük Marlene Dietrich, írójuk Dekobra, és ha ezt a nevet hallják, hogy Arany János: a nagyapjuktól visszamaradt csibuk jut az eszükbe.

Huszonkét éves életének nagy részét városban töltötte és valamikor a falut utálta tiszta szívéből. Mikor azonban alig egy évvel ezelőtt Kókra kellett költözzenek, és így belekerültek a Mezőség társadalmába, Katinka is alkalmazkodott, és azóta azt vallja, hogy falun lakni divat, legalábbis a Mezőségen így csinálják az emberek.

Ha vendégek jönnek, mindig leviszi őket az istállókba, megmutatja a bocikat, a csikókat, a malacokat, vagy a bárányokat, aszerint, hogy milyen szezonnak megfelelő állatokat viselnek az istállók és természetesen a kóki gazdaság idénycikkei a világ legszebb, legdivatosabb, legelőkelőbb és legtartósabb gazdasági kincsei.

Nánássy László csöndes belenyugvással veszi tudomásul a lánya lakkozott körmeit, állandó fogyasztókúráit, és még azon sem csodálkozik, ha hirtelen, egyik napról a másikra a haja is színt cserél. Nyugodt, kiegyensúlyozott ember, üzletember. A pénzen kívül kevés dolog érdekli különösebben.

Annak, hogy a lánya férjhez megy, őszintén és szívből örül, legalább másnak lesz ezentúl gondja vele, mondogatja magában egy kis káröröммel.

Csöndes, nyugodt hangon beszélget Szunyogh Terkával, a világválságról, pénzügyi dolgokról, reményekről és reménytelenségekről. Közben néha megsimítja kopasz fejebúbját és kinéz az ablakon, figyelemmel és nagy érdeklődéssel, mintha valami nevezetes dolog történne odakint. Ilyenkor Szunyogh Terka is utána fordul, ő is kinéz, de nem lát semmi különöset, bizony csak tél van.

A mátkapár a pamlagon ül, szorosan egymás mellett, bal kezüket feltűnően tartják, büszkék a gyűrűre szerfelett. A nagymama szelíden és jóságosan beszélget velük, félórahosszat kívánja a boldogságot, felolvassa a Szunyogh nénik összes erre vonatkozó leveleit, akik valamennyien azon töprenkednek, hogy mivel ajándékozzák meg a fiatalokat.

Karcsi boldogan vigyorog, hogyne, hogyne, Katinka igazán nagyszerű lány, ha Kanyónénak nem is tetszik. Kanyónénak bizony nem tetszik, meg is mondta őszintén.

Perepetty. Kófic népség ez az egész kóki banda. – Bankár. Ez a szó, hogy „bankár”, ez jelenti Kanyónénál a legmélyebb lenézést.

Na aztán, egy lány, aki nem jár a konyhában, aki nem zörög a kamarakulcsokkal, aki nem tud befőttet készíteni, aki nem veszekszik a napszámosokkal, aki még ráadásul olyan sovány is, mint valami giliszta és véresek a körmei: az Kanyóné véleménye szerint csakis valami rosszféle lehet.

Isten őrizzen meg az olyantól minden jóravaló férfiembert. Nem is tiszta dolog ez a mátkaság. Valami boszorkánysággal kellett elvegyék az eszét ennek a nagyszerű, okos, tökéletes Karcsinak.

– Bizonyisten – vallja Kanyóné –, itt kuruzslás történt.

Tibor várja Ágnes üzenetét, de az üzenet nem jön.

– Mégis csak hallatlan – mondja egy este, mikor már huszadika is elmúlt –, úgy látszik, már nem is akar hazajönni.

Zenthay Ferenc nem is figyel rá. Kicsi Ágnesről van szó, tehát nem érdekli. Engesztelhetetlenül haragszik még mindig, nyíltan azért, mert Tibor nem kérte ki a beleegyezését, titokban pedig, mert a „gyerek” önállósítani meri magát, talán

bizony azt hiszi, hogy felnőtt ember, akinek lehet szülői kihasználáson kívüli élete is. Zenthay Ferenc haragszik a fiára, hogy nem akar továbbra is iskolásgyerekként játékszernek és rabszolgának maradni. Tehát hallgat és szívja a szivarját.

Zenthay a páciense fölé hajol és csak bólogat a fejével, talán a kártyának, talán az életnek.

– Pikk király… pikk dáma… hol a pikk bub, hol a pikk… – így beszélget magában, ezekbe a mondatokba tömöríti a világ jelenleg legfontosabb dolgait.

Mindössze Klára néz fel a könyvéből és unottan azt mondja:

– Úgy látszik.

Közömbösen, de egy kis rosszindulattal a hangjában. Szeretné, ha Tibor is csalódna, ha Tibor is boldogtalan lenne, mint ő. Mert Klára úgy érzi, hogy boldogtalan. Kifosztották. Valami odabent borzalmas ürességgel kong egy idő óta. Milyen nagyon tudná szeretni azt az embert, ha olyan lenne a valóságban is, amilyennek a képzelete felöltöztette és teleaggatta az asszonybámulat sok színes kis hamisgyöngyével. De hazugság volt ez az elképzelés és ezért a hazugságért, úgy érzi, mindenki felelős, az egész Mezőség. A Mezőség az oka, hogy ilyen torz figura lett, hogy nem olyan, amilyen lehetne. És Zenthay Klára makacsul haragszik ezért az egész Mezőségre.

Tibor, ahogy ott áll a szalon közepén és körülnéz a családján, egyszerre úgy érzi – még soha ilyen érzése nem volt –, úgy érzi, hogy nagyon, nagyon egyedül van.

Kicsit vár, hátha valaki megszólal még, de a családnak nincs mondanivalója. Erre megfordul és kimegy. Az ajtót lassan, óvatosan beteszi maga mögött. Halkan, hogy ne csattanjon.

És másnap elindul Leánytelkére.

Gyönyörű délelőtt van, vakító napsütésben ragyognak a dombok, a Cibles hármascsúcsa világoskék köntösben emelkedik a láthatár peremén és a szán csikorogva suhan a letaposott úton. Zúzmarás útszéli akácokon borzas varjak gunnyasztanak és álmosan pislognak szembe a nappal.

Bocskorba bugyolált lábú románok topognak a falvak utcáin és megemelgetik a kacsuláikat, nem is a szánban ülőnek, a büszke járású, csengős lovaknak szól ez a köszöntés és a múltnak, amelyik éppen ilyen pompás lovak mögött suhan el az emlékezés országútjain, halkuló csilingeléssel a messzeség felé.

– Hazajöttek! – nevet rá vidáman a cseléd, amikor elmegy a konyha mellett.

Kicsit izgatott, amikor benyit az ajtón, örvend és haragszik egyszerre.

Kicsi Ágnes az ablaknál ül és kézimunkán dolgozik.

– Milyen sápadt – szalad át Tibor agyán az első gondolat –, lefogyott, vagy megnyúlt, valami olyan idegen rajta. – De azért nagyon jólesik, hogy láthatja végre.

Bedőné szigorú arccal áll a lánya mellett, látszik, hogy éppen beszélt hozzá, csak az ajtónyílásra hallgatott el. Tibornak szótlanul kezet nyújt, aztán egy gyors, szigorú pillantást vet Ágnes felé és kimegy a szobából.

Ketten maradnak.

Megcsókolja a kezét és nem ereszti el. Valami szépet akar mondani neki, de csak ennyi lesz belőle:

– Na, csakhogy hazajött. Szép magától – és kis gúnyos mosoly vibrál a szája szögleténél. Csak azután jut az eszébe, s mivel a lány nem felel, folytatja is:

– Miért nem izente meg, hogy hazajött?

Kicsi Ágnes elhúzza a kezét, kinéz az ablakon, halkan csak ennyit felel:

– Nem tudtam, hogy érdekli.

Tibor elvörösödik. Atyailag megveregeti az arcát. Gyöngéd szeretne lenni, de a gyöngédség csak eddig az arcveregetésig jut el.

– Mi baja van, mondja. Na mondja szépen.

És ő mondja. Csendesen, lehajtott fejjel, szófogadóan, ahogy egy jó gyermekhez illik.

– Olyan ritkán jött mindig és akkor is alig beszélt velem, és soha nem írt levelet, pedig azt úgy szokták, és én úgy szerettem volna levelet kapni, és … – egy kicsit elakad a hangja –, én azt hiszem, hogy maga nem is szeret engem, Tibor!

Csak most néz fel rá, fátylas szemekkel, sápadtan, szinte könyörögve. Úgy várja, hogy most Tibor hozzá ugorjon, karjába kapja és leszidja, hogy nem igaz, hazugság. Vagy nem is úgy, csak csókolja, csókolja, ahogy még soha nem csókolta eddig, ahogy csak a regényekben szokás és értelmetlen, forró szavakat sugdosson a fülébe, amilyeneket még sohasem hallott.

De mindez nem történik.

Tibor meg sem mozdul, ott áll vörösre gyúlva, a szája gúnyosra húzódik, és csak ennyit kérdez:

– Miből gondolja?

– Anyám mondta.

Lehajtott fejjel súgja a szavakat, és úgy érzi, hogy egy nagy alkalom pillanata suhant el mellettük, és soha nem fog többet visszatérni, és szomorú, hogy Tibor nem látta meg, anyámnak talán mégis igaza van.

– És maga jobban hisz az anyjának, mint nekem?

A kérdés hidegen és élesen csattan. Megdidereg tőle.

– Anyám tudja – feleli halkan, és érzi, hogy igazat mond –, maga olyan ritkán jött, soha nem írt, aki szerelmes, az nem így csinálja…

Minden szó külön fáj, amit kimond, mert érzi, hogy igaz. Élet és halál közt vergődik benne a szerelem. Soha még ekkorának nem érezte ezt az érzést, mint most, amikor ki kell mondja rá a halálos ítéletet.

Tibor mondani akar valamit, de elébe vág. Felemelt fejjel néz a szemébe, többé nem kicsi Ágnes, többé nem piruló leánytelki gyermek: asszony. A

nézésében, a szavaiban, a komolyságában. Magára ébredt asszony. Ahogy odamondja:

– Dolga volt, tudom. Értem volt dolga, a házunkat építette, tudom, a jövőnk satöbbi, ismerem már. Magának ez fontos, Tibor, nem én. A ház, a jövő: maga ezt a jövőt szereti. Előbb a ház, a vízvezeték, a bútor, aztán majd végül én is, mint kényszerű kellék mindezekhez! A feleség, a háziasszony, a…

A leendő anya, ezt akarja mondani, de itt megakad és elpirul. Itt újra kicsi Ágnes.

Egy pillanatig csend van, csak az óra ketyeg. Várja, hogy a férfi mondjon valamit, védekezzen, vagy tagadjon, vagy mondjon akármit, amivel cáfolni lehet ezt a sok szörnyűséget. De az némán és pirosan maga elé néz, az ajkait szorosan összezárja.

Halkabban folytatja.

– Én nem tudom, milyen egy igazi csók, de tudom, hogy maga még soha nem csókolt meg engem úgy… úgy…, ahogy azok csókolnak, akik szerelmesek…

Elhallgat. Érzi, hogy nem lehet és nem szabad többet mondani. Hallgat és vár. Hogy most mi kell történjen, az nem kétséges előtte: Tibor hozzáugrik, magához öleli, kicsi csacsinak nevezi és aztán megcsókolja, hosszasan.

Lehunyja a szemét és vár. Az ajka száraz, kicsit megnedvesíti a nyelvével, nem is zárja be egészen, csókot vár, olyan igazi, igazi csókot. A szíve ver, hallja jól, egyet, kettőt, hármat, négyet, sokat, nagyon sokat ver, egyre gyorsabban és idegesebben, csend van, borzasztó ez a csend, mi lesz már, mi van Tiborral, mit akar Tibor?…

Kinyitja a szemét.

Tibor ott áll az ablak mellett, pirosan, összeszorított szájjal, némán. Szinte háttal áll, kinéz az istállók felé, ökörfogatok jönnek haza az erdőről, azokat nézi. A szeme se rebben, az a csúnya, gúnyos mosoly mintha rá lenne fagyva az arcára.

A leányszemek ijedve kutatják végig ezt az arcot, riadtak és nagyok, mintha valami álomból ébredtek volna fel. Kérdeznek és könyörögnek, nem értik, hogy mi lesz itt, mi ez, mit akar Tibor?

A férfi az ablaknál hirtelen megfordul. Gyors, erélyes, durva mozgással.

– Nos?

A hang hideg és idegen. Egy ismeretlen férfi hangja. Nem azé, akitől forró szavakat lehetne várni. Nem azé, aki egy olyan csókra született.

– Szóval nincs szükség rám?

Úgy hullanak a tudatába ezek a szavak, mint valami súlyos dorongütések. A teste is megvonaglik és fáj tőlük szinte. Valami pedig odabent megrázkódik és tántorogni kezd, szédül és aztán lezuhan, borzasztó ez a zuhanás, döng és dübörög, a szoba falai is mintha meginognának belé, a szíve felmenekül a halántékába tőle és ott kalapál roppant ólompöröllyel.

– Jaj… mindennek vége… – nyög fel benne a bénára rémült kétségbeesés, de a száján nem jön ki szó, csak megnyílik félig és fáj, olyan, mint egy vérző, piros virág.

Zenthay Tibor ott áll, mereven, mozdulatlanul, és mindezekből nem tud semmit. Csak azt tudja, hogy megbántották, súlyosan, rettenetesen megbántották, a lány anyja bántotta meg a lányon keresztül. Úgy látszik, valamiért szabadulni akarnak tőle.

– Szóval mehetek?

Acélos keménységgel csattan a hangja. Hát ha szabadulni akarnak tőle, ő nem köti magát. Ha az anyai befolyás győz, ám győzzön. Egy pillanatig sem hiszi, hogy való érzés beszélt a lányból. Hiszen lehet, hogy van egy kis igazság benne, de ilyen nagy dologra mégsem ok, csak ürügy. Hát ha valaki szabadulni akar Zenthay Tibortól, ha valaki nem akarja a lányát Zenthay Tiborhoz adni, ahhoz nem kell ürügy. Egy Zenthay nem könyörög és nem magyarázkodik, asszonydologban. Ha nem kell, nem kell.

Azért még vár. Hiszen ez itt kicsi Ágnes, a szelíd, a jó kicsi Ágnes, nem az a hideg, rossz asszony. Valami csepp kis melegség fut át a gondolatain: ha most felugrana, nevetne, vagy sírna, vagy mondana valamit, csak ne éppen ilyen némán, hidegen, ilyen kegyetlenül, mint az anyja… vagy már ennyire uralma alatt van?

Egy keveset még vár, aztán megfordul és döngő léptekkel az ajtó felé indul.

A füle csupa lüktetés, élesen, erőlködve figyel vissza… csak egy szót, csak annyit, hogy Tibor, és rohanna vissza, karjába kapná, bundába takarná, vinné ki a szánhoz és úgy repülnének innen… három faluval ölre menne érte… csak egyetlen meleg kicsi Ágnes-szót hallana, szepegőt, visszahívót…

De csak a csend jön döngve mögötte.

Vissza se néz, az ajtót becsapja, felrántja a bekecsét, lekiált az istállóhoz Pistának és hosszú, siető lépésekkel elindul előre az úton.

A magas hideg égről érzéketlenül ragyog le a dermedt téli nap, csizmája alatt csikorog a hó, a fákról károgva repülnek fel a varjak. Keserű nagy fájdalom rágja belül, szeretne ököllel rohanni egy fának és addig ütni, amíg ronccsá törik az ökle, vagy kidől a fa, vagy összeomlik a világ.

Mikor pedig Bedő Ábrisné benyit a szalonba, ott találja kicsi Ágnest az ablak mellett, térdel a padlón, fejét az ablakdeszkára hajtja, keze görcsösen kaparja az üveget és zokog, zokog, zokog.

Kint, csengős nyakukat vidáman rázva, akkor kanyarodnak ki az istállók felől a halasdi szürkék.

Tibor nem beszél otthon a dologról, nincs kivel beszéljen róla. A család szó jelentősége ösztövérre fogyva rogyadozik benne, nem jó arra, hogy a keserűséget azokig átvigye a hátán, gyönge hozzá, mint a fogatlan hátiló.

A gondolatok kibeszéletlenül maradnak, csak a téli erdők tudnak róluk, ahol vadászat közben vitatkozni lehet a magánnyal és érveket, csalódást, haragot belefojtani a hólepte csend hallgatásaiba.

Tudja, hogy minden építkezés hiábavaló volt, de nem az bántja. Tudja, hogy kárba ment sok idő, fáradság és pénz. De nem az bosszantja. Tudja, hogy az emberek mosolyogni fognak a dolgon, talán gúnyos megjegyzéseket is fűznek hozzá, de ez sem a legnagyobb baj.

A legnagyobb baj, amit csak most kezd észrevenni, hogy fűzi valami ahhoz a lányhoz. Nem tudja, hogy mi, mert nem elég érzéki ahhoz, hogy szerelemnek nevezhesse, talán inkább valami olyasmi, mint a bizalom. Igen, bizalma, hite volt ehhez a lányhoz, többre tartotta, semhogy komolyan szüksége lehessen az olyan ostoba szerelmesdi-játszadozásokra, levélírogatásokra meg nemtudom mire.

Így ha utána gondol, még mindig nagyon valószínűtlen, hogy ez, ami kettőjük között történt, ez lenne az a bizonyos szakítás. Nem, hát az a pár perc igazán nem lehetett elegendő ahhoz, hogy egy ilyen fontos és komoly ügyben dönteni lehessen. Tibor úgy érzi, hogy itt még folytatása kell legyen a dolognak, ezt még meg kell beszélni alaposan és nyugodtan. Vele, a lánnyal. Elvégre a kettejük dolga és nem másoké. Egészen valószínű, hogy valamelyik nap csak beállítanak. Ha pedig ők nem, talán a lány anyja igazán véget akar vetni a dolognak, akkor Tibor valószínűnek tartja, hogy majd ő fog nehány nap múlva újra elmenni. Persze most még nem. Majd ha egy kicsit telik az idő, és a lánynak marad ideje rájönni, hogy ez mégsem olyan egyszerű dolog. Az egyik kimegy a szobából, a másik meg ott marad és kész. Nem, hát ezt be kell lássa ő is, ez mégsem olyan egyszerű. Itt még vannak megfontolni és megbeszélni valók.

Halasdot azonban mindez nem érdekli, nem érdekli a Mezőséget sem. Tél van, a dombokat vastagon takarja a hó, a Mezőség ilyenkor érzéketlen, nem törődik azzal, hogy mi fáj az embereknek, akik odafent, a hó tetején járnak.

Az emberek ilyenkor engedik magukat behavazódni, mint a barlangi medve, kapuikon belül vastagon meggyűl a közöny és az unalom hava, belepi az ablakaikat is és álmosító homályban tartja őket. Ha egy-egy szél jön, napokra elakad minden forgalom a falvak között, a hófúvásokon át napokig nem jön posta sem, ilyenkor olyanok a mezőségi falvak, mint egy-egy elvarázsolt, álmodó sziget a nagy néma fehérség közepén.

Akik nem szeretnek otthon ülni, azok vadászni mennek, reggeli után elindulnak, és járják az erdőket, a nádasokat, a legelők bokrosait késő délutánig. Talán nem is a vadászat miatt, csak mert ez a mozgás jelenti számukra az életet, a hideg, a pálinkáskulacs, a kopócsaholás, a vad, a csattanó lövés, amely egy másodpercre felveri kívül-belül a fojtogató csendet és a fáradtság, amely barátságossá színezi a szürke gondolatot, hogy újra esteledik.

Ha a vadászatból hazavetődnek, meggyújtják a kis büdös petróleumlámpákat, előkerül a kártya, esetleg a boroskancsó is és csöndes szóval eltemetgetik a napot.

Kilenc órakor egy rejtett óramű ütni kezdi a mezőségi éjfélt, egyszerre mindenki ásítani kezd, akinek még szánkáznivalója van hazáig, az elbúcsúzik és tíz órakor már sötét minden ablak. Kis házban, nagy házban. Csak a kuvaszok ugatnak a füstszagú falusi utcákon, ugatják az estét és a hideget.

Akik nem járnak vadászni, azoknak rosszabb.

Eulália tant befészkeli magát a szekrény és az ablak közötti karosszékbe, behúzódik oda, mint a sündisznó, ha elkezdi téli álmát. Hegyes kis szótüskéivel csak néha szurkál elő onnan, beledöfködve a beszélgetésekbe, amiket a másik kettő folytatgat a kandalló körül.

Azok ott kézimunkáznak és minden negyedórában ejtenek egy-egy szót, ezt beszélgetésnek nevezik és kitömik vele a napjaikat. Mint ahogy a gimnazista-gyerek kitömi kóccal a rosszul nyúzott varjúbőrt. Ilyenek ezek a beszélgetések:

– Hideg van… – Nyolc fok … – Havazni fog megint… – Micsoda szél… – Megint nedves a fa… – Szólni kell Árpádnak, hogy száraz fát adjon… – Azt mondja Marjuka, nem száríthatják meg, ha egyszer vizes… – Milyen hideg van… – Már tizenegy fok… – Gyorgyikának megfagyott a lába… – Hideg van…

Aztán egyszerre csak megjön egy nap, amelyiknek a naptárban december huszonnégy a neve.

Egy ilyen nap nem sokat jelent a Mezőségen.

Halasdon tudomásul veszik a jelenlétét, Zenthay Ferenc komoran tér napirendre fölötte.

Zenthaynénak már délelőtt vörösödni kezdenek a szemei, sokat néz ki az ablakon, de ott is csak fenyőket lát, néma, behavazott fenyőket ugyan, de hozzájuk képzeli a gyertyákat és a gyermekkacagást és régi kis meglepetések ezer feledhetetlen apró örömét. Már reggeltől kezdve sirat magában valamit, talán nem is a karácsonyfát, csak a fehér haját siratja és rajta keresztül egy elbujdosott szép drága régi karácsonyos világot. Lámpagyújtáskor eltűnik, valahova egy sötét sarokba húzódik be a gondolataival és mikor a vacsorához előkerül: nagyon könnyes, nagyon szomorú és nehány évvel újra öregebb az arca.

Tibor későn jön haza a vadászatból, lámpavilágnál még nekikezd nyúzni, fáradt és rosszkedvű. Nem romantikából, de valahogy mégis kicsi Ágnes jár az eszében és a rókabőrbe három helyen is belevág.

Klára behúzódik a szobájába, és nem gyújt lámpát. Tüzet rak a kandallóba, melléje ül és a lángokba bámul. A zsarátnok izzó, bomladozó figuráit nézi, lobognak és összeesnek, táncolnak és szétrebbennek és aztán újra kezdik… leomlanak és új lángok jönnek és összeesnek azok is…

Csudákfalván a tantok fenyőfát hozatnak, kicsit, asztalra valót. Rákötöznek négy régi gyertyavéget, van egy nagy csillagjuk, azt a tetejére akasztják, és mikor besötétedik, meggyújtják a gyertyavégeket. Mindegyik a kuckójába oson, kihoz onnan valami titkot, valami kézimunkát, amit már valamennyien ismernek jól, szétosztogatják egymás közt az apró ajándékokat is: szappant, körömollót, egy kis

csokoládét. Megcsókolják egymást és elpityerednek, magukat siratják vagy az időt, nem tudják ők sem.

Árpád is bejön, mindegyiktől kap valamit, nyakkendőt, noteszt, téli harisnyát, kezet csókol nekik, egy keveset ott ül, amíg elfogynak a gyertyák, nézi a kis fát és szomorú lesz tőle ő is, nem tudja miért. Aztán elbúcsúzik, és visszamegy a szobájába, hosszasan áll az ablak mellett, bámulja a hideg, szürke téli estét. Olyan ködös, olyan üres, aki sokáig nézi, arra ránehezedik az elhagyatottság.

Marjuka behozza a lámpát – tegyél a tűzre – mondja –, és szólj Stefánnak, hogy hozza be az elszámolást.

Nyakkendőt, noteszt, harisnyát félre tesz, leül az asztal mellé, sóhajt és felcsavarja a kanócot.

Az alsó udvarban észre sem lehet venni, hogy ez a nap más, mint a többi.

A Vénasszony megjárja a kápolnát, ebéd után visszavonul az üveg borával, szürkületkor újra előjön, kicsit szédülten, mint egy szárnyaszegett öreg denevér. Imbolyog a kutyák között, fázik, lámpát gyújt, és vacsorázni kezd.

Jenő benyit az ebédlőbe, a Vénasszony csodálkozva ránéz, ez szokatlan dolog, nem tudja mire vélni.

– Már megint nincsen dohánya, Jenő? – kérdi rosszallólag és megcsóválja a fejét – adja inkább oda ezt a sajtot a Rókinak, azt ő szereti.

A hosszú ember odalöki a sajtot a rókának.

– Karácsony van – mondja halkan, a hangja fáradt és dideregve verődik az ebédlő faburkolatához.

– Ne szívjon maga olyan sokat, látja, most nincs diófalevél, ősszel kellett volna gyűjtsön, Juon mindig gyűjti, most nincs.

– Karácsonyeste van – mondja újra, még halkabban és még szomorúbban – mama, ma a Jézuska karácsonyfát hoz a gyermekeknek… a gyermekek nevetnek és énekelnek… milyen szép az…

A Vénasszony bort tölt magának, meggörnyed a nagy asztal végén, mint egy szomorú, sovány pók és egyre hajtogatja:

– Juon gyűjtött magának… Juon gyűjtött… maga is kellett volna, Jenő… maga is kellett volna gyűjtsön… jobb mint a dohány, azt mondja Juon, jobb mint a dohány… ő gyűjtött…

Egy darabig még áll és nézi az anyját, valamit halkan motyog a szája, aztán megfordul és kimegy. Az ajtót halkan beteszi, de a sötétben nekimegy egy széknek, feldől, a kutyák fent ugatni kezdenek a zajra.

A szobában lámpát gyújt, nehány darab fát tesz a tűzre, sistereg és nyöszörög a horpadt vaskályha. Kinéz az ablakon. Sötétedik kint is, a platánfa dermedten és csupaszon áll, mint egy óriási csontváz. Olyan idegen, ahogy úgy lombtalanul mered bele a télbe, olyan idegen a kert és az ösvény, így a hideg szürkületen át, hogy vacog és vérzik és fáj az a nagy-nagy idegenség.

Pálinkásüveget vesz elő a szekrényből, kihúzza a dugót és inni kezd. Nagy kortyokban nyeli. A lámpa sárga fénye torz árnyékot rajzol mögötte a falra, borzosat, ijesztőt, feketét.

Veríték csurog le az arcán, liheg. Az ablakhoz tántorog és kinyitja. Hideg szél csap be és meglobogtatja a lámpát.

Nagy néma csend van. Lent a kert alján nyújtottan, panaszosan üvölteni kezdenek a farkasok.

Valamikor éppen ezen a napon született egy ember, aki meg akarta váltani a világot.

Kicsi Ágnes ott áll a karácsonyfa előtt – szép nagy karácsonyfája van minden évben –, ott áll és a gyertyák közé néz. Az angyalhaj, a vattahó és az ezüstzúzmara csillogó sokasága közé néz valahova, egyetlen pontra, sápadtan és mereven és mosolyog is, mert azt akarja, hogy vígnak lássák. Öreges kis grimasz ez a mosoly, az apjának szól és az anyjának, akik most ott állnak mellette, minden évben így állnak mellette és ez a mosoly azt kell elhitesse velük, hogy nincs már odabent semmi baj.

Pedig nagyon nagy baj van odabent, kicsi Ágnes: éppenséggel két világ dőlt össze. Az egyik az a régi, az az elvonatkoztatott, csodálatosan szép, csodálatosan légies leányvilág, álmokból és vágyakból épült csodaváró világ, ahol jó volt elrejtőzve várni valakire, aki majd halkan belép a kapun és végigjön a liliomok között és a kezében liliomot hoz.

A másik az új: elszánt elhatározásból épült komoly asszonyvilág, a fundamentuma bizalom, a boltozata kötelesség, munka, család, összetartás és a tetőzete szeretet. – Nem gyúlékony nád, nem égőpiros cserép, nem könnyű eternit: egyszerű, erős, szürke bádog, tartós és megbízható tető.

Két világ: a múlt és a jövő.

Egy ember rombolta le mind a kettőt.

Az elsőt, amikor jött, a másodikat, amikor elment.

Kicsi Ágnes pedig ott maradt. A múltba nem lehet már visszamenni, a kislányos álmok csodakertje nincs többé sehol és a jövendő egy roppant romhalmaz fölött ül és az arcába ásít, mint egy álmos, üres, óriási száj.

Ő pedig ott áll az apja és az anyja mellett, szemben a karácsonyfával, borzalmasan egyedül és becsülettel, sápadtan mosolyog, hogy ne féltsék, már nincsen semmi baj.

Bedőné a gyertyákat ügyeli, komolyan, szikáran, mozdulatlan arccal. Bedő Ábris sötét szemekkel nézi a lányát, csupavaj szíve vonaglik odabent. Mikor hozzálép, hogy megköszönje az ajándékokat, megsimogatja a haját és ellágyult, mély, öreg hangon mondja:

– Még kapsz valamit karácsonyra, bogárkám. Felküldünk Pestre.

Pest! Valamikor ez volt a legbűvösebb szó, az örök álom, maga a megvalósulhatatlan gyönyörűség!

Pólika néni már régen hívja, de nehéz a pénzdolog is ebben a mostani világban, aztán Bedőné sem szívesen egyezett volna belé, most is csak alig. Az olyan nagy város, mondja, csupa erkölcstelenségeket rejteget, nem való az ilyen gyereklányoknak. De most, hogy az apja éppen ennyire akarja és az egész lóhermag árát rászánja erre az utazásra, hát kelletlenül beleegyezik ő is. Pedig szükségtelennek látja teljesen. Bedőné semmit sem tud arról, ami a lánya lelkében végbement. Mikor ott sírva megtalálta, összeszidta jól, hogy ekkora nagy lány nem restelli magát pityeregni. Ágnes aztán azóta nem pityereg többet, sőt mosolyog és Bedő Ábrisnak éppen ez az egyforma, kényszerű mosolygása a legborzasztóbb.

Kicsi Ágnesnek könnyek lepik el a szemeit, megcsókolja az apját, aztán a vállára hajtja a fejét és úgy súgja egészen halkan:

– Köszönöm.

Nem nevet, nem perdül táncra, nem kiabál örömében. Pedig máskor bizonyára így csinálta volna.

Bedő Ábrisnak még jobban elsötétül a szeme, megsimogatja a lánya haját, átöleli a vállát és a másik kezével ösztönös, régi, gondtelt mozdulattal megvakarja a tarkóját.

A gyertyák lassacskán tövig égnek, Bedőné a konyhába megy, álmosan pislog az öreg petróleumlámpa és halkan duruzsol a tűz.

Bedő Ábris a nagy karosszékben ül, Ágnes odabújik melléje, összehúzódik, mint egy kis kölyökcica, fejét az apja vállához fúrja és hallgatnak mind a ketten.

– Szeretnék nagyon gazdag ember lenni – mondja Bedő Ábris halk mesélő hangon –, hogy az én kislányomnak sok szép ajándékot adhassak, mindent, amire kedve van…

Kicsi Ágnes könnyes gyerekhangon duruzsolja vissza:

– Ha olyan nagyon gazdag lennél, apus, mit vennél nekem legszívesebben?

– Legszívesebben? – a mesélő hang elgondolkozik – legszívesebben – mondja még halkabban –, legszívesebben egy plüss mackót vennék, meg egy kóchajú babát, olyant, amelyiknek lejár a feje… hogy az én kislányom újra tapsoljon nekik és nevessen, mint régen… mikor a babának lecsavartuk a fejét…

Megreszket a hangja, nem tudja tovább mondani. Elfordítja a fejét. A sűrű ősz szemöldökök alatt a lámpafényben mintha megcsillanna valami.

Minden hirtelen megy, mint az álmokban szokás.

– Szilveszterre nálam kell legyen – írja Pólika néni és ezért már ünnepek után beutaznak Kolozsvárra.

Bedő Ábris is velük megy, előveszi a városi gúnyát, de azért a báránybut bekecset nem hagyja otthon, hiszen tél lenne, vagy mi. Idegenül topog a félcipőben, fene ezt a keménygallért megegye, majd megfojtja az embert.

Két napot töltenek Kolozsvárt, Bedőné és Ágnes járják a boltokat, Bedőné csupa gond – ruhákat majd csak Pesten csináltathatsz – mondja –, pedig igazán bánom, hogy nem lehetek ott. Ki tudja, micsoda szörnyű maskarákat készítenek neked. Aztán egy olyan hátul csurdét fel ne vegyél!

Esténként moziba mennek, ott topog Bedő Ábris is zöld vadászkalapjával a sok városi között, jó derűs nyugodt sziget ebben a kavargó idegen világban, kicsi Ágnesnek jól esik, ha nézheti. Az utcák, a mozi, a lárma, mind elmúlt emlékeket kavarnak fel benne, mikor utoljára járt itt, karonfogva, Tiborral, és ahogy az utcán megy az anyja mellett, úgy érzi, mintha minden szem gúnyolódva nézné, hogy na Bedő Ágnes, magadra maradtál.

Ez megkeserít mindent, a pesti utazás izgalmait is, hűvös és idegen az egész világ, és amikor Pestre gondol, az jut az eszébe, milyen volna, ha most egyszerre eltűnne mellőle Apus a zöld tollas kalappal és a kurta bekeccsel és egyedül maradna ennyi idegen ember között. Pesten így lesz, és ettől a gondolattól könnyek gyűlnek a szemeibe.

Harmadik nap reggel aztán Bedő Ábris átadja lányának az útlevelét, egy vasúti jegyet és húsz pengőt.

– Vigyázz, el ne veszítsd, pénzt majd kapsz Pólika nénédtől.

Egy doboz Capsa-csokoládét a csomagjaihoz csempész.

– Jó lesz az útra – mondja egy kicsit elfogódva, amikor rajtakapják.

A vonat délben indul.

– Jézusmária, éjfélkor érkezik meg, mi lesz, ha Pólikát nem találja meg az állomáson – izgul Bedőné –, fiam, akkor egyenesen menj be az állomásfőnökhöz, mondd meg, hogy kihez akarsz menni, itt erre a cédulára fel van írva a cím, nehogy valaki mással szóba állj!

Majd egy órával a vonatérkezés előtt már ott ülnek a váróteremben, szótlanul, a jövő-menő embereket nézik. Istenem, vajon mikor nyitják már ki ezt az ajtót? Hátha igen késő lesz már és nem lehet helyet kapni majd a vonaton?

Az ajtót azonban még szerencsére idejében kinyitják, jó, hogy Bedőné megkocogtatta az ablakot, Bedő Ábris helyet keres a vonatban és betelepíti a leányát. Az állomáson rengetegen vannak, a vonatban is, Ágnes még soha nem látott ilyen szép nagy vonatot.

Bedőné megcsókolja, a szemei veresek egy kicsit.

– Aztán vigyázz magadra – mondja, és sietve leszáll, nehogy a vonat elinduljon vele.

Apus megsimogatja a haját, megcsókolja:

– Na aztán ügyelj az állatkertben, nehogy becsukjanak a többi majmocskák közé. – Hangosan, erőltetve nevet, zöld kalapját a szemébe húzza és leszáll ő is.

A vonat még áll, az ablakon keresztül nézik egymást, hosszasan, szótlanul, csak a szemeik beszélgetnek. Bedőné még mond valamit, a szája mozog, de nem hallatszik át az üvegen.

Aztán megszólal a trombita, az állomás megmozdul, csúszni kezd visszafelé, Apusék vele csúsznak, futni kezdenek, az épületek is futnak, mind kisebbek lesznek, aztán eltűnnek. Úgy elfutnak, mintha integetve, könnyes szemmel egyenesen visszafutnának a Mezőségre.

Hegyek jönnek, erdők jönnek, falvak jönnek, állomások jönnek, jönnek és elfutnak mellette, emberek néznek utána és elmaradnak, minden elmarad. Egy ideig még áll az ablakban és nézi az érkező és elmaradó dolgokat, aztán megunja, olyan egyforma minden és leül a puha bársonyülésre.

Még hárman utaznak a fülkében: egy vékony szemöldökű, piros szájú hölgy, egy komoly szemüveges férfi és egy fiatal katonatiszt.

A hölgy valami képes újságot olvas, a szemüveges úr iratokat szedeget elő aktatáskájából és azokban jegyezget csíptetős fekete ceruzájával. A tiszt pedig unatkozva kibámul az ablakon.

Még nem utazott soha így egyedül.

Először a hölgyet nézi, a szája feltűnően piros, Jézus, talán csak nem festi, a szemöldöke rettenetesen vékony, és ahogy véletlenül a kezére siklik a tekintete, elborzadva mereszti rá a szemeit: a hölgy körmei égő vörösek.

Merev elképedéssel szemlélgeti azokat a körmöket. A hölgy felpillant, úgy látszik, észrevette ezt a nézést, mert derűsen rámosolyog, mintha ezt kérdezné: – mi az, kicsike, te még ilyent sohasem láttál?

A tiszt is megunja a vidéket, mert elfordul az ablaktól és előbb a piros körmű szomszédnőjén siklanak végig a szemei, fejétől a cipője sarkáig, aztán Ágnesre néz ugyanígy.

A lány megérzi a nézést, önkénytelenül elfordul és elpirul. A tiszt észreveszi ezt a pirulást, elmosolyodik, és Ágnes ettől még pirosabb lesz. Lesüti a szemeit, mereven a párnázat piros kockáit nézi, de azért érzi magán a férfi tekintetét. Olyan érzése van, mintha egy hideg kéz kutatva csúszna végig a testén és egyszerre libabőrös lesz tőle.

A pirulás nem akar megszűnni, szeretne felugrani és kiszaladni a fülkéből, de tudja, hogy akkor nevetnének rajta. Hallott már olyasmit, hogy férfiak kikezdenek a vonaton lányokkal, úgy érzi, hogy ez a tiszt most kikezdett vele, orcátlan alak, micsoda szemtelenség igazán, ha itt lenne Apus, adna neki.

Tibor is, persze, Tibor…

Még pirosabb lesz, hogy Tibor is az eszébe jutott, borzasztó, talán már a többiek is észrevették, vajon mit gondolnak róla, hogy egy tiszt így szemez vele, mégiscsak szemtelenség ettől a tiszttől…

Óvatosan felemeli a fejét.

A hölgy el van bújva az újságja mögött, csak a haja látszik. A szemüveges úr egy kis fehér papírdarabra gyors mozdulatokkal számokat jegyezget.

Megkönnyebbülten lélegzik fel. Nem látták meg.

Na, most ránézek, haragosan, visszautasítóan, mit gondol ő, ki vagyok én… A fejét elszántan arra fordítja, amerről a testére csapódó tekintetet érzi, összehúzott szemöldökkel, sértődötten, hogy mit gondol, hogy jön hozzá…

A tiszt feje oldalt billen a párnán, a szeme csukva van, a szája egy kicsit nyitva, kilátszanak az aranyfogai és jóízűen szuszogva alszik.

S jön így az újesztendő, habár a Mezőségen ez nem nevezetes. Nincs is mért nevezetes legyen. Itt nincs különbség semmi, ó- és újesztendő között, minden esztendő egyforma s egyformán ó már akkor is, amikor még új.

Úgy csüng a mezőségi embereken, mint az ószerről vásárolt ruha: fényes a térde, fényes a könyöke, a gallérnál zsírfoltos, éppen mint a régi volt. Mindössze az a különbség, hogy ez egy másik. Talán valóban az ószerről is kerülnek ide az esztendők, gazdagabb életű emberek viselt éveit pakolgatja elő batyujából minden újévkor az öreg Idő. Csak éppenhogy a színek lekoptak róla s leszakadtak a régi gombok is, helyenként rojtos a széle, s így nem különbözik semmiben a régitől. De azért háromszázhatvanöt napig eltart ez is.

Nincs sok öröme az újévnek, különösen az olyan egyedülvaló ember számára, mint amilyen Rápolthy Jenő. A Vénasszony nem is tud arról, hogy ezen a napon egy másik esztendő kezdődne el, hiszen a napok összefolynak, egy nagy iszapos masszává tömöttődnek lassan, mely határ és jel nélkül hömpölyög az élet fölött és nem változnak a dolgok sohasem.

A hosszú ember magára marad a téllel, s a gondolataival, melyek olyan árván csatangolnak benne, mint pillangók egy nagy üres szobában. Ablakon át nézi a mezőket s arra gondol, hogy olyan itt az élet, mint kátyúba jutott szekér az őszi sarakban, vagy mint legyeké a légypapíron. Jaj annak, aki rászáll ezekre a ragacsos dombokra, itt marad és nem történik vele többé semmi, s lám, idepusztul.

Így nézi a dombokat, pedig azok ott kint csodálatosan fehérek s ragyogó szőnyeget nyújtóztatnak a nap elé Csudákfalvától minden dombon és völgyön végig, túl Halasdon s a sárosdi kerten is túl, ahol Elza járja nagy posztócsizmákkal a barackost, hogy megnézze, nem tettek-e kárt valamiben a nyulak. Nincs öröme neki sem az újévben, csak gondja van, magányosan fogadja az érkező vendéget, s nem vár ajándékot tőle, tudja, hogy csak fehér hajszálakat hoz legfeljebb a batyujában ez is.

De nagy öröme van Katinkának.

Megjelenik a kóki tehenész, kezében tele pálinkás pohárral, feljön a téli verandára és így köszönti rá az újesztendőt:

– Isten éltesse a kisasszonyt és az összes teheneket!

Szívből jövő nagy paraszti mondás, nem adná Katinka száz gyönyörű dikcióért. Még Szunyogh Terkának is eldicsekszik vele.

A leánytelki lakásba, amit Szunyogh Terka engedett át a fiataloknak, akkorra már meglehetősen gyűlni kezdenek a bútorok. Nagyrészüket a nénik adják össze,

azonban ezek kissé rozogák, a kijavíttatásukat viszont Nánássy vállalja. Dolgozik is egy asztalos a Nánássy költségén már hetek óta.

A fiatalok járnak be Kolozsvárra, szeretnek parádézni, Karcsinak nincsen szmokingja, nem baj, csináltatnak egyet és Nánássy kifizeti azt is. Valamelyik néni egyszer csak megkérdi Karcsit:

– Te, aztán mi lesz a hozomány?

Ezt bizony Karcsi nem tudja. De az előjelekből ítélve, megfelelő lesz, hiszen Nánássy gazdag ember. Igaz, hogy Katinkának még két öccse is tanul Kolozsvárt a reformátusoknál, de van annyi, hogy jusson mindegyiknek bőven.

– Mégis meg kellene beszélni vele – véleményezi nehány nap múlva egy másik néni.

Karcsi nem, az Istenért, ő nem hozományvadász. Adnak amit adnak, majd elválik. De a nénik nem nyugosznak bele. Hogyisne. Elvétetik vele a lányt, a drága Karcsival és akkor majd nem adnak semmit.

De hát ki legyen akkor a bizalmi személy? Összedugott fejjel tanakodnak, az egyik restelli, a másik nem elég erélyes, valaki elindítja a gondolatot:

– Kanyóné!

Az indítvány nem rossz. Kanyóné, ő úgyis a család bizalmasa. Meg aztán helyén van a feje, éppen úgy, mint ahogy a nyelve is a helyén. Azt ugyan be nem csapják.

Megy tehát egy szépen fogalmazott levél Kókra, hogy hát mégis célszerű volna már rendezni a fiatalok dolgát, mivelhogy puszta szerelemből megélni többé-kevésbé körülményes.

Nánássy László és a felesége hamarosan át is jönnek. A nénik mosolygó szeretettel fogadják őket, aztán elővezetik Kanyónét, büszkén és féltő gonddal, mint valami kitűnő versenylovat, bokszbajnokot, vagy távúszót. – Aztán szép csendesen egyenként kiosonnak a szalonból.

Mikor magukra maradnak, Kanyóné ünnepélyes arccal belekezd a mondókájába:

– Kedves Nánássy, engem bíztak meg, hogy a fiatalok érdekében tárgyaljak Önökkel. Talán meg is kezdhetjük, kérem szépen. – Azzal várakozásteljesen néz a másik kettőre.

Nánássyné keskenyre szorított szájjal dől hátra a karosszékben. Csontos, ideges asszony, gyors beszédű, hirtelen haragú. Ha az elfogultságról szobrot akarna készíteni valaki, azt alighanem róla mintázná meg. Akit szeret, annak a bűne is erény, akit pedig gyűlöl, annak az erénye is bűn. Mert Nánássyné csak szeret és csak gyűlöl. Hogy pedig kit szeret és kit gyűlöl, azt sohasem lehet biztosan tudni, az ilyesmi hangulat dolga. Két dolog azonban mindenkor bizonyos. Az egyik, hogy a családját az oroszlán hősiességével szereti, a másik pedig, hogy Kanyónét a hörcsög dühével gyűlöli. Most se néz rá, csak szemét mereven az ablakra szegzi és összeszorított szájjal hallgat.

Nánássy kissé elcsodálkozik, hogy Kanyóné az, akivel a lánya dolgában tárgyalnia kell, de azért nyugodt üzleti hangon feleli:

– Kérem, nagyságos asszony, én is nagyon örvendek, hogy az ügyet végre rendezhetjük, tulajdonképpen már sokkal hamarabb el kellett volna kezdeni.

Kanyóné hevesen bólogat, úgy van, úgy van.

– Nem rajtam múlt – folytatja Nánássy –, elvégre nem az én lányom kérte meg a Karcsi kezét.

– Vagy talán azt hiszik – pattan fel Nánássyné harciasan –, hogy mi futottunk utána?

Nánássy leinti.

– Jó, jó, mucim, hallgass csak, légy szíves, nem erről van szó.

Nánássyné durcásan elfordul. Piros. Ilyenkor még a férjét is gyűlöli egy kicsit.

De Kanyóné meg se hallja ezt a közbeszólást.

– Hát ez már mindegy – mondja –, azt hiszem maga is nagyon jól tudja, kedves Nánássy, hogy Karcsi miként áll vagyonilag.

Csak Nánássyhoz beszél, mintha más nem is volna a szobában. Nánássy bólint, Kanyóné folytatja:

– Vagyis, hogy nincsen semmi vagyona. Ő kezeli a gazdaságot és kapja érte a lakást, egyéb jövedelemre azonban egyelőre nem számíthat. Hanem majd valamikor ez az egész itt – kezével kört rajzol le a levegőben – mind az övé lesz.

Büszkén mondja, mintha legalábbis azt mondaná, hogy innentől Kolozsvárig tart ez az egész mind.

Nánássy újra csak bólogat, nincsen meghatódva egyáltalában.

– Hát kérem, nagyságos asszony, mi természetesen hozzájárulunk a háztartáshoz és a lányom saját kiadásainak fedezése apanageban részesül…

Kanyóné nyel egy nagyot. Ő a pontos megállapításokat kedveli.

– Mit jelent az, hogy hozzájárulni a háztartáshoz?

Nánássy csodálkozik.

– Természetbeni támogatást értek alatt.

– Úgy – mondja gyanakodva –, és mi legyen az?

Nánássyné felpattan, pulykavörösen.

– Mi hogy legyen? Amire szüksége lesz és ami van! Sem ananászt, sem datolyát nem fogunk miatta termelni, azt tudom!

Kanyóné bólogat, nem bánja a kitörést. Az arca ravasz és elővigyázatos.

– Szép, szép. De mégis tanácsos megbeszélni az efféléket is.

– Micsoda hang.

Nánássyné mérgesen félrefordul, a férje higgadtan magyaráz.

– Hát például ellátnánk a házat szilvával és almával…

Kanyóné óvatos.

– És ha nem lesz gyümölcstermés?

– Akkor nem adunk! – harapja oda a szót Nánássyné.

Kanyóné bólogat, ez az, ezt akarta tudni.

– Aztán adnánk veteményt, disznót…

– Milyen disznót? – fülel fel a másik.

Nánássy elcsodálkozik.

– Milyen disznót? Hát amilyen lesz. Mangalicát, vagy báznait, vagy mit tudom én!

– Csak azért mondom – jegyzi meg elővigyázatosan és gondtelten Kanyóné –, mert az a disznó malac is lehet.

Ez már sok Nánássyné idegeinek

– Hát mit gondol maga, kikkel van dolga? Napszámra alkuszunk? Cselédnek áll be az én lányom?

Csattan az asszony, Nánássy csitítja.

– Légy szíves, mucim, ne szólj közbe.

Aztán újra Kanyóné hoz fordul, de most már ő is kezd ideges lenni.

– Nézze kérem, ha én egyszer azt mondom, hogy segíteni fogom a háztartásukat, akkor egészen nyugodtak lehetnek. Nem fognak hiányt szenvedni semmiben sem. Amíg nekem lesz, nekik is lesz, nem szükséges, hogy mindent dekára kialkudjunk. Elvégre úriemberek vagyunk, azt hiszem.

Nánássyné nem állja meg a mondást:

– Nem mindenkiről lehet elmondani.

Kanyóné elengedi füle mellett a sértést. Csak bólogat, gondtelten, aggodalmasan.

– Jó, jó, szóval ez bizonytalan. Hát a vagyon?

– Micsoda vagyon?

– Úgy hallottam, Katinkának 200 holdja van. Azzal mi lesz?

Nánássyné felszisszen, mintha darázs csípte volna. A férje összehúzott szemöldökkel adja meg a választ:

– Az majd csak a mi halálunk után lesz az övé.

Kanyóné elgondolkozik a hallottakon. Lámcsak, milyen furcsán gondolkozik egynémely ember. Ő mondja is ártatlan aggodalommal:

– Úgy? És az vajon mikor lesz?

Erre már Nánássyné elkékülve ugrik fel s kiabál:

– Későbben, mint gondolná!

A hangja reszketős. De feláll Nánássy is a székről.

– A megbeszéléseinket, azt hiszem, befejeztük – mondja udvariasan és indul az ajtó felé. Nem köszön el senkitől, a felesége vele, csakúgy lángol magában.

Mire a nénik bejönnek, már csak Kanyóné van ott.

– Elmentek?

Kanyóné sóhajtva lógatja a fejét, eleven kétségbeesés és aggodalom.

– Ezekkel nem lehet semmire se menni. Soha még ilyen fösvény népet. Semmit sem adnak.

A jó nénik elszörnyülködve csapdossák a kezeiket.

– Semmit! Hogy éppen semmit! Jaj milyen fösvények igazán!

– Egy malacot, meg valami kis szilvaízet – részletezi Kanyóné – még talán adnának. De nem bizonyos az sem.

Legyint, hogy mennyire nem bizonyos.

– Borzasztó! Na, de igazán milyen csúnya tőlük!

Így tudja meg Karcsi azon nyomban, hogy Nánássyék nem adnak hozományt a lánnyal, ő kell egymaga eltartsa a feleségét. De miből? Miből, fiam, miből? – kérdezgetik elképedve a jó nénik, hiszen tudvalevő, hogy a Szunyogh-birtok ma még nem a Karcsié, hanem a néniké.

Karcsinak megjárja ugyan az eszét, hogy ami azt illeti, a nénik helyreüthetnék a csorbát és adhatnának valamit, na de azért nem szól velük ez ügyben. De ír inkább a lánynak, az egyszerűbb.

Katinka visszaír nyomban. Csodálkozik Karcsin, írja, úgy hitte, szerelemből akarja elvenni, nem pedig vagyonért. A papa tervei igen helyesek és jók, kár volna ellenük szegülni. Különben is papáékat nagyon megsértették Leánytelkén.

Karcsi újra ír, csodálkozik Katinkán, tudható, hogy egy malac meg egy bödön szilvaíz nem elég a megélhetéshez. Egyébként jól tenné Katinka, ha szabadulni igyekezne a káros szülői befolyás alól, mivel azok fösvénységükkel tönkre akarják tenni az életét.

Katinka se adós a válasszal, viszont csodálkozik Karcsin, nem ilyen anyagiasnak ismerte eddig. A szülői befolyástól egyébként ne féltse, mert nem teszik tönkre az életét. Sőt helyes volna, ha több tisztelettel írna róluk, s nem nevezné vén fösvényeknek őket, mivelhogy nem azok.

Karcsi megint csak ír, és csodálkozik, Katinka viszont, és szintén csodálkozik. Így csodálkozgatnak egymás Pálfordulásán, mígnem Karcsi a csodálkozás helyett röviden tudtára kívánja adni szíve választottjának, hogy válasszon közte és a szülei közt, elvégre egy asszony a férjével kell leélje az életét, nem pediglen a szüleivel, akik különben is vén fösvények, s viselkedésükkel inkább rosszallást érdemelnének, mintsem ragaszkodást.

Erre Katinka egy szép rózsaszín borítékban visszaszármaztatja Karcsi úrnak a jegygyűrűt, és arra kéri a nevezett urat, hogy leveleit és egyéb nála levő holmiját haladéktalanul átküldeni szíveskedjen. Mire Karcsi hosszasan és csodálkozva megbámulja a gyűrűt, mely ékes írással tudatja, hogy „Szunyogh Károly 1928”.

– No, lám – mondja. Az pedig visszanéz Karcsira és vigyorog.

Nehány napig a zsebében hordja. Aztán kiteszi az éjjeliszekrényére. Szidja is – csúnya gyűrű – s szeretné megverni, mint egy rakoncátlan fickót.

Eleinte úgy véli, csak tréfa az egész. Valamelyik nap úgyis beállít Katinka és nagyot nevetnek a tréfán. De Katinka nem jön.

A nénik pedig kedvesek, utálatosan. Kedvenc ételeit készíttetik és vigasztalják, meg szidják a kókiakat.

– Igazi komisz népség – mondogatják előtte –, szegény lány talán nem is tehet róla, csak a rossz befolyás.

Viszont a háta mögött kerepelik a lányt, s még erősen:

– Üres, léha, semmi teremtés. Elbolondítja ezt a szegény fiút, aztán itthagyja.

Kanyóné is segít a szapulásnál:

– Nem is Karcsihoz való az ilyen rongy. Nem úri dámának való. Fösvény parasztok. Pereputty.

Így Leánytelkén. Viszont Kolozsvárt és egyebütt úgy vannak tájékozva mások, hogy Karcsi alávaló s hozományvadász. Bizony, ki tudná, hol az igazság ösvénykéje.

Ténylegesen pedig erős a zavar a bútorok dolgában, miket Leánytelkén a Nánássy költségére kijavított az asztalos. No, meg a szmoking. Mégis – véli Nánássy – nem kívánható, hogy ő bútorokat javíttasson és ruhát csináltasson olyan idegen hölgyeknek és idegen úrnak, mint a Szunyogh asszonyságok s Szunyogh Károly úr.

Viszont Leánytelkén azt állítják, hogy sem a bútorokra vonatkozólag, sem pediglen a ruhára senki megbízást nem adott, s így az egész Nánássynak egy önálló akciója, melyért még köszönet sem jár.

Beszélik még, hogy két matrac is van Leánytelkén, melyek egyenesen Kókról származnak, és hogy azokat nem lehet visszakapni onnan. De ez csak a Kanyóné túlbuzgósága, s mihelyt Szunyogh Terka tudomást szerez az idegen ingóságról, azonnal szekérre tételi és indítja Kókra, nehány kisebb bútordarab társaságában, melyek talán némileg fedezik mégis a sokat hánytorgatott javítási költségeket.

Erről azonban kevesen szereznek tudomást és a pletyka csak terjedezik tovább, viszont Katinka nemhogy kibékülni jönne, de úgy hírlik, Pesten éri a farsang.

– Erre van pénzük!

Karcsi pedig egy napon békövetkezik Sármásra, Weis doktorhoz. Előpiszkálja zsebéből a facérul maradt gyűrűt s mondja:

– Csináljon nekem ebből egy fogat.

Weis doktor elámul, megnézi a gyűrűt, elolvassa, ami olvasnivaló van benne, végül is vállat von. Neki igazán mindegy, ha Szunyogh úrnak mindegy.

– Aztán hova tegyük?

Szunyogh úrnak még ez is mindegy.

– Ahova a doktor úr akarja.

Béülteti Karcsit a cifra székbe, s előveszi a tükrös kanalat

– Kérem, egy rossz fog sincs! – mondja a doktor. Karcsit nem érdekli.

– Csinálni kell.

Elvégre Weis, a doktor, kell tudja. De Weis hasztalan kutat.

– Kérem, ha egyszer minden fog jó!

– Sajnálom – vonogatja Karcsi a vállait –, ebből a gyűrűből fogat kell csinálni a szájamba. Hogy ott legyen.

Most Weis doktor rántja meg a vállát, elvégre neki igazán mindegy, ha valaki bolond, ő nem idegorvos. Kiválaszt egy fogat, neki a fogóval és kihúzza egyből. Karcsi sikong, nem gondolta, hogy fájdalmas lesz, de már kint van. A doktor rosszkedvűen leinti. Aki ilyen hóbortosat akar, az ne sikongjon. Az tűrje.

Méretet vesz.

– Beküldöm Kolozsvárra és három nap múlva készen van – mondja.

De Karcsi nem nyugszik meg. Nem olyan egyszerű fog lesz az, magyarázza.

– Legelőször is kell belé egy kő.

– Micsoda, kérem?

– Egy piros kő. Talán rubintnak hívják. Itt van az is – és már veszi elő egy selyempapírból a követ. A doktor rémülten csodálkozik.

– Aztán ezt hogyan gondolja?

Karcsi elmondja azt is. Így ni. Oldalt. Előre. Hogy a szájban elöl legyen és látszódjon. S melléje vésni kell egy K. betűt. Jó nagyot. Hogy látszódjon az is. Így ni.

És mutatja is, hogy milyenformán.

– Kérem, ez komoly? – dadogja elszörnyülködve a doktor.

Karcsi bólint.

– Hogyne. Egészen komoly. Tessék csak megcsináltatni. Szigorúan úgy, ahogy mondtam.

Azzal elmegy. A doktor marad. Állva. Mint sóbálvány.

S hogy telnek a napok, az utolsó sárosdi vadászaton megjelenik Karcsi az aranyfogával. Benne a kő, meg a monogram.

– Menyasszonyom emlékére – mondja.

Hideg van, csikorgó, zúzmarás. A kerítéseken verebek dideregnek, szemben a nappal. Párát lihegnek a kopók, a vadászok topognak a hóban. Január tizennégy, holnap már vége a vadászatnak is.

Mindenki hallgatag, holnap már vastagabb lesz a csend s vastagabb a magány.

Karcsi szívja a fogát s mosolyog, no, ennyi maradt neki Katinkából.

Nincs még egy olyan halott ország, mint a Mezőség, tél utóján. Mikor már a tilalom elhallgattatja a kopókat és az állványokra küldi pihenni a vadászpuskát. Amikor már a szem fájdalmasan unja a fehér színt és a hó sem az, ami volt: tele nyommal és taposással és a házak körül foltos a szeméttől, meg a házőrző kutyáktól.

A falvak tán nem is szuszognak ilyenkor, s az udvarházak olyan elhagyatottan gunnyasztanak, mintha lakatlanok lennének, bár ezer esztendeje. Az emberek, akik

mégis élnek ilyenkor azokban a házakban, beleburkolóznak valami fáradt nosztalgiába és negyedik, hogy átlépje őket az idő és ott hagyja, betemetve a hóba, a közönybe, az unalomba, a semmibe.

Minden nap egy végeláthatatlan délután. Magányosan a kályha mellett, könyvbe temetkezve, cigarettafüstbe bújva s érdektelen beszélgetések halálra unt rabruhájába. Vagy kívül a falakon, ahol köd van és nyirkos hideg, vagy vakító napfény és ereszcsöpögés meg bűzlő káposztahulladék a konyhafal tövében. Változatos nagy hír, ha valaki farkast lát az erdőben, ha felmegy a búza ára, ami utóbbi ritka és szokatlan. Kisebb és gyakoribb, ha egy részeg embert lelnek megfagyva a sáncban, vagy fát lopnak az erdőről.

Az idő lassan mozog, vonszolja magát csak, mint a lőtt nyúl. Mégis vannak dolgok, amik sietősen járnak. – Ezek pedig a pletykák.

Az udvarházak lakói elvétve látogatják egymást, s lám, mégis hamar tudódik minden. Így például, hogy kicsi Ágnes Pestre ment. Tibor el sem hiszi, míg át nem szánkózik a bizonyosság végett Leánytelkére. De annál jobban haragszik azután.

Zenthay Ferencet nem érdekli, mivelhogy a mátkaságot nem vette tudomásul, tehát annak felbomlásán sincs mit tudomásul vegyen. Zenthayné béfelé rosszallja csak a dolgot, mivel látja, hogy Tibor rosszkedvű és szidja a lányt, mint ahogyan az anyák szokták hasonló esetekben. Azért nagy megnyugvás mégis, hogy nem lesz házasság a dologból. A menyet nem ő választotta ki, tehát erősen kockázatos volt. Mégis jobb így.

De Klára haragszik Ágnesre. Talán nem is azért, amiért megszűnt ez a dolog Tiborral, hanem, mert Pestre ment. Nem vallja bé, egyéb indokokkal takargatja és érvekkel bunkózza, de végeredményben irigység az egész. Ő bezzeg nem mehet sehova. Nincs pénz. És egynehány évig nem is lesz. Rosszak a viszonyok, azt mondják, a birtok nem jövedelmez úgy, mint ezelőtt, sőt valami kis adósság is gyűlt rá az utolsó években, amit rendre apasztani kell. Hát ezért nem lehet és Zenthay Klára kénytelen otthon ülni, amíg Bedő Ágnes Pesten mulat.

Klára emiatt ingerült és ez az oka, hogy Árpád sem jár többé olyan szívesen Halasdra. Túlságosan megérzi, hogy Klára unja a társaságát. Hogy mért, azt nem tudja másképpen megmagyarázni magának, minthogy Klára gőgös és fölényes. Ez pedig bosszantja Árpádot. Hall is valamit a juhásztól, aki ősszel az erdő mentén legeltetett és hamarosan pletykát kovácsol belőle.

– Persze, csak Jenővel. Az erdőn, kettesben. Azt lehet, azt szabad. De ha én megsimogatom a kezét, mindjárt félrefordul és haragszik. Hát még, amikor egyszer az ablaknál megcsókoltam a nyakát! De Jenővel, az erdőn, amit a juhász is látott, azt persze szabad volt!

A pletykákat valószínűleg a szél közvetíti. Oly veszedelmes gyorsasággal szaladnak át a hólepte dombokon, hogy hihetetlen.

Nagy esemény továbbá a Karcsi-ügy, úgy a szmoking, mint az aranyfog dolga. Szapulják is Karcsi urat helyenként a felbomlott mátkaság miatt, mondják, hogy mégsem volt finom dolog.

– Nincsen pénzem – húzogatja Karcsi a vállait –, nem tudok eltartani egy feleséget. Hát inkább így, minthogy ketten nyomorogjunk.

S még búbánatos is. De olykor, ha bemegy Kolozsvárra, nagyokat mulat odabent, a felejtés miatt és a pénz megy, pincérekhez meg nőkhöz, szanaszéjjel. Sőt olykor mutatja, hogy van pénz bőven, dicsekszik véle és az aranyfoggal, ámbár egyik sem válik dicsőségére.

Mondják, hogy lám mégis csak hozományvadász volt, mert van pénze, megélhetnének abból ketten is. Nem számítva, hogy azért, akármit mondanak Leánytelkén, Nánássy Katinkának is van valamije.

Az aranyfog híre hamarosan bejárja Csudákfalvát. Tetszik a Vénasszonynak, szerfelett.

– Hallotta, Jenő? Piros kő van a fogában és betű, hallotta? A Wolfinak is kéne, meg az Alaszkának, tenni kének neki olyan fogat, betűvel, milyen szép volna. De maga, Jenő, annyit köhög, miért köhög maga annyit? Mit gondol, nem volna szép az Alaszka egy olyan foggal?

Jenő nem gondol semmit, Jenő köhög karácsony óta, csúnyán köhög, ugatva, mint az öreg őz-suta, amelyik riad az erdőn. Rázkódnak a vállai is hozzá, úgy köhög. Juli esténként bodzateát itat vele, de nem szereti, a pálinka jobb, azt mondja.

A kézirat ott van a fiókban, nincs kedve hozzányúlni. Kinek van kedve, ha köhög. Kopott bekecsével néha végigmegyen a falu utcáján, tudja mindenki, hogy a korcsmának tart s iszik ott a parasztokkal együtt, akik dideregve jönnek vásárból, vagy erdei munkából.

Árpád borzasztó dolgokat mesél róla, otthon és másutt is, hogy két paraszt viszi haza éjszakánként és csak úgy odalökik a padlóra, s nyoma marad, ahova lökték. Marjuka is tud mindig valami újat róla, a tantok nem győznek szörnyülködni, mégis borzasztó, hogy miket művel.

Ahol sokat unatkoznak az emberek és nincs mit csináljanak az idejükkel, ott megesik, hogy bogár lepi el a fejeket belülről. Így eshetik Árpáddal is a dolog, valami bemászik apránként oda és rágja erősen, mert különös változásokat lehet észlelni a viselkedésén. Először is útlevelet csináltat magának, ami nagy dolog. Aztán átmegy egyszer Halasdra, csak azért, hogy odamondhassa Klárának:

– Fel kell menjek Pestre. Ilyenkor nem lehet kibírni falun…

Lenézőleg mondja és nagy fáradt elpilledéssel. Mutatva, hogy nem lehet kibírni. Pedig már kibírt eddigelé vagy húsz télutót. Lám, erős fiú Halász Árpád mégis.

S aztán elmegy.

Nem tudható, hogy odakint miket művel, de olvasni lehet itt-ott róla a lapokban. Például a budapesti idegenforgalmi hírek között. Hogy báró Halász Árpád úr az Erzsébet királyné Szállóban lakik. Tud róla a bécsi Salonblatt is. Hogy Baron Árpád von Halász megjelent egy teán. Szép ilyenkor odakint az élet, szép és vígságos.

Azonban a Mezőségen még mindig tél van, ha már február is, de azért csak tél és ezt nem lehet kibírni. Hogy erről Klára is tudomást szerezhessen, nemsokára képeslap jön Budapestről, mely tudtul adja, hogy Árpád nagyszerűen mulat és remekül érzi magát.

Két-három hét elteltével, maga a Drótosford zörög bé személyesen a halasdi kapun. Árpád jön föl a lépcsőn, elegáns szürke kabát van rajta és puha kalap, a kabát alatt új ruha és az új ruhához új cipő.

Klára nézi és mosolyog. Van min mosolyogni. A kabát jó kabát külön és a kalap is jó kalap külön. A ruha is jó ruha volna és a cipő is jó cipő. De így együtt az egész, megfejelve az Árpád veres csudákfalvi arcával és fekete körmeivel, szokatlan és mulatságos. A kabáthoz nem talál a kalap, a ruhához a cipő meg a nyakkendő és az egészhez az ember.

Hiába, vannak emberek, akik olyanok, mint valami kis helyiérdekű vasút. Hasznos és kellemes a maga helyén, a távoli vidéken, a civilizációtól messze eső falvak mentén valóban a technika csodálatosságát képviselik s ottlakó ismerősök szemében gyakorta lehet kedves és romantikus is az ilyen kisvasút. De akar-e a kisvasút a keleti express sínjein pöfögni és így beszuszogni és bekapaszkodni nagy forgalmú pályaudvarokra? Nem akar. S jól teszi, hogy nem akar. Mert igen-igen sajnálatos látvány lenne szegény kis kaffogó vasutacska az expressek és villanyvonatok között az indóház üveghangárja alatt.

Halász Árpádhoz is az olajfoltos falusi gúnyája való, a bakancs, meg a barna harisnya. De ő ezt nem tudja persze. És feszít büszkén az új ruhában, hátradől a széken, a lábát átteszi a térdén s ez a mozdulat is büszke, meg öntelt, így teszi, aki nagyvárosból jön. Pedig csak arra szolgál, hogy megláthassa, akinek szeme van hozzá: az Árpád vadonatúj selyemharisnyája nem talál sem a ruhához, sem a cipőhöz.

De Árpád mesél gyönyörű dolgokat s mondja Klárának:

– Én nem értem, miért ülnek maguk itthon, egy kicsit mozdulni kell innen, az embernek itt elszűkül a látköre s nem is kerül olyan borzasztó sokba. Mi az, 15–20 ezer lej.

Tibornak ezt:

– Találkoztam Ágnessel az Arizonában, nagyszerűen megtanult táncolni, Katinka is ott volt, egész hajnalig mulattunk.

Mikor pedig este otthon a szobájában Marjuka lehúzza a cipőit, azt mondja neki:

– Úgy unom ezeket a halasdiakat. Úgy látszik rajtuk, hogy nem járnak sehova, el vannak maradva a világtól, a gondolkodásuk is és minden.

Ugyanakkortájt levelet kap Bedő Ábris a lányától. S írja Ágnes:

„…Egy délután eljött hozzánk Halász Árpád, nagyon nevettünk, mivel a leány azt hitte, hogy a villanyszerelő és a csengőhöz vezette egyenesen. Kicsit falusias volt a megjelenése, ezt a lány persze nem tudhatta, de én nagyon örvendtem neki, mert olyan jó mezőségi-forma volt, olyan apámék közül való. Pólika nénivel híttuk vacsorázni egy étterembe, de a néni megbánta, mert szürkében jött és az olyan helyen feltűnő. Mondtam neki, hogy ne haragudjon rá, a Mezőségen nem úgy öltöznek az emberek, mint itt. Vacsora alatt gazdaságról beszélt és olyan jó istállóízű volt a beszéde, a többiek csudálkoztak, de én nem néztem rá és nem néztem sehova, és úgy éreztem, mintha otthon lennék apám mellett és apám beszélne Seidel úrral…”

A dombok megunják a havat és összeszövetkeznek a nappal. Apró kis patakokat indítanak s rájuk parancsolnak, hogy a havat tüstént leszállítsák hátukon a tóba. A jég még áll, már zöldesszürke és a napsütötte hólé lassanként becsipkézi a széleit. Az országút lucskosan tekerőzik, akár egy csúf fekete kígyó, s a szamosújvári vásárok napján megint csak szekerek zörögnek rajta és gyűlnek rakásra a füzesi kátyúknál.

A házak táján rohadni kezd a télen át összegyűlt szemét, poshadt s keserű szaga van a faluknak. Déltájt, ha erősebben tűz a nap, a trágyadombok is párállnak már.

Tehát tavaszodik.

Néhány nap, s a dombokon alig marad a hóból valami. Az is az északosokban, karcsú fehér vonalak alakjában nyújtózgat a piszkos-színű gyepen. A vonalak egyre vékonyodnak. Délutánonként hanyatt fekszenek a napra, s a fogyasztókúra használ.

Az út s a falu csupa latyak és pocséta. A föld odakint vízzel telve s szortyog, ha rálépnek.

A csudákfalvi farkasok nyugtalanok lesznek a ketrecükben. Vinnyognak, kaparják az ajtót. Rápolthyné pedig egy meleg délután örömtől csillogó szemekkel kezd tapsolni a drótkerítés mellett.

– Lesznek kicsi farkasok! Lesznek kicsi farkasok! Jaj milyen jó, jaj milyen jó, jöjjön András, nézze! Jöjjön, Mihály, nézze! Jöjjön, Juon, nézze! Juli, Nastasia, jöjjenek, nézzék! Jöjjenek, jöjjenek gyorsan! Lesznek kicsi farkasok! Lesznek kicsi farkasok!

S boldogan tapsol a látványnak. No lám, jön a tavasz.

Jön bizony. És nem tudják megállítani sem az éjszakai fagyok, sem a szél, sem egyéb más. Jön és a megáradt réteket teledobálja vadrucákkal, a tóról lesöpri a

zöld jeget s a füzek ágaira puha barkákat simogat egyszeribe. S már napok haladtán itt-ott kis sárga virágok is csodálkoznak elő a déli lejtők meredek martjairól.

Rápolthy Jenő órák hosszat ül a szobájában, ceruzájával idegesen verdesi az asztal lapját és kinéz az ablakon. A kutyák naphosszat ugatják a márciust és a konyhaszag ellepi a kertet, álmosan és lomhán, akár Nastasia éneke.

Az írás nem akarózik. Nézi a platán csupasz ágait, s az ég fölötte zöld, mint a tavaszi gyep. Néha köhög. Délután sétálni megy, rucát les a réteken, vagy az erdőszéli tehénpalacsintákban szalonkanyomot keres.

Hazamenet sok mindent gondol. – Aztán a szobában ott a vacsora, de a bor savanyú és a hús száraz, rágni kell, dühösen, kitartóan rágni. A kutyák ugatnak kint, a szobában nyirkos, hideg és szellőzetlen a levegő.

– Majd holnap – mondja –, holnap írni fogok.

Bekecsét veszi s kimegy az éjszakába. Sötét és sáros a falu. Szortyog és cuppog a bakancsa, egy-egy kuvasz utána vakkant, amíg betér a korcsma felé.

Az ivóban többnyire ül valaki, sáros, bocskoros parasztember s rákészön:

– Gyere, domnu baron, gyere, igyunk.

Sokáig isznak…

S a bokrokon bomlottan lelkendeznek a cinkék, ugrálnak, s a rigók is a gyepen ugyanúgy. A tavasz pedig akkor már jön lefele a hegyről, ott jön a kápolna felől vezető úton ő is s csak odaszegődik Rápolthy Jenőhöz.

Megnézi az arcát, a szívét, az egész embert megnézi jól. Belekukkant a gondolatai közé is, aztán diákosan a vállára csap.

– No csak, nem jól van így, Rápolthy Jenő! Már látom, én kell próbáljak veled valamit. Megöregszel hé! Még bizonyisten megöregszel a végén!

Tavasz úrfi hetyke, szőke suhanc, nem szeret sokat fontolgatni, meg nyúzni az időt. Csak belékarol s viszi a szobájába. Elő a borotvát, ruhát, meg ami kell s ebéd után már viszi is Halasdra.

Olyan hirtelen esik meg az egész, hogy Jenőnek gondolkozni se nagyon jut ideje. Ragyogó a nap, az orgonának zöld már a rügye, meleg van, s az úrfi hetykén viszi is magával. Sárga barka nevet a fűzfa ágain, amerre mennek, az erdő széle tele van hóvirággal. A földszagú mezők fölött pacsirtaéneket lenget a fuvalom s langyosságot. És jó így Halasdra menni.

Ragyogva süt a nap, az ég minden kékségnél kékebb. Mosolyognia kell, amikor a halasdi kert kapuján belép és indul felfele a dombon. Rigók rebbennek a gyepen, virít már a som és döngik a méhek, sárgák a forsitia bokrok is. Olyan szép, olyan friss, bolond március minden.

Régi tavaszi szagok csiklandják az orrát és a puha gyep a lába alatt, amint süpped bársonyosan. Nem is gondol rá, de mégis régmúlt tavaszok álmában jár és lépi a füvet, régi leánykacagás csilingel a rigókkal, vidáman csilingel s szépen.

Csak az ajtó előtt döbben meg, de keze a kilincsen, csikordul az ajtó, s nem csukja be, ma ne döngjön.

Klára a verandán, egyedül olvas. A mondat végét még gondosan megnézi, s jegyet tesz a laphoz. Nem mosolyog.

– Jó napot.

Így köszön vissza. Csak így s a kezét nyújtja unottan.

– Régen láttam – folytatja gúnyos hangsúllyal és hasonlít erősen Tiborhoz –, bizonyára sok dolga volt.

Nem felel. Döbbenve ül mellette, hosszasan kutatja az arcát, a szemét, lát rajta valami furcsát, de nem tudja, hogy hol és hogy mi az. Szeretné megkérdezni valakitől, aki egy léha, diákos mosollyal megfelelne rá, s körülnéz. De né, az útitárs nincsen sehol.

Az ablakok csukva. Hangulattalan, zárt levegő tapad a falakhoz. A napfény átesik a nagy üvegablakon, de sápadt és fakó, felhő van előtte.

– Mi van magával, Klára? – kérdi, de már bánja a kérdést is.

A lány hűvösen rácsodálkozik.

– Velem? Mi lenne?

Hallgat. A csend közöttük ül, fallá súlyosodik s ők távolodnak egyre egymástól és a fal csak vastagszik közöttük. Rátapadnak új és új másodpercek, lomhán, szürkén és ólmosan.

– Nem megyünk ki? – kap az utolsó mentőgondolat után – olyan nagyszerű idő van kint. Tavasz van – mondja mosolyogva.

A lány nem mosolyog, kinéz az ablakon s feleli:

– Kint voltam egész délelőtt. Sár van és hűvös.

Sár van és hűvös. Erre nem gondolt. Ezt nem látta. Ettől megijed.

Ahogy ott ülnek, érzik, hogy az ősz és minden borzalmasan messze elmaradt már. Olyan messze, mint az, aki meghal s kiesik az emberek életéből.

S a nap halad lefelé. Ferdén sugárol, az égen felhők, fehérek, bolyhosak, tavasziak.

– Megyek már – mondja egy idő múlva –, eltelt az idő.

S hogy csend van, megismétli:

– Eltelt az idő.

A lány nem marasztalja. Csak a lépcsőig kíséri, ott kezet nyújt neki és mindjárt megfordul. Leül, ásít és előveszi újra a könyvet.

No, de csak hiába akarja az a szőke legény odafent a hegyen fölfordítani a világot. Csudákfalván megy minden a rendjén tovább. Mindössze az történik, hogy a Róki egy reggel megharapja a Rápolthyné kezét.

A kéz ugyan egy bolhát akart csupán kiválogatni a bunda közül, de rókáéknál nem sokat számolnak az ilyennel. Villannak a fogak s ez igazán nem különös dolog, egy rókának fel sem tűnik.

Nem úgy a Vénasszony.

– Megharapott, nézze, megharapott! – mutatja Jenőnek. – Hálátlan dög, el kell pusztítani! Megharapott!

Jenő se várja, hogy kétszer szóljon. Ki a rókát az udvarra, s durr belé nagy hirtelen.

Rápolthyné csak a lövésre tér magához.

– Mit csinált fele, Jenő? Az Istenért, mit csinált vele?! – s szalad is le a lépcsőn.

– Elpusztítottam – feleli egyszerűen s derűs elégtétellel az ebédlői szagok, meg egyebek végett –, ahogy mama parancsolta.

A Vénasszony elsápadva csapja össze a kezeit.

– Jesszusmária, mit tett maga, Jenő! Az én drága Rókucim, édes szép Rókucim, mit csináltak veled, mit csináltak…

És Rápolthyné sír. Potyognak a könnyei valóságosan. Jenő elámulva nézi, soha nem látta még sírni az anyját. Se az apja temetésén, se máskor. De most sír. És öleli a rókát és csókolja és simogatja és szalad vele vissza az ebédlőbe.

Hiába. Rókuci döglött, végérvényesen.

– Maga gyilkos, maga gyilkos – förmed a fiára –, hát van szíve magának? Menjen innen, menjen, gyilkos. Dehogy van magának szíve.

– Mama mondta – vonogatja vállait Jenő –, én csak szót fogadtam.

– Én nem azt mondtam magának, hogy megölje! Ki mondta magának, hogy megölje?

– Azt mondta mama, hogy el kell pusztítani!

– Na látja, akkor miért ölte meg? Nem azt mondtam, hogy meg kell ölni! Ki mondta azt magának, Jenő?! Micsoda gyilkos ember maga, Jenő, menjen innen, menjen innen, még engem is megöl maga, ahogy a szegény kicsi gyermekemet megölte, hát volt szíve magának…

A Rókuci pedig nem támad fel ettől. Így aztán felravatalozzák szépen az ebédlőasztalon, András is segít, Juli is segít, Nastasia is segít. Juon megássa a sírt kint a kertben. Csak Jenő nem szabad segítsen. Az a pogány ember. A gyilkos.

Felgyűlnek a cselédek valamennyien, félkörben az asztal köré. Szipog az asszonynép s vörösre törülgeti a szemeit. Az emberek meg felöltik tisztességes arcukat, ahogy az halottasháznál illendő.

S fekszik a nagy halott fenyőgallyas ravatalon s egy roppant lyukkal a fejebúbján. Vedlett köntöséből seregben menekülnek a bolhák és lepik az asztalt, meg azt, aki közel áll túlságosan.

Rápolthyné meg sír és mondja a búcsúztatót:

– Én már elmegyek innen közületek… én már elmegyek és nem látlak titeket soha többé, soha… búcsúzom tőletek, kedveseim, majd az égben összetalálkozunk újra, majd az égben…

Szipog az asszonynép kórusban, többen az orrukat fújják. A nyitva hagyott ajtón bejönnek a kutyák is és körülszimatolják a meghatódottakat. Rápolthynénak remeg a hangja s meg-megcsuklik.

– Búcsúzom tetőled is, kedves András, jóltevőm voltál, te tartottad tisztán a lakásomat, te gondoskodtál, hogy ne legyen az ablak igen sokáig nyitva… de én elpusztultam mégis s fizesse meg neked a Jóisten, András, amit érettem tettél.

András megtörve hajtja le a fejét, nagyokat sóhajt. S látja, hogy a csizmáján két bolha igyekszik szorgalmasan feljebb.

– Búcsúzom tőled is, kedves Juli, te főzted az ételeimet, a jó husikákat s csak ritkán adtál paszulyt, meg káposztát, de most megbocsátom azt is…

Juli trombitálva fújja az orrát. Ugyancsak meghatott.

– …Búcsúzom tőled is, jó Nastasia, te adtad a legjobb csontokat nekem…

Nastasia hangosan fölzokog a visszaemlékezéstől.

– …Tőletek is búcsúzom, Juon, Mihály s mindenkitől, aki szeretett engem s ne felejtsetek el engem, szegény kicsi Rókit, úgy szerettelek titeket, gondoljatok rám, szegény kicsi Rókira, akit csúf halállal kigyilkoltak, lőttek közületek, egy rossz ember, gondoljatok rám, valahányszor jó csontikát láttok, gondoljatok rám…

Elfullad a beszéd. Van sírás, szipogás, orrfúvás, van, amennyi éppen egy úri temetéshez illik. Róki pedig, a döglött Róki némán fekszik a ravatalon, s vagyonát, a bolháit, szétosztogatja a megtört szívű hallgatóság között.

Aztán kiviszik a sírhoz, szép gyöngéden beleteszik. Mihály felszalad közben s meghúzza a kápolna harangját.

Mindannyian göröngyöt löknek, az illendőség szerint, aztán keresztet vetnek, kezet csókolnak a Vénasszonynak, könnyesen, ahogy illik.

– Jaj, jaj, ne hagyja el magát, drágám – mondják s elvonulnak.

Csak Juon marad a lapáttal, hányja rá a földet, komor csöndességgel. Mikor készen a sír, keresztet vet, fogja a kalapját s félszemmel a Vénasszonyra pislogva, eloldalog ő is.

Rápolthyné maga marad. Megpróbál elmondani egy Miatyánkot, de nem sikerül. Belenyugszik ebbe is.

– Isten veled, Rókuci, Isten veled, drága Rókuci, álmodj békében…

Megy a ház felé, lehorgasztott fővel. Alig várja, hogy a bánatot egy kis borral leöblögesse.

Az ajtóban még keresztet vet és visszanéz.

Lám, a friss hant mellett ott áll az Alaszka s három lábon tiszteleg halott bajtársának.

Először a nyárfák kezdenek mozgolódni. Esténként forradalmi jelszavakat izengetnek egymásnak, sugdosódnak, s egy hajnalon csak kibontják nagy ujjongással halványzöld lobogóikat.

A tölgyek még rosszallólag morognak, de már a bodza, meg a kecskerágó nyíltan a nyárfákhoz pártol, és erre óvatosan és egyenként csatlakozni kezdenek a gyertyánok is.

A tavasz meg dolgozgat serényen.

Ezüsttisztára mossa a patakokat. Erdőt, rétet, hegyoldalt teledobál mindenféle bolond virággal, sőt, incselkedni kezd már az emberekkel is.

A virágok színein, a mezők friss szagán keresztül lenyúl a szívekig és pirosra csiklandozza őket. Haszontalan kölyök s rossz szerfelett. Mosolyog, ha az embereknek ettől a játékától kipirul vagy elsápad az arcuk, ha könnyes lesz vagy felragyog a szemük. Léhán, diákosan nevet, mit bánja ő. Játszik csak s ez a játék mulattatja nagyon.

Az embereket pedig megzavarja módfelett.

Árpád járni kezdi Halasdot újra, s ha udvarolni nem is, de mesélni elkezd.

Így például, hogy Rápolthyné rókáját Jenő részegségében lelőtte az ebédlőben, mert azt hitte, hogy vadászaton van. S hogy nagy dolog volt érte. Nagy pompás temetés. A kápolnában volt a ravatal, felöltöztették a halottat Tamás bácsi régi ruháiba s három pap is beszélt: a katholikus, a református, meg a román. Kellett, mert a Róki halála előtt nem vallotta be, hogy a domblyuki rókacsalád melyik felekezetet tiszteli.

Ha a mesék néhol sántikálnak is igazság dolgában, Klára nevet rajtuk és ez már jó jel, ami pedig fontosabb sok egyébnél.

De megteszi a tavasz még azt a tréfát is, hogy felszikkasztja a sárosdi utat, hogy ha netán kedve jönne valakinek azon közlekedni, hát lehessen.

Így aztán Elza egy szép napon csakugyan átkocsikázik Csudákfalvára, s még nehány szál virágot tesz a Róki sírjára is. S ezzel megnyeri a Vénasszonyt. Annyira, hogy még Jenőnek is megbocsát.

– Na, jöjjön, mutassa Elzát, jöjjön. De ne lője meg őt is, nehogy meglője –, s nevet a ráncai közt.

Sőt. Nem bánja, ha Jenő néha Sárosdra megy. Ad kocsit is, ha kell.

– Menjen, csak menjen, oda nem bánom, ha megy, jó helyen van ott Elzánál, jobb, mint ha Halasdra megy, ahhoz a bolond Zenthayhoz.

Esténként pedig, amikor minden elhalkul és az erdők álmodásában csak a patakok csörögnek szakadatlan tovább: puha tisztások, borzos cserjések fölött kurrogva és libegve bolyong már a gyönyörű madár. Alacsonyan száll és bagolyszerűen és hosszú csőre van és az első csillag fénye már rezdül akkor és nincsen nála szebb a tavaszi erdőn. Tudja, aki vadász: szalonkamadár ez az esti bolyongó. És nincsen csodálatosabb, mint egy olyan halk szavú tavaszi este. Akik olyankor, egy tisztáson megállnak, mélyen, mélyen bent a csalitos közt, azok tudják, hogy nem lehet soha igazuk azoknak, akik a békét csinálják. Mert a békét nem lehet csinálni. Az van, s azt csupán megtalálni lehet.

Jenő és Elza a tavaszi erdőt felkeresik minden este valahol. Keveset beszélnek s ha valaki erdőn keveset beszél, az mutatja, hogy sok mondanivalója van. Amikor hazafele mennek, sötét van már és beszélni lehet sokat. Amikor pedig valamelyik közülük elindul kocsin a maga otthona felé, még sötétebb és így egyedül a sötétben sokat lehet gondolkozni is, talán még többet, mint beszélni.

S egy ilyen estén jön Jenő hazafelé Sárosdról a kocsin. És számadást készít. Nem is tudattal éppen, csak úgy emlékezik.

Ma Elzán rövid ujjú ruha volt és Jenő szereti az ilyen ruhát, valaki ilyenkor az eszébe jut. Annak finomabb volt a karja és bronzbarnára sülve. A szája csodálatosan szép ívben hajlott, nincs olyan száj még egy a földön.

Döcög a kocsi az éjszakában s Rápolthy Jenő hallgatja a kocsizörgést. Magányos életét érzi zörögni, s ma egyszer, nagyon józan. S megkérdi: mit vársz még a sorstól, Rápolthy Jenő? És megfelel rá: semmit. Csudákfalvát. Így fogsz megvénülni, Rápolthy Jenő. S már nem is sokára. Egyedül.

A perlekedés súlyos és a kocsi döcög.

Már a halasdi utcán zörög a kocsi. A korcsmánál Mihály hátrafordul a bakról és szélesen mosolyog. De nem int. Félre fordítja a fejét. Mihály csodálkozik, meglegyinti ostorával a lassító lovakat és belecsóválja fejét a langyos tavaszi éjszakába.

És Rápolthy Jenő Elzára gondol, amikor elhajtat a korcsma mellett.

– Vajon a feleségem lenne?

Fuvallat éri és hideg. Megrázkódik. Nem érez melegséget, csak belebámul a tavaszba így. Jó lenne. Nem örökké egyedül. S ettől a gondolattól mégis átmelegszik.

De nem szerelemtől. A szerelem, tudja, lemaradt akkor.

Jenő nehány napja nem jár a korcsmába. Tóninak feltűnik. Összeírja a számlát s felküldi Rápolthynénak. Nem nagy összeg az egész, nincs hatszáz lej sem.

– Jenő báró számlája – magyarázza András, de a Vénasszony éppen ebéd utáni borozgatásnál tart, s így nem értheti, hogy miről van szó. S rázza a fejét.

– Nem tudom mi az, mondja meg Tóninak, hogy ne küldjön nekem ilyen papírokat, én nem fizetek neki, mondja meg, András.

Tóni másnap elpanaszolja a dolgot Halász Árpádnak.

– Mit csináljak, azt mondja meg a méltóságos úr? Ki fogja ezt kifizetni? S ki fogja kifizetni a többit, ami majd ezután jön? Nem mondhatom azt neki, hogy nem adok! A parasztok előtt!

Halász Árpád vállát vonogatja. S mosolyog.

Halasdon pedig elbeszéli nyomban. Hogy mindennap két paraszt kell hazavigye, úgy leissza magát. Hogy a pálinkáját a béresek, meg a parasztok fizetik

könyörületből, mert a zsidó már nem ad többet hitelre. Tegnap lehúzta róla a kabátot s ott tartja zálogba, amíg az adósságát ki nem fizeti.

Hahotázik Halász Árpád. A többi hallgat. Tibor piros és mosolyog rá gúnyosan. Aztán átküldi az ispánt lóháton Csudákfalvára. Ezer lejt ad neki.

– Fizesse ki Tóninál a Jenő báró számláját – mondja neki, majd hozzáteszi, látva az ispán csodálkozó arcát –, tartozom neki ezzel a pénzzel s nem akarja elfogadni. Így majd nem adhatja vissza.

S nevet, mintha tréfa lenne valóban. Még utána kiált:

– Mondja, hogy a báró küldi!

S azóta gyakran mosolyog gúnyosan Árpádra, pedig Árpád nem ritka vendég Halasdon. Sokat jár ismét, s már nem nézi le őket annyira. Mindaddig, amíg nem jön közbe valami.

Ugyanis egyszer, már április van akkor, Klárával sétálnak kettesben az orgonabokroknál. S egyszerre csak azt mondja Árpád:

– Szeretem.

Ábrándosan, tremolázva mondja. S hogy a lány döbbenve áll és nem felel, elmondja még egyszer. Most már közelebbről, ábrándosan súgva.

Klára belesápad.

– Megbolondult?

A kérdés világos és józanító, de Árpád nem józanodik. Előrántja a nagy ütőkártyát, amelyet legvégső esetre tartogat.

– Legyen a feleségem.

Nagy, mindent eltipró erőnek érzi ezt a mondatot. A nőtől, akinek ezt a megtiszteltetést kimondja, elvárja, hogy legalábbis a nyakába boruljon. Klára megborzad és haragszik és ezt mondja:

– Ne csacsiskodjon.

Árpád nem beszél többet és sértődötten beül az autójába és elmegy. És attól kezdve nem jár Halasdra megint. Beszélik, hogy kimegy újra Pestre.

A Mezőségen már május van akkor. Esténként jázminillat alatt lihegnek Halasdon a bokrok, az erdő zöld, csodazöld, mint hűvös hajnalokon a tavak s csattog a fülemileszótól. S a rét vadvirágos, csupa szín. Esténként hangversenyeznek ungok és békák s rajokban a szúnyog, s a hegyoldalak lilák a lemenő naptól. A dombok pedig simák és zöldek és puha hajlásúak, és annyi melankólia van bennük és szépség.

De aki egyedül jár, az nem látja meg ezt.

S vannak, akik egyedül járnak ott, sokan.

Úgy megy be Brandt Elza is egy hétfőn Szamosújvárra, magában. Sajtot visz eladni, meg báránybőrt, Poldi tárgyaláson van Kolozsvárt s így nem jöhet.

Zsibong a hétfői vásár. Sok ember, bocskorosok és csizmások, fehér condrás románok, szürke és kék magyarok, fekete örmények és szakállas zsidók.

Megy Elza az utcán, s egy paraszt bárányt árul, feketét. Zsidó alkuszik rá, hetvenet ígér, a paraszt tartja kilencvenben, s nyolcvanban kész a vásár. S a paraszt számolja a pénzt és megy és vigyorogva kacsint egy földinek, né csak, jó vásár volt!

A zsidó mellett pedig már áll egy örmény s nézi a bárányt.

– Mi kér a bűrért?

– Százat.

– Hatvan.

– Kilencven.

– Hetven. Na.

– Nyolcvanöt. Kész.

S az örmény pénzt számol.

– Nyolcvan – mondja s adja is. A zsidó elveszi, átszámolja s bólint.

– Jöjjön, nyúzza meg.

Mennek. Egy másik zsidó odaszól hozzá:

– Nu? Megy az üzlet?

Legyint. Szomorúan. S lóbálja a bárányt.

– Na? Üzlet? Keresek rajta húsz lejt?

Az utca zsibong és elnyeli őket. S Elza gondolkozik, lám, milyen viszonylagos fogalom a világon egy jó vásár.

Elmegy a kávéház előtt is. Benéz, csak úgy véletlenül. S megtorpan hirtelen. Bizony, hogy int valaki onnan bentről. Mégpedig Rápolthy Jenő. Ott ül egy kis márványasztalka mellett és köszönget.

Elza mosolyog s belép a kávéházba.

Sokan vannak bent, kalaposak, s el is némulnak nyomban. Nagy ritkaság Szamosújvárt, asszonyféle a márványasztalok között.

Jenő akadozva beszél s a szemei ködösek.

– Jöjjön, üljön le, Elza, kedves Elza…

Ügyetlenül taszigál elő egy széket a fal mellől, s reszket a keze. Az asszony gyorsan leül.

– Sört – mondja Rápolthy a pincérnek, aki piszkos kabátjában egy pillanat alatt ott terem.

– Kitűnő sör van – mondja Elzának –, nagyon jó.

Zavartan és szótlanul nézik egymást. Elza megkérdi, hogy mivel jött be. Árpáddal, feleli Jenő. A pincér jön is a sörrel.

– Kóstolja meg, milyen jó – és mohón kiissza az övét. Piros erek szaladják tele a szemefehérjét, a keze reszket s a pohár dideregve koccan néhányszor a márványlaphoz.

– Hazaviszem – mondja Elza –, kocsival jöttem s már megyek is. Jöjjön.

Szeretné elvinni innen. Fáj, hogy így látja, nem tudja miért, de fáj. Kedvesen mosolyog rá.

– No, jöjjön.

Már fel is áll. Jenő bamba dadogással nézi.

– Jó, jó, megyek, csak még fizetek, Elza, ugye milyen jó a sör?

– Megyek addig és befogatok, majd ide jövök a kocsival.

Indul. A férfi utánacsodálkozik és motyog valamit. Mikor a kocsival megáll a kávéház előtt, Jenő még mindig az asztalnál könyököl. Int neki, de nem látja meg. Leszáll s odamegy hozzá.

– Mehetünk – mondja jókedvűen, de látja, hogy a férfi kezei reszketve fogják az asztalt s csúnya kis félelmet érez magában, hogy mi lesz, ha az nem tud egyedül kijönni a kocsihoz.

– Megyünk… megyünk… – dadogja az, és véreres szemeivel riadtan néz körül. Olyan segélykérő a pillantása, hogy az asszony odasúgja halkan, nehogy a pincér, aki ott áll mellettük, meghallhassa:

– Jöjjön, fogjon karon, majd kivezetem.

Rápolthy emelkedni kezd, fél kézzel az asztalt fogja, fél kézzel tapogatja a zsebét, s a pincérre néz, aki mellette áll.

– Árpádot várom – hebegi elkínzottan –, a pénztárcám otthon maradt, Juli nem vette ki a másik kabátomból, pedig mondtam neki…

Ijedten és zavartan néz körül. A pincér áll mellette és várakozással tartja a ceruzáját.

Elza gyorsan az ablak felé fordul, kivesz a pénztárcájából egy százlejest és óvatosan, hogy a többiek ne lássák, odacsúsztatja a férfi kezéhez. Érzi, hogy elpirul, s nem mer körülnézni. Rápolthy Jenő reszkető kézzel elkaparja a pénzt, aztán feláll s az asztalra löki. A pincér mosolyog, mikor visszaad belőle.

Nem karol belé, megy a maga lábán, csak bizonytalanul. Ok nélkül az ajtóba kapaszkodik, majd a sarki bódéba, de eléri a kocsit mégis.

Mennek. Szótlanul, a kocsi döcög a goromba kövezeten, a karjuk néha összeér, de nem néznek egymásra. Mikor kiérnek a városból, az asszony anyásan hajol közelebb hozzá:

– Rosszul érzi magát?

Nem felel, csak megrázza a fejét. Szomorú, fáradt mozdulattal. A nap melegen süt, s a kocsi olyan álmosító egyformasággal zörög. Megkókad a feje, billenni kezd s felriad tőle. Aztán újra megkókad. Majd oldalra dűl, útjába esik az asszony válla, s rápihen.

– Milyen puha válla van – tétovázgat benne egy tudattalan kicsi gondolat.

Így nem ráz annyira a kocsi s az asszony meg se moccan. A férfin végigfolyik valami melegség, bágyadtan. Milyen jó így. S halkan mondja a szája:

– Szeretem.

Az asszonyváll megrezzen, de ott marad. S nem felel. Keze megtalálja az asszony kezét, s beleszorít görcsösen.

– Szeretem…

Most már lázasabban mondja. S az asszony nem húzza el a kezét, sem a vállát. Csak azt mondja, halkan:

– Pszt!

És szomorú, mert Rápolthy Jenő támolyogva jött ki a kávéházból, mert dadogott s a szemei véresek voltak. És több szó nem esik.

A füzesi kátyúkon innét már rendesen ülnek a kocsin, egymás mellett, s nem néznek egymásra. S a férfi arra gondol, hogy ma este még egyszer elmondja azt a szót. És hogy a válla puha, mint a keze és mint a szavai, amik simogatnak.

Reggel van s ott áll a tükör előtt. Számadoltatja azt. A tükör pedig beszámol hűségesen, nehány újonnan szerzett ráncról, amik ott lapulnak már nagy óvatosan az arcon, s várják, hogy beáshassák magukat az évek pergőtüze elől. S beszámol még nehány szürke hajszálról, amik, lám, kamatoznak szépen újabb és újabb ezüstszálakat.

Mikor pedig a számadásnak vége van, Brandt Elza nekiindul a domboknak, hogy velük is tanácskozzon. Fülledt délelőtt, szinte hallik, hogy nőnek a vetések, serceg a zsenge lucernás és táblaszélen cirpel a tücsök is, vígan. Nagy bodros felhők úsztatják az eget s napsugarat szállítanak tova nyugatról, meg némelyikük feketeségeket is, talán búbánatot, meg gondot, az emberek számára, akik arrébb laknak.

Megy Elza a vetések közt, s lát pipacsot, aminek már lehullott a szirma, olyan alatta a föld, mintha véres lenne. A dombtetőről pedig bármerre néz, csak újabb dombokat lát, éppen olyanokat, mint amelyiken áll. Domb, domb mögött, sokszínű zöld kockákkal s barna kockákkal telerajzolva. Domb, domb mögött, hullámosan, amíg szem ellát, s túl még azon is.

Brandt Elza ott áll és látja, hogy nem lenne érdemes átvágyni egy másik dombra, még a legtávolabbikra sem, mert ott sem másszínű a vetés, meg a föld, ahol csak most búvik a málé. Fáradtság lenne átvágyni oda, s hiábavaló.

Még több lenne odáig az ősz hajszál, még több a ránc, s az idő kevesebb, ami hátra van. A Mezőség pedig tart itt még sok-sok dombon át és sok-sok dombon túl is.

Amint megy lefele a dombról, gyorsszárnyú fuvallat kerekedik, s hajtja a felhőket s az ostora cserdül is már odatúl. Aztán csepegni kezd, sűrűbben egyre. Megszaporázza a lépéseket, de nyakán már a zápor, túl fehér függöny a völgyön és jön közelebb.

Zúgva jön, s villanások kísérik. Így jött egyszer a szerelem is, nagy reszkető égiháborúval, sok évvel ezelőtt. Derékon kapta, kitépte innét. Forró kánikula jött utána, tikkadt és csókzivataros, most, ahogy innen a dombokról visszanéz rá, olyan messze van és olyan valószínűtlen, mintha csak mesében hallaná.

A bánat már közelebbi, s a gond is régi ismerős, ami utána jön. Mikor a férjét eltemette, még nem tudta, de ma már tudja azt is: akkor eltemetett vele együtt

mindent, ami ahhoz a másik világhoz tartozott. Nehány évig még eltengődött a virághlepte sír s az emlékek között, aztán valami láthatatlan erő húzni kezdte, vékony erős szálak vonták a lépéseit: hiányzott a tücsökzene, a béka, a tószag, a lomposság, a Mezőség.

Most már tudja, hogy ez betegség. De nem menekül előle, hiszen gyógyíthatatlan úgyis. Lappangó bacilus ez mindenkiben, akinek ez a szomorú, álmos világ a hazája, hiába menekül előle, ez a kis féreg rágja a lelkét, s egy öntudatlan láz csak visszahajtja ide, ebbe a bódultan zsongító unalomba. Olyan ez, mint az ópium, akit egyszer iszapja alá temet ez a hömpölygő semmi, az álmos narkózisba göngyöli maga előtt az időt és soha nem tudja, mikor él és mikor álmodik arról, hogy csend van.

Ahogy Elza a közeledő vihart nézi s szaporázgatja lépéseit, józanul és világosan tudja, hogy az a nagy érzés nem fog visszatérni többé. S ahogy megy, Rápolthy Jenőre gondol.

S így elkészül lassan a számadás.

Mosolyog s a tüdeje beszívja a viharszagú szelet.

Bé se ér a kerti fák alá és már zuhog. Veri a földet, sűrű nagy cseppekben. Áll egy vackorfának támaszkodva s lesi a felhőket, mint jönnek és mennek, összevissza, nagy esőtutajok.

Csendesedik az eső és megáll, színes pántlika emelkedik az égen s összeköti a dombokat. Végigkúszik a napfény a földeken s a föld liheg, páráll és issza a vizet szomjasan és hálálkodik.

Május.

És mire Elza hazaér, Mihály már ott áll az istállóajtóban, s a szín alá behúzva a csudákfalvi kocsi.

Jenő kezet nyújt, egyszerűen. S az asszonynak nevet a szeme, ahogy végignéz rajta. Milyen csinos ember ilyenkor, milyen szép keze van, s milyen melegen szorít.

Beszélgetnek, Poldi rosszkedvű és szidja a gazdaságot, Jenő pedig mennyivel kedvesebb és szellemesebb és okosabb. Jenő nem az istállókról beszél, hanem Pestről és Bécsről és irodalomról, és érzik, hogy van mögötte valami, nemcsak dombok és vetések, meg legelésző marhák. Egy csepp abból a messze valamiből, aminek a térképen Európa a neve és benne foglaltatik, állítólag, a Mezőség is.

Ha mindig ilyen volna!

Elza elkomolyodik és arra gondol, hogy lehetne.

Délután kimennek, ketten.

Az asszony tartja az utat, s csak feltér a dombra megint.

Bukik a nap, s fényezi a növekvő árpát, a búzáknak búvik a kalásza és ring, selymesen.

A dombtetőn megállnak, szótlanul.

Messze lent morajlanak a völgyi békák, egyhangú ritmust, alkonyparti hullámverést. S körül, mindenütt, a tücsök. Nem is a sok kis fekete bogár: a dombok zsonganak ilyen furcsa muzsikát, álmosítót. Messze, amíg a szem ellát, s hullám hullám mögött.

– Szeretem.

Csöndes a szó. Az asszony megfordul és szembenéz vele. Egy pillanatig az eszébe villan, hogy valamikor már mondták ezt egyszer. De régen. S azóta senki.

Nézik egymást. A férfi tartja a kezét és nem mosolyog. Az asszony halkan ráteszi az övét. S komoly ő is. Aztán mennek lefele a dombról, csöndes vetések és tücsökzene közt. S már fenn egy csillag az égen.

Aki ott, az álmodozó tavacskák környékén azt akarja, hogy a dolgai rendben menjenek, az nem szabad megfeledkezzen arról, hogy a Mezőségen van. S mondják, a Mezőséget más törvények szerint kormányozza az Isten, mint egyéb világokat.

A Mezőségen nem okosság akarni. Olyasmit főleg, ami nem lehetséges. Hogy pedig mi lehetséges ott, s mi nem, azt nem emberek döntik el. Hanem a dombok s a rájuk boruló változatlan boltozat, a tücskök meg az ungok és békák s a vizek, amelyek surranva vándorolnak tóról tóra, régtől, talán a mindenség kezdetétől, ugyanígy.

Azért hát Jenő sem akarja, csak éppen megemlíti.

– Mama, én feleségül veszem Elzát.

A Vénasszony ránéz, jó kedvében van, nem beteg egy kutya sem. S ráncai közé kifeszít egy megelégedett mosolyt.

– Tíz liter bort kap maga tőlem, Jenő, tíz liter bort kap, ha idehozza Elzát. Elzát nagyon szeretem. Tíz liter bort kap.

Jenő megérti, hogy így hangzik egy szülői beleegyezés, amiben még nem volt része eddig. Egy kis melegséggel veszi tudomásul. Lehajol és stuccnit csókol neki. A Vénasszony elcsodálkozik, arcán gyanakvásba fullad a mosoly, és siet megjegyezni, nehogy félreértés legyen.

– Ne érzékenykedjen maga, Jenő, nehogy azt higgye, hogy a régi borból adok, csak a tavalyiból adok. A savanyúból. Maga azt úgysem érzi.

Mindegy. Ma ezt se bánja.

– Aztán hogy gondolja, mama?

– Kiadom majd egyszerre, ha akarja, megihatja egyszerre az egészet.

– Nem úgy értem. A házasságot hogyan gondolja?

Dünnyög a Vénasszony s legyint.

– Én a bort mondtam, tavalyi bor, tíz liter.

Jenő elhagyná, de a dolog fontos, hát csak kérdi tovább.

– De arról mit gondol, mama, hogy hol fogunk lakni?

– Az a maguk dolga, hogy hol fognak lakni, én a bort adom magának, a többi a maga dolga.

Csoszog a szobája felé, de Jenő még utána lép.

– De, mama drága, egy kis pénzre is szükségem volna, ruhát kéne csináltassak, nincs mit felvegyek már!

Csoszog s úgy fogja el a szavakat. Már az ajtóban van, amikor visszanéz.

– Dehogy kell ruha magának, dehogy kell ruha. Elzát hozza maga ide, azt mondtam, azért kapja a bort, nem a ruháért. Ki mondta azt magának, hogy a ruháért.

S az ajtó betevődik.

De amikor Elza eljön, nagy örömmel fogadja.

– Na, milyen jó, hogy most itten fog maradni, na milyen jó igazán!

Aztán beviszi a szobájába, s nagy titokban, fontoskodva, mintha szörnyűséges kincsről lenne szó, ajándékoz neki egy kis cifra, faragott fadobozt. Üresen. Poldi is ott van. Rosszkedvű, nem tetszik a dolog neki. Csöndesen és szerényen megkérdi a Vénaszonytól, hogy Elza és Jenő hol fognak lakni. Azért kérdi, mondja, mert talán előbb lesznek még valami munkák is a lakással és azt Elza akarja elvégezni.

Rápolthyné roppantul megütközik ezen a kérdésen.

– A Jenő szobájában elférnek ketten is, vagy ha Elza akarja, a felső szobában is lakhatik, ott csak a Bobi van, meg a kicsi kölykök, nem alkalmatlanok ők, nem zavarják Elzát.

Poldi elhűlve felel, s elbámul ettől Rápolthyné is. Nem érti Poldit. Mért ne lenne elég egy szoba? Vagy az a másik, Bobival s a kölykökkel? Csak nem kívánja Poldi, hogy a Bobit költöztessék el onnan, hiszen már négy éve lakik ott?!

– Nem tudja maga, hogy Elza mit akar. Elza szereti a Bobit, nem tudja azt maga.

Elza nevet, amikor Poldi elképedt beszédét hallja. Nevet és azt mondja, hogy másképpen kell az ilyesmit elintézni. S még azon nyomban bejárja Jenővel a majort, szemlét tartva az épületek fölött.

A tyúkháznál megáll. Tetszik neki. Hosszúkás kis épület, három szoba van benne: az egyik tyúkól, a másik mosókonyha, a harmadik petróleumos kamara. Megnézi, aztán rajzol, mér, számít és kalkulál, s megállapítja, hogy nagyszerű. Itt kivágnak nehány fát, oda bokrokat ültetnek, s bent lesznek a kertben, máris. Ide nehány gyümölcsfa, oda a veteményes, itt egy kis konyhát kell hozzáépíteni, meg egy cselédszobát.

Jenő szájtátva bámul és lehetetlenségnek tartja az ötletet. De Elza már látja a házat készen, s hogy kedves lesz nagyon. Mondja is a Vénasszonynak, hogy jövő héten építeni kezdi. Az nagy szemeket mereszt, s rázza a fejét.

– A tyúkház jó, a mosóház is jó, nincs mit javítani rajta. Csak a petróleumra kell egy új lakat, de arra is kár, mert Juon elrontja. Juon minden lakatot elront.

Elza magyarázza, hogy új tyúkházat fognak építeni máshol és a mosókonyhát átköltöztetik a fásszín melletti épületbe, a petróleumos kamarával együtt és tesznek rá új lakatot is.

Rápolthyné azonban most sem érti. Hiszen a tyúkok még egészen jól megvoltak ott, az eső nem esett bé, s görény sem pusztította őket. A görény a fásszín mögött lakik, nem a tyúkházban.

– Mi fogunk ott lakni! – mondja Elza.

De Rápolthyné nevetgélve rázza a fejét. Nem hiszi.

– A tyúkházban! Ki fog a tyúkházban lakni, Elza! A tyúkház tele van tetűvel! – s nevet, hogy lám, milyen mulatságosakat beszél ez az Elza. Hogy a tyúkházban.

De Elza erélyes asszony s már indul is a munka és halad szépen. Épül a ház. Ő maga áll ott nap nap mellett, mér és tervez és veszekszik a napszámosokkal. A szeme ragyog, a haja borzos. Nem fontos most semmi egyéb. Az otthonát építi.

És Jenő mellette. Téglát hord és habarcsot készít. És dolgozik, akár egy napszámos, ő is.

A Vénasszony most sem érti, miről van szó. Hiszen a tyúkháznak semmi baja sem volt. Hogy pedig oda menjenek lakni, az csak beszéd. Miért mennének oda lakni? Mikor van hely a Jenő szobájában is, meg a Bobinál is.

Az ebédet Juon hozza nekik, oda a házhoz, a napszámosok ételével együtt. És vizet hoznak csak, bort nem. Elza nem akarja.

Így aztán egy óvatlan félórában Jenő gyorsan leszalad Tónihoz. Már több mint két hete, hogy nem volt ott.

Hiába igyekszik vissza hamar, Elza megérzi a szeszszagot, rögtön. Összevonja a szemöldökét s ránéz élesen.

– Maga ivott. Pálinkát.

Hideg a hangja s haragos. A hosszú ember aggódva néz rá, az arcán valami kisfiús ijedtség.

– Nem fogok többet, ha nem akarja…

Az asszony megfenyegeti az ujjával.

– Ígérje meg, hogy nem iszik többet!

Megígéri… S a szeme könyörög.

– Úgy. Most az egyszer megbocsátok.

Kezet csókol. A száját még soha nem csókolta meg. S épül az otthon.

Mikor pedig készen van, akkor nevetnek és nézik. Olyan, amilyennek elgondolták. S nézi Rápolthyné is és megcsóválja a fejét, és azt mondja:

– Ez igen szép a tyúkoknak, igen szép. Mit gondol maga, Elza, minek kell a tyúkoknak tornác? Minek kell nekik?

De Elza azt mondja, hogy ők fognak ott lakni. Ketten. Ő és Jenő. Erre megdöbben.

– Maguk akarnak?

– Igen – feleli Elza –, mi most összeházasodunk.

Rápolthyné csupa csodálkozás.

– Hiszen azért nem kellett volna kidobni innen a szegény tyúkokat, megférhettek volna a Bobival is.

Végigcsoszog az üres szobákon, megtapogatja a tisztára meszelt falakat, az ajtókat, a padlót és csodálkozik.

– Na né, hogy elrontották maguk, a tyúkház régen nagyobb volt s a mosóház is. Aztán hova fognak lefeküdni? – kérdi – itt nincsen maguknak ágy, Elza, de még asztal sincsen, meg szekrény sincsen! Hol fogják a ruhájukat tartani? A földön? Még egy akasztó sincsen maguknál!

– Éppen ezt akartam megkérdezni – szólal meg Jenő és nagy csöndesség van –, hogy mit ad nekünk, mama?

Rápolthyné most hall először arról, hogy ő is kell valamit adjon. Szerfölött meglepődik.

– Mit hogy adjak? Elzának adtam már egy skatulyát, egy gyönyörű szép skatulyát adtam! Maga pedig kap majd öt liter bort, öt liter bort ígértem magának, Jenő, azt megkapja.

Azzal elcsoszog s tudja, hogy tíz litert ígért.

Elza és Jenő ott maradnak az üres ház előtt. Nem mernek egymásra nézni. Jenő körül forog a föld és szégyelli magát, nagyon. Hiszen eddig mindent Elza adott, mindent Elza fizetett.

Az asszony tudja, hogy a másik mit érez és sajnálja érte. Állnak, s nem mondanak semmit. Nézik a házat, amelyik készen van s olyan, amilyennek elgondolták. De üres.

Másnap azonban ott van Poldi. Nem szívesen, de kötelességből. Ha már a nővére bolond, legalább enyhíteni kell valamit a bolondságon. Ott ül szemben a Vénasszonnyal a kutyaszagú szalonban és beszél.

Okosan és higgadtan, arról, hogy néha a szülők is kell áldozatokat hozzanak, ha már gyerekük van. Ez kötelesség, elvégre az a gyerek nem tehet arról, hogy a világra kényszerítették. Ha pedig már elkövettek vele szemben egy ilyen felelőtlenséget, hát akkor tessék és gondoskodjanak róla. Könnyű valamit elkövetni, s nem vállalni a következményeket.

Szelíden és csöndesen beszél Brandt Poldi, kizárólag csak a nővéréért teszi. Béfelé dühös és minden mondat után szeretne kiszaladni mérgében.

A Vénasszony pislogva nézi, s ingatja a fejét hozzá, mint valami olyan öreg kis manó, amelyiknek rugó a nyaka s íróasztalokon látható néha.

Pislog, s bizony érez valami jóleső kis melegséget, s Poldi még azt is mondja, hogy nagymama lehet, gondoljon arra is. Bizony, igaza van Poldinak, jó, hogy az embernek családja van, s gondoskodni kell róluk, szentigaz. Érzi, s nagy melegség lepi el, jóleső boldog ajándékozástudat, amikor mondja:

– Mondja meg Jenőnek, na mondja meg neki, adok én tíz liter bort, nem ötöt. Mondja meg neki.

– Ugyan, báróné, borból nem lehet megélni!

Poldi piros és már nem olyan szelíd, hangosabban is mondja.

Csodálkozik, amikor meghallja, hogy főzetni is külön akarnak. Hiszen Juon levihetné az ételt. De aztán nagyot sóhajt, s mondja:

– Hát nem bánom, adok nekik egy véka lisztet, meg egy szekér fát, hogy tüzet csináljanak, ha már úgy akarják igazán…

Megelégedetten dől hátra, mint aki minden lehetőt elkövet, hogy nagylelkű lehessen. De Poldi még egyre akadékoskodik. Papírt vesz elő és számadást készít, hogy mi minden szükséges egy falusi háztartáshoz.

Lassan megy a dolog. Rápolthyné már ideges. Bútorról hallani sem akar. Jenő viheti azt, ami a szobájában van, de üresen. Üresen, ezt külön hangsúlyozza.

Poldi verekszik, küzd, izzad. Kilóról kilóra harcolja előre magát, s megszolgál, minden szál fáért is. Közben papírt vesz elő s írja. Ahol a Vénasszony közbekiált valamit, ott zárójelet csinál s beírja azt is.

„…özv. Báró Rápolthy Tamásné adományoz a fiának, báró Rápolthy Jenőnek, kiházasítása alkalmával: egy ágyat (matrac és huzat nélkül), egy asztalt, két széket, egy szekrényt (polcdeszkák nélkül), egy éjjeliszekrényt és egy mosdóasztalt (a hozzávaló edények nélkül)…”

„Továbbá a Brandt Elza által épített ház körül két hold területet kertnek és a Tóvölgye elnevezésű dűlőben 5, azaz öt kat. hold szántóterületet. (Mely ingatlanoknak csupán haszonélvezetét kapja, tulajdonjogát nem.) Továbbá évente 8, azaz nyolc mázsa tengerit; 6, azaz hat mázsa búzát; 4, azaz négy mázsa árpát; 6, azaz hat szekér fát; 12, azaz tizenkét kiló sót; egy zsák diót, egy zsák almát, egy zsák szilvát és 120, azaz százhúsz liter bort. Jár neki azonkívül élete végéig egy tehéntartás, egy kocatartás és egy lótartás…”

Poldi szeretne még ennyit becsempészni: és havonta ötszáz lej. De a Vénasszony ettől borzolódik.

– Pénzt nem, pénzt nem!

A szerződést mérgesen aláírja, aztán felkel és kicsoszog. Poldinak nem is köszön. Haragszik. Hogyne, mindenéből kifosztották.

Sárosdról pedig szekerek indulnak el bútorral és megtelik velük a kis ház.

És nincsen lakodalom, csak esküvő. Vendég nélkül, ott a kis házban. A pap beszél hozzájuk a szeretetről. Lehajtott fejjel hallgatják. Rápolthyné ugyanakkor a vadgesztenyesorban romlott húst dobál a farkasainak. S a pap a kis házban beszél a szeretetről. A házon kívül pedig nyár van. S a gabonák sárgán és tikkadtan várják az aratást.

A gabonák ellen emberek indulnak és énekelnek hozzá. Reggel s este az eget nézik, Időistent tisztelik legnagyobb úrnak. Tőle függ minden: termés, jövő, élet.

A gabonaszálak kévékké gyűlnek, a kévék keresztekké, a keresztek föltornyosulnak a mezőkre s aki rájuk néz, szeret mosolyogni.

Öreg Bedő Ábris ott áll ingujjban, vedlett szalmakalappal a fején s izzadt homlokát törülgetve emlegeti az Atyaúristent. Ámde azért béfelé mosolyog ő is, mert a búza jó, a keresztek gyűlnek szépen, s az idő is a legmegfelelőbb. Seidel úr sebesen szedi a lábait, megint rossz helyre tette be az aratókat. Ott túl, a tábla másik szélén, már pereg a drága gabona. Azért nincs nagy baj, Bedő Ábris nem haragszik komolyan, csak úgy a látszat kedvéért ereszti meg a hangját. Jó az, az emberek végett, hadd hallják. Az Istennek pedig nem ártalmas, akármit is mondogatnak róla.

Béfelé nevet, hogyne, még Ágneske is írt, a jövő hétfőn érkezik haza. A levele jókedvű s Pólika is arról számol be, hogy a lány jól mulat, sok udvarlója van, s nem bánatos többé, de megváltozott erősen, nem is fognak ráismerni itthon.

Jövő hétfő, Bedő gazda számolgatja a napokat, hat nap van addig, éppen hat nap. Hat nap múlva már itt van újra, itt nevet, itt ragyog a szeme, itt lehet megcsókolni. Hat nap, még hat nap.

A hír pedig azért hír, hogy terjedjen, s nem kell neki hat nap, már tudja Tibor is a kicsi Ágnes jöttét. Így aztán hétfőn, csupa véletlenből összetalálkozik Kolozsvárt Bedő Ábrissal. Ha pedig már összetalálkozott, s megtudta, hogy Ágneske érkezik, hát már csak kimegy ő is az állomásra.

Járnak fel-le a sínek mentén s beszélnek búzáról, meg árpáról. Tibor pedig arra gondol közben, hogy mit fog érezni vajon Ágnes, amikor meglátja őt. S pontosan ugyanarra Bedő Ábris is.

S ahogy ott a nyüzsgő állomáson, városi idegenségben rágondolnak s látják magukban gyámoltalan, ijedt kicsi arcát, nagyon szeretik, s nagyon sajnálják mind a ketten. Már látják, könnyes szemmel leugrani a vonatlépcsőről, pityeregve odaszaladni, aztán izgulni a csomagokért, segélytvárón, kislányosan. És hogy olyan jó lesz segíteni neki.

Járnak, fel-le, s íme, jön már a vonat. Dübörgő, nagy fekete szörnyeteg, hátha még elvész benne annyi szelídség. Vajon figyeli az állomásokat? Vajon tudja, hogy most jön Kolozsvár? Vajon meglátja-e őket? Vajon le tud szállni egyedül?

A vonat lassít, szuszog, megáll. Emberek rohanják meg a lépcsőket, s a lépcsőkön szintén emberek állnak, arccal kifele.

Bedő Ábris piros az izgalomtól, nézi a lépcsőket – mennyit áll, kérem? – kérdez egy vasutast, s indul a vonat mentén végig.

– Hordár – kiáltja valahol egy ismerős csengésű hang, s egy másodosztályú kocsi ajtajában elegáns, karcsú fiatal hölgy áll, int egy hordárnak, s parancsol valamit.

Eltűnik, s aztán újra jön és leszáll, a hordár mögötte, csomagokkal. Divatos kis sapka van félrecsapva a fején, nem néz se jobbra, se balra, sietve apróz a síneken át, s csak felderül hirtelen az arca:

– Né, apám édes!

És az elegáns fiatal nagyvárosi hölgy odamegy egy kopott, szürke vidéki bácsihoz, átöleli a nyakát és megcsókolja. Sokan nézik a látványt, bizony, különös. És a kopott bácsinak könnyes a szeme, a hölgy pedig nevet, hangosan és csilingelve.

– Vigye egy kocsira! – kiáltja a várakozó hordárnak és csak azután veszi észre azt a barna képű poros fiatalembert, aki a bácsi mellett áll.

– Jó napot, Tibor – mondja mosolyogva és kezet nyújt –, hogy vannak otthon? Mit csinál Klára?

A hangja könnyed és biztos. Választ sem vár, az öregbe karol, s viszi kifele.

– Jöjjön, menjünk, aztán beszéljen, mi újság otthon?

Mennek, de Bedő Ábris nem beszél. Sötét a szeme és folyton mosolyog és csak a lányát nézi.

– Kicsi Ágnes, kicsi Ágnes – mondja egyre, de érzi ő is, hogy ez a név már nem talál ahhoz a fiatal hölgyhöz, aki kifizeti a hordárt és beülteti őt is a kocsiba, és bemondja a kocsisnak a címet.

És aki megkérdi Tibortól:

– Velünk jön?

– Köszönöm, most dolgom van. Hol vacsoráznak?

A fiatal hölgy mosolyog, a férfi elpiruló arcába néz és azt mondja:

– Nem tudom, nem ismerem itt a helyeket. Talán ott, ahol már egyszer voltunk.

Kezet fognak és a kocsi döcögve megindul. Bedő Ágnes boldogan ül az apja mellett, megsimogatja ráncos öreg kezét, nézi a házakat, csillog a szeme s mondja:

– Kedves, kedves kicsi Kolozsvár!

Mélyet lélekzik, s érzi, hogy amit beszív, erdélyi levegő. S a leánytelki dombok jutnak az eszébe.

Amikor este az étterembe lépnek, Tibor már ott ül, ugyanannál az asztalnál, mint akkor. Ágnes karcsú és előkelő, s ahogy végigjön az asztalok közt, valami kedves illatfelhő jön vele. Mögötte cammog az apja, nehézkesen és lomhán.

Ágnes szótlanul ül és csodálkozva, kicsit csalódva néz kereken. Milyen kicsi ez az étterem, gondolja, hiszen ezelőtt egy évvel nagyobb volt. Milyen piszkosak a pincérek és milyen hanyagul mozognak. A zene egy slágerbe kezd, juj, de rossz ez a zenekar, s milyen elcsépelt a darab, amit játszik.

Szeme végigsiklik az asztalokon. Milyen rosszul van öltözve az a nő ott, s milyen ízléstelenül festi magát. Hogy ül ott az az úr, szörnyű, és piszkálja a fogát.

Aztán az apját nézi. Szegény kedves öreg apus. Hogy megkopott és hogy megöregedett egy félév alatt. Milyen kedves, milyen igazán leánytelki, ez a rosszul megkötött nyakkendője, kikönyökölt sötét kabátja, s az a magos fekete cipő a buta orrával, igazán milyen kedves, régi, leánytelki.

Lopva megnézi Tibort is, kíváncsi rá. És elcsodálkozik. Hova lett a pompás, világjárt gavallér? A fölényes, a megbámult, az előkelő? Hova lett? Mert aki mellette ül, nem azonos azzal. Nincs meg a ragyogó eleganciája, nincs meg a fölényes föllépése, s nem is nőhódító gavallér.

Aki mellette ül, az egy jóképű, vállas falusi fiú. Barna, egészséges. Bronzból van az ökle s a nyakán izmok kígyóznak elő a divatjamúlt, keskeny gallér alól. Nyakkendője parányi bogra kötve, s a vászonruha ráncot vet a vállai közt. Tarló színe van a vászonruhának, s mögötte dombok lapulnak s érett gabonaszag, meg marhabőgés.

A férfiaknál nehezen mozdul a szó, s nyikorog, mint a jólrakott szekér. És faluszaga van.

Ágnes mosolyog rajtuk, Tiborra is mosolyog és megállapítja magában, hogy nem haragszik rá. Aztán ő kezd beszélni.

A pesti életről, a barátnőjéről, aki nagyon kedves. Hogy a barátnője ott lakik a Balaton mellett, és hogy milyen szép a Balaton. És hogy a jövő hónapban eljönnek ide autón és kirándulásra mennek együtt a Gyilkos-tóhoz. És hogy elviszik aztán őt is magukkal a Balaton mellé. Milyen nagyszerű lesz.

Beszél és a két férfi hallgatja, némán.

És arra gondol mind a kettő, hogy kicsi Ágnes elment egyszer Budapestre és nem jött onnan soha többé vissza. Maga helyett küldött egy Nagy Ágnest.

Az egyik büszke és boldog és sötéten izzik a szeme.

A másik hallgat, s a szája körül kis keserű mosoly.

Zenthay Klára valahányszor a Rápolthy Jenő házasságára gondol, mindig egy és ugyanazon képet látja maga előtt. A szellőzetlen levegőjű szobát, szertedobált szennyes holmikkal tele, s pálinkás üveggel az asztal alatt. És megborzad ilyenkor és sajnálja Elzát nagyon.

Pedig a csudákfalvi kis házban nem olyan az élet, mint Klára gondolja.

A tornác alján már vadszőlőtövek lapulnak, bizony, nem kell nekik sok idő nagyon, s befutják az egészet, fel a tetőig. A major kemény földjébe fekete ágyásokat tört az ásó, s az ágyásokban itt-ott kis zöld palánták húzódnak már, s virág lesz belőlük nemsokára. Szerte a ház körül gödrök ásítoznak, s a gödrök hamarosan bokrokkal és növendékfácskákkal fognak megtelni és a fák nőni fognak és virágozni a bokrok.

Elza lassan hozzánő Csudákfalvához és elfogad mindent úgy, ahogyan van, ami ott, a kerítésen túl történik.

Mert odakint megy tovább a világ a régi rendjén, s nem látszik, hogy Jenő kiesett belőle, vagy hozzáépült egy kicsi ház, meg Elza.

A Vénasszony él a kutyáival, meg a farkasaival, megkérdi Andrástól, hogy mi történik a gazdaságban és hogy milyen az idő. És haragszik továbbra is, amikor az

Új Ház részére kell valamit adni. A szerződés minden pontjáért háborúzni kell vele, s Elza állja a harcot, mosolyogva, jókedvűen.

A drótosford néha elcsörömpöl az úton a felső udvar felé, Árpád szidja a halasdiakat, de Elzát szereti, s így két helyen is szidja őket: Elzánál és otthon. Otthon Marjukának szokta mondani, ejnye, milyen jó, hogy nem vette el feleségül Zenthay Klárát, nem úri dámának való, elmaradt falusi liba. S bizony, már egyszer majdnem elvesztette a fejét.

Csóválja ilyenkor a fejét Marjuka, bizony nem való az a fehérnép Árpád báróhoz, jó hogy megmentette tőle az Isten. S keresztet is vet, mert Marjuka vallásos lélek.

A tantok sétálgatnak a kertben, különös köntöseikben, s néha libát találnak a gyepen, vagy disznót, amelyik összetúr mindent. Ilyenkor haragosak és preszkurát küldenek a pópának, hogy pusztuljanak el a libák, meg a disznók.

Tóni pedig a korcsmában tojásért osztja a pálinkát továbbra is, annak, aki szegény.

Rápolthy Jenő nem jár oda mostanában. Amióta lehajtott fejjel hallgatta a pap beszédét s a pap a szeretetről mondott szavakat, azóta telnek a napok és a hetek és a hónapok is telnek.

Csak egyszer, egyetlenegyszer keresi fel a zsidót. Pénz van a zsebében. Délután, az ivó nyitott ajtaján hangos beszéd esik ki az útra, román beszéd.

Belép. A tanító van ott, meg egy diák. Sört isznak, előttük újság. Szidják a zsidókat, bezzeg Oradeán jól megverték őket, úgy kéne valamennyit. Tóni ott áll a pult mögött, mosolyog csöndesen és arra gondol, mért ne lehetne az üveg sör két lejjel drágább. Hiszen a tanító hitelt fog kérni, úgyis.

Hangosat és nagyot köszön, amikor Rápolthy belép. A kettő elhallgat, s ránéznek, sötéten.

– A számlámért jöttem – mondja mosolyogva.

Tóni megnézi a papírjait.

– Hatvankét lej, kérem.

Csodálkozik. Hogyan, hát a régi?

– Az már ki van fizetve, kérem, még nyár elején!

– Talán az anyám – motyogja zavartan s nem tudja, mit gondoljon. A zsidó vonja a vállát.

– Nem emlékszem, kérem, de ki van fizetve, itt van a könyvben, tessék megnézni – s olvassa a dátumot is –, nem is nyáron volt, kérem, még a tavaszon. Április 4.

Elgondolkozik a dolgon, igazán csak az anyja lehetett.

– Na, adjon még egy pohárral. Utoljára. Többet nem iszom.

Mosolyog. Mosolyog Tóni is, s adja a pálinkát.

– Ja, most boldog a báró úr!

Még egyet megiszik. Boldog. Persze, hogy boldog! Hiszen ez a boldogság, azt mondják.

A tanító énekel rekedten, s a másik is. Undorral fordít hátat nekik, a negyedik pohár után már reszket a szája.

– Nem, most már nem iszom többet – dadogja.

Fizet s kezet nyújt.

– Isten áldja, Tóni.

A zsidó meghajolva kap a kéz után.

Elza már várja a tornácon. Valamit észrevesz a járásán és összehúzódnak tőle a szemöldökei. Jenő bizonytalan léptekkel közeledik hozzá, nagy lendülettel széttárja a karjait, s a szája nevetségesen csücsörödik.

– Elza, Elzácskám, úgy szeretem magát!

Az asszony nem nevet vissza. Komolyan néz, a két szeme közé belemélyül egy keskeny, szigorú ránc.

– Maga ivott.

Indulat nélkül mondja. Az ölelésre lendült karok lecsüggednek, a láb megtorpan, a fej lehajlik.

Leülnek a fonott kerti székbe s hallgatnak. Hallgatnak, mert különben sem lenne mit mondjanak egymásnak. Úgy ülnek ott, mint két régi jóbarát, akik már mindent tudnak egymásról és mindent megbocsátottak egymásnak előre is.

Ott ülnek szótlanul egy darabig. Csöndes bűnbánattal szólal meg a férfi:

– Ne haragudjon, Elza, nem iszom többet. Soha többet.

Az asszony keze fehéren hever a szék támláján. Csendesen megsimogatja.

Elza megrezzen az érintésre, szeme megbocsátó mosollyal a férfi arcába néz.

– Szép idő van – mondja s kinéz a dombokra.

A délután most hajladozik bele az estébe, s piros, meg sárga bokrétákkal dobálja tele a földet.

Szeptember van és esteledik. Fuvalmak jönnek a Csóvás felől s a nyárfák dideregnek tőle. A dombok bronzból öntve, a tó meg kék, csodálatosan.

Az úton szekerek jönnek, zörögnek s elhaladnak. Marhákat hajtanak haza a mezőkről s bőgnek a marhák. A réten béka karattyol, s valamennyi domb csupa cirpelés, ahogy szólnak a tücskök.

Szeptember van és este.

Jön az ősz s a fák csudálatos színeket öltenek magukra, mintha nagy ünnepségre készülnének. Készülnek a halálra.

Rápolthyné hordja a virágot, ami még van, szép hosszú szárú dáliákat s bágyadt krizanthémot, hordja a két sírhoz: Tamásnak a kápolnába és Rókinak a mogyorók alá.

S Tamásnak bort, Rókinak meg csontikát. Azaz Juonnak az egyiket, a szemfüles kutyáknak a másikat. Az idő pedig telik, éjszakánként csípősen csillagos

az ég, a köd pedig zöld, ami hajnalonként ott lebeg a tó felett. A ködben feloldódik az áztatott kender keserű szaga, s poshadt, undorító bűzt lehel a falura.

Új ház épül télire a farkasoknak, világítósárga deszkapalota, körülrakva tavalyi szalmával, hogy meleget tartson.

– Megérdemlik – mondja Rápolthyné a plébánosnak –, megérdemlik szegénykéim, jobbak, mint az emberek. Inkább kell ezeknek az új ház, mint azoknak.

Alig van október, de már meszelik a házat, kívül-belül, pompásan fehérre és pirosra a tetejét.

– Látja, Elza, ilyen kell legyen egy ház, ilyen kell legyen.

Dicsekszik vele büszkén s mosolyog. Elza hallgatagon áll.

Éppen most van a költöztetés, hozza őket Mihály a láncon, bizalmatlanul húzódoznak s gyanakodva szimatolják a cifra új épület levegőjét.

– Le kell venni róluk a láncot, le kell venni, hogy járhassanak szegénykéim, járhassanak szabadon, le kell venni a láncot, vegye le róluk, Mihály.

Leveszi róluk s elmegy. Szimatolva sompolyognak kereken az új házban. Rápolthyné nézi mosolygós örömmel őket, lám, mondja Elzának, hogy szeretik itt.

Mikor pedig Elza is elmegy s végre egyedül marad a kedvenceivel, benyit hozzájuk az új lakásba.

– Na, hogy tetszik, Lupika, hogy tetszik, hát magának, Évácska, hát magának?

De Lupikának nem tetszik, s bizony Évácskának sem. Behúzott farokkal morognak, idegesíti őket az új környezet, a festékszag, a vakító fehér meszelés.

A Vénasszony odamegy hozzájuk, megveregeti a Lupika fejét, na jó, jó, nem kell azért morogni. De Lupika morog tovább s elsompolyogna szívesen. De a Vénasszony leül melléje a szalmára, belekapaszkodik gyér bundájába s ráncigálja magához.

– Jöjjön, édes szegénykém, jöjjön, látja, hogy szeretem magát, milyen szép házat csináltam magának, látja, na jöjjön.

Lupika nem szereti a cibálást, morog s mutatja a fogait.

– Úgy, nevessen, Lupika, nevessen – örvendez neki a Vénasszony s odahúzza magához a vicsorgó farkasfejet, hogy egy cuppanós csókot nyomjon rá. A farkas megijed a csóktól, kurtán odakap, csattan az állkapcsa is és a foga mélyen beleszánt a Vénasszony arcába.

Nem érzi a fájdalmat, csak valami melegség csurog végig az arcán. Nem ereszti el a sörényét, úgy gügyögi neki:

– Megpuszilt, milyen kedves, hogy megpuszilt maga engem, csak egészen összenyálazott, látja, hogy összenyálazott.

Kezével végigsimít az arcán s a stuccni vérrel szívódik tele. Odamutatja a farkasnak.

– Nézze, hogy összenyálazott s még meg is ütött, nézze.

A friss vér meleg szaga felkúszik a farkas orrlyukain s azok egyszerre lázasan tágulni kezdenek tőle, a lábai megremegnek, összeszűkül a pupillája, a szája megnyílik s valami tompa hörgés tör elő belőle.

A Vénasszony még mindig magához akarja húzni a fejét. És ahogy a másik kezével is a nyaka felé nyúl, azzal, amelyiken a véres stuccni, a farkasnak megrándul az álla s villámgyorsan odakap.

A Vénasszony érzi a harapást és rosszallólag kezdi pofozgatni a másik kezével.

– Maga játszani akar, Lupika, játszani akar, de nagyon durva, így nem szabad játszani, jaj, ez fáj, Lupika, ez fáj, jaj, így nem szabad…

A Vénasszony sovány keze ropog a farkasfogak között. Ki akarja rántani onnan, de a száj nem enged. Szabad kezével az állat fülébe markol, most már hangosan kiáltja:

– Fuj, fuj, nem szabad!

Az éles, sikoltó hang, a szájában vonagló eleven testdarab, a vér forró szaga úgy önti el egyszerre a rabságban nőtt vadállatot, mint valami dühroham. A hörgés rekedt üvöltéssé fokozódik benne, a szemei sárgán izzanak, minden izma megfeszül, valami ős-ösztön feszíti őket, ahogy elereszti a ronccsá zúzott kezet, ráveti magát egész súlyával az ülő Vénasszonyra, leteperi és a torkának kap.

Ösztönös mozdulat ez, mintha örökösen csak ezt csinálta volna. S az Évácska, amelyik eddig riadtan és félve húzódott a palánk sarkához, most felborzolt szőrrel, hörögve ugrik elő, s csattogó agyarral veti rá magát a vonagló prédára.

A Vénasszony ép keze még görcsösen markolja a farkas bundáját, szeme kidülledt riadtsággal mered a frissen mázolt piros deszkatetőre, száján egy torz nevetés vonaglik át, mintha csak azt akarná még mondani: ugye, milyen kedvesen játszanak a gyermekeim.

De csak egy hörgő, véres sikoltás buggyan ki a száján, s vergődve vonaglik a pászmákban pirosodó szalmán a hörgő harapások alatt.

Nehány másodperc az egész.

Mikor Nastasia a sikoltásra odaszalad, már csak valami véres rongy- és húscafatot rángatnak a szalma közt a megvadult, borzolt szőrű farkasok.

Fejvesztett kiabálás támad, a cselédek összeszaladnak, ott állnak kívül a palánkon s nézik, de bemenni nem mernek.

Felrohannak a béresek is a majorból, lelkendező ijedelemmel vetik a keresztet s szemük láttára lesz egyre kisebb és cafatosabb az a szétmarcangolt véres valami odabent a szalma közt.

Míg végre eszébe jut valakinek:

– Fejszéket! Fejszéket! Ki kell hozni onnan! Agyon kell ütni a farkasokat!

Kiáltozva veszik át az indítványt s hamarosan fejszés, vasvillás emberek tolonganak a deszkaajtó előtt, de egyik sem mer elsőnek bemenni. Aztán futva

érkezik András egy puskával és reszkető kézzel lövöldözni kezd a megvadult, véres szőrű, csattogó fogú farkasokra.

Rápolthy Jenő a nyárfák alatt járkál, amikor meghallja a nagy kiáltozást. Éppen a hulldogáló sárga leveleket nézi, hogy mennyien vannak és mennyi gyűlt már össze a földön is. Valami lágy melankólia ködlik a lelkén, langyosan és megbékélten, amilyen csak ősszel lehetséges s mosolyogva gondol arra, hogy Elza megint felment az anyjához lisztért. Rámosolyog a lombokra s a kék égre, dehogy is fog kapni, mit is gondol, most a farkasoknak épít, nincs ideje mással törődni.

A lármára azonban kíváncsian megindul, s ahogy látja a major felől futni az embereket, megszaporázza a lépéseit. Talán veszett kutya van – gondolja s eszébe jut, hogy be kéne menjen előbb a puskájáért.

De az úton látja szaladni Elzát is, rémült arccal, még le is tér az ösvényről, úgy vág át egyenesen a gruppokon keresztül, amit soha nem tett eddig, hiszen a Vénasszony megöli érte.

Most már Jenő is szalad. Érzi, hogy valami nagy esemény történik, s hallja a lövéseket is. Mire a csődülethez érkezik, már csend van. A deszkabódé körül állnak, szoros gyűrűben s kíváncsian ágaskodva, hogy egymás válla fölött átnézhessenek.

A kifordított ajtóban ott áll Elza sápadtan és Mihály meg András cipelnek ki valamit, valami véres és rongyos holmit és mellettük Juli jajgat és csapdossa a kezeit, és Nastasia rémületre tágult szemmel veti a keresztet.

– Mi az? Mi az a véres tömeg, amit hoznak?

S ahogy odaér és ránéz, csak támolyogva a palánkba fogózik. Szeme összetalálkozik Elza iszonyattól eltorzult tekintetével, s úgy érzi, mintha megcsapták volna nagy láthatatlan pöröllyel a homlokát.

Csak áll, a keze reszket, ahogy fogja a palánkot s valamit érez, amilyent még sohasem eddig. Súlyosan s halkan kicsuklik szájából a szó:

– Anyám!

Lomhán kígyózik végig a temetési menet a kerten. A nagy fákon alig van már levél, s nyirkos és párás a délután, csapzottak a mogyorók is, és nedvesen csillogó szőnyeget terítenek a halotti kíséret elé.

A szőnyeg túlér az úton, elér a Róki sírjáig s belepi azt is. Csak nehány hervadt dália piroslik felette, nyűtten és elhagyottan.

A koporsó mögött két idegen asszony lépdel, kimérten és egyformán. Fekete fátyol van rajtuk, a fátyol alatt megbúvik a szótlanságuk, s arról gondolkoznak, hogy mi lesz a birtokkal, mit tudnak magukkal vinni, mit kell meghagyni, „azoknak”.

Rápolthy Jenő nővérei.

Jenő mögöttük megy, akarattal elmarad kissé, jó három lépés távolságot hagy a nővérei mögött. Ezt a három lépést kitölti színig az az idegen világ, ami ott feszül

közöttük. Elza mellett megy, belekarol, s a fekete ruhában még soványabb és hosszabb, mint máskor. Néha a koporsót nézi, néha a fákat, s a Róki sírjánál önkéntelenül megtorpan egy pillanatra. Elza csodálkozva ránéz, erre újra megindul.

Mögöttük az ismerősök hosszú sora kígyózik, csendben, vagy beszélgetve, de meghatottság nélkül. Ott van Brandt Poldi Bedő Ábris mellett, s arra gondol, hogy vajon hogyan lesz most az Elzáék dolga a nővérekkel. Közben pedig megkérdi Ábrist, hogy van-e sok nyúl Leánytelkén?

Bedő Ábris legyint a kezével.

– Van nyavalyát – mondja –, annyi a kóbor kutya, mint a dög. – De a szemöldökei mögé húzódó szeme sötéten gondolkozik s arról, hogy vajon milyen az a kölyök, akivel Ágnes olyan jól mulat Pesten, talán szerelmesek is egymásba komolyan?

A háta mögött Zenthay Ferenc lépi összetett kezekkel a hegyet, komor és néha megáll, égre emelt fejjel, mintha társalogna a magassággal. Nánássy László ott ballag Katinka mögött, Halász Árpáddal beszélgetve. Beszélik a lóherecséplést, s néha nevetnek hangosakat.

Klára külön megy az anyjával s látja, hogy néha Katinka és Árpád összenéznek és egymásra mosolyognak ilyenkor. Valami csöndes keserűséget érez, most már igazán mindenki elmaradt mellőle, s olyan egyhangúak Halasdon a napok, hogy elvész bennük az ember, mint nagy lakatlan házban a gyermeksírás. Karcsi Tiborral beszélget, Pestre készül és nagyon jókedvű. Tibor hallgatja, és arra gondol, hogy még világosban szeretne hazaérkezni, mert vásár van holnap és el kell indítani a gabonát.

Eulália, Otti és Józéfa is ott tipegnek a menetben, esernyő van a kezükben és nagyon nézik a földet és ügyelnek, hogy ne csússzanak meg a nyirkos ösvényen.

Tóni is ott halad magában az útszélen, vedlett sötétkék ruhában, csupa tisztességből, nem is a halott, mint inkább az élők miatt.

A menet végén a cselédek és a falu öregjei, akik mintha csak azért járnának a temetésekre, hogy megtanulják idejében ők is. Nehány kíváncsi gyerek viháncolva szalad előre a koporsó mellett, mások diót keresgélnek a fák alatt, vagy az árván maradt gruppokból virágot tépnek a kalapjuk mellé.

S ahogy halad a menet lassan, lassan a kápolna felé, ahogy halad vagy hetven-nyolcvan ember, s elmennek a nagy fák alatt és a Róki sírjára taposnak: talán egyetlenegy sincs közöttük, akinek eszébe jutna Báró Rápolthy Tamásné.

A Maica. A Vénasszony, akit egy csukott fedelű koporsó őriz, szétrágott testtel, s aki után nyugtalan félelemmel vonyít néhány éhes, szobába zárt kutya.

Még ott ülnek az ebédlőben, meg a szalonban, András és Nastasia serényen hordozgatják a megrakott tálakat, de már az istálló előtt lovak nyerítenek, kocsisok hangoskodnak a befogás körül.

Aztán egyenként felkerekednek, kocsira ülnek s mindenki indul hazafelé, a maga életébe, a maga gondjaihoz. A ház egyre csöndesebb lesz s egyre halottabb. S

a robogó kocsik közt, melyek összevissza átlózzák a Mezőséget, halkan és vontatottan szövődik tovább a lassú mozgású élet, mint roppant őszi pókháló.

Jenő elbúcsúzik az utolsó vendégtől és lassú léptekkel jön vissza az előszobába. Furcsa érzése van, mintha minden sarokból, minden bútor mögül az anyja két gyanakvó, hideg szeme szúrna elő, mintha ott lenne, csak éppen nem tud megszólalni, de azért lát mindent és bizonyos, hogy ezentúl is csak úgy fog történni minden, ahogyan ő akarja. Talán még az sem valószínű, hogy Elza megkapja a lisztet.

S ahogy benéz a nyitott ebédlőajtón, mintha a pohárszék cifra palackjai közül két szürke szem nézne rá, a szürkületen keresztül.

Szelek jönnek néha a Csóvás felől, a mezőkön bogáncsok kergetőznek, s ha néha süt a nap: a csillogó hűvös levegőben fátylakat úsztat az ökörnyál.

Néha a szelek esőt hoznak s ilyenkor a ködbe belekeveredik a trágya és a kender fojtó szaga és nehéz álmokat terít a dombokra.

Nyúlós a köd és a házakhoz tapad, az ösvények fényesek s az út tócsás. Szekerek döcögnek rajta, vásárra igyekvők. Minden gübbenőnél kátyú van, hosszú szekérsor ácsorog olyan helyt s a kocsisok káromkodva tolják az elakadt szekereket. S a túlsó gübbenőnél újra kátyú, s a szekér újra tengelyig merül. Nyögnek a gebék, kínlódnak. – Nagy sovány legyek a Mezőség agyagos légypapírján.

Fent felhőket és kék égfoltokat kerget maga előtt a szél. A mezőkön elnyújtott marhabőgés s a tó fölött költöző vadrucák szárnya suhog.

Csapzottak a fák, s hervadt virág az ágyásokban elhagyatottságról muzsikál. Sáros és eltaposott a kerti gyep, főleg a kápolna felé. Dideregnek a meztelen nyárfák s a sárguló nád felvacogva dérről álmodik.

Kietlenek a dombok és üresek s a tó mozdulatlan, meg a rét. Színökvesztettek és halálraváltak.

Diákforma legény ballag az úton, elnyűtt városi gúnyája alól kilátszik a cifra román ing. A lábán vedlett félcipő, szortyog benne a sár s hátára akasztott szennyes batyuban viszi magával a bizonytalan jövőt.

Megy, és ahogy megszegett fejjel rója az utat, pocsolyák és kátyúk közt, didergő fák és ködbe veszett dombok közt és hallgató rétek közt és a nagy néma tó mellett végig: nem Csudákfalváról megy Halasd felé.

Ciudac felől Campinának tart.